odjeci sjećanja

10330

O. Stanko Belaj skupio je u ovoj knjizi golemo blago, ugradio u nju svoje iskustvo.

Naslov je točan, pouzdan i poučan: skupljeni su odjeci srca i uma tijekom mnogih godina našega života;

sve što je stvoreno srcem, perom i umom u hrvatskom narodu;

sve što svjedoči, upućuje i potiče;

sve što je vrijedno, dragocjeno, plemenito – skupljeno je u ovoj knjizi.

Sastavljač znade svoj posao, poznaje građu. Kao salezijanac, odgojitelj, posebice pak poznaje našu mladež, njezinu potrebu za idealima, uzorima. Nitko se ne mora složiti s izborom sastavljača, ali svatko mora priznati veliku ljubav prema današnjem naraštaju kao i prema budućim naraštajima na našem tlu.

O knjizi možemo razgovarati, pridavati svoje misli i raspoloženja, no treba je prije svega pročitati . . .

IZDAJE: SALEZIJANSKI SAMOSTAN
51000 RIJEKA, NARODNOG USTANKA 62

Odgovara: Pavao Crnjac, 41000 Zagreb, Vlaška 36/I

ODJECI SRCA I UMA

ZBORNIK

Priredio:
Stanislav Belaj, S. D. B.

Rijeka 1977.

Obrada naslovne strane: Željko Šegović
Tisak: »Riječka tiskara«, Rijeka

SADRŽAJ

Str.

Predgovor – *Stanko Belaj* 11

(Dolazi jesen – škola opet počinje)

Pozdrav na početku školske godine – *Fran Kurelac* 13
Biskup srednjoškolskoj omladini – *J. J. Strossmayer* 14
Lijepa naša domovino – *Antun Mihanović* 16
Pozdrav domovini – *Petar Preradović* 17
Domovini – *Zdenka Jušić-Seunik* 18
O važnosti dobra odgoja – *Joseph Addison* 19
Loretska zvona – *Jan Neruda* 20
Viteški duh – *N. N.* 21
Djedovski dom – *Hugo Badalić* 23
Domovini – *Thomas Moore, preveo August Šenoa* 24
Lijepa naša – *Dr Ins* 25
Zadnja knjiga – *Stevan* 27
Himna slobodi – *Ivan Gundulić* 29
Pjesma o Dubrovniku – *Ivo Hergešić* 29
Moj dom – *S. S. Kranjčević* 30
Za zbogom – *Dragutin Domjanić* 31
Junačka smrt Nikole Zrinskoga – *prema Lovri Katiću, Josipu Horvatu i Ferencu Črnku* 32
Govor Nikole Zrinskoga – *Theodor Körner* 37
Pravi smisao života – *Stjepan Zimmermann* 38
Puhala je jugovina – *Rikard Katalinić Jeretov* 38
Jesen – *Ksaver Šandor Gjalski* 39
Povratak – *Fran Mažuranić* 39
Gospi od Kamenitih vrata – *Juraj Jurjević* 40
Samopouzdanje – *Dr F. Crane* 41
Majko Hrvata – *Anka Petričević* (s. Marija od Presvetog Srca) 42
Raduj se tuđoj sreći – *Orison Swet Marden* 43
Riječ o djetetu – *Jovel* 45
Dostojevski o djeci 45

(Sjećanje na dane robovanja)

Pod palubom – *Vladimir Nazor* 46
Galijotova pesan – *Vladimir Nazor* 47
Jaka volja – *Orison Swet Marden* 48
Zemlja – *Josip Velebit* 49
Daleko – tamo – *Đuro Sudeta* 49
Plitvička jezera – *Josip Horvat* 51
To jedino – *J. Šimunov* 52
Štedi vrijeme – *Lord Chesterfield* 53
Mravi – *Rikard Katalinić Jeretov* 54
Vu plavem trnaci – *Đuro Prejac* 55
Suza za zagorske brege – *Ana Bešanić* 56
Bitka na Krbavskom polju – *Vjekoslav Klaić* 57
Crkva – *Ante Jakšić* 59

Dvije grešnice – *L. N. Tolstoj* 60
Junaci duha – *Č.* 61
Hižni patron – *Nikola Pavić* 63
Suze – *Miškina* 63
Rasplakane oči – *Ivon Ćuk* 65
Seljanka u tužnu jesen – *Stjepan Hrastovec* 65
Budi svoj – *August Šenoa* 66
Iz »Božanske komedije« – *Dante Alighieri* 67
Nevidljivi oganj – *dr Josip Andrić* 68
Staro ognjište – *Ivka Kršul* 69
Domovina srca – *Mazzini, preveo M. Soljačić* 70
Zagreb – *Mihovil Pavlinović* 71
Molitva – *Zdenka Jušić-Seunik* 72
Sitna molitva – *Henriette Charsson* 72
Putnik – *Petar Preradović* 73
Putnik – *Paula Preradović* 74
Izgubljena kuća – *Smilja Dujmović* 75
Žao mi je – *Lovre Katić* 75
(1. i 2. studenoga)
Uz dan Svetih i Dan duša – *N. N.* 76
O Dušnom danu – *Lucija Persoli* 77
Na Tvoj grobak – *Rikard Katalinić Jeretov* 77
S onu stranu – *Dr Ins.* 78
Na prahu prolaznosti – *Sida Košutić* 80
Zaboravljen grob – *Rikard Katalinić Jeretov* 80
Smrti – *Petar Preradović* 81
Najpravedniji zakon – *Dr Č. Č.* 84
Kosac – *Marko Marulić, preveo Milan Pavelić* 86
Nestalnost ljudske sudbine – *Ivan Gundulić* 87
Grobovi hrvatskih pjesnika – *Bruno Zlatić* 88
Kad se svijeće pale – *Aleksandar Kokić* 89
Čar domovine – *Vlaho Bukovac* 90
Ruka – *M. Zorn* 91
Dva bogataša – *I. Turgenjev* 91
Mati čeka – *Ivo Balentović* 92
U tuđem svijetu – *Ante Jakšić* 93
Smrt moje bake – *Danilo Čović* 94
Drama – *Rikard Katalinić Jeretov* 94
Srčanost – *S. Smiles* 95
Rano jutro – *Mijat Stojanović* 97
Iz epa »Smrt Smail-age Čengića« – *Ivan Mažuranić* 98
Tijelo i duh – *A. Miličić* 101
Sirotani – *Jovan Hranilović* 102
Neznankinja – *Vjekoslav Klaić* 103
Vječno živi majka Hrvatica – *Mirko Validžić* 104
Neznanko Hrvatska! – *TIL* 105
Mi se ponosimo da za Boga znamo 106
Križevi – *Marin V. Bučić* 107
Zemljica naša – *Nikola Pavić* 108
Treba biti, postati i opstati – *J. Šimunov* 109
Tuga grešnika – *Jeronim Korner* 111
(8.prosinca – blagdan Bl. Djevice Marije)
Ave Maria – *August Đarmati* 112
(Dolazi zima a s njome i najljepši kršćanski blagdan – Božić)
Zima u slavonskim selima – *Milan Ivšić* 113
Domovini – *Đuro Arnold* 115

Na Badnjak – *Ksaver Šandor Gjalski* 118
Badnjak – *August Harambašić* 121
Sveta noć – *Olga Ivezić Lozančić* 122
Zimska slika – *Rikard Katalinić Jeretov* 123
Mir – *Marko Soljačić* 124
Na povratku u zavičaj – *Janko Kamenjar* 125
Ponoćnica – *Rikard Katalinić Jeretov* 126
Božić – *Narodna pjesma* (Repušnica kod Kutine) 127
Sveta noć – *Josip Mohr* 128
Sveta noć, blažena noć – *preveo Stanko Belaj* 128
Pahulice – *Dragutin Domjanić* 131
Sveta noć – *Ksaver Šandor Gjalski* 132
Pokraj jaslica – *Sida Košutić* 134
Mali prosjak – *Mavro Jokai* 135
Povratak – *Rikard Katalinić Jeretov* 137
Siročad – *August Harambašić* 137
U potkrovlju – *E. de Amicis* 138
Volite ljude! – *Ivo Andrić* 138
Hrvatska banica, književnica i mučenica Katarina Zrinska – *Žarko Brzić* 139
Katarina Zrinsko-Frankopanska – *Ivan Marjanović* 142
Fratarska oporuka – *August Šenoa* 143
(Počinje nova građanska godina)
Nova godina – *Sida Košutić* 147
Na prvom koraku u novu godinu – *Zdenka Jušić-Seunik* 147
Kesni sneg – *Dragutin Domjanić* 148
Da me želja mine – *Ante Jakšić* 149
»Martine, sutra ću te posjetiti« – *Lav Nikolajević Tolstoj, preveo Stanislav Belaj* 150
Ako nema Boga – *Č. Č.* 152
Tvoje ime – *Jeronim Korner* 153
Ljubav – *Zdenka Jušić-Seunik* 154
Zimska priča – *Rikard Katalinić Jeretov* 155
Proučavanje povijesti – jamstvo slobode – *Franjo Rački* 156
Znanost spaja narode – *Franjo Rački* 156
Tako je bilo u Travniku g. 1848. – *dr Rudolf Horvat* 157
Molitva – *Vladimir Nazor* 158
Sve u svoje vrijeme – *Fran Kurelac* 159
Iz »Žumberačkih elegija« – *Jovan Hranilović* 160
Čovjek – *Rajmund Kupareo* 162
Večera – *Fran Mažuranić* 163
Naša zemlja – *Ivan Krnic* 164
(9. II – dan bitke na Stubičkom polju)
Matija Gubec – *dr Velimir Deželić* 165
O slobodi i domovini – *Ernest Moritz Arndt* 166
Naša zemlja – *Petar Preradović* 167
Pjesnici – *Josip Velebit* 169
Bože, ti znaš zašto – *Ton Smerdel* 169
(Uz čistu srijedu)
Sućut – *Rikard Katalinić Jeretov* 170
Kod kuće – *Fran Mažuranić* 170
Spomeni se, čovječe – *Dr Ins.* 171
Kad s čovjeka dignu ruke – *dr Zvonko Šprajcer* 173
Molba bolesnika – *Zv. Crnković* 174
Kristova smaragdna slika – *Ivan Šestak* 175
Zagrebu – *August Šenoa* 177
Epitaf bez trofeja – *Antun Gustav Matoš* 178
Dokument kulture i kršćanstva – *Dr Č. Č.* 179

Našima u tuđini – *Marina Soldo* 181
Iseljenikova molitva – *Dragutin Domjanić* 182
Beskućnica – *Eva Tićak* 183
Povratnik – *Jelka Kurtnaker* 184
Pod svijećom – *Rikard Katalinić Jeretov* 185
Čovjek koji nije prosjak – *Branko Klarić* 186
Veličajna promatračnica naše slave – *prema Ivonu Ivonidesu, Tilu-Skračiću* ... 187
Vršenje dužnosti – *po Smilesu* 191
Jastuček – *Mira Preisler* 192
Svećenikova pripovijest – *Fran Mažuranić* 193
Prosjak – *I. Turgenjev* 193
Orači – *Mato Kamenjašević* 194
Selo moje, rodni kraju! – *Đuro Crljenko* 196
Nema predgovora niti pogovora – *J. Šimunov* 197
K Bogu – *Ismet Žunić* 198
Možda samo radi ciglih dvadeset novčića – *Josip Draženović* 199
Jadranskom moru – *Velimir Deželić* 200
Lastavice – *Rikard Katalinić Jeretov* 200
Rodu o jeziku – *Petar Preradović* 201
Slavkova radost – *Joza Ivakić* 203
Luka je čestit dječak – *Boris Ivančević* 204

(Priroda se budi. Približava se Uskrs.)

U proljeće – *Zdenka Jušić-Seunik* 205
Proljeće jedne mladosti – *Jeronim Korner* 205
Proljetni snovi – *Amico d' Oro* 206
Proljetni glas – *Rikard Katalinić Jeretov* 207
Proljeće bez majke – *August Đarmati* 207
Iseljenik – *Antun Gustav Matoš* 208
Bog domovina – *Drago Gervais* 209
Sinu čovječjem – *Lovre Katić* 210
Pod križem – *Josip Velebit* 210
Händelov »Aleluja« – *preveo Stanislav Belaj* 211
Isukrst – *Mihovil Nikolić* 213
Aleluja 214
Uskrs – *Ada Mazić* 214
Pjesma uskrsne zore – *Olga Ivezić-Lozančić* 215
Uskrsna pjesma – *Iv. Šarić* 216
Zvona proljeća – *Jeronim Korner* 217
Zvonici – *F. Galović* 218
Žumberak – *Jovan Hranilović* 219
Kad je čovjek prestar – *Ignac Horvath* 220
Radi – *August Šenoa* 222

(Uz 30. travnja – dan Zrinskih i Frankopana)

Navik on živi ki zgine pošteno – *Ivan Raos (iz »Monologa«)* 223
Zrinsko-Frankopanska – *August Harambašić* 228
Smrt nema zadnju riječ – *Franjo Kuharić, nadbiskup* 229
Na Ozlju-gradu – *August Šenoa* 232
Srce – *Č. Č.* 234
Pjesma djetetu – *Ivan Krolo* 236
Sudac – *Rabindranath Tagore* 236

(Prva nedjelja mjeseca svibnja – Majčin dan)

Majci – *Ivan Cankar* 237
Najdraže ime – *Hrvoslava* 237
Na Majčin dan – *Zdenka Jušić-Seunik* 238

Moja majka – *Stipo Barišić* 239
Drage majčine ruke – *Ivan Čagalj* 240
Majci – *Pestalozzi* 240
Madona s djetetom – *Č.* 241
Reci mi, majko – *Hrvoslava* 243
Rožarij moje majke – *Mirko J. Talajić* 243
Moja majka – *s. Marija od Presvetog Srca* 244
Zaklon – *Sida Košutić* 245
Majci – *Frano Alfirević* 246
Majka – *Fran Mažuranić* 246
Šalica kave – *Ivan Cankar* 247
Majka – *Mihovil Nikolić* 248
Tradicija – *Dr Ins.* 249
Dar – *Rabindra Nath-Tagore* 250
Vrijednost vremena – *John Lubbock* 251
Jorgovane – *Ante Evetović Miroljub* 252
U zanat – *Mijo Pavlek Miškina* 253
Rekoše – *Vladimir Nazor* 255
Otok mojega djetinjstva – *Jeronim Korner* 256
Rad kao izvor nove snage – *Orison Swet Marden* 257
»Duša naša zagorski je kraj« – *Bonaventura Duda* 259
Prošecija – *Dragutin Domjanić* 262
Značajke našeg čovjeka – *Olga Jelenić* 263
Vječno nas zove rodni kraj – *Mirko Validžić* 266
Čas sijede glave – *Č.* 267
Baščanska ploča – *Vjekoslav Štefanić* 269
Srpanjska molitva – *J. Šimunov* 271
Trenutak sreće – *Ivo Balentović* 273
Svemir – *Fran Mažuranić* 275
Radost njiva – *Aleksandar Kokić* 275
U rudniku – *Dragutin Domjanić* 276
Čuvajte me! – *L. Ladanjski* 277
Na Nehaju – *Silvije Strahimir Kranjčević* 278
Uskoci – *Vjenceslav Novak* 279
Poljica i poljička junakinja Mile Gojsalića – *Frano Ivanišević* 281
Na grobu žrtvah – *Mirko Bogović* 282
Prava starosti – *Č.* 283
Ljudi nizine – *Aleksandar Kokić* 285
Misao na Bosnu 285
Hercegovini – *Nikola Kodrić* 286
Klasje je zrelo 287
Žetva u Slavoniji – *Janko Jurković* 289
Šum pšenice – *Nikola Šop* 289
Večernja u vinogradu – *Lovro Katić* 290
Večernja molitva u polju – *Vladimir Kiseljev* 290
Nad grobom kraljice Jelene u Solinu – *Dr Č. Č.* 291
Mala suza – *Mira Preisler* 294
Jaka žena – *J. Šimunov* 295
Spomen vjekova – *Đuro Crljenko* 297
V Gornjem gradu – *Stanko Dominić* 298
Pri Svetom Kralju – *Antun Gustav Matoš* 298
Radost i život – *dr Fr. Ks. Novak* 299
Radost i tuga – *Rikard Katalinić Jeretov* 299
Prosjaci – *Jakov Bubalo* 300
Hrvatska domovina – *E. Kumičić* 302

Sadionici mojih njiva – *Vladimir Nazor* 303
Pjesma »Majci Hrvatskoj« – *Ivo Vojnović* 303
Nedjelja – *Zvonko Milković* 304
Iza posvećenja – *Lovre Katić* 304
Trostruki rad – trostruke vrijednosti – *Petar Grgec* 305

(Prije rastanka i odlaska na praznike)

Veselje mladosti – *Petar Preradović* 308
Zvonimirova lađa – *Vladimir Nazor* 309
Njoj, nepresušnom vrelu – *Ivan Meštrović* 311
Pogovor – *Stanislav Belaj* 313

PREDGOVOR

Nitko se ne treba čuditi ovoj knjizi. Nije ona ni umjetničko djelo, niti je antologija. Htjeli smo njome uputiti riječ našoj mladeži.

Nitko ne sumnja u istinitost spoznaje starih Grka i Rimljana da je mladež, zdrava mladež, jamstvo budućnosti. I svaki narod koji želi osigurati svoju vlastitu budućnost usmjeruje svu pozornost i napore na odgoj budućih naraštaja.

Izreka kojom se tvrdi da na mlađima svijet ostaje nije suvišna, izmišljena, nego je obilato potkrijepljena povijesnim i životnim iskustvima.

Mladež je po svojoj naravi nositelj najplemenitijih težnja osobnih, obiteljskih i narodnih. Tako je kod svakoga naroda. A mučna i bogata povijest hrvatskog naroda izdašno upućuje na primjere kojima je mladi naraštaj uvijek bio jamstvo naših želja, htijenja, naše borbe i uspjeha.

Od mladeži se tražilo zdravlje duše i tijela, tražila se sposobnost, smisao za žrtvu, vjera u ideale. Djedovi su nam mirno umirali kad su znali kome prepuštaju svoje mjesto, svoju povijesnu ulogu. Istrošeni godinama i naporima, mogli su mirno prepustiti svoje mjesto mladosti, svježini i odlučnosti.

Svjesni smo toga i danas.

Znamo i danas da presudnu ulogu u oblikovanju budućih ljudi imaju roditelji, obitelj i odgojni zavodi u kojima se stječe izobrazba.

Pripremajući ovu knjigu, imao sam na umu dobro svakoga mladog čovjeka hrvatskoga naroda, kojemu i ja pripadam. Skupljajući građu, želio sam pomoći odgoju, usponu i potpunom oblikovanju naših mladih ljudi. I možda sam trebao nastupiti kao osoba, koja poučava, svjetuje te posredno uči pojedinca domoljublju, čovječnosti, lijepom i uljudnom ponašanju, radišnosti i čestitosti. Možda su to neki očekivali.

Shvatio sam svoj poziv i dužnost drukčije.

Skupio sam ovu građu i objavljujem je s jedinom željom da naš mladi čovjek slobodno i po svojoj savjesti, prema svojim potrebama pročita, izluči za sebe ono iz ove knjige što njemu osobno, njegovim trenutačnim potrebama odgovara. No duboko sam uvjeren da neće ostati ni jedan članak, niti jedna pjesma koja neće prije ili kasnije biti poruka, preporuka, rješenje ili utjeha.

Tko bude uporno tražio Istinu – prolistat će stranice ove knjige;

tko bude težio da na krilu Ljepote bar na trenutak počine – posegnut će za ljepotom koju nude lirske bilješke ove knjige;

tko na putovima poštenja bude osamljen – naći će na stranicama ove knjige prijatelje, pisce, koji su životom i iskustvom posvjedočili da je moguće služiti Dobroti i biti čestit;

tko bude želio prepoznati u drugome svoga bližnjega, subrata i suputnika – prepoznat će svjedočanstvo koje su ostavljali pojedinci, željni bratstva i subratstva, čovječnosti i čestitosti;

tko bude htio osobno i intimno tepati svojoj Domovini – prelistat će izabrane stranice ove knjige i riječi osvjedočenih i prekaljenih ljudi koji su našim riječima, našim zajedničkim srcem voljeli svoju Domovinu, ovu dragu našu grudu.

Tko bude htio . . .

Možda bih trebao još upućivati i kazivati.

Ali svaka je riječ suvišna kad se duboko voli. A ja sam svoj život prožeo ljubavlju prema mladeži svoga naroda. I danas, kad moram zbrajati godine svojih iskustava, ovu knjigu upućujem našoj dragoj mladeži kao poruku ljubavi

- *svima ljudima*
- *svima znanim i neznanim patnicima*
- *svima osamljenim i prezrenim mladim svojim prijateljima*
- *mladim radnicima u tuđini*
- *siromašnima u Domovini*
- *svima koji žele i vole Istinu, Ljepotu i Dobrotu!*

STANKO BELAJ

Rijeka, 31. siječnja 1977.

POZDRAV NA POČETKU ŠKOLSKE GODINE

Evo je i nama prispio dan da se opet sastanemo. Ovoga ljeta, što je bilo, učili ste, te što je koji mogao ili htio, to je i naučio. Sad ste počinuli te eto vas opet nanovo da učite te budete ljudi. Truda se ne bojte, muke se ne plašite! Na trudu žito rodi, o muci grozdovi vise. Da se radi, to je suđeno svima; to je suđeno čovjeku, što razum ima, to je suđeno stvoru koji ga nema. Težak i njegova čeljad zorom se dignu te se raziđu da polje pooru i okopaju, da žito posiju i pobranaju, da livadu pokose i strn požanju, da snopove ovrhu i grozdove poberu. Ako žitar žitnice puni, i mravak svoj mravinjak puni: ako prelja svilu prede, bubica joj pomaže; ako mostar preko vode mostove gradi, dabar će ispod vode kuće da sagradi; ako književnik mudrih naroda knjige probira te sav dobar nauk katkad u jednu knjižicu smetne, to i pčela sve livade obleti te sladak med u košnicu spremi. Eto vidite, da svi rade: i razuman čovjek i nijemo živinče. I ne samo da rade, nego još u svoje vrijeme rade. Zidar u ljetu gradi kuće i palače, a zimi planduje; ali kako mlado sunce plane, i njemu je oruđe u ruci, te premeće kamen i žličicom radi. Ptica lastavica, kako trava vene i gorica požuti, vjetrovi huknu i slana se zabijeli: tada ona krilom uzleti, more preleti, u tuđem kraju, u toplijem kraju zimi boravi, dok je preboravi; a kad snjegovi kopne i led se topi, kad gorica zalista, a travica nikne, tad i lastavica doma se vrati i pod krov zaleti.

I mladim učenicima, kad trešnje zarude i jagode se zarumene, kupanje nastane i škola se douči, i njima je onda blizu do raja; slatka sloboda ruke im širi, zvijezda zavičajka milo im zatrepti, misli uzavru, srca zaigraju, zemlja i more putove im otvore i kola i željeznice i brodovi i parobrodi svuda ih razvezu, a pragovi domaći suzom se obliju: »Da si mi zdrav, mili tajko! Da te poljubim slatka majčice! Kako si mi, dragi brate? Što mi radiš, biser-sestrice?« Tako se onda milo pozdravlja, a još milije odzdravlja.

Ali kad se do mile volje naigrate i nakupate; kad sunčana žega stane jenjavati, a vi se opašete novom snagom: tada nastaje žalosna pjesmica: »S Bogom tajko, za me se staraj! S Bogom majko, u srcu me nosi! S Bogom brate, u pohode mi dođi! S Bogom sestro, pismo mi napiši!« Iz kuće im suza odgovara, a stari otac glasno progovara: »Da mi što naučiš, sinko!«

Da ste zdravi, da ste živi, a vi budite kako ste i bili, dobri učenici, vrli Hrvati i pošteni mladići.

FRAN KURELAC

BISKUP SREDNJOŠKOLSKOJ OMLADINI

... Danas je više slobode u našim školama, nego je bilo kad sam se ja školovao. To je pravo, jer je željeti da se mladež od prvih nogu priuči ravnati, ne sa strahom, nego okom Božjim, da tako reknem, i živim čuvstvom časti i ponosa. Ali što je manje danas vanjskoga zapta, to je nužnije da mladež sama sebi disciplinom i čuvarom bude. Vjeruj mi, mladosti moja, da je disciplina svakomu vas do groba nužna jer i mi stariji i iskusniji lako posrnemo ako se sveudilj zapta ne držimo, a kamoli nećeš ti polag neiskustva svoga i opće iskvarenosti današnje.

Istina je, za mladost je i zabava, ali kad se čovjek posveti znanju i umijenju, onda mora zabavu od zabave razlučiti, onda ima zabava i mjesta koja se školskoj mladeži ne pristoje, onda se mladež ima čuvati zabava kao otrova, u kojima bi se mogla čast i poštenje oskvrnuti ...

... Velikih je u narodu nužda, a malo nas je da im doskočimo. – Treba narod naš umnijih i odlučnijih zatočnika i borilaca, treba svetijih, revnijih i rječitijih svećenika, treba vještijih i pripravnijih učitelja za škole i učilišta naša; treba radinijih, svjesnijih i okretnijih činovnika u upravi i u sudu; treba umjetnika, ratara i obrtnika sposobnijih da u prevažnim tim poslovima od tuđine posve ne zavisimo; treba nam i narodu našemu više svjetla, više svijesti, više značaja, više mara, štednje i blagostanja. Pa kad mi stariji glede tih pomanjkanja jadikujemo, onda ste vi, časni mladići moji, jedina nada i ufanje naše; ta u vama naziremo i slutimo mi one radnike koji će biti u stanju zadovoljiti potrebama preobilne žetve, na koju nas Bog i narod upućuju ..

J. J. STROSSMAYER

UZ SLIKU NA SLIJEDEĆOJ STRANI

Ovakvima je govorio veliki biskup Strossmayer. Kažemo »ovakvima«, a ne »ovima«, jer ovi mladići u lijepoj hrvatskoj narodnoj nošnji posavskog kraja nisu bili Strossmayerovi suvremenici, već su to momci koji se upravo sada spremaju za svoje buduće zvanje u salezijanskoj Vjerskoj srednjoj školi na Rijeci.

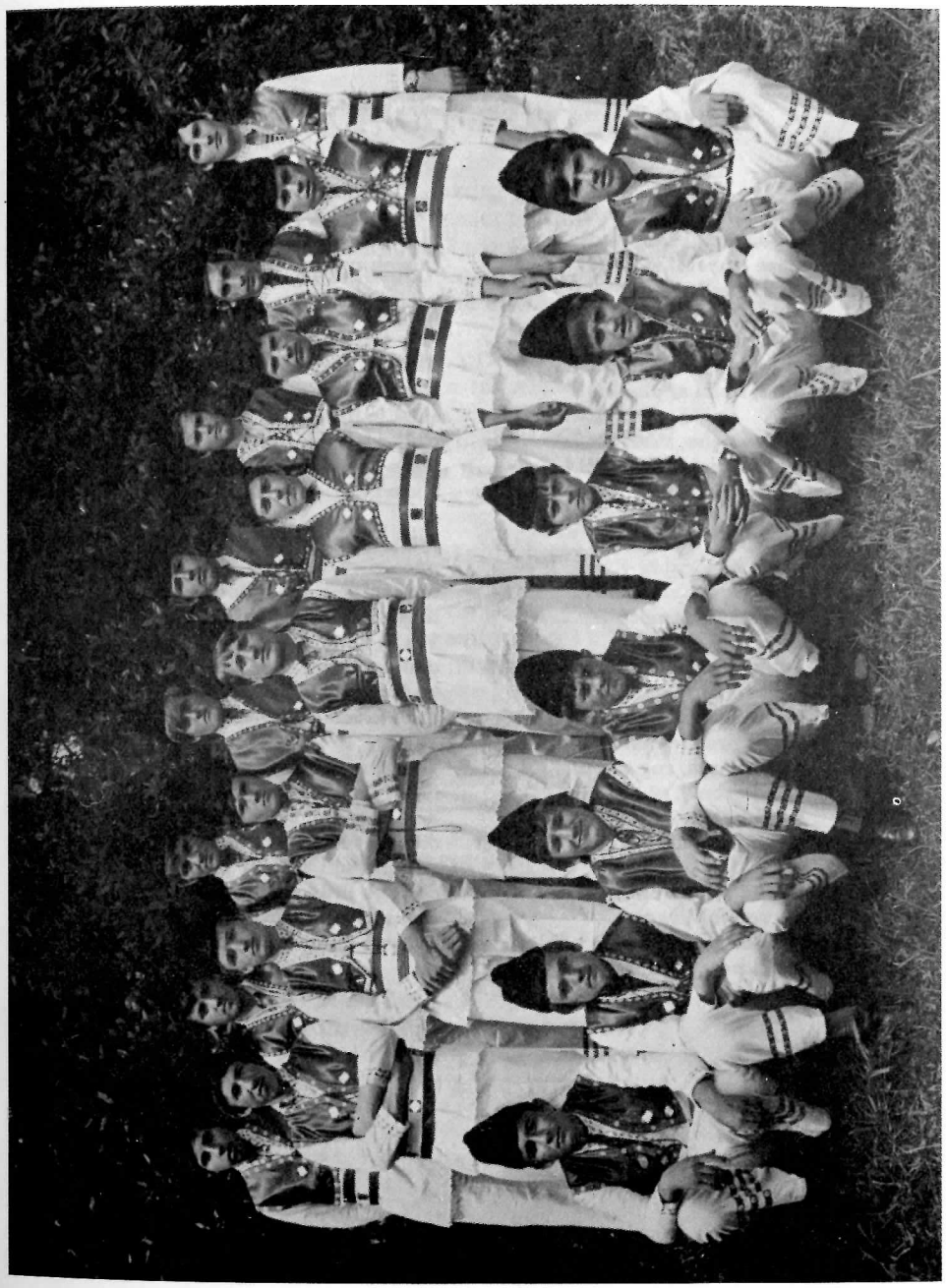

Lijepa naša domovino

Lijepa naša domovino,
oj junačka zemljo mila,
stare slave djedovino,
da bi vazda časna bila!
Mila, kano si nam slavna,
mila si nam ti jedina,
mila, kuda si nam ravna,
mila, kuda si planina!

Vedro nebo, vedro čelo,
blaga prsa, blage noći,
toplo ljeto, toplo djelo,
bistre vode, bistre oči;
vele gore, veli ljudi,
rujna lica, rujna vina,
silni gromi, silni udi,
to je naša domovina!

Žanju srpi, mašu kose,
djed se žuri, snoplje broji,
škriplju vozi, brašno nose,
snaša preduć malo doji;
pase marva, rog se čuje,
oj, oj zvenči, oj, u tmine,
k ognju star i mlad šetuje;
evo t' naše domovine!

Luč iz mraka dalko sija,
po veseloj livadici,
pjesme glasno brijeg odbija,
dragi poje k tamburici;
kolo vode, živo kolo,
i na brdu i u dolini,
plešu mlađi sve uokolo;
to smo mi u domovini!

Magla, što li, Unu skriva?
Nije l'naših jauk turobni?
Tko li moleć smrt zaziva?
Il' slobodni, il' su robni?
»Rat je braćo, rat junaci,
pušku hvataj, sablju paši,
sedlaj konjče, hajd' pješaci,
slava budi, gdje su naši!«

Buči bura, magla prođe,
puca zora, tmina bježi,
tuga mine, radost dođe,
mi slobodni, – dušman leži!
Veseli se tužna mati,
padoše ti vrli sini
ko junaci, ko Hrvati
daše krvcu domovini!

Teci, Savo, Dravo, teci
nit' ti Dunav silu gubi,
kud li šumiš, svijetu reci,
da svoj narod Hrvat ljubi,
dok mu njive sunce grije,
dok mu hrašće bura vije,
dok mu mrtve grob sakrije,
dok mu živo srce bije!

ANTUN MIHANOVIĆ

POZDRAV DOMOVINI

Zdravo da si, domovino mila,
Moja majko, zdravo, zdravo bila!
Pozdravlja te vjeran sinak tvoj.
Iza duga, teška putovanja
Tvomu licu on se opet klanja
I pruža ti vrući cjelov svoj.

Primi majko, primi cjelov rado,
Vjeruj, nikom takvoga ne dado',
Nit ću dati u životu svom.
Ljubav, kojom ovaj cjelov zbori,
Bez takmaca uzorito gori,
Gori samo na oltaru tvom.

Mila zemljo! Da te k svojim grudim
Pritisnuti mogu, kako žudim,
Zagrlit te oj da imam vlast!
Srce bi ti izjavilo bilom
Neizrečenu, na tvom krilu milom,
Koju sada opet kušam, slast.

Oj sretna se ćutim, opet sretna,
Kao sužanj iza dugoljetna
Tamnovanja, kad stupi na zrak;
Kao brodar izgubljen na moru,
Otimajuć život svoj ponoru,
Kad ugleda bliza žala trak.

Kroz suze te gledam od radosti,
Ne mogu se nagledati dosti.
Željna duša rastopljena sva
Razlijeva se po licu tvojemu,
Sve milujuć – mila si u svemu,
Majko, onom, koj' te ljubit zna.

Prođoh svijeta na sve četir' strane,
Vidjeh kraje toli opjevane,
Kojim slava do nebesa vri,
Svi su lijepi u svojemu resu,
Svi su lijepi, al svi skupa nijesu,
Što si meni majko, meni samo ti.

Ti si meni sve, što zovem svojim,
Sve što ljubim, sve što željom gojim,
I bit ćeš mi kroz danaka broj,
Koje mi je sudba odredila. –
Zdravo, zdravo, domovino mila,
Pozdravlja te vjeran sinak tvoj!

PETAR PRERADOVIĆ

DOMOVINI

Za tebe je ova molitva smjerna,
što u sebi mnogo mene ima,
da djeca tvoja tebi budu vjerna,
a ti da budeš draga majka njima.

Za tebe su moje utjehe drage,
da nikada ne ćeš pobijeđena pasti,
da rodovi tvoji zdravi i mladi,
na tvome suncu će ponosno rasti.

Radost je moja, da ti ćeš se dići
i prerast, poput ruže, preko sviju zala,
sijači novi da će k tebi prići,
i prislonit srce svoje na te, zemljo mala.

Najmilija zemljo na ovome svijetu,
pjesmu tebi šapćem ko molitvu tihu,
dok ljubav traži za te, majku svetu,
svoj odraz vjeran u mom skromnom stihu.

ZDENKA JUŠIĆ-SEUNIK

O VAŽNOSTI DOBRA ODGOJA

Duša čovječja bez odgoja čini mi se kao mramor u rudniku, koji ne pokazuje ni mrvu svoje tajne ljepote, dok mu vještina brusačeva ne izmami boje, izgladi površinu i istakne svaku ukrasnu maglicu, pjegu i žilu, što se provlači grumenom njegovim. Jednako i odgoj, kad nastoji oko plemenita duha, iznosi na svjetlo svaku skrivenu krepost i vrlinu, koja bez takve pomoći ne bi bila podobna sama postati očigledna.

Ako mi čitalac dopusti da već sada zamijenim ovu usporedbu, poslužit ću se da dokažem moć odgoja onim istim primjerom kojim se služio Aristotel kad je htio da protumači nauku o građevinskim oblicima, kazujući da u grudi mramora leži sakriven gotov kip, a umjetnost kiparstva da ga samo oslobađa od zališna kamena i čisti od smeća. Kipar ne radi drugo već što otkriva gotove likove. Što je kiparstvo za grudu mramora, to je odgoj za dušu čovječju. Filozof, svetac ili junak, mudar, dobar ili velik čovjek prečesto se kriju i taje u plebejskoj duši, a valjan odgoj bio bi ih otkrio i izveo na svjetlo. Ja stoga vrlo rado čitam pripovijedanja o divljim narodima i divim se prostim i neizglađenim krepostima njihovim gledajući kako se hrabrost javlja u bjesnoći, jaka volja u prkosu, strpljivost u sjeti i očaju.

Strasti se ljudske različito očituju pa sad ovako, sad onako izbijaju na površinu prema tome kako ih sada više, sad manje vodi i upravlja razum. Ako čitamo o crncima da se nakon smrti svojih gospodara ili što su promijenili službu sami vješaju o prvo stablo, kako se to kadšto dešava na velikim američkim imanjima, tko da se ne divi njihovoj vjernosti, premda se ona javlja tako čudno i grozno? Dokle bi se popela ta divlja veličina duševna koju nalazimo u tim bijednim stvorenjima? A ima li i zerice isprike za to što preziremo ovaj dio našega roda te ih ne smatramo ravnima ostalom čovječanstvu, što samo neznatnom globom globimo čovjeka koji ih ubija, a što je još najgore, što im, koliko samo možemo, otimamo nadu u sreću kako na onom, tako na ovom svijetu i uskraćujemo im ono što sami držimo sredstvom da se dočepamo sreće?

Golema je sreća da smo se rodili u ovim stranama svijeta gdje mudrost i znanje cvatu, premda valja priznati da i u ovim stranama ima dosta siromašne, neobrazovane čeljadi, koja je samo nešto manje divlja od onih naroda o kojima sam malo prije govorio, pa i to da se oni koji su se koristili savjesnim odgojem razlikuju jedan od drugoga različnim stupnjevima obrazovanosti. Da se i opet vratimo našem kipu u grudi mramora: mi vidimo, naime, kadšto da je umjetnik istom počeo rasijecati grudu, a kadšto da je kamen grubo istesan, te se u njemu pokazuju tragovi ljudske prilike; kadšto razabiremo jasno udove i lice čovječje, kadšto gotov kip izrađen s velikom brigom, ali rijetko nalazimo kip takav da ga ne bi mogla ruka kojega Fidije ili Praksitela još amo-tamo dotjerati i izgladiti.

JOSEPH ADDISON

LORETSKA ZVONA

Ima tome već nekoliko stotina godina, što li, kad je na »Novom mjestu« živjela sirota udovica. Bila je radina i štedljiva, ali koja joj korist, kad je imala i previše djece.

Svatko zna da loretski zvonici imaju mnogo zvona; i naša udovica imala je upravo toliko djece, pa i govorila je djeci svojoj »loretska zvonašca«. Ali onda se još nisu ta zvona na zvoniku glasila pjesmama, već su samo pokazivala razno doba dana; ona veća između njih cijele sate, a ona manja svaku četvrt. Udovica govoraše da je upravo tako i kod njezinih zvona doma; ona veća hoće da čekaju, ali manjima se svaki čas nešto hoće. Jedino blago siromašne udovice bijaše niz srebrnjaka, a imala ih je opet toliko koliko i djece. Dobila ih od bogate kume pa ih čuvala za djecu, za svako dijete po jedan na uspomenu.

Nastala u Pragu kužna bolest. Najviše je bjesnjela među sirotinjom, a ova je u svojem očaju tvrdila da bogataši hoće da je unište.

Napokon se dohvatio pomor i udovičine obitelji. Najstariji momak oboli. Mati gotovo očajala jer je svu djecu jednako ljubila pa nije ni pomišljala na to da će s djetetom nestati i brige i muke. Liječnika nije mogla platiti, a i znala je da su im ruke pune posla, pa da ne bi nijedan mogao k njoj doći. Nije trajalo ni dvije ure, a dijete se već spremalo na put u onaj svijet. Nesretnica majka vidje da već nema pomoći, izvadi niz sa srebrnjacima, skide najveći i ode u Loreto.

Doskora zaječi najveće loretsko zvono, dijete izdahnu – zvonilo mu posljednji put.

U ono su vrijeme prolazila Pragom cijeli dan mrtvačka kola, tovarila su mrtvace iz svih kuća, a kad su bila puna, vozila ih u raku na groblje. Drugi dan iza smrti djetinje išla je udovica za jednima od tih mrtvačkih kola da bar zna u kojoj će grobnici ležati njezino dijete.

Ali kad se kući vratila, nađe drugo svoje dijete – onu milu plavojku – u vrućici, a crvenu kao ružu. Ne prođoše ni dva sata, već je majka s drugim srebrnjakom išla k Loretu.

Tako je to išlo dan na dan, majka skidala srebrnjak za srebrnjakom, a u Loretu oglašavalo se sve manje i manje zvono. Mati bila od očaja već otupjela; koračala bi nijemo za mrtvačkim kolima, a s groblja se vraćala tiho da podvori opet dijete na umoru. Iz toga je mira trgne tek smrt posljednjega i najmanjega djeteta, koje gotovo još, nije ni govoriti moglo. Kad je najmanje zvonašce zajecalo, mislila je majčica da će joj srce pući.

Otprati i posljednje svoje dijete, a kad se vratila, osjećala je da i nju bolest svladava. Legne na postelju, na kojoj je umrlo cijelo njezino bogatstvo.

Tu leži siromašna ta udovica, niotkuda pomoći, pa ni žive duše da joj vode pruži. Jedinom utjehom njezinom bijaše da bar neće dugo preživjeti djecu svoju.

– Ah, draga djeco moja – uzdahne – ja sam vas podvorila, a mene nitko neće; dala sam da vam mrtvačko zvono zvoni, a meni neće!

Nije još ni izgovorila, a ono zabrujaše sva loretska zvona; njihovi se zvuci sve silnije i silnije slagali u tako krasne i ganutljive pjesme kao da to sami anđeli pjevaju.

– Dušice moje djece – šaptala udovica umirući i izdahnu.

Odonda se loretska zvona pjesmama glase.

JAN NERUDA

VITEŠKI DUH

U srednjem vijeku bio je organiziran »*viteški stalež*«. Vitezovi su bili međusobno povezani zajedničkim idealom viteške časti. Postavši vitezom, mladić se obvezao da će braniti sirote, potlačene, udovice, da će braniti Božja i ljudska prava. Zato se od vitezova tražilo da budu fino odgojeni, plemeniti, pravedni, požrtvovni, da rado pomažu unesrećenima, bolesnicima, potrebnima, putnicima, da služe Bogu i domovini.

Naši pređi odgajali su se u viteškom duhu. Hrvati su uvijek bili vitezovi i u miru i u ratu, uz rijetke iznimke. Naši su djedovi i pradjedovi, bili vitezovi i prema protivniku u ratu. Vitezovi u pravom smislu riječi. Onoga proti kome se borio Hrvat nije nikada smatrao neprijateljem u ružnom smislu riječi, nego protivnikom. Poslije bitke, poslije rata, vidio je u jučerašnjem svom protivniku čovjeka, vidio je narod, vidio je vojnika, i prema tome se držao. To je naša narodna tradicija. Hrvatski je narod radi toga imao uvijek glas kulturnog i prosvijećenog naroda.

Viteštvo i kultura bitne su značajke našeg naroda. To su naše narodne svetinje. U to se ne smije dirati. To mora ostati naš ideal i u budućnosti. Mi nismo i nećemo da budemo barbari. Mi smo kulturan narod. Po duhu smo narod vitezova.

Viteštvo nije nikad sitničavo, umišljeno, nametljivo, grubo, bez srca, već je plemenito, milosrdno. Ono se ne nameće. To mu je ispod časti. Ono oko sebe gleda braću, a ne sluge, slobodne ljude, a ne robove, djecu Božju, a ne životinje. Pravi je vitez uvijek gospodin i »gospar«, a nije gospodar i nadzornik radnika. Vitez je pristojan, učtiv, pun finese i obzira. On ima manire: nije grubijan i satrap, ne voli se na ni koga derati. Čuva se despotizma i diktatorskog tona. Ne pravi pitanja od sitnica. Ne nameće, u stvarima bez značenja, svoje volje. Štuje tuđe mišljenje i respektira ga do skrajnjih granica. Vidi i časti u svakom čovjeka, s istom dušom i s istim osjećajima, kakvi su i njegovi. Blag je, dobrostiv i milosrdan. Uživa kad se može pokazati boljim od drugoga, kad može oprostiti.

Ne ponizuje nikoga od zluradosti, ne prijeti se, ne pribjegava bez nužde krajnjim mjerama, ne kažnjava surovo. Nikad ne uživa u suzama i nevolji, ne iskorišćuje za nedolićne i sebične svrhe svoju nadmoć, svoj položaj. On je plemić, a nije trgovac. Vitez je mač pravde, sluga ideala, dobrotvor čovječanstva, graditelj boljega svijeta. On je čovjek u najplemenitijem smislu riječi.

A viteštvo nije nikada nasilno, nepravedno, samovoljno. Ono štuje zakon i pravo kao nešto božansko, čemu je Bog jamac. Ne služi materiji. Mrzi i odbacuje bespravlje.

Viteštvo nije nikad osvetljivo, okrutno. Nije junaštvo prolijevati krv. Junaštvo je i viteštvo ne bojati se kad je treba proliti za Boga, za domovinu, za ideale. Bešćutnost i tvrdo srce isto su tako daleko od viteštva kao i od ljubavi. Pravi vitez uopće ne zna mrziti. On ne mrzi ni neprijatelja. Neprijatelj je njemu, i onaj najgori, samo nesretan brat što je zalutao. On je uvijek sretniji kad ga smiri i predobije. Vitez lako zaboravlja, lako prašta. Uživa u plemenitosti.

Tuđa grubost, tuđe barbarstvo neće viteza zavesti da i on bude barbarin. Njemu je to ispod časti. On bi time sebe ponizio i priznao da je zlo jače od dobra, da je mržnja veća od ljubavi. Vitez je uvijek plemenit, dosljedno plemenit. Viteštvo ne ruši, ono gradi. Gleda naprijed, ne natrag.

Viteštvo, baš zato jer je viteštvo, jer je od Boga, jer je samosvjesno i jako, nije nikad raspušteno, drsko, divlje, prosto. Njemu je moral visok. Kavalirština je uzdržljivost, pristojnost, poštivanje starijih, pomoć unesrećenima, nastradalima, integralni element viteštva. I historijski je ona njegov specificum.

Viteštvo nije nikad šovinističko, tjeskogrudno, fanatično. Ono i živi od ljudskih i sveljudskih elemenata u čovjeku. Vitez je uvijek i nacionalno fair. Njegove su koncepcije uvijek velike, srce mu je široko i kulturno.

Viteštvo i kultura. To je najljepše što jedan narod može imati. Auktoritet i disciplina samo kroz viteštvo i kulturu postaju veliki i konstruktivni. Ništa što je sitničavo, grubo, drsko, neplemenito, barbarsko, ne dolikuje ni pojedincu, niti zajednici, a napose ne dolikuje mladome čovjeku, od kojeg se očekuje dobrota, finoća, plemenitost, pomoć i poštivanje roditelja i uopće starijih. Svako barbarstvo u vladanju naše mladeži mora iščeznuti ako želimo biti sretan narod i ako hoćemo da imamo i sretnu domovinu. Čitav naš život, privatni i javni mora biti kulturan, a naša uzdanica neka bude prožeta visokim i plemenitim viteškim idealima, ako ne želi biti kompromitirana pred sobom, pred svojim narodom i pred svjetskom javnošću.

Književnik Miroslav Krleža zapisao je u svom dnevniku dva susreta s mladima. U prvom opisuje nekoga mladića koji je gađao ptice, mrcvario ih. On ga je uljudno zamolio da ne muči jadne ptičice, jer je jedna baš ranjena pala pred njegove noge. Mladić je odgovorio: »Šuti stari, moli se svome Bogu, jer ako Te opalim« . . .

Drugi susret bio je s trojicom mladića, skijaša, koje je na cesti zaustavio jedan čovjek, zamolivši ih da nazovu hitnu pomoć za njegovu suprugu, kojoj je u autu pozlilo, a nije je mogao samu ostaviti. Nisu se odazvali molbi čovjeka, koji je strepio nad životom svoje žene. Izašao je iz auta, otvorio zadnja vrata, a žena je ispala mrtva. Prasnuše u smijeh i krenuše veselo naprijed na svoju zabavu, a jedan je od njih još uzviknuo: *»Baš je vrlo važno, kaj je krepala jedna baba!«*

Da li je postupak tih mladića bio viteški, plemenit? Svaki je komentar toj nehumanosti suvišan. Trebamo mladića vitezova u našem hrvatskom narodu, ljude dobra i plemenita srca, ne barbare, koji bešćutno prelaze preko tuđe boli i nesreće.

N. N.

DJEDOVSKI DOM

Posred sela, navrh brijega
Stari mi se diže dom:
Bujna zelen oko njega,
Slatka spomen srcu mom.

Nit u tebi, dome mili,
Ja proživjeh žića cvijet;
Nit razumjeh, što me sili,
Da te ljubim nad sav svijet.

Već kô malo, tuđe dijete
Ja te vidjeh rijetko kad;
Pa ipak mi misli svete
Pobuđuješ još i sad!

»Pradjedova naših, sine«,
– Zborio mi otac sijed, –
»U tom domu ime gine,
Ovdje ti je umro djed.«

»Ovdje sam ti i ja skakô,
Ah to bješe kratak san, –
Tad najednom – ja sam plakô, –
U svijet bilo poć mi van.«

A ja slušah i sve pamtih,
Što zboraše otac moj,
I kô ljutit tad usplamtih
Prot nepravdi tolikoj:

Zašto ne bih i ja tuda
U zeleni smio lug;
Pastir s ovcom kud vrluda,
Gdje no zlatni brazdi plug?

Gdje su divni vinogradi,
I livada šaren sag,
Gdje mi oko u nasladi
Dom djedovski gleda drag! –

Minuli su zlatni časi
I djetinjstva moga sni,
Al u meni vijek se gasi
Uspomena dana tih.

I kad tvoj mi, sad još, dome,
Pred očima sine lik,
U srcu se vazda mome
Sjetno-slatki budi klik:

Zdravo kućo nasred sela,
Tuđinac sam za te ja;
Bud mi zdrava i vesela,
Meni – Bog što dobri da.

I tad opet kao prije
Pjesme mi se ori poj:
Pa nek za me doma nije,
Sva Hrvatska stan je moj!

HUGO BADALIĆ

DOMOVINI

Ne pamtit tebe! Dok mi srce bije,
Ah za te, majko, puno ljubavi je.
Ma kakva muka mučila me kleta,
Da, ja te ljubim više od sveg svijeta.

Ah, slobodna i slavna, moćna da si,
Ko sjajan biser, cvijet, što svijet nam krasi,
Od radosti bi oko moje sjalo,
Al većma ljubit srce ne bi znalo.

Sa ljutog jada, s krvi, što si lila,
Sinovima si svojim većma mila,
Ko pticam, kim iz krvne majke grudi
Napitak veću k majci ljubav budi.

THOMAS MOORE
preveo AUGUST ŠENOA

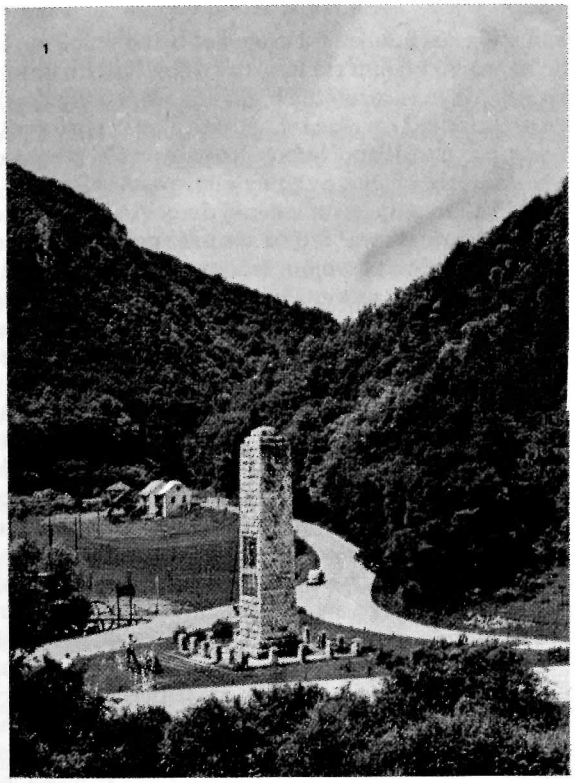

Zelenjak – mjesto u blizini Klanjca u Hrvatskom zagorju, gdje je Antun Mihanović ispjevao »Lijepu našu«, na što nas podsjeća i ovaj spomenik

LIJEPA NAŠA

Ljubav k domovini, iza ljubavi k Bogu, prva je i najljepša. Isus je onako žarko ljubio svoju domovinu. Ljubit ćemo svoju domovinu i mi. Eto, Providnost Božja kao da je prikopčala nogu svakome čovjeku za njegovu rodnu grudu. Prikopčala je nekim nesavladivim magnetom. I tako ledenjaci Islandije i žarki pijesak Afrike nisu ostali bez stanovnika. Ti stanovnici još i kako ljube te svoje ledenjake i taj svoj žarki pijesak.

Kad razmatramo ljubav k domovini, opažamo ove činjenice: što je većma koje tlo zemlje nezahvalno, što je podneblje oštrije ili, kako se često događa, što nam je više progonstva trpjeti u toj zemlji, to ona ima više čara za nas. Čudne li i uzvišene stvari, da nesreća veže čovjeka na zemlju, i da onaj , koji nije izgubio više od kolibe, baš najviše žali za očinskim krovom! Upitao je ono pjesnik čobanina na Vlašiću poviše Travnika, kako mu je kod ovaca u planini na Vlašiću. Pa mu je znanac čobanin, iza tolikih pohvala kolibi i planini, napokon otvoreno rekao: »Vršnjaci su sada moji, znam, ko i ti, sve gospoda. Meni, šta ću, draža bila ta planina i sloboda!«

I kad je čobanin s Vlašića udaljen od svoje kolibe i planine, on ih se spominje posvuda. Svuda čezne za svojim bijelim stadom, za svojim bistrim potokom, za svojim nebom i oblakom. On želi, da jede ražen hljeb, da pije ovčje mlijeko, da u planini tanko zapjeva i da prebire svoje diple. I on gine i vene, ako se ne vraća u svoj mili zavičaj, Bože! Kako si divan u svemu, pa i u toj lijepoj ljubavi k domovini! Ti si nam zasadio i tu gorsku biljku, koja ne može da uspijeva, ako njom ne vije vjetar i kiša.

Tko je sretniji od Eskima u njegovoj ledenoj domovini? Što je njemu cvijeće naših poljana prema snijegu labradorskom? Što su sve naše palače prema njegovoj zadimljenoj rupi? U proljeće ukrca ti se on sa svojom ženom na kakav ledenjak, što plovi morem. Struja ga vuče, i on brodi širokim morem, na tom prijestolju Boga oluje. Gora ljulja na valovima svoje sjajne vrhunce i svoja snježna drveća, a kit prati njegovo kretanje po oceanu. I nitko sretniji od toga Eskima! Bože, Bože! Kako si nam velik u toj čudesnoj ljubavi k miloj domovini!

Baš nas je čvrsto Providnost Božja privezala za našu domovinu. Arapin ne zaboravlja nikada devu, gazelu, a nadasve konja, drugara svojih putova. Crnac se spominje uvijek svoje kolibe, svoje sulice, svojega stabla banane. Sjeća se zebrinih i slonovih stopa. A čovjek pomorac sretan je što izdaleka s mora gleda na žalosne obale svijeta.

I nema prave kreposti, i nema pravoga talenta bez ljubavi k domovini. U književnosti stvorila je Homera i Vergila. Slijepi pjesnik najvoli crtati običaje Jonije, gdje se rodio. I labud Mantovski zabavlja se samo uspomenama na svoje zavičajno mjesto. Uvijek se sjeća onoga Arga, gdje je sproveo svoju mladost. Bez ljubavi k domovini ne bi, eto, svijet imao Homera ni Vergila. A mi Hrvati ne bismo imali Šenoe ni Preradovića.

Kršćanska je vjera svela ljubav k domovini na pravu mjeru i stazu. U starih je naroda ovo čuvstvo puno puta proizvelo i zločin, jer je bilo prekomjerno. Kršćanstvo je od toga čuvstva učinilo glavnu ljubav, a ne ljubav isključivu. Ovaj je moral bio nepoznat prije Zakonodavca kršćana. Evanđelje je postalo našemu srcu ono, što je ukus umjetnosti. Evanđelje otklanja od našega čuvstva sve ono, što je nisko, pretjerano i lažno. Evanđelje ostavlja srcu samo ono, što je lijepo, istinito i mudro. Kršćanska je vjera čista narav, oprana od istočnoga grijeha.

Ljubav k domovini osjećamo osobito u srcu, kad smo od nje daleko. Kad smo daleko od zemlje, gdje smo rođeni, čini nam se priroda samo sjena one, što smo je izgubili. Da izrazi ovo čeznuće duše, što ga čovjek osjeća izvan svoje Domovine, veli narod: »Ovaj čovjek boluje za svojom Domovinom«. To je zaista bolest, što je može izliječiti jedino povratak.

I da nas tkogod upita, kakve su to silne veze, što nas vežu za rodno nam tlo, mučno bismo odgovorili. To je osmijeh majke, oca, sestre, brata, prijatelja. To su možda one najjednostavnije prilike, ako hoćete, najsvagdašnjije: kakav pas, što je noću lajao na selu, ili slavuj, što je svake godine dolazio u naš gaj, ili zvonik crkve, što je provirao iznad drveća. Ali sve nam to pokazuje na Providnost Božju, koja je, napokon izvor svetoj, dragoj i lijepoj ljubavi k Domovini.

Dr INS

ZADNJA KNJIGA

Bič za bičem udara, a ona se svija od bola pod okrutnim udarcima siledžije. Krv je obliva iz masnicâ, koje joj išaraše tijelo. A ona se, sirotica naša, zgrčila, uzdaha joj ne čuješ, suzâ joj ne vidiš kako joj se liju u plavo more. Mučenica koja ne moli, ne traži, ne čeka pomoći, nego trpi i pomalo se uspinje na vrh Golgote svoje . . .

– – –

Prvi je dan školske godine. I Brunićev Matko je dorastao do škole. Kako mu se srce puni radošću, što će i on sada naučiti čitati sve one priče koje mu je njegova mama toliko puta čitala: o divovima i zmajevima, o patuljcima i dobrim vitezovima, o Trnovoj Ružici i Crvenkapici i o tolikim drugim dragim stvorenjima dječje mašte.

»Uči, sinko, da budeš prvi đak u školi«, govorio mu je jutros otac kad ga je vodio do škole, »pa će i ona knjiga, koju ti ja i mama uvijek čitamo, biti tvoja. I još ću ti koju novu kupiti.«

Matku samo sijevnuše oči od miline. Pred sobom je u duhu vidio cijeli onaj čarobni svijet što se za nj skrivao u toj knjizi dječjih priča i o kojem je toliko puta, kad bi mu tata uveče nešto prije spavanja čitao, i noću sanjao.

No već te večeri nije mali Matko više bio tako veseo. Kada se vratio iz škole kući, samo što nije zaplakao.

»Što ti je, dijete drago?«, zagledala mu se mati u smućene oči.

»Mama, učitelj je kazao da se u školi više neće učiti hrvatski nego samo talijanski. Ni govorit nećemo više smjeti hrvatski... A kako ću ja onda naučiti čitati onu knjigu koju mi ti uvijek čitaš? . . .«

Mati i otac se samo zagledaše. Srce im se naglo steglo, a suze jedva sustegoše da ne navru na oči.

»Ne brini se, sinko, ja ću te naučiti i hrvatski čitati, samo budi marljiv i dobar!«, uze otac dijete za ruku, pogladi ga po glavici i uvede u sobu.

Matko se smirio. Ali toga dana nije više bilo u kući radosti. I kad je uveče otac opet Matku čitao priču o div-konjicu, neka je čudna i sumorna težina počivala nad tim čitanjem i nad svima u sobi. A ta je težina pritisla sve kuće u selu i cijeli kraj sirotice naše Istre.....

*

Matko je u školi učio talijanski, a otac ga je kod kuće učio hrvatski čitati. Za godinu dana znao je već sam čitati sve priče iz one knjige koju su mu prije tata i mama čitali. I čitao ih je, čitao svaki dan. Čitajući ih tako bilo mu je kao da iz tih slova, kojima je ta draga mu knjiga bila istiskana, čuje slatki zvuk majčina i očeva glasa. Ta sve je tu natiskano upravo onako kako su mu tata i mama uvijek čitali i pričali . . .

»Tata, kad ćeš mi kupiti još jednu ovakvu knjigu, kako si mi lane obećao?«, zaželio se Matko nove knjige.

»Kupio bih sinko, ali kod nas se ne mogu više dobiti hrvatske knjige. Ne dadu Talijani . . .«, snuždeno će otac, koji se baš jučer vratio iz Trsta, gdje su mu u knjižari nudili talijanske knjige jer da se hrvatske više ne mogu dobavljati ni prodavati.

I Matko se snuždio, ali je svoju dosadašnju knjigu odsad s još većom ljubavlju prigrlio, čuvao i čitao . . .

Opet je došla nova školska godina. Kad se Matko prvoga dana vratio iz škole, oči su mu se sjale od neke radosti.

»Mama, učitelj nam je kazao da ćemo opet učiti i hrvatske knjige čitati. Ali rekao nam je da zasad još nisu došle nove hrvatske knjige pa da sutra donesemo u školu kakve god tko ima hrvatske knjige kod kuće da iz njih čitamo dok nove ne dođu . . .«

I sav sretan potrči Matko k ormaru, u kojem je bila spremljena njegova draga knjiga.

»Mama, ja ću sutra ovu svoju knjigu ponijeti u školu!«, klicao je stišćući knjigu k sebi, kao što se radovalo i cijelo selo.

I majčino se srce prelijevalo od radosti, a još više od sreće što joj se jedinac raduje toj nenadanoj novoj slobodi hrvatske knjige. Samo ocu se ta nagla promjena činila previše čudna, neshvatljiva, ali i on joj se radovao, kao što se radovalo cijelo selo.

U svim je kućama toga dana zavladala neka užurbanost kao pred kakav veliki blagdan. A iz nekih se kuća čula opet jedanput i hrvatska pjesma nakon tolikih godina, iako nekako bojažljivo, nesigurno . . .

Sutradan izjutra hrlila su djeca svečano obučena u školu, kao da idu u crkvu, a svako je pod pazuhom nosilo po koju hrvatsku knjigu, a mnoga djeca i po više njih: ili staru čitanku ili Sveto Pismo ili molitvenik, što se već u kojoj kući na hrvatskom jeziku još našlo. A mali Matko nosio je svoju dragu knjigu čarobnih dječjih priča, stupajući s njome ponosno, gotovo pobjedonosno.

I neki stariji – otac ili majka, djed ili baka – pratili su toga dana djecu do škole. Čudno im se samo činilo što su u školskom dvorištu vidjeli i četu fašističke milicije. Zar su i oni došli da budu svjedoci radosti nad povratkom hrvatske knjige u škole? Tako su se pitali onih tridesetak seljana što su došli do škole i tu se u skupini upustili u razgovor. Ali taj razgovor i baš nekako nije tekao onako veselo kako su se veselo bili uputili s djecom svojom od kuće.

Najedanput nastade u školi komešanje. Učitelji izvedoše djecu na trg pred školu i poredaše ih u krugu.

»Šta će to biti?«, šaptom se stadoše seljani pitati, a svakom je srce stalo nemirno da kuca.

Uto dođoše i fašistički vojnici noseći svaki u rukama kup knjiga. Seljani prepoznaše svoje hrvatske knjige. Nekoliko je prvih vojnika bacilo na hrpu nešto slame i drva, a drugi nabacaše na to knjige.

Nastade vrisak, jauk i plač djece i seljana kad je jedan fašista potpalio cijelu tu hrpu. Dim se stade vijati prema nebu, prema kojem su i starci i starice očajno pružali svoje ruke. Plamen poče brzo zahvaćati knjigu po knjigu, za kojima su djeca plačući pružala ruke, ali ne mogoše do njih od kordona vojnika koji su opkolili oganj.

»Moja knjiga!«, vrisne mali Matko kad je opazio da plamen i po njoj već liže i pojuri kao u besvjestici između dva vojnika prema ognju.

Dvije ga željezne ruke udarcem zaustaviše . . .

*

Bol, tuga i potištenost, veća nego ikada prije, pritisla je selo.

U vrućici ležao je mali Matko, kako ga onesviještena donesoše ispred škole.

»Moja knjiga!«, buncao je pružajući ručice.

»Naša zadnja knjiga«, jecala je mati njegova ne znajući da li joj srce više krvari nad bolesnim djetetom ili nad dragom knjigom, zadnjom hrvatskom knjigom u kući, što je bezdušnici tako lukavo izmamiše i spališe.

A u suzama ove majke kapale su na mučeničko tlo suze cijele sirotice naše Istre . . .

STEVAN

HIMNA SLOBODI

O lijepa, o draga, o slatka slobodo,
Dar u kom sva blaga višnji nam Bog je dô
Uzroče istini od naše sve slave,
Uresu jedini od ove Dubrave,
Sva srebra, sva zlata, svi ljudski životi
Ne mogu bit plaća tvôj čistoj ljepoti.

IVAN GUNDULIĆ

PJESMA O DUBROVNIKU

O silna brda što prosijecate lazurno nebo krepkim i čistim profilom svojih ponositih crta; opora brda koja se nadljudski dižu uvis i prkose zubu vremena. Koja se isprepliću u lancima i zavojima, a njihovi izdanci poniru u more blagom kretnjom; hridine koje skladno raskriljuju ruke kao draga, koja ovom gestom odaje svoju dušu. O Dubrovniče, nastanjen uspomenama, grade koji umiješ sjediniti snagu i ustrajnost s blagošću, ti nisi zanemario ni polet misli ni beskrajni san ljepote. Ti si, Dubrovniče, simbol naroda koji ne pozna sramote ni straha i ti nam kazuješ u svojoj veličini i dobroti drhtavu i neslomivu pjesmu ljubavi. Ljubav onih koji nose u svom pogledu svjetlo dana, a ponosna im duša živi na vrhuncima.

IVO HERGEŠIĆ

MOJ DOM

Ja domovinu imam; tek u srcu je nosim,
I brda joj i dol.
Gdje raj da ovaj prostrem, uzalud svijet prosim,
I... gutam svoju bol!

I sve što po njoj gazi, po mojem srcu pleše,
Njen rug je i moj rug:
Mom otkinuše biću sve njojzi što uzeše
I ne vraćaju dug.

Ja nosim boštvo ovo – ko zapis čudotvorni,
Ko žića zadnji dah;
I da mi ono pane pod nokat sverazorni,
Ja past ću utoma.

Ja ništa više nemam; to sve je što sam spaso,
A spasoh u tom sve,
U čemu v'jek mi negda vas srećan se je glaso
Kroz čarne mlađe sne!

Kroz požar, koji suklja, da oprži mi krila
Ja obraz pronjeh njen;
Na svojem srcu grijem već klonula joj bila
I ljubim njenu sjen.

I kralje iznjeh njene i velike joj bane,
Svih pradjedova prah,
Nepogažene gore i šaren-đulistane
I morske vile dah.

... Ja domovinu imam; tek u grud sam je skrio
I bježat moram sv'jet;
U v'jencu mojih sanja već sve je pogazio,
Al ovaj nije s'vjet.

On vreba, vreba, vreba... a ja je grlim mukom:
Na javi i u snu.
I preplašen se trzam i skrbno pipam rukom:
O je li jošte tu?!

Slobode koji nema, taj o slobodi sanja
Ah ponajljepši san;
I moja žedna duša tom sanku joj se klanja
I pozdravlja joj dan.

U osamničkom kutu ja slušam trubu njenu
I krunidbeni pir,
I jedro gdje joj bojno nad šumu strmi pjenu
U pola mora šir!

Sve cvjetno kopno ovo i veliko joj more
Posvećuje mi grud;
Ko zv'jezda sam, na kojoj tek njeni dusi zbore.
I lutam kojekud.

Tek kad mi jednom s dušom po svemiru se krene
Zaorit ću ko grom:
O, gledajte je divnu, vi zv'jezde udivljene,
To moj je, moj je dom!

S. S. KRANJČEVIĆ

ZA ZBOGOM

Oslepele budu mi jenput te oči,
kaj tak su mi gledele rade
i leta ti v cvetju i jesenih žalost
i sneg i protuleti mlade.

Na zadnju molitvu mi sklopili budu
te ruke, kaj dragat su štele
i zlatni tvoj klas i črlene ciklame
i sence i lilije bele.

Već ne budu vusta mi šeptati mogla
te reči ti sladke, bogate,
već ne bu mi tuklo nesrećno to srce,
kaj, dom moj, je živelo za te.

Znam, skoro me ne bu i ja bum pozabljen,
i samo popevke te male
još dale se budu spominjale z vami,
tek same si zvonele dale.

I štel bi, da v vsakoj živi moje srce,
i štel bi, da vsaka ti vraća
vsu ljubav, vse lepo, kaj si mi dala,
ti draga, ti reč mi domaća!

DRAGUTIN DOMJANIĆ

JUNAČKA SMRT NIKOLE ZRINSKOGA

»A kad dođe umrijeti
Moj će dašak da se gubi,
Jer se lako, lako mrije,
Kad se povijest svoja ljubi.«

S. STRAHIMIR KRANJČEVIĆ

Turski sultan Sulejman diže se u svojoj 75. godini da šesti put provali u Ugarsku. Put ga je vodio pokraj grada Sigeta, gdje je bio ban Nikola Šubić Zrinski, odlučni pristaša Habsburgovaca. Zrinskome je tada bilo 58 godina, a kako je cijeli svoj vijek proveo u borbi s Turcima, bio je zbog svojih pobjeda kod Pešte, Bobovca, Sigeta i drugdje daleko poznat izvan domovine.

Godine 1566., 7. kolovoza, pade Sulejman s vojskom pod Siget, jer mu je ovaj smetao i jer se htjede osvetiti Zrinskomu. Sultan je podsjedao grad sa 100.000 ljudi i s brojnim topovima, dok je Zrinski imao u gradu oko dvije i pol tisuće boraca.

Siget je bio posred močvare, a dijelio se u tri dijela. Zidovi su mu bili od drva i zemlje. Jedino u trećem dijelu bijaše jedna kamena kula i pet kamenih bastiona. Opsadu Sigeta opisao je komornik Zrinskoga, Ferenc Črnko, koji je pao u ropstvo, a kasnije se oslobodio. Kad su Turci poslije opsade od mjesec dana zauzeli vanjski grad Siget, povukao se Nikola Zrinski 5. rujna 1566. u unutrašnji grad. Nije ipak mogao imati nade da će se ovdje održati od turske sile, jer je unutrašnji grad bio slabo utvrđen. Sa sjeverne su ga strane, doduše, branila dva bedema, pred kojima se izvana sterao duboki jarak s dosta vode, no s južne strane nije bilo gotovo nikakve obrane. Zrinski nije imao dosta topova da bi mogao čuvati taj dio grada. Očekivao je obećanu pomoć od svoga austrougarskoga kralja i cara Maksimilijana, koji je za vrijeme borbe za Siget kod Gjura sabrao 100.000 vojnika, ali nije imao srca da vjernome Nikoli Zrinskome priteče u pomoć, već pušta da propadne on sa svojim junacima i da padne Siget.

Koncem kolovoza poručio je veliki vezir Mehmed paša Sokolović, rođeni Hrvat-kršćanin, a poslije poturčen, Zrinskome da će dobiti čitavu Hrvatsku na dar ako preda Siget. Knez-ban i kapetan odbi ponudu s prezirom. Sulejman zatim posla Zrinskome poruku da je zarobio njegovoga sina, kojega će dati pogubiti, ako mu knez ne preda Siget. Ni ta prijetnja ne slomi Zrinskoga, kao ni druga mnoga zamamljiva obećanja. Uto je Sulejman umro pod Sigetom 4. rujna poslije objeda, četvrt milje daleko od Sigeta, kod sigetskih vinograda, dok još nije bio osvojen grad Siget. Sokolović je zatajio njegovu smrt. Noću dade potajno

ubiti careva liječnika, da ne bi razglasio njegovu smrt. Kad je car već bio mrtav, svaki dan davao je da trube u trumbite i udaraju u svirke, da donose i jelo u carev šator, kao da je on još živ.

Veliki vezir Sokolović dade 5. rujna 1566. bacati u unutarnji dio grada silnu vatru iz turskih topova. Brzo je Nikola Zrinski uvidio da je tvrđi sigetskoj kucnuo zadnji čas. On i junaci njegovi neće moći izdržati veliki turski juriš, jer su utvrde preslabe. Pa da i odbiju Turke, koja im korist od toga, kad će ih i onako progutati plamen u unutarnjem gradu?

Zato je Zrinski skupio svoje borce u dvorištu tvrđave, dade donijeti hrvatsku bansku zastavu. Stupi u svečanom odijelu pred malenu četu od sedam stotina sigetskih boraca da ih s nekoliko riječi pripravi na junačku smrt. Najprije se sjetio junaštva koja su do tada vazda pokazivali u borbi s nerazmjerno jačim Turcima. Zatim izjavi da s njima želi provaliti iz grada među Turke. Oni će, naravno, svi izginuti u tom boju, svi će zaglaviti, ali će njihova junačka smrt biti samo lijep završetak onoga djela na koje ih je pozvao kralj i ljubav domovinska. Na to ih pozva da prisegnu vjernost Bogu, kralju i domovini, te neka dignu u vis tri prsta u ime svečane prisege, jer će i on prije njih, kao njihov ban i kapetan, položiti prisegu vjernosti. Nikola Zrinski ispruži u vis prema zastavi tri prsta, izgovarajući prisegu: »Ja, Nikola Zrinski, prisižem najprije Gospodinu Bogu, zatim carevoj svjetlosti i vama vitezovima. Tako mi pomozi Otac, Sin i Duh Sveti, Sveto Trojstvo, jedini Bog, da vas ja neću ostaviti, nego ću s vama snositi zlo i dobro i da ću ovdje s vama živjeti i umrijeti.« Tako su i svi drugi prisegli knezu. »U boj, u boj«, vikahu oduševljeno branitelji, slušajući poziv ljubljenog vođe.

7. rujna već je jako gorio i unutarnji grad. Zrinski uništi sve blago i dragocjenosti. Tada zapovjedi svome komorniku Ferencu Črnku da mu donese za njega sve čisto rublje: košulju i sve drugo. Tada zapovjedi komorniku da mu još donese donju haljinu, koja bijaše od atlasa, pa također i gornju haljinu, koja bijaše od krzna. Obukavši gornju haljinu, stavi na glavu šešir od baršuna, zlatom optočen, urešen dijamantnom iglom, posut draguljima i ukrašen skupocjenim čapljinim perjem. Taj je šešir nosio na svadbi. Još zapovjedi da mu donesu sto zlatnih dukata, ali da svi budu ugarski, a nijedan turski. Poslije toga još mu komornik donese i gradske ključeve. Primivši dukate i ključeve, Nikola Zrinski razreže na atlasu rupicu te sašije između atlasa i podstave dukate i ključeve, kazavši družini: »Da znate, da zlatnike zato stavih u haljinu da onaj nevjernik koji s mene svuče halju ne bi poslije kazao da nije ništa kod mene našao. Vjerujte mi, dokle budem mogao svojom rukom i sabljom gibati i vladati, ovih sto dukata i ove gradske ključeve nitko neće uzeti od mene, a poslije moje smrti, komu dopadnu, neka mu budu, jer sam to ja već prije obećao gospodinu Bogu, da me Turci neće voditi po svome taboru od šatora do šatora i da nitko neće prstom pokazivati na moju djecu!«

Obukavši se, zapovjedi svome komorniku da mu iznese njegove sablje okovane srebrom i pozlaćene. Donio mu je četiri sablje, od kojih izabere jednu, koja je bila vlasništvo njegova oca, kazavši: »Ovo je moja stara sablja i još je bila od mojih starih, i s ovom sam sabljom ja postigao svoje poštenje, s njome sam dobio sve što imam, i s ovom ću sabljom sve pretrpjeti što mi gospodin Bog dosudi.« Uzevši sablju u desnu ruku, izađe s njome iz kuće na trg, gdje ga je već čekala četica preostalih junaka, suborilaca, svrstanih u redove.

I vidjevši da grad strahovito gori i da se ugasiti ne može i da pred vatrom i barutom dalje u gradu ostati ne može, tako poče ondje na trgu gradskome govoriti svima, da je svatko mogao čuti i razumjeti. Ovako im prozbori slavni gospodin Zrinski:

»Moja braćo i vitezovi! Evo vidimo svi kako nas Gospodin Bog kažnjava ognjem, da nas naši neprijatelji žele više ognjem nadvladati (pobijediti) a ne toliko svojom snagom, koliko nas vatra može pogubiti i uništiti. Hvala budi za sve Gospodinu Bogu! Mi moramo ovu kaznu primiti od Boga za naše dobro, jer nas ovom kaznom nije htio kazniti samo za naše osobne grijehe, nego i za grijehe čitavoga kraljevstva.

B. Vizkeleti: Zakletva Zrinskog

Zato vi dobro znadete, kako sam najprije ja prisegao, a potom ste svi vi preko mene i meni prisegli vjernost, tako da ćemo mi ovdje zajedno živjeti i umrijeti. I hvala neka bude Gospodinu Bogu, da se još do sada nije među nama našao niti jedan izdajica i da sada ne bude niti jedne izdaje!

Svi, dakle, vidimo da nam ovdje dalje više nema opstanka, jer ako bismo ovdje i htjeli ostati, ne bismo mogli izdržati pred silom i ognjem. Jedan je uzrok da gorimo, a drugi da smo brojčano mali (malo nas je), a treći da nemamo hrane te vam djeca i žene umiru od gladi i žeđe. Zašto bismo, dakle, ovdje gorjeli i izgorjeli? Vitezovi, pođimo van iz toga grada u veliki grad i ondje se pobijmo s našim neprijateljima i ondje poginimo, pomrimo, da iza naše smrti ostane nam

Oton Iveković: Juriš Nikole Zrinskoga iz Sigeta

dobar i pošten glas! Tko umre, taj će biti s Bogom, a tko ostane, taj će vazda uživati dobar glas. Zato ja hoću biti prvi i ja ću ići prvi ispred sviju vas. Što ja uradim, to i vi činite. Vjerujte mi, moja braćo i vitezovi, da vas do smrti nikada neću ostaviti.« I tada svi tri puta povikaše: »Isuse! Isuse! Isuse!« Tada se hrvatski ponosni, junački ban Nikola Šubić Zrinski posljednji puta izgrli sa svim svojim suboriocima. Izgrlivši se, predade hrvatsku bansku zastavu Lovri Juraniću da je pred njim ponese.

Vitezove svoje dovede Nikola Zrinski pred vrata koja su iz unutarnjeg grada vodila ravno u vanjski. Jedinome preostalome topniku svome – Marku Serečanu – zapovjedi Zrinski, neka kroz otvor ispali veliki top koji je imao u gradu. No u onom času, kada su se spuštala gradska vrata, pogodi tursko zrno Marka. Mjesto njega ispalio je top vojnik Juraj Horvat. Veli se da je naboj iz velikoga topa do 600 Turaka što pogubio, što ranio. Onim putem što ga je načinio top, kroz dim i vatru jurne na konju slavni gospodin Zrinski preko mosta, vitlajući s golom sabljom u junačkoj desnici i s malim štitom željeznim, okruglim, a pred njim odnese zastavu barjaktar Juranić i za njim izađoše van svi vitezovi, konjanici i pješaci, mala, ali hrabra četica, po izbor sedam stotina preostalih junaka. Prešavši most, junački Nikola Šubić Zrinski na čelu svojih vitezova zametne boj s Turcima. Turci su isprvice s divljenjem motrili Zrinskoga. Dovikivahu mu neka ne gubi uzalud junačku svoju glavu jer će sigurno steći milost sultana Sulejmana bude li se predao. No Zrinski se ne dade smesti, već se kao lav obori na neprijatelje. Njegov su primjer slijedili hrvatski vitezovi, te se pred Sigetom zametnula krvava bitka na otvorenu polju. Pokolj nije mogao dugo potrajati. Tane iz turske puške pogodi junačke grudi Nikole Zrinskoga te počnu silno krvariti. Ipak Zrinski još tada nije klonuo duhom, već je dalje poticao svoje junake neka budu vjerni svome obećanju i neka se ustrajno bore do konca života. A tko da se i ne bori uz takvoga vođu?

Turci bježahu pred mačem kršćanskim pa su tek iz daleka puškama, strelicama i kopljima gađali na junačku četu. Padahu junaci, pade i Nikola Zrinski,

kojega drugo tane pogodi između uha i oka. Zrinski se onesvijestio, a njegovi vitezovi stvoriše živi zid oko njegova tijela. Tu izgibe junačka četa sigetskih junaka od zrna i turskih pušaka. Najkasnije umrije Nikola Zrinski. Kad ga drugo tane oborilo na zemlju, nije Nikola poginuo, već se samo onesvijestio. Poslije smrti junačkih vitezova, koji se tom prigodom sljetješe oko vođe, uzeše Turci onesviještenog bana Nikolu te ga odnesoše u svoj tabor. Tamo su liječnici utvrdili da je u Zrinskoga još malo života, premda su obadvije rane smrtonosne. Radi toga zapovjedi janjičarski aga neka Zrinskome odsjeku glavu na onom topu što ga Turci zarobiše kod Osijeka, kad su ondje god. 1537. potukli vojsku Kacianerovu. To je imala biti turska osveta što je Nikola Zrinski god. 1539. dao u Kostajnici ubiti Kacianera zbog njegova saveza s Turcima.

Poslije toga uzeše Turci kolce te na njih natakoše glave branitelja sigetskih, pa i glavu Nikole Zrinskog. Ove kolce staviše pred sultanov šator, gdje su ostali dva dana.

Devetoga rujna, u ponedjeljak rano ujutro, posla Mehmed paša Sokolović, carev zet i veliki vezir, glavu gospodina Zrinskoga u Budim, svomu bratu Mustafi Sokoloviću, a ovaj, kad je dobi, zamota odmah u svilu i pokri tankim bezom, pa po dva kmeta otpravi u Djur, u carev tabor. Odanle je pak Baltazar Baćanin, roneći suze i s mnogo žalosti, odnese u Čakov Turan, i ondje bi napokon u samostanu Svete Jelene, u grobnici, gdje počiva prva njegova žena Katarina od Frankopana s kćerju i sa dva sina, pokopana i predana zemlji.

Poslije pogibije Nikole Zrinskoga Turci nahrupiše u grad, iz kojega izvedoše kršćanske žene i djecu, te ih odvedoše u svoj tabor. Dok su još Turci u gorućem gradu tražili blago bana Nikole Zrinskoga, odjednom ostaci grada poletješe u zrak od strahovite eksplozije baruta, koji je zapalio jedan vojnik po zapovijedi Zrinskoga. S barutom poleti u zrak i tri tisuće Turaka, koji ostadoše pod ruševinama gradskih zidova. Trideset tisuća Turaka poginu osvajajući grad Siget.

Hrvatski vitezovi, junaci, na čelu sa svojim vođom, hrvatskim banom Nikolom Šubićem Zrinskim, padoše za krst časni i slobodu zlatnu. Zaustaviše tursku bujicu na granici Zapada, te spasiše kao nepobjediv bedem kršćanstvo i čitav Zapad. Turci zarobiše od sedam stotina sigetskih branitelja samo sedmoricu, među njima Ferenca Črnka, komornika Zrinskoga, rizničara, stolnika i podbana Gašpara Alapića, koji kasnije postade hrvatski ban (1574. do 1577.). Juraj, sin Nikole Zrinskoga, otkupio je iz turskoga ropstva komornika Črnka i podbana Alapića.

Prohujalo je punih četiri stotine godina od časne smrti hrvatskoga Leonide i njegovih boraca, ali im slava još uvijek živi u srcima zahvalnih Hrvata. Ljubav prema tim hrvatskim velikanima nikada neće ugasiti u duši hrvatskoga naroda. Uspomena na junačkoga hrvatskoga bana Nikolu Šubića Zrinskoga vječno će plamsati kao neugasiva buktinja, dok bude srca i Croatiae!

Prema Lovri Katiću, Josipu Horvatu i Ferencu Črnku

GOVOR NIKOLE ZRINSKOGA

To je, dakle, konac moga žića.
Jedan sat još, noć je tu i smrt.
To je, dakle, cilj mog smrtnog bića,
ponos moj i sreća, slave vrt.
Sjaj već ćutim posmrtna otkrića –
ne bje jalov moga mača rt.
I ako ću skoro među sjeni, Bog će dati
vječnu svjetlost meni.
Stoljeća će proći, ljeta, zime,
al će ipak još na grobu mom
unuci mi spominjati ime,
što tu padoh braneć rod i dom.
Puk će haran ponosit se time,
u srcu me vječno nosit svom.
Spomenik ću sebi tako stvorit –
grom ni bura ne će ga oborit.
Slijedio sam vazda onaj tajni
vruće krvi unutarnji glas.
Obraz žare plamenovi sjajni,
jer je blizu žrtva, s njome spas.
Spreman sam da dođem na put krajni
sretan, vedar, uspravivši stas:
jer na svijetu nema veće časti,
nego za rod i za vjeru pasti.
Kom potomstvo najviše se divi?
Koga slave naše pjesme sve?
To su naši sokolovi sivi
na braniku pravde vječite.
Grudi može spalit oganj živi,
al junačke volje slomit ne.

Crv tek jadni u prašini gmiže –
junak borbom do pobjede stiže!

THEODOR KÖRNER
(Preveo: Tomislav Prpić)

PRAVI SMISAO ŽIVOTA

Razabrali smo da ima različitih dobara. Svi se ljudi ne slažu u tome za koje dobro vrijedi živjeti: jedni nalaze smisao života u ovom, drugi u nekom drugom dobru.

U čemu je pravi smisao života? Od kojeg dobra to zavisi? Kad će nam ožitvotvorba jednog dana donijeti pravu sreću?

Kad kažemo pravi ili istiniti smisao života, to znači da bi neki mogao biti kriv ili neistinit. A to pretpostavlja da postoji neko mjerilo ili ravnalo (kriterij, znak, ključ) po kome smo kadri prosuditi koji je pravi, a koji krivi smisao. Mi smo takvo mjerilo već pronašli: naša savjest (moralni zakon u nama). Tko bi smatrao da je životni smisao u korisnim i ugodnim dobrima, koliko se protive savjesti, taj životu daje krivi smisao; jer pravi smisao života mora da bude primjeren savjesti ili skladan s moralnim zakonom.

Time smo spoznali znatnu istinu za život: pravi je smisao ili vrijednost života na putu moralne dobrote, a putem zloće ide se u krivi smisao. Na čemu se ta istina osniva ili gdje nam je dokaz da je uistinu tako? – Dokazom je činjenica da postoji moralni zakon ili bezuvjetno obvezatna razlika između dobrih i zlih čina. Kako je ta razlika za nas bezuvjetno obvezatna, tj. kako se moramo po njoj ravnati u voljnim činima (htijenja, odlučivanja), od tuda jasno slijedi da ne smijemo odabrati takvu životnu svrhu zbog koje bismo učinili nešto zlo ili po savjesti zabranjeno. Savjest nam je putokaz (mjerilo) u odabiranju životne svrhe.

Tko bi mogao oboriti ovu istinu? Ili, tko bi mogao protivno dokazati?

Samo onaj tko bi kadar bio dokazati jedno od obojega: ili 1. da naš život nema nikojeg smisla, ili 2. da ne postoji moralni zakon.

STJEPAN ZIMMERMANN

PUHALA JE JUGOVINA

Puhala je silna jugovina. More uzburkano lomilo se, dizalo i pjenilo. Ja sam morao preći na drugu obalu grada. Na r i v i po onom vremenu bile dvije lađe same. U jednoj se skutio starina, slab i pognut. Sigurno ga bijeda, ljuta bijeda tjera pod vesla u kasnim godinama. U drugoj sjedilo momče kršno, zdravo kao jabuka.

– Š i o r, b a r k a – oba će u isti mah kad im se primakoh.

Smilio mi se starac, ali ipak nije mi se dalo s njime po onoj sloti. I skočim u mladićevu lađu.

Stari uzdahnu. Ja sam okrenuo glavu da ne gledam ono navorano, rastuženo obličje. I momče je jače zaveslalo – –

Kad se vratismo, stajao je još starina na istom mjestu.

Ja bacih momku krunu i htjedoh da pohrlim, da ne vidim više bijednog starca. Slučajno se okrenuh i pogledam, gdje se onaj momak primakao lađom starčevoj barci. Stao sam i čuo gdje mu momak prošapta:

– Primi, Marko! – pa mu baci krunu u lađu.

I zavesla žurno od starca da mu stari ne vrati dara – –

RIKARD KATALINIĆ JERETOV

JESEN

Južni vjetar šumio je brdima, lomio se i zavijao u dolove, klance i razdoblja. Silni njegov dah snažno se i grubo lomio o granje i drveće, te su prvi uveoci letjeli zrakom i valjali se daleko po zemlji.

A trava po livadama i odavna požetim poljima talasa se kao dug, dug val zelene vode. Dižu se od nje u visinu pahuljice osušenih, dozrelih cvjetova češljuge, čička, korova, a vjetar ih nosi daleko, daleko. I ne znaš kamo će pasti. Gdjegdje brode već zrakom rijetki konci sijede paučine, a bregovima i nizinama tamburiše i provlači se tanko neprekidno cvrčanje popaca. Ptice ćute, u zelenilo lišća toči se i lijeva žutilo i crven, a sa zapada plove široki i dugi oblaci ljubičaste boje, kao bajne ptice s nedogledno ogromnim krilima ili opet sablasne lađe iz neznanih fantastičnih krajeva.

Sva večer odiše hladom i vlagom, pa sve odnekud šapće:

– Ide jesen!

A oči se obaziru nehotice onamo k humku, gdje visoki drveni krst obećava mjesto vječnoga sna, pa ne samo misao, već i srce govori, kako je sudba čovjekova, sva njegova pojava, gotovo ista kao što je ima i ovaj evo uveli list, što ga vjetar pred noge dobaci s vrha hrastova – isto tako kratka, slaba i prolazna pod ovim suncem i na toj zemlji.

KSAVER ŠANDOR GJALSKI

POVRATAK

Tko će znati što dan nosi,
što li u tamnom noćca skutu?

»Parobrod!« – vesele se djeca, skačuć po luci. – »Parobrod ide!«

A kako da se i ne vesele? – Koji čeka brata, koji rođaka – Bog zna što će im iz Bosne donijeti?! – Boj se svršio, pak se junaci vraćaju.

Brod se primiče. Došljaci navalili na provu, da bolje vide.

Nadvili se tijelom preko broda, ne bi li svoje prepoznali.

S kraja mašu rupci.

Starac prepoznaje unuka, žena muža, djevojka zaručnika.

Dovikuju si. Pozdravljaju se.

Brod pristaje. Junaci skaču na kraj, ne čekajući dok pristane.

Prvi skoči Ivan. Zlatna kolajna mu resi prsa. »Ali će se majka razveseliti!«, pomisli.

Eto sestre. Pade mu oko vrata. Poljubiše se.

»A gdje je majka?«, pita Ivan, ogledavajući se.

Anici suze na oči.

»Za Boga, što je?«, pita mladić problijediv.

Sestra ga plačuć ogrli, pokazav rukom prema groblju.– »Božja volja Ive.«

FRAN MAŽURANIĆ

GOSPI OD KAMENITIH VRATA

Hvala, Gospe draga, što si se tu stisla
Odmah pokraj slavnog Trga svetog Marka,
Da klečeć pred Tobom prebiremo čisla
I molitva za Rod da se vine žarka.

Baš ko prava naša kraljica Hrvata
Našu povijest pamtiš i budućnost snivaš,
Kroz divni misterij Kamenitih vrata
Hrvatu u tuzi ufanje darivaš.

Dok nam kule Griča, drevnu slavu zbore,
A grad Gornji diše ponosnom Starinom,
Pred podnožjem Tvojim voštanice gore
Da ožive srca Prošlosti toplinom.

Tebi, koja s nama živiš svaku Dramu,
Nizat ćemo ploče čađave od dima,
A u onom malom čudotvornom Hramu
Srcem harnim klicat: Hvala što nas ima!

JURAJ JURJEVIĆ

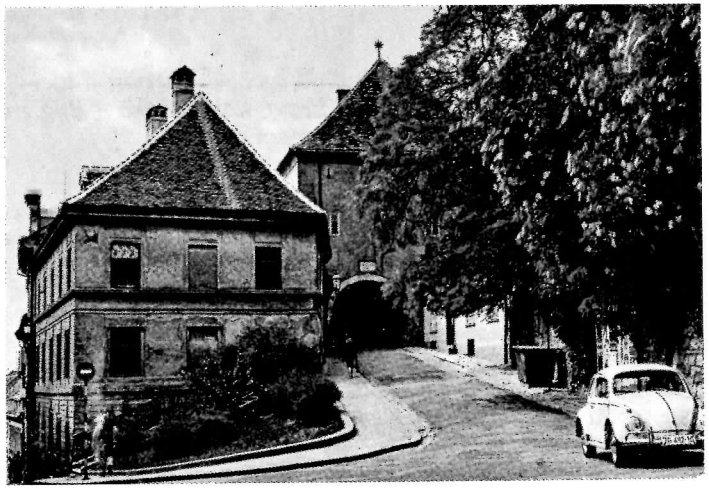

»Kamenita vrata« na prijelazu iz Duge ulice (sada Ul. Pavla Radića) na Gornji grad, u kojima se nalazi glasovita kapelica Majke Božje »od Kamenitih vrata«

SAMOPOUZDANJE

Samopouzdanje je navika kao i sve drugo. Nastaje ako ustrajno razmišljamo o svojim uspjesima i ako ne mislimo na svoje neuspjehe. Recimo da od deset stvari koje smo danas obavili kod osam nismo imali uspjeha. Kad na svršetku dana pravite bilancu o svom radu, pogledajte dobro na tih osam neuspjeha, ne izbjegavajte ih, ispitujte što im je bilo uzrok i kako da im se uklonite sutra, a zatim ih pustite iz glave i mislite samo na ona dva uspjeha, pa bili ne znam kako malo važni. Govorite o njima i ne mislite na one druge.

Ne prestanite nikad svoje uspjehe iznositi na svjetlo i na zrak, gdje mogu rasti i umnožavati svoje pokoljenje. Spremite svoje neuspjehe po mogućnosti u podrum svojega sjećanja, dakle u tamu, da tamo »iščeznu, usahnu i zakržljave«. Učinite svoje neuspjehe neplodnima. Otrujte ih.

Dakako, to je lakše reći, nego izvršiti. Što vas boli, ostat će vam prije u pameti nego što vam se sviđa. Udarac po obrazu teže se zaboravlja nego kad vas po njem tko pogladi.

Ružne, neugodne i gadne stvari imaju neku sposobnost da se zalijepe za nas, a naprotiv dobre, ugodne i zdrave stvari, kao što je samopouzdanje, primamo kao nešto samo po sebi razumljivo i posvećujemo im malu pažnju.

Ali baš u tom slučaju volja je ona koja odlučuje. Tu je prilika da sami sebe odgojimo. Tu je tajna kako da usavršimo sami sebe. Moralni pad je uvijek lagan, a moralno podizanje teško. »Glatka je cesta do pakla«, veli poslovica. Čovjek slabe volje postaje svaki dan sve gori. Baš kao što i čovjek koji neće da se prihvati vesla neprestano plovi niz struju.

A čovjek nije nikad većma muž nego kad sebi postane svjestan svoje volje, da bojuje protiv svoje sklonosti.

Uistinu gotovo svaki dan sadržava za svakog od nas više ugodnih nego neugodnih stvari i za najtvrdokorniju dušu. Uzmite samo olovku i papira pa zapišite u jedan stupac sve i malo i veliko što vas je preko dana zadovoljilo, a u drugi sve što vam nije bilo ugodno. I ako ste iskreni u svom računu, naći ćete u prvom stupcu zabilježeno deset ugodnih stvari prema jednoj neugodnoj u drugom stupcu. Na nasreću, ta se jedna neugodna stvar uvećava. Ono mjesto vašega tijela, gdje imate čir, zanima vas više nego čitavo ostalo zdravo tijelo. A ako takav bolni čir ima dijete, hoće da ga razdere. I mi se rado bavimo u svojim mislima takvom stvari koja nas je povrijedila i zaboljela nas. Nemojte se baviti bolesnim mjestima u svojim mislima, ako vam se dogodila kakva pogreška, gubitak, uvreda ili kakva druga ružna stvar. Odvratite i prevedite svoje misli drugamo. Teško je to, ali svaki je napredak težak. Jedini način kako da se uspnemo na kojigod vrh kulture, jest: trajno činiti tešku stvar, dok ne postane lagana. Najskrivenija tajna kulture jest: odvažiti se da izvršujemo teške stvari!

DR. F. CRANE

MAJKO HRVATA

(Gospi od Zavjeta u Solinu za 12. rujna 1976.)

Evo nas, Marijo naša, pred Tvojim predivnim likom,
A tu je cijeli Tvoj narod, i tu je srce Hrvata;
Želimo pozdraviti Tebe pobjednim djedova klikom,
Na ovo što došli su tlo s kamenih, čvrstih Karpata!

Evo nas s ponosom drevnim, evo nas s buktinjom vjere,
s lancima, ranama, krvlju – iz svih smo vjekova došli;
Na dar Ti nosimo srce, svu ljubav svoju bez mjere;
Kroz oganj, vihor, oluju, kroz plamen smrtni smo prošli.

I mi smo stupali s Tobom do vrha Golgote svoje,
I Sina Tvoga smo kalež gorčine samrtne pili;
Još uvijek prebolni mač je sred duše naše i Tvoje ...
I skupa s Kristom smo i mi na križu raspeti bili!

Pred Tobom vjernosti Savez sad ćemo obavit sveti ...
Nek oganj djedovske vjere po Tebi plamti nam jače;
Pred mučeničkom nam krvlju nek zloduh uzmakne kleti,
Jer još u vapaju našem sva povijest, Majko, nam plače!

Sačuvaj baštinu ovu – domaju milu nam, krasnu,
Na koju dođoše naši djedovi s čvrstih Karpata ...
Jer Tvoj smo odani narod ... I daj nam budućnost časnu!
Ti, srce povijesti naše, Kraljice, Majko Hrvata!

Anka Petričević
(klarisa S. Marija od Presv. Srca)

RADUJ SE TUĐOJ SREĆI

Nemaš li sam velikih imanja, raduj se što ih posjeduju drugi. Možeš li se na taj način radovati, opazit ćeš kako će to za te biti obilan izvor sreće.

Milije mi je da cijenim stvari koje ne posjedujem nego da ih posjedujem, a da ih pored toga ne cijenim.

Pripovijeda se da je iz gomile svijeta koja je pratila Kineza, bogato urešena draguljima, jedan čovjek zahvalio ovome na draguljima. »Zašto mi zahvaljuješ, ta ja ti ih nisam poklonio?«, zapita Kinez. »Istina je, no ti si mi dao priliku da ih vidim, a to je sve što i ti s njima možeš učiniti. Razlika je između nas dvojice samo ta što ih ti moraš čuvati, a ja ih ne bih želio čuvati.«

Washington Irving pripovijeda o nekom starom francuskom plemiću koji je izgubio svoj dvorac. On polazi u Versailles ili St. Cloud, kad zaželi selo, a kada je u Parizu, pohađa hladovite drvorede Tuillerija ili Luxemburga. »Prolazim li tim prekrasnim nasadima«, govori starac, »treba samo da zamislim da sam ja njihov posjednik i odmah su moja svojina. Svi veseli ljudi koji se tamo zabavljaju moji su gosti – a ja se ne trebam truditi da ih zabavim. Moj je dvorac prava ‚Bezbriga', gdje svatko radi što mu je drago i nitko ne dosađuje posjedniku. Cijeli Pariz je moje kazalište i za me glumi cijeli dan. U svakoj je ulici prostrt za me stol, a tisuće slugu stoje mi na raspolaganje. Kad me posluže, platim ih, otpustim ih i time je svršena stvar. Ne moram se plašiti da će me, ako ne pazim na njih, iza leđa iskoristiti i prevariti. Pravo da kažem, ako usporedim što sam morao pretrpjeti prije, kad sam imao posjede, i kako mi je sada lijepo, držim da sam sretnik prvoga reda.«

Robert Stevenson spremio je jednoga dana sve svoje slike i sav svoj skupocjeni namještaj te ih poslao svome protivniku, koji je slavio pir. Nakon toga napisa svome prijatelju: »Napokon sam se oslobodio gospodstva pod čijim sam jarmom uzdisao. Samo jedno mogu ti savjetovati: ne skupljaj dragocjenosti! Kroz cijeli mjesec naći ćeš tek jedan dan kada ćeš se radovati što promatraš neku sliku. No spopadne li te takvo raspoloženje, otiđi u koju galeriju ili muzej i nagledaj se tamo slika do mile volje. Čovjek kojega je u tu svrhu postavila država čistit će slike i držati ih u redu, dok te opet ne spopadne želja da ih pogledaš.«

Čudnovato je kako neki ljudi umiju otkriti blago i obogatiti se njime u najbjednijoj okolini, dok drugi u raskošnom i najsjajnijem položaju ne osjećaju životne radosti. Neki su ljudi slijepi za ljepotu. Čini se da hodaju zatvorenih očiju i onda kada ih okružuje najljepša okolina. Njihova duša ne osjeća ni truna ushićenosti koja ispunja druge dok gledaju te stvari. Ovi umiju poput starih alki-

mista vaditi zlato i iz neplemenitih kovina. Oni znaju pretvoriti obično u neobično, ružno u lijepo, muku u radost. Poput ljiljana i lotosa vade svoju ljepotu i čistoću iz kaljuže.

Vrlo je malo ljudi koji to umiju! Malo ih umije crpsti iz svoje okoline i deseti dio sreće koja je sakrivena u njoj. Jesi li promatrao pčelu kako leti naokolo te iz običnih i najneuglednijih cvjetova vadi med? Tako bi morao raditi i čovjek. Iz svega, što ga okružuje trebalo bi srkati med životne radosti. To može činiti u najgoroj okolini i u općenju s najnižim i najnevrednijim zastupnicima čovječjega roda.

Umiješ li iz svega što te okružuje u tom pravcu naći štogod, tada si zaista bogat. A zašto da se ne osjećam bogatim kad mogu ponijeti sa sobom sve što mi se sviđa, bez obzira na to tko je pravi posjednik toga? Zašto da se ne radujem prekrasnim vrtovima i nasadima koji nisu moji, kao da su moji? Ta dopušteno mi je da se razblažujem u njima. Sva ljepota cvijeća i cvjetića, drveća i busenova moja je, i nijedan posjednik ne može me spriječiti u tome da se naslađujem njihovom ljepotom. Ljepota nije vezana uz posjednikovo ime. Ona pripada svakome tko je promatra i tko je prima u sebe.

Prava je sreća da još uvijek ima ljudi koji su sposobni da na taj način uživaju ljepotu. Njima nije od potrebe da budu posjednici predmeta kojima se raduju. Oni ne poznaju zavisti i sretni su zbog sreće drugih. To je zaista božanski dar, koji nam daje bezbroj užitaka i doživljaja. On obogaćuje život, proširuje vidokrug i čini zadovoljnim onoga koji ga posjeduje. Naprotiv onaj tko je tako uskogrudan i sebičan, da svoje srce ne može otvoriti ljepoti samo zato, jer ona pripada drugome, siromašan je i bijedan.

Ti se možeš radovati umjetninama, koje stoje na stotine tisuća, isto tako kao da si njihov posjednik, bez obzira na to jesi li bogat ili siromašan, da li ti je sreća sklona ili nije. Sve naše prekrasne javne nasade, zgrade i zbirke možeš gledati badava. Kako, dakle, možeš tvrditi da ne posjeduješ ništa lijepo?

Tko se ne može radovati ljepoti i ako nije njegova, taj ne pripada među bolje odgojene ljude.

U vedru zadovoljstvu je skrovita sreća. Kome nije dosta ono što posjeduje taj je siromašan. Tko je zadovoljan onim što ima taj je bogat. Još bogatiji je onaj tko se može radovati tuđoj sreći.

Otvorimo širom vrata srca, budimo pristupačni za sve što je lijepo. To je opomena koju nam dovikuje pjesnik:

Pijte, oči, trepavice, pijte
I obiljem se lijepog svijeta zalijte!

ORISON SWET MARDEN

RIJEČ O DJETETU

Dijete je najljepši dar i zagonetka koju stvara ljubav na zemlji. Niknuvši iz sunčanih ljubavnih zanosa svojih roditelja, ono poput sunca odgoni oblake njihove zlovolje i postaje čvrsta veza muža i žene, koji su se, inokrvni, ujedinili da zajedno žive ovaj život; ono jedino stvarno posvećuje i daje smisao njihovoj zajednici.

Mudri se neće olako rastajati kad jednom odluče da zajedno žive, ali ako i njima dođu časovi iskušenja, dijete će im uvijek biti miritelj i vedrilac, ono će svojom ljupkom bezazlenošću, koju je Višnji samo njemu dao, brzo ukloniti nerazumijevanje i opet unijeti pokoj u uznemirene duše zavađenih.

Samo dječje obraze, naime, ukrašuje smiješak, koji, onako bezazlen, i nije običan ljudski, te otapa led i srca najokorjelijega.

Samo dijete, naime, nejasnim, nama tako dragim povicima kaže da postoji i razigrana duša, mališana i njihov svijet, koji je mudar na svoj način, i da mi odrasli nemamo nikakva prava da prema djetetu zauzimamo stav mudrijih.

Naprotiv, mi i odviše griješimo prema njemu, jer se ne trudimo uvijek da ga shvatimo, a priznajmo, često nismo ni kadri da to postignemo.

Kako je zlo, na primjer, djetetov plač uvijek tumačiti kao znak njegove bolesti ili gladi.

Onako nemoćno i prepušteno sebi i svojim malim nevoljama, dijete mnogo puta hoće našu blizinu, naše tetošenje, koje mu je isto tako potrebno kao i osamljeni časovi, kad se, na primjer, napreže da dohvati vršak noge, koja mu je još uvijek neobična i tuđa stvar, te hoće da je istraži.

Svako dijete ima svojih zahtjeva i sklonosti, s kojima na svijet dolazi i po kojima se razlikuje od druge djece. I zato je isto tako nerazborito da dijete, sklono plaču, puštamo da plače do iznemoglosti, kao što nije ni mudro bilo kako ometati ga, kad je zabavljeno samo sobom i svojim igračkama.

Zlo je napuštati dijete kad nam svojim plačem i povicima govori da nas najviše treba; krivo je misliti da se tako izgrađuje čvrst i samostalan značaj. Priroda ima svoje zakone te se iz djeteta koje su od ranih nogu svi napuštali može iščahuriti nesamostalna narav, koja će i te kao trebati bilo čije pomoći, dok drugo, dovoljno tetošeno, može razviti samostalnost, koju nismo nikako očekivali.

Da manje griješimo, bolje je da mu pristupamo kao promatrači i učenici, spremniji da upoznamo njegovu dušu i sklonosti negoli kao nevješti zakonodavci, koji neprikladnim kaznama ubijaju i tijelo i duh onih koji su u njihovoj vlasti.

JOVEL

DOSTOJEVSKI O DJECI

Kako da ih ne volimo? Ako bismo prestali voljeti djecu, koga bismo uopće još mogli voljeti i šta bi bilo s nama? Sjetite se da je samo za ljubav djece i njihovih zlatnih lica Spasitelj obećao »da skrati vremena i rokove . . .«

Zaboravili ste da mala djetinja duša traži neprekidnu i stalnu vezu s roditeljskom dušom; traže da za njih duhovno budete uzvišeni kao planina.

Odgajanje djece nije samo posao i dug, nego pravi izraz bezgranične ljubavi.

Znate li da savjestan otac treba da preodgaja i samog sebe radi svoje djece?

Zemlja je osnova svega; a ja zemlju od djece ne znam da odijelim.

B.

POD PALUBOM

Jedan od njih veslo pusti: – Brate,
srk vode daj mi. Već sam iznemoga.
Ja ću se sada nasloniti na te.

I veslar prima bolnog druga svoga
na prsa znojna . . . gledaju se; šute.
Najednom klik se začu: Šćavo, voga! (Robe, vozi!)

Mrak i muk vlada u galiji . . . Hriplju
umorne grudi. Veslo muklo bije
jadranski talas; suha drva škriplju.

U drazi, vani, proljeće se smije.

2

Bolesnik zbori: – Mirošu, pozdravi
majku mi, ali ne kaži joj da sam
sputan ko pašče na toj umro splavi.

Reci joj da sam pao na palubi
s mačem u ruci. Za majku mi ja sam
junak, što Mlečić u bitki ga ubi. –

I tužan mladić za srce se primi:
– Mirošu, kada grane ti sloboda,
Jagodu, curu lijepu, pozdravi mi.

Reci joj, da sam put kraja daleka
otišo, da ću svile i bisera
donijeti; reci, nek me mlada čeka.

Reci joj da je tvrda moja vjera.

3

Tišina. Noć se pod palubom hvata.
Pljuskaju vesla . . . Momak tepa: – Druže,
pozdravi jošte maloga mi brata.

Kaži mu što je himba i prijevara.
Nek znade što je lanac, bič i veslo,
i kako bukti ova mržnja stara.

Pones' mu moju košulju krvavu:
Neka je o klin objesi nad pustim
ognjištem; neka sveti moju glavu! –

Reče – i zadnjom snagom veslo skrši.
Stražari grnu. Bijesno oko gori.
Na biču remen po zraku lepršı.

– Ne dam se! Šibaj do krvi! Umori! –

VLADIMIR NAZOR

Galijotova pesan

Pokle su me prikovali zlizane za ove daski,
ja nisam već doma videl, ni svoje zagledal majki.
Si l' cela mi, kuća bela? Si l' mi, majko, prebolela?
More, more sinje!

Pokle su me zakopali va ovu drevenu rakvu,
Videl nis bora va šume, ni na nebe sunce žarko,
Si l' se, drevo, osušilo? Si l' se, sunce ugasilo?
More, more sinje!

Nogi su mi polomili, strli su mi dušu mladu.
Brižan san ti na ten svete!... Galebi, oj beli tići!
Poletite dole k jugu ter moju pozdrav'te majku!
More, more sinje!

Pest zemlji mi prinesite! Bašelka mi struk darujte!
Suho veslo će procvast mi i duša će utešit se.
Pak ću onput mirno slušat ča mi šapćeš skroz galiju,
More, more sinje!

Muklo ćeš mi pesan pevat: »Utopit ću brod prokleti;
duboko ću ja peljat' te, mir kade je, hlad i sena;
ko dete ću čuvat' slepo i zibat' te lepo, lepo:
Trajna, nina, nena!«

VLADIMIR NAZOR

JAKA VOLJA

»Ne mogu! To je sasvim nemoguće«, reče neki poručnik Aleksandru Velikome, kad ga je neprijatelj potisnuo iz tvrđave.

»Odlazi!«, zagrmi slavni Makedonac, »ništa nije nemoguće onome koji ima volju da pobijedi«, i stavivši se na čelo vojske, protjera neprijatelja iz tvrđave.

Napoleon je pohodio u Egiptu bolnice okuženih. Time je htio pokazati da čvrsta volja može nadvladati i strahotu kuge.

Volja poput Napoleonove ne samo da je lijek za tijelo, već je i poticaj za nadčovječna djela. Ona je mnoge podigla sa smrtne postelje i učinila ih sposobnima da izvrše čudesna djela.

Walter Scott bio je u svojoj pedeset i petoj godini dužan dva i po milijuna. I ako je bio već u godinama, odluči isplatiti svoj dug do posljednje pare, i održa svoju riječ. Čvrsta odluka dade njegovu duhu i tijelu sposobnost i jakost za rad. Svaka žilica, svaki živac u njemu govorio je: »Dug se mora isplatiti.« Svaka kap krvi, obodrena voljom, povećala je snagu njegova mozga i vodila mu pero. Dug je bio isplaćen. »Trpim strašno«, zabilježio je Walter Scott u svome dnevniku, »i često želim leći i zaspati vječnim snom, ali ću svoju odluku izvesti do kraja.« Njegova snažna volja djelovala je još i onda kad je njegov duh postao sasvim nesposoban za rad.

»Čovjeku koji hoće ništa nije nemoguće«, kaže Mirabeau. »Ako je što potrebno, neka se izvede. To je zakon za svaki uspjeh.«

Buldwer piše: »U vjeri bi bila velika moć i onda kad bi se ona ticala samo zemaljskih stvari. Ako je netko čvrsto uvjeren da će nešto izvršiti, zacijelo će to izvršiti pa makar mu se zasada činilo nemogućim. Što možemo čovjeku koji ima neoborivu odluku? Takav ne će priznati da je pobijeđen, makar mu i obje noge bile odsječene. On se bori i bez njih. Njega ne plaše poteškoće i otpor, a progon služi mu na korist jer ga goni na još veći napor. Naučite li čovjeka abecedu i dadete li mu željeznu volju, tada ne možete proračunati dokle će napredovati. Zatvorite Galileja radi njegovih matematičkih otkrića, on će u svojoj ćeliji praviti pokuse slamom. Uzmi Euleru očinji vid, on će razmišljanjem dublje razviti svoju darovitost za rješavanje matematičkih problema.

Svijet se uvijek povodi za čovjekom, koji ima čvrstu volju. Kao što ne možemo zabraniti suncu da svijetli, tako ne možemo ni velike ljude priječiti u njihovu radu.

Quentin Matsys htio je napustiti namjeru da postane slikar. Tada mu rekoše da će, ako naslika vrlo lijepu sliku, dobiti za ženu kćerku svoga majstora, koju je žarko ljubio. Obodren uzdanjem u tako izvanrednu nagradu, dade se na posao s takvom voljom da je nitko više nije mogao svladati te naslika remek-djelo »Tvrdice«. Volja poput njegove postizava nemoguće.

Kakvu je snažnu volju imao Darwin! Gotovo nikad zdrav, trpio je užasne tjelesne bolove, poznate samo njegovoj ženi, pa je ipak bio neiscrpljive strpljivosti. »Četrdeset godina«, kaže njegov sin, »nijednog dana nije bio sasvim zdrav«, no kroz tih četrdeset godina nastojao je biti raspoložen kod posla, kojega bi se žacali i najzdraviji ljudi. Bio je tako ustrajan u radu da se gotovo ispričavao zbog svoje strpljivosti: »Nikako ne mogu biti samo napola kod posla« – upravo kao da je to slabost. Najmilija mu primjedba bijaše: »Sve zavisi o čvrstoj odluci!« Kao dokaz njegove veličajne ustrpljivosti, ustrajnosti i točnosti navodi se da mu je za sakupljanje gradiva za jedno njegovo djelo trebalo dvadeset godina, a na drugome je radio punih trideset godina.

ORISON SWET MARDEN

ZEMLJA

Ne pjevam ti zvučnih ditiramba, Zemljo moja, i ne dižem Ti cijenu kićenim riječima, jer ne mogu naći pravih riječi, pa i premalo su vječne, da bih Te njima ovjekovječio.

Ja Te nosim u sebi od djetinjstva svoga, možda još od onoga časa, kada prvi puta osjetih, da ima nevoljnika, koji su prognani sa svoje grude i koji živo čeznu za njom kao usjevi za suncem i pustinja za vodom. Da, onda prvi puta osjetih, kako velika pustoš i očaj vlada u dušama onih, koji su morali ostaviti svoju zemlju, zavičaj svoj, rodno sunce svoje i ognjišta.

Usisao sam u se zrak Tvoj, miris livada i polja Tvojih, pa i ovaj Grad, Zemljo, koji je Tvoja žila kucavica, privukao me i očarao, te sam pun stvari, koje u njemu volim i od kojih bi se teško rastavio.

O Tvojoj slavnoj prošlosti pričaju mi mudre knjige, povelje i Tvoje zidine stare, ali, koliko vrijediš i koliko Te se može voljeti, naučio sam od najmarljivijih reditelja oranica Tvojih, koji ih za mraza i leda, sunca i oluja oru i kose pašnjake Tvoje. Njihove žive kretnje i pjesme vedre odaju mi, koliko su sretni, što Te imaju i što na Tebi žive.

Mnogo je velikih gradova i prekrasnih zemalja, koje nisam vidio i koje čeznem vidjeti, ali znam, da bih se odasvud rado vraćao k Tebi i u moj Grad, sretan, da Vas imam i da mogu opet k Vama.

Budi blagoslovljena Zemljo, patnice moja, koja si toliko pretrpjela i toliko sinova sahranila; sinova, koji su umrli za Tvoju sreću, koja, – čvrsto u to vjerujem, – mora doći, kad je žrtva iz tolike ljubavi dana.

Budi sretna i blagoslovljena, Zemljo, i neka s Tobom budu sretna djeca Tvoja, sadašnja i buduća djeca Tvoja, budi svoja i neka Ti se ime znade, dok žive ljudi i svijet taj traje . . .

JOSIP VELEBIT

DALEKO – TAMO

Daleko, daleko . . . tamo su polja,
snoplje i žito zrelo.
Daleko, daleko . . . tamo su kuće
i moje maleno selo.

Daleko, daleko . . . tamo u dolu,
gdje dobri su ljudi i boje . . .
Daleko, daleko . . . tamo ću poći,
tamo je srce moje!

ĐURO SUDETA

Jedan od slapova na Plitvičkim jezerima

PLITVIČKA JEZERA

Kad putnik prvi put ugleda Plitvička jezera, ma koliko o njima slušao, ostaje zapanjen, došao on sjevernim ili južnim putem. Dugo vodi slunjska, a i otočka cesta, ličkom kamenom pustoši; misliš: nikada ne ćeš doseći zelenih brda, u kojima se negdje moraju kriti ta jezera. Samo zelenkasti tok Korane kazuje ti, da još nijesmo sišli s ceste. I kad se obrisi gora već malo snize izazivajući gotovo dojam ravnice, iznenada stijene poniru, a pogled se otvara na plitvički bazen – gorostasne stepenice, koje se lagano dižu prema šumovitim obroncima, crnom rubu plitvičkih čuda.

Nebo je tu nekako dublje, jasnije i sočnije nego igdje drugdje. Kao da je odraz dubokih, bistrih i zelenih jezerskih voda. Zelene plitvičke vode! Nevjeran, netočan izraz! Možda čak i lažan. Svako od ovih petnaest jezera ima svoj zasebni sklad boja, koje se opet mijenjaju prema satu dana i prema igri oblaka, svijetla i sjene. Gdjekad su ta jezera svijetlozelena poput mlade proljetne trave, a već sat kasnije su modrija od bilo kojeg neba. Po njima ližu tamne šare, kao da se u njih slila sva boja okolišnih crnogoričnih šuma, a čas kasnije su opet svijetlomodra, upravo neprirodno modra, kao da ih je naslikao neki čudni slikar.

Nebeskom modrinom polagano plove bijeli oblaci, čudesni divovi oštrih, promjenljivih oblika, plešući svoj vječni ples, ogledavajući svoju ljepotu u jezernom zrcalu, dok jedva zamjetljivi lahor donosi opori vonj šume – vonj, koji dolazi od vječno vlažne zemlje, prostranih šuma i obilja vjetra i vode – vonj, koji opaja poput najboljeg vina, stišava misao, širi grudi, pruža čovjeku blažen mir, u kojem se zaboravlja brzina vremena ... Zaokuplja nas neko blaženo raspoloženje; tako nekako mora biti u raju ...

Obličje plitvičkog kraja u vječnoj je promjeni. U jesen je to najčudnija krajina u našoj domovini. Šume četinara onda su još tamnije nego ljeti, a na suprotnom brijegu hrastići i bukvići odijevaju se u svoje stajaće carsko ruho – zlato i grimiz. Purpurno bogatstvo okolišnih humaka stvara u modrini jezera ljubičaste sjene. U niskom suncu jesenje lišće žari se poput tihog požara. I ta ljepota ostaje samotna i negledana, jer je službena sezona prošla, pa možda u toj nezaboravljenoj slici uživa tek koji osamljeni putnik ...

Zima ovamo stiže rano: već u rujnu hladni vjetrovi zahuje dolinama. Prvi mrazovi pospu planinske proplanke injem. Svakog jutra taj je bijeli sloj čvršći, a kad se, poslije prve mećave, pahuljasti oblaci razmile, jezerski se kraj sav preobrazi. Beskrajna tišina, koju prekida samo tiho krhanje po koje suhe grane. Vječno mrmorenje vodopada zanijemilo je, sunčani se trak lomi u tisuću vatrenih iskara u ledu ... Zaleđena površina jezera postaje srebrno zrcalo.

Kažu, da nigdje kod nas nema tako divnog tla za zimske športove.

Jedno je sigurno: tko nije vidio Plitvica i nije pogledao svoj lik u njihovim zrcalima, taj ne može ni shvatiti riječi: »Lijepa naša domovina ...«

JOSIP HORVAT

TO JEDINO

U sebi nosim srce.
U njemu prazninu.
I tugu.
A želim
radost, sreću, ljubav
i čarobnu dugu.

Oko sebe nemam ništa – ,
u nutrini pogled,
suzu i – dušu.
Vidim srce
u nekog
koji me susreće,
pati
i glavu od mene okreće.
To.
Bole me susreti šutnje
i prijekor oka.
Boli me nemir moj
i patnja čovjeka.
To.
A nad planinama pjesma
u vrhovima jela.
U srninu oku, u njenom srcu
– toplina.
To.
Samo to,
jedino to,
to
oko Tvoje
nada mnom.
To.
Samo to želim,
To . . .
I ruku Tvoju
nad sobom.

J. ŠIMUNOV

ŠTEDI VRIJEME

Sinko moj!

Malo ljudi umije štedjeti svoj novac, no još ih manje štedi vrijeme – pa ipak je vrijeme skupocjenije od novca. Ja iskreno želim da ti štediš i vrijeme i novac, jer sad si u dobi da počneš ozbiljno razmišljati o tim stvarima, koje su toliko važne. Mladi ljudi ne smiju misliti da imaju vremena na pretek – da ga smiju potratiti koliko ih volja pa će im još dosta ostati; veliki je imutak često zaveo ljude na ludo rasipanje. Teške li zablude, koju je svak okajao, ali, nažalost, svak prekasno okajao! Stari Mr. Lowndes, poznati tajnik državne riznice za vladanja kralja Vilima, kraljice Ane i kralja Jurja I, običavaše kazivati: »Pazi na novčić! Funte će same na se paziti.« Tome načelu, koje je on ne samo propovijedao, već i sam revno izvršavao, imaju njegovi unuci zahvaliti znatan imutak što im ga je djed ostavio.

Što vrijedi za novac, to jednako vrijedi i za vrijeme. Ozbiljno te opominjem da paziš na one časove i četvrti sata u toku dana za koje ljudi misle da su prekratki a da bi im se svratila kakva pažnja; pa ipak, kad bi ih sračunao na kraju godine, dosegli bi vrlo znatan dio vremena. Recimo da si se dogovorio da o podne budeš na nekom mjestu; izišao si u jedanaest sati da učiniš prvo dva tri pohoda; onih znanaca nema kod kuće – sad, mjesto da besposleno, a možda i sam dangubiš do dvanaest, vrati se kući, napiši do podne koje pismo ili dohvati koju dobru knjigu. Ja ne mislim da uzmeš Descartesa, Mallebranchea, Lockea ili Newtona, pa da površno u njima premećeš stranice, već izaberi knjigu koja će ti pružiti razumu zabavu – recimo Horacija, Boileaua, Wallera, La Bruyera – i pročitaj koji odlomak iz nje! Tako ćeš uštedjeti mnogo vremena, a ta će ti ušteda dobro doći. Mnogo ljudi trati odveć vremena čitanjem jer čitaju knjige nevrijedne i lake ruke, kao što su oni glupi romani iz prošla dva stoljeća u kojima su bez ukusa prikazani karakteri kojih nikad nije bilo, a kićeno su ocrtana čuvstva kojih nitko nikad nije osjećao. Hvataj se najviše priznatih knjiga u svakom jeziku: slavnih pjesnika, povjesničara, govornika ili filozofa! Tako će Ti (da kažem na trgovačku) ovo vrijeme nositi pedeset po sto, dok drugima ne nosi više od tri do četiri po sto, a možda i ne nosi ništa.

Mnogo ljudi gubi previše vremena lijenošću; protežu se i zijevaju u udobnim naslonjačima, kazuju sami sebi da sada nemaju kad štogod započeti pa da to, najposlije, mogu učiniti i u drugo koje vrijeme. Jao onomu u kojega je takvo svojstvo – ono je najveća zapreka radu i stjecanju znanja! Dok si mlad, nemaš ni prava ni potrebe da budeš lijen – ja imam, ako me je volja, jer ja sam doslužio svoje godine. Ti si istom stupio u svijet i treba da budeš radin, i marljiv, i neumoran. Ako smjeraš kad sam zapovijedati, valja da zaslužiš tu čast svojom marljivošću. Ne odgađaj nikad do sutra što se može učiniti danas!

Brzina je duša rada, a ništa neće toliko unaprijediti brzinu kao valjan raspored. Napravi sebi raspored za svaki posao i drži ga se postojano, koliko to nenadane zgode dopuštaju. Odredi stalan dan i sat u nedjelji za svoje račune i nastoj da budu u redu, kako

treba; tako će ti oni malo vremena otimati pa ipak ćeš vazda biti na čistu s novčanim poslovima. Kakvih god imao pisama i listova, složi ih prema njihovu sadržaju i naznači natpisima da se svaki čas bilo kojim od njih možeš poslužiti. Napravi raspored i za svoje čitanje, jer njemu trebaš pokloniti određeni dio svojih dopodneva. Nastoj čitati smišljeno i sabrano, a ne onako prekidano i površno kako mnogi ljudi čitaju odlomke najrazličnijih pisaca o najrazličnijim predmetima. Zabilježi ukratko sve što si čitao da Ti bude za jačanje pamćenja, ali nemoj drugima dosađivati navođenjem. Ne čitaj nikad povijesti bez mape i kronologijske tablice kraj sebe, da u nju zaviruješ, jer bez toga nije povijest drugo doli zbrkana gomila događaja. Još Ti jednu stvar proporučujem, koja je i meni bila od velike koristi, a to je da se rano dižeš i svako jutro u isti sat, bilo ma kako kasno, kad si uvečer legao. Ova će Ti navika privrijediti bar sat-dva prije običnih poslova dopodnevnih za čitanje ili razmišljanje i sačuvat će Ti zdravlje jer ćeš najzad biti prisiljen da rano lijegaš.

Reći ćeš možda, kako bi mnogi mladići rekli, da je sav taj red i raspored vrlo tegotan i jedino podoban za mlohave ljude jer se plemeniti duh i mladenačka vatra osjećaju njime nemilo sapeti, no ja to odbijam i naprotiv tvrdim da će ti valjani raspored namicati više vremena i više volje za zabave, a on ne samo što nije tegotan, već će Ti, kad ga se budeš držao mjesec dana, biti, naprotiv, tegotno da ga ostaviš. Posao i oštri glad daje volju za zabave, kao što je tjelesna vježba daje za jelo; posao se nikad ne dade čestito izvršiti bez stalna rasporeda, ali on podbada duh na zabave – kazalište, društvo, ples mnogo će više naslađivati čovjeka koji je u poslu proveo prijašnji dio dana nego čovjeka, koji ga je potratio dangubeći. Bezbrižnost lakomislena čovjeka pokazuje se u svem njegovu vladanju: on je u zabavama svojim dosadan, a nijedan mu posao ne polazi za rukom.

Dao Bog da bi se Ti pokoravao mojim savjetima s onom radošću s kojom Ti ih ja dajem! Ne boj ih se – ja Ti ne dajem savjeta koji bi se kosili s Tvojom nasladom. U svemu što govorim vodi me samo briga za Te; vjeruj mojemu iskustvu kad znaš da smiješ vjerovati mojoj ljubavi.

Zdravo!

LORD CHESTERFIELD

MRAVI

Radini, marljivi, okretni žure se, brzaju za poslom. Susreću se po stazicama, stanu malo, kao da se pitaju gdje ima posla, pozdrave se, pa kreću dalje žurno i hitro. Nikad ne miruju i nikakva ih zapreka ne sustavlja. Sve nadvladaju. Sićušni vuku za njih gordu mrvicu kruha, istrunule kukce, ostanke hrane sve nekakvom strpljivošću, uvjereni da moraju doći do cilja. I ja, kad ih gledam tako strpljive, radine, junačke, bratski solidarne, sjetim se djece mog naroda, sjetim se svih njihovih zala, poroka i mana, njihove borbe o kost, njihovih inata, bratoubilačkih svađa, pa ih vidim gdje dolaze k meni da im nešto upišem u spomenar životne knjige .... I ja ne znam upisati u tu knjigu nego dvije riječi: B u d i t e m r a v i!

RIKARD KATALINIĆ JERETOV

Vu plavem trnaci

Vu plavem trnaci mi hiža stoji,
Od zelenih veja je videti ni,
Bogica je z dreva, ne vufa se reva
Pokazat pred ludmi, kak da se boji.
Vre slaba je stara prek stotinu let,
Od njezine brajde posušil se cvet.
Od blata je zbita i škopom pokrita,
Ne moreš prav znati jel hiža ili klet?
Nju muški su žuli prinesli na svet
Za onda dok Zagorec bil je još kmet.
Al bila je bela i zmirom vesela,
A danas od tuge se hoče podret . . .

I vnogi se lajtič vu njoj je ispil,
Plebanuš, vučitelj tu vinček je pil!
Z gosponom pogaču i orehovnjaču
Je mužek rad drobil i srećen je bil.
Pod malim obločekom fantič je stal,
Prelubleno dekle potiho je zval.
I vnogi je pušlec zamenil za kušlec,
A morti je fantič i prsten svoj dal.
V toj hiži se rodil je vnogi vojak
I v saki je sledni bil pravi junak.
Za tujca vojeval i krv je proleval
Za falu su rekli mu: da je bedak!

A hižica tiha ščekuje on čas,
kad jenkrat i Zagorcu došel bu spas!
Na oko je tiha, al vetar zmir njiha
vu vejah šumečih starinski jen glas:
Em Zagorcu samo je Zagorje raj,
nigdar ne bu zabil govoriti: kaj?
Dok krv je on leval, on zmir je popeval:
še jenkrat bi rad videl zagorski kraj!
Pretrpel je muke črez jezero let,
al zopet bu brajda potirala cvet.
Iz našega gorja vre javla se zorja,
vesela i srećna bu hiža i klet.

ĐURO PREJAC

Suza za zagorske brege

V jutro dišeče gda bregi su spali,
a mesec još zajti ni štel,
potiho sem otprl rasklimanu lesu
i pinklec na pleča sem del.
Stara je mati išla za menom
nemo vu zemlu gledeč;
Ni mogla znati kaj zbiram vu duši
i zakaj od včera nis rekel ni reč...
Preveč smo toga povedat si šteli,
a se smo pozabili več.

Gda smo vre prešli kraj najzadnje hiže
v suzah najenput sem bil,
kaj ne bi vidla to stara mi mati
z rukama lice sem skril.
Svud oko mene su dišale rože
i bil je rascveteni maj.
A ja nis ni jenput pogledal za sobom,
od tuge nis mogel pozdraviti kraj...
Samo sem bregima dragim obečal
da vrnul se bum nazaj.
Samo sem bregima dragim obečal
da vrnul se bum nazaj.

ANA BEŠANIĆ

BITKA NA KRBAVSKOM POLJU

Nesretni boj na Krbavskom polju ispod grada Udbine ili Udvine, kako se tada zvaše, opisuju mnogi suvremeni pisci. Ali kako su mnogi od njih bili daleko od krvave pozornice, nema sumnje, da se u njihovo pričanje podkralo štošta netočno i neistinito. Najbliže će istini biti ono, što pripovijeda ninski biskup Juraj Divnić, koji je odmah poslije nesretnoga sukoba pohitio u Liku, da razvidi nevolju svoga stada, pak je zatim na molbu hrvatskoga banovca Gašpara Perušića i ostaloga plemstva hrvatskoga 27. rujna 1493. u Lici napisao za papu Aleksandra VI. potanki opis nesreće, skrenuvši ujedno papinu pažnju na veliku opasnost, koja prijeti ne samo Hrvatskoj, nego i susjednim zemljama na zapadu.

Po Divnićevu pričanju provalio je bosanski paša kod Une u Hrvatsku, a odanle se oborio na područja rimskoga cara i njemačkoga kralja, to jest na Kranjsku i Štajersku. Hrvatski ban Emerik Derenčin, čovjek hrabar i slavan, koji se bijaše prošlih godina proslavio kao upravitelj Jajca, odluči dočekati pašu na otvorenu polju, kad se bude vraćao sa četovanja. Ban je skupio do petnaest hiljada ljudi, koji su se radosno odazvali, jer su bili sigurni, da će pobijediti. Boj se zametnuo jednoga rujanskoga dana oko šest sati ujutro. Nesreću hrvatskoga oružja naviještala su po mišljenju naroda već od srpnja mjeseca različna nebeska znamenja, naročito oluje, gromovi i tuča, koja je i uoči onoga dana padala. I za samog boja oborio se na hrvatsku vojsku nekakav oblak prašine, tako da nisu mogli jedan drugoga ni vidjeti, dok je nad Turcima sjalo sunce. Boj se svršio potpunim porazom Hrvata: trinaest tisuća ljudi dijelom je zarobljeno, a dijelom poginulo i leži, veli Divnić, nesahranjeno na bojnom polju, gdje ih razdiru vuci i druga zvjerad, jer nema nikoga tko bi ih sahranio. Zapovjednik turske vojske, Jakub paša dao je svim za oružje sposobnim zarobljenicima odsjeći glavu, a odsječenim glavama odrezati nos i uši, te ih na konopcu nanizane poslao sultanu, da se pohvali s pobjede, a svaki je turski vojnik za svaki odsječeni nos dobio za nagradu po jedan dukat. Takovih nosova bilo je do 5.077.

Sam ban dopanuo je ropstva, pa je morao na svoje oči gledati, kako su Turci njegovu sinu glavu odrubili, i toplom krvi jedinca sina poprskali očevo lice. Kolikogod je puta otac uzimao hranu, toliko puta su preda nj donijeli na tanjuru sinovu glavu. Neviđenog li prizora! Koliko je morao trpjeti bijedni otac, a ipak se pripovijeda, da se ban vlada najkršćanskije, da junački sve podnosi i otvoreno da govori, te želi za Krista podnijeti smrt, pače i druge sužnjeve hrabri, da s njime veselo trpe sve muke i nevolje očekujući vječnu nagradu! Prije se dakle može ban nazvati sretnim nego nesretnim.

Papa je držao kod sebe kao sužnja Džema, sultanova brata, te je ponudio sultanu Bajazitu, da će mu brata pustiti na slobodu, ako on oslobodi iz ropstva

hrvatskoga bana Mirka Derenčina ... Sultan nije pristao na papinu ponudu, te je ban tužno svršio u turskom sužanjstvu, ali nije zatajio svoje katoličke vjere.

U doba krbavske bitke desio se u Grobniku pop Martinac od plemena Lapčana pišući jednu crkvenu knjigu za novljanske pavline. Premda je pisao sasvim crkvenu knjigu, ipak pop Martinac nije mogao odoljeti, a da na kraju knjige ne zabilježi događaj, zbog kojega je nastao jauk u svoj hrvatskoj zemlji. »I iziđe«, pričaše on, »paša od Romanije i Vrhbosne, i porobivši Posavinu pade pod Modruš i popali ognjem okolne gradove i samostane, a i crkve Gospodnje. Tada gospoda hrvatska i bani hrvatski digoše vojsku protiv njih, i borahu se u velikoj bitci na širokom Krbavskom polju.Tad budu kršćani pobijeđeni, a Turci uhvatiše bana hrvatskoga jošte živa, ubiše kneza Ivana Frankopana, odvedoše kneza Nikolu Frankopana i ubiše bana jajačkoga ... Samo knez Bernardin Frankopan iziđe iz boja s malo ljudi. I tada stadoše cviliti žene i udovice mnoge i mnogi drugi, i čitavim narodom u ovim krajevima zavlada skrb velika, kakve ne bijaše od vremena Tatara, Gota i Atile.«

Već davno bijahu istrunule kosti krbavskih junaka, kad je sredinom šesnaestoga vijeka hrvatski fratar Ivan Tomašić pisao svoju kratku hrvatsku kroniku. I on se zabavio bitkom, ispripovjedivši o njoj ono, što je od starijih doznao. Po njegovu pripovijedanju svjetovao je uz druge odlične Hrvate knez Ivan Frankopan Cetinski, čovjek pametan i junačan, da se s Turcima ne bije boj na otvorenom polju, nego da se na njih udari u tijesnim klancima. Ali ban Derenčin, na nesreću svoju i svoje vojske, ne pristade na to. I Tomašić spominje, da je Hrvata poginulo više od trinaest hiljada završujući: »To je prvi rasap kraljevstva hrvatskoga, i tu je čitavo plemstvo izginulo« – tu je doduše pao cvijet hrvatskoga plemstva, ali Hrvatska nije pala!

I narodna je pjesma opjevala krbavski boj. O njemu se onda vjerojatno mnogo pjevalo, jer u drami »Robinji«, koju je u prvoj polovini šesnaestoga vijeka napisao Hvaranin Hanibal Lucić, dubrovački vlastelin, veli o unuku bana Derenčina:

»Vas svit Derenčina, tvojega još dida,
i hrabra i smina u pisneh povida.«

Sva je prilika da su se te pjesme kasnije zaboravile i izgubile, ali se ipak sve do naših dana sačuvala jedna o smrti bana Derenčina.

VJEKOSLAV KLAIĆ

Crkva

Ta crkva stara, starija od sviju
u selu, s vitim, crvenim zvonikom,
gdje duše bâkâ smrznute se griju,
a golubovi dozivlju se klikom.

Ta crkva bješe utjeha i nada
životu majke što mi je već stara;
tu ona često pod teretom jâdâ
našla je lijeka s Božjega oltara.

Tu ona svakog prikrala se dana
s brojanicom u mršavoj ruci,
i kao nekim svjetlom obasjana
u svetoj mirno počivaše luci.

Koliko samo podnijela je patnje
od grubih ljudi zločinačkih čina,
koliko puta došla je bez pratnje
da ovdje moli za svojega sina.

I ja znam, ako itko nađe Boga
u teškoj sjenci kamenoga hrama,
to k Njemu njena pristupit će noga,
to ona jednom vidjet će Ga sâma.

I tada mene uzet će za ruku
i ravno povest pred Njegovo lice,
i pognuv glavu u dubokom mûku,
ko djetetu šapnut: »Padni nice,

I usnom svojom dotakni se skuta
što plamom gori podnevnoga klasa,
jer svaki onaj što jednom zaluta
tek tu će naći luku svoga spasa!«

O, dobra majko iz djetinje bajke,
ma čelo povez ne resi ti skupi,
sva si mi slična liku Božje majke
sa svojim bolom pognuta u klupi.

I sklapam ove svoje griješne ruke
i šaljem molbu što je za svijet gluva:
»O, Bože, koji slušaš ljepše zvuke,
nek Tvoja pravda milosno je čuva!

Ne slušaj kletve i pogrde tuđe,
već primaj njene molbe pune žara,
dok jednom tiho i skromno ne uđe
u Tvoje carstvo pognuta i stara.«

ANTE JAKŠIĆ

DVIJE GREŠNICE

Dođoše dvije žene radi pouke starom kaluđeru. Jedna je smatrala sebe za veliku grešnicu, a druga, jer je proživjela cijeli život po zakonu, nije sebi predbacivala nikakav osobit grijeh i bijaše zadovoljna sama sobom. Stari kaluđer ispita obadvije žene o njihovu životu. Prva mu je kroz suze priznala jedan svoj veliki grijeh. Smatrala ga je tako velikim da nije očekivala da će joj uopće biti oprošten. A druga reče da ne zna za bilo kakve svoje veće osobite grijehe. Stari kaluđer progovori prvoj:

»Hajde, sluškinjo Božja, za ogradu, pa mi nađi velik kamen, tako velik da ga jedva možeš podići, pa ga donesi! . . . A ti«, reče onoj koja nije znala za nikakve svoje velike grijehe, »donesi mi također kamenja, koliko god više možeš, ali samo sitnog.«

Žene odoše i izvršiše naredbu staroga kaluđera. Jedna je donijela velik kamen, a druga punu torbu sitnog kamenja. Stari kaluđer pogleda kamenje pa će:

»A sad evo što ćete uraditi! Odnesite natrag kamenje i metnite ga na ista mjesta, odakle ste ga i uzele i kad ga ostavite, dođite opet k meni.«

I žene opet odoše da izvrše starčevu naredbu. Prva je lako našla mjesto s kojega je uzela kamen i ostavila ga je kako je i prije bio; ali druga se nije nikako mogla točno sjetiti svakog njesta s kojega je uzela svaki pojedini kamen i tako se, ne izvršivši naredbu, s istom torbom kamenja vrati starom kaluđeru.

»Dakle, eto«, progovori im starac, »tako isto je i s grijesima. Ti si, bako, ostavila velik i težak kamen na staro mjesto jer ti nije bilo teško zapamtiti odakle si ga uzela. Ti si se sjećala svoga grijeha, trpjela si zbog njega prijekore i ljudske i svoje vlastite savjesti, smirivala si se i polako se oslobađala od posljedica svog velikog grijeha . . . A ti«, okrene se starac ženi koja je vratila sitno kamenje, »nisi mogla staviti kamenje na staro mjesto jer nisi zapamtila s kojeg si mjesta uzela svaki pojedini kamen. Tako je i s grijesima. Praveći sitne grijehe, nisi ih se više sjećala, nisi se kajala zbog njih, navikla si da živiš u grijesima i osuđujući tuđe grijehe sve dublje si tonula u svoje vlastite. Znaj da smo svi mi grešni i da ćemo svi stradati ako se ne budemo kajali.«

LAV N. TOLSTOJ

JUNACI DUHA

Ništa nije među ljudima odvajkada bilo tako popularno kao junaštvo. Junak, čovjek snažan i smion, kojega su se mnogi bojali, bio je masama uvijek ideal. Junaku su se divili, obožavali su ga; junak je bio prvi i najpribraniji u društvu, u selu, u zboru, na vojni. I što je koji narod bio primitivniji i bliži prirodi, to je u njemu bio veći kult junaštva. Najsurovije sredine, razdoblja podivljalosti i barbarstva, formalno su obožavala junake.

Nije to teško razumjeti. Junaštvo je vrlina, koja vrlo otvoreno i opipljivo pokazuje svoje prednosti. Sila je među ljudima oduvijek bila glavni praktični argument pri vindikaciji i obrani posjeda, slobode i prava. Sila je u zadnjoj instanciji rješavala sve sukobe, odlučivala svim sporovima. A junak je bio nosilac sile. Njemu su stoga bila otvorena sva vrata; njemu se ustupalo prvo mjesto; svi su mu se uklanjali s puta. On je uzimao od života što je htio. Prvi. Slobodno. Bojali su ga se. Nitko mu se nije smio suprotstaviti. Njegova je riječ vrijedila. Njegova je volja slabićima ili kukavicama oko njega bila zakon. Život je bio njegov. I svijet je bio njegov. Drugi su ga ljudi smatrali sretnikom; bili su mu zavidni; uzdisali su za junaštvom, koje je toliko davalo. Za jakom šakom, sokolovim okom, sigurnim udarcem, srcem bez straha, svijetlim oružjem. Uz to se vezao i pojam sreće. I tko je god bio junaku blizu, s njime u prijateljstvu i savezništvu, u njegovoj milosti, dijelio je s njime njegove blagodati. Bio je odmah sitiji, sigurniji, ugledniji. Kuća, kojoj je prag branio junak, nije se trebala bojati razbojnika. Junakova žena ili draga vrijedila je kao sretnica. Junakova rodbina brojila se među koljenoviće. Narod junaka odnosio je pobjede i dijelio plijen.

Vulgaran pojam junaka ostajao je, eto, uglavnom pri fizičkoj snazi, pri instinktivnoj hrabrosti i neustrašivosti. I nasilnik, i razbojnik, i tiranin smatrao je sam sebe mnogo puta junakom. I drugi su ga često takvim smatrali. Do etičkog ideala podizao se pojam junaka samo malo-pomalo i djelomice. Na ljudima koji su svoju snagu i neustrašivost stavljali u službu istini i pravdi. Na ljudima koji su sebe zaboravljali da bi drugima pomogli, pa branili, plemenito, nesebično i požrtvovno, religiozne, nacionalne, društvene svetinje. Junak je tako postajao »vitezom«. Takvo junaštvo bilo je zadahnuto vjerom u zakone dobra. Nije sama sebe smatralo ciljem; služilo je nečemu višemu. Neustrašivost se shvaćala više kao dužnost, kao snaga volje i odgoja, kao posljedak vjere u pobjedu i plaću dobra. Sila je postajala rukom prava, oružjem, mačem pravde. Neustrašivost se rađala iz tvrde vjernosti dobru, i do smrti vjerne ljubavi k Bogu, domovini, kreposti. Junaštvo se više nije trgalo za zemaljsku vlast, nego za duhovnu čast i veličinu. Junak nije više bio samovoljan divljak; on je sada bio plemenit sluga općega dobra, nepokolebiv pobornik vječnih ideala istine i dobrote. U njemu je zapravo trijumfirala misao dobra.

Ovo više, etičko, shvaćanje junaštva dozrelo je, konačno i posvema, istom u kršćanstvu. Kršćanstvo je oduvijek tražilo za pojam junaka unutrašnju veli-

činu, ćudorednu zaokruženost i netaknutost. Kršćanstvu je bio junak samo čovjek jake duše i čiste savjesti, koji je veledušno služio dobru u sebi i oko sebe. Kršćanstvo je bitnost junaštva gledalo u unutrašnjoj, duhovnoj snazi. Tko je potpuno vladao svojom dušom, on je bio junak. Junaštvo je kršćanstvu krepost stalnosti u dobru, nasuprot svakoj protivnosti, svakoj zapreci, svakoj poteškoći. U kršćanskom junaštvu sluša tijelo dušu, a duša Boga: potpuno; veledušno; i kad valja sve učiniti i sve žrtvovati. Bez krzmanja, bez bojazni, bez uzmicanja, bez kompromisa.

Kršćansko junaštvo ne može stoga nikad biti elemenat razora ili instrumenat nasilja i mržnje. Ne može, jer je fizička sila u njemu iznutra disciplinirana moralnom čistoćom, veličinom i snagom. Kršćansko se junaštvo nikad ne vodi sebeljubljem, ohološću, prkosom, obiješću. Ne vodi, jer njegovim snagama ne odlučuju instinkti, elementarnosti, slučaj, porivi, nego uvijek viši diktat razuma, dužnosti, savjesti, vjere, zakona. Kršćanski junak u svakom je času svjestan svoje moralne odgovornosti. On priznaje nad sobom božanske zakone i poštuje sve one socijalne obveze koje iz njih proistječu. Kršćanskim junaštvom vlada istina; nikad samovolja ni strast. Kršćansko je junaštvo puno discipline. Ono je altruistično, nije egoistično; njegov je svijet svijet ideala, nije materije.

A razumije se da je u tako definiranu junaštvu, u junaštvu koje obuhvaća čitava čovjeka, cjelovito i totalno – duša uvijek pred tijelom, pasivno junaštvo pred aktivnim, unutrašnja snaga nad vanjskom. Duša u čovjeku svagdje, pa i ovdje, ima primat, jer je po naravi savršenija i vrednija od tijela. Dušom može čovjek učiniti neprispodobivo više nego mačem; i dobra i zla. A pasivno junaštvo već je stoga nad aktivnim što je teže. Sebe je nadvladati uvijek teže nego pobijediti drugoga. Strasti su uvijek žilaviji i otporniji neprijatelj od neprijatelja što dolazi na nas izvana, s oružjem u ruci. To su pametni i plemeniti ljudi uvijek osjećali. A vjeri je i kršćanstvu to – aksiom od početka. Još je starozavjetni Mudrac rekao: »Više vrijedi strpljiv čovjek nego hrabar, i onaj koji gospodari svojom dušom od onoga koji osvaja gradove!« (Posl.16,32).

Samo je junaštvo duha pravo junaštvo. Samo junaci duha grade. Smionost i sila bez duše, to je junaštvo Huna; to je bijes i snaga neukrođena lava, iza kojega ostaju samo krv, plač, pustoš, suze.

Ničim kršćanstvo nije toliko zadužilo čovječanstvo kao baš tom svojom tezom. Tezom da je samo čovjek lijepe i dobre duše velik i vrijedan štovanja. Da je samo jedno junaštvo pravo junaštvo: ono duševno. Da svijetu od svega više treba – junaka duha.

Na toj je bazi izgrađena sva kultura; o nju se upire čitav pravni poredak u malom i u velikom. Zanijekati ili zaboraviti taj aksiom pa se opet vratiti kultu jedine fizičke sile i smionosti, bilo bi isto što likvidirati kulturu i pravo. Zemlja bi se pretvorila u arenu – razvezanih zvijeri!

Zamislimo se o junaštvu duha!

Č.

HIŽNI PATRON

Če jesu i drobne nam hiže
pobožnog v njim puno je sveta,
če mala i jesu nam srca
al vu njima lubav tak cveta.

Kak rože črlene i šare
kaj grliju ramu sred stene,
kam navek z škrlaka i srca
ih vesela ruka zadene.

Ž nje gledi nas poznati obraz
i znamo: ve nismo tak sami,
tu on je, ki navek nas čuva,
nad hižom, nad polem i nami.

Kak blagoslov Božji nas pazi,
za nami se sikud obrne,
i kak da nas z zida pozdravla
gda z dela se hiža povrne.

Vu njegvomu dobrom smo srcu
kak japeku njegova deca,
al mesta je i v naših srcih
kraj Boga – za hižnoga sveca.

Pa ondak gda večer se spušča,
gda prešlo bu taki i danas,
ž njim Bogu se molimo si skup,
on z nami: za zemlu i za nas.

NIKOLA PAVIĆ

SUZE

U kući nije bilo kruha.
U kući nije bilo soli.
U kući nije bilo dinara, odjeće, ni obuće.
A trebalo je: i kruha, i odijela, i obuće, i dinara. Svaki dan je trebalo, i te koliko trebalo – – –
– Majko, idem ja u tuđa sela da zaslužim štogod – rekao je jednog dana mali Mlakar svojoj materi kad je napustio školu i navršio dvanaest godina.
– Malen si još, sinko, a da bi drugi trebali tvoju snagu.
– Idem – odrezao je kratko i muški – vidjet ćeš da mogu raditi.
I otišao je.
S drugima je počeo da traži posao, bilo kakav posao. Da okapa kukuruz. Da suši sijeno. Ma bilo što, samo da radi i zasluži nešto.
Dugo je on već o tom putu u druga sela snivao. Godinama.
Te misli dolazile su mu u mozak najprije kao san. Poslije kao vihor. Dolazile i svijale ga, davile i napastovale da nije mogao od njih da pobjegne.
I otac mu je tako odilazio, kao ptica selica, svakog proljeća odilazio, a u jesen se vraćao – dok je bio živ.
I ne samo otac – trećina njegova rodnog Međumurja tako je radila.
I kad god je odlazio, uvijek je veselo odlazio. I kad god je dolazio, uvijek je veselo dolazio, i uvijek je nešto donosio. Koji dinar. Par kila žita.
Jedanput, bilo je to za vrijeme vršidbe, kad je znao da doma nema kruha, donio je 30 kilograma pšenice, 60 kilometara daleko.

Imali su kruha.

Bilo je dinara.

I on je tako snovao. Spremao se. Čekao . . .

Susjed mu je nasadio toporište na motiku, kuma mu pozajmila dinar za prevozninu preko Drave. Za natrag – zaslužit će.

Ide on tako, ide i veselo pjevucka. Sretan je što je dočekao taj dan. Među prvima je koji su pošli da unovče svoju snagu.

– A kaj bi ti kopal, još si mali . . . Em je vekša motika od tebe!

– Još ne poznaš drača od kukuruze – govorili su ljudi, klimali glavama, smijali se i čudili kad im se nudio.

Hodajući tako selom, prošao ga uzduž i poprijeko. Kao da su se svi dogovorili – nigdje ništa – – –

Ništa –

Kod kuće je ostavio udovicu mater i troje manje braće, koji nemaju kruha; koji nemaju soli; koji misle o njemu i čekaju njegove dinare.

Uputio se u drugo selo ne bi li tamo bio bolje sreće. Isto tako.

– –

Nedjelja. Za težake dan odmora. Većina ljudi posjedala na klupe, stolce i stolčiće – na ulici; sjedi, počiva i razgovara.

Večer. Tiho i pobožno zašlo je sunce, podijelivši obilno rumenilo oblacima koji su plovili oko njega.

Zazvonilo je na pozdrav. Ljudi su poskidali kape i počeli šaputati neke davno već, davno naučene riječi. Davno. U djetinjstvu.

I on ih znade – naučila ga mati čim je prohodao. Pokuša da ih izgovara. Ne može.

Misli o kopanju i o – dinarima.

– –

Bližila se noć. Ljudi se spremali na počinak. On je još hodao selom.

Hoda i traži.

Još se nije zamračilo sasvim. Gdjegdje pojavile su se nježne i blijede zvjezdice, kao oči radoznale djece.

Iz tuđih kuhinja šuljao se za njim miris tuđe večere.

Iz tuđih štagalja dražio ga vonj novog sijena, koje ga mamilo na počinak.

Iz dvorova režali su na nj čuvari tuđe imovine.

Njegovo do onda veselo lice smrknulo se.

Njegove bistre modre očice zamutile se.

Kao same od sebe počele su mu kapati neke kapi, vrele i gorke. Potekle mu suze, tople, slane i gorke, kakve već jesu suze djeteta kad vidi raspršene svoje sanje, najslađe djetinjske sanje, kad dobiva prvi pojam o zbilji i životu kako ga je on tada dobivao – – – –

MIŠKINA

RASPLAKANE OČI

Ljudske suze! Tajanstveni potočić koji ima svoj izvor u dubinama srca, u neistraživim slojevima duše. Uvijek izriču nešto veliko. Bilo da se radi o duboku bolu ili o radosti. To je glasan govor kad zanijeme riječi.

Ne bojte se zaplakati! To nije sramota. Ostati pred svakom tragedijom suhih očiju – to je dokaz neljudskosti, stravične pustinje. Plakati – to znači biti čovjek. Nevolja ima posvuda. U nama i oko nas. Kako ih ne osjećati? Suze su što i kiša. Omogućuju plodove duha.

Zaplakane oči čiste prozore duše. Ona nakon suza bolje vidi. I po njima se pomlađuje. Postaje ljepšom, ljudskijom, snažnijom. Plač nije uvijek nemoć. To je krštenje iz kojeg se rađa nov život, veća snaga koja nije samo u stanju da se zlu odupre nego čak da ga smrvi. Suze tope učinjeni grijeh, često prije nego što ga je Bog vidljivo oprostio.

Ne govorimo o suzama koje uzrokuje mržnja. To je izgubljena duša koja je izgubila svoju ljudsku fizionomiju. To je pakao u pustoši srca: znak mu je škripanje zubiju. To nisu ljudske suze, to je pištanje demona.

Ljudske suze, posebno zajedničke, to je duhovna transfuzija po kojoj srce ozdravljuje srce, duša dušu. Jače su od zagrljaja, od svih izražavanja ljubavi. Kad dvije duše zajednički plaču, one se više ne mogu mrziti.

Suza je snažnija od svih tvoraca mira, jača od svakog oružja, ona izriče tajnu ljudskog zajedništva. Ako nekoga želite temeljito poučiti što je nepravda, pokažite mu suze onoga prema kojemu nepravdu počinja. Tada će shvatiti.

Velika, snažna, divna i tragična suzo ljudska!

IVON ĆUK

SELJANKA U TUŽNU JESEN

Toči se vlaga po sumraku preko ravnice,
nabrekle potoke daleki prostori srču,
snatre stabla o skladbama oproštajnim, uz koje odseliše ptice,
opustošena su polja, sjenokoše na krču.

Žuri se preplašen put niz selo i neće da stane,
ko da se boji na sebi ponijeti stvorove žive.
Tužna je mlada seljanka zbog prošnje momačke – nedočekane,
u besplođu miruju upokojene njive.

Izvori goli iz šuma do graba su dopuzali,
snuždio se kraj puta orah smrknut i potresen,
nad tjeskobom seljanke vrsi grana su prosuzili
i hladnija je jesen.

STJEPAN HRASTOVEC

BUDI SVOJ

Oj, budi svoj! Ta stvoren jesi čitav,
U grudih nosiš, brate, srce cijelo,
Ne kloni dušom, i da nijesi mlitav,
Put vedra neba diži svoje čelo!
Pa došli danci nevolje i muke,
Pa teko s čela krvav tebi znoj,
Ti skupi pamet, upri zdrave ruke,
I budi svoj!

Oj, budi svoj! Ta svijet ti nije pako,
Ni raj ti nije! Rodi trnom, cvijetom;
Ni desno, lijevo da se nisi mako,
Već ravno pođi, dok te nosi, svijetom;
Koračaj krepko, idi uvijek živo,
Sudbina dokle ne rekne ti: Stoj!
I pravim drži pravo, krivim krivo,
I budi svoj!

Oj, budi svoj! Ta Božji ti je zamet,
A Bog sve mrzi što je laž i varka;
I neka ti je vazda vedra pamet,
I srce vrelo, duša čista, žarka;
Nek ravno um i srce tvoje važu,
Tek tako bit ćeš čovjek, brate moj!
Da zli i dobri ljudi smjerno kažu:
Da, on je svoj!

Oj, budi svoj! Al'brat si budi braći,
I radi za svijet, al'ne slušaj pljeska,
I ljubi svijet, al'ne nadaj se plaći,
Jer hvala ljudska voda je vrh pijeska.
U tvojoj svijesti hvala ti je trudu,
S poštena lica teče pošten znoj,
I nijesi, brate, živio zaludu,
Kad jesi svoj!

Oj, budi svoj i čovjek ljudskog zvanja,
Pa diži čelo kao sunce čisto,
Jer kukavica tek se rđi klanja;
Tvoj jezik, srce nek su vazda isto.
Za sjajnim zlatom ko za Bogom gledi
Tek mićenika ropskih podli roj;
Ti gledaj, da l'i duša zlata vrijedi,
Pa budi svoj!

Da, budi svoj! Pa dođe l'poći hora,
Gdje tisuć' zvijezda zlaćenih se vije,
Kad čovjek račun svoj završit mora,
I ti ga svršuj, nek ti žao nije;
Jer tvoje srce šanut će ti tio:
Oj, mirno, brajne, sad si račun zbroj!
Poštenjak, čovjek na zemlji si bio:
Bio si svoj!

AUGUST ŠENOA

IZ »BOŽANSTVENE KOMEDIJE«

Dantea je na putu kroz Raj vodila Beatrice. Pri kraju ona zaprema svoje mjesto u rajskom vrtu, a pjesniku pristupa starac sv. Bernardo, koji mu svraća pogled prema Kraljici Neba.

R A J XXXI

A Starac će: »Da stigneš k cilju svome,
rad čega njena riječ i nalog sveti
Ljubavi pošla k tebi ovamo me,
vrt ovaj svojim očima preleti;
od toga dobit vid ćeš pouzdani,
po Božjoj zraci da se možeš peti,
Kraljica rajska, koje žar me hrani,
milošću nas će sveudilj da poji,
jer ja Bernardo njen sam preodani«.
Ko čovjek, možda iz Hrvatske, koji
Veroniku nam vidjet došao je,
pa pred tom slavom starodavnom stoji
zabezeknut, a misli mu se roje:
»Gospodine moj, Isukrste Bože,
takvo je dakle bilo lice Tvoje?«
Tako je strah kraj onog, što ga prože
Ljubav, te dolje još, dok molio se,
prvine mira nebeskoga pože.
»Sine milosti«, započe on, »to se
blaženo žiće upoznati ne da,
ako ti oči samo po dnu kose,
već motri kola sva do zadnjeg reda,
dok oko prijesto s Kraljicom ti spazi.
što svak je ovdje i sluša i gleda«.

DANTE ALIGHIERI
Preveo: MILAN PAVELIĆ

NEVIDLJIVI OGANJ

Od domaćeg ognjišta nema ti na ovome svijetu ništa ljepše ni milije. Oko njega se pod domaćim krovom kupe svi koji su nam najmiliji i najdraži, s kojima zajedno živimo u jednoj obitelji. I poganski su narodi uvijek veoma cijenili domaće ognjište, pa su Rimljani imali i svoje posebne kućne bogove kao čuvare domaćega ognjišta. Nama kršćanima postavljen je uzor u svetoj Obitelji iz Nazareta. I cijeli današnji kulturni svijet je temeljnim zakonima, državnim ustavom, dao posebni značaj kući u kojoj živimo, našem domaćem ognjištu, jer je proglasio jednim od osnovnih načela državnog života nepovredivost, poštovanje kućnoga praga. To je ono što hrvatski narod onako krasno kaže svojom poslovicom: svoja kućica – svoja slobodica. Ali to nam je naša kuća u pravom smislu jedino onda ako u njoj vlada i živi pravi kršćanski duh. Vjera je onaj nevidljivi oganj na domaćem ognjištu koji zagrijava cijelu kuću pravom srećom.

Kako je vjera pravi blagoslov obiteljskoga života, prikazuje nam prekrasno njemački učenjak Fr. W. Foerster, koji u svojoj knjizi »Vjera i stvaranje karaktera« iznosi među ostalim i ove divne misli: »Iskreno zajedništvo svih članova obitelji, utjecaj majke na srce i na sav osjećajni život, istinsko štovanje prema očinskom autoritetu i dragovoljna uzajamna požrtvovnost i u kasnijem životu, kad se članovi obitelji raziđu iz očinske kuće, to je veća što je naša kuća više prodahnuta i posvećena vjerskim duhom. Razlog je tome taj što one česte opreke i ona česta nečestitost koje se pojavljuju svuda ondje gdje su osobe razne naravi i različne starosti prisiljene živjeti zajedno, imadu u vjerskoj svijesti daleko veću i jaču protutežu negoli što je mogu dati moderni nazori na život. Vjera te opreke u naravi izravnava i pojačava u svim članovima duh zajedničkog života. Obitelji u kojima vlada vjerski duh proživljuju i sve naravne radosti domaćeg zajedničkog života, blagdane i obiteljske spomen–dane, mnogo dublje i bogatije negoli obitelji bez vjere. Vjera naime svojim snažnim utjecajem na najčišće i najnježnije osjećaje neobično uzdiže i jača svaku naravnu ljubav, pažljivost i požrtvovnost. A gdje se goji štovanje prema Nadnaravnome, tamo ne plane tako lako pojedinačno raspoloženje, ne javlja se toliko pojedinačni interes niti se raduju strasti, koje su inače česte u obiteljskom životu. Tim što se zemaljska ljubav podređuje idealu nebeske ljubavi, neprestano se pročišćuju obiteljski osjećaji od onih nečistih primjesa koje u nemiru niže borbe za opstanak grubim silama kušaju da prodru u njih.«

Tako nam, eto, taj učenjak opisuje što znači vjera u obiteljskom životu. Samo ona kuća u kojoj se udomila vjera može se nazvati domom sreće i zadovoljstva. Prava, naime kršćanska vjera, vladajući pojedincem, dovodi u pravilan razmjer odnos njegova srca prema njegovu umu; a strujajući dušama jedne zajednice, daje svakom njihovom međusobnom djelovanju poseban pečat i vrijednost. Rješava u miru i u ljubavi i ona najteža pitanja o koja bi se inače mogla razmrskati lađa obiteljske zajednice i postavlja pravilne odnose između roditelja i njihova poroda, nalažući objema stalne obveze i dužnosti. Naprotiv, čovjek bez vjere vrlo je blizak očajanju, a kuća bez vjere je kao mrtav dom bez onog pravog plamena što životu daje pravu vrijednost, kao kuća bez radosti i mira, bez utjehe i pregaranja, dom nesloge i svađe. Nad tom kućom ne sja betlehemska Zvijezda. Zato blago onoj kući u kojoj gori prava vjera, kao nevidljiv oganj na domaćem ognjištu.

DR. JOSIP ANDRIĆ

Staro ognjište

Čuda let se j' na staren ognjišći proživelo
zdavni j' zrušeno, ni pepel nij' od njega ostal,
nona j' na njen vunu prela, s ke se j' hlači plelo
a nonić je vnučićen beli brodići tesal.

Nonino j'ognjišće velo tr prostrano bilo,
mnogu j' bržnu sirotu odhranilo tr grelo,
z kotlića na komoštrah se j' vaviki dimelo
teplo j' bilo, nan dici se j' kot v raji činelo.

V ognjišći j' kućni duh živel kot smo verovali,
ki j' oganj čuval tr družinu sega zla branil,
koti šćurak se j' glasal tr bil kot palčić mali,
nigdore ga nij' videl lih kući j' sriću nosil.

Ča puti j' nona z ognjen tajnovito šapćala,
'ko j' v ognju cvilelo, za grišne duši j' molila,
'ko nij' gorel, z tri riči j' zla uroka tirala,
rad huda malika j' tamjanom kuti kadila.

Najlipje j' bilo kada j' v zimi bura švikala,
a mi smo na tronogih okol ognja sideli,
kot črni baldahin, znad ognjišća j' napa stala,
po koj' su se sudići koti zlato sviteli.

Kot čela j' zujalo vreteno, nonica j' prela,
tr nan čudovite štorije pripovidala,
o višćah, krisnikih tr ljuden našega sela,
rado j' v časih z nonićen po starinsku kantala.

Prošli su mladi dani, porušeno j' ognjišće,
žitak nas je razsul širon svita z trdun rukun,
sanje se zbiljun bore, kot z vetron suho lišće,
oremo va polji žitka jur z borbun tr mukun.

IVKA KRŠUL

DOMOVINA SRCA

Obitelj je domovina srca. Ima u obitelji jedan anđeo koji izvršivanje dužnosti nekom tajanstvenom ljupkošću, milinom i ljubavlju čini plodnijim i slađim. Od radosti koje su čovjeku date da ih uživa na zemlji, zaslugom toga anđela samo su obiteljske radosti čiste i nepomiješane sa žalošću. Kome sudbina nije dosudila da pod krilima anđela živi vedri život obiteljski, tome se po duši razlila sjena žalosti, praznina koju u srcu ništa ne ispunja. Vi koji uživate radosti i utjehe obiteljske blagoslivajte Gospoda, koji je stvorio toga anđela. I nemojte to potcjenjivati ako vam se čini da ćete drugdje moći naći vrućih radosti i bržih utjeha svojim bolima! Obitelj ima u sebi jedan element dobra, koji se drugdje rijetko može naći, a to je trajnost. Njezini osjećaji prostiru se naokolo polako, neopazice, ali su čvrsti i trajni, kao što je bršljan oko stabla: slijede jedan iza drugoga iz sata u sat, tiho se poistovjećuju s vašim životom. Vi ih često ne razabirete, jer su dio vas, ali kada ih izgubite, osjećate kao da vam nedostaje nešto intimno, nešto potrebno za život. Vama je nesnosno i lutate nespokojno, možete još sebi pribaviti kratko veselje i utjehu, ali ne onu najveću utjehu, mir, tišinu jezerskog vala, spokoj sna pouzdanja, sna, koji sniva djetešce na grudi materinoj.

Anđeo obitelji je žena. Ona je, kao majka, zaručnica, sestra, dragost života, ugodnost osjećaja, a u svojim naporima, na pojedincu odraz ljubazne Providnosti, koja bdi nad čovječanstvom. U njoj je blago slatkoće, koja tješi, koja je dovoljna da utaži svaki bol. Ona je osim toga za svakoga nas začetnik budućnosti. Prvi sveti poljubac zaručnice objavljuje čovjeku nadu i vjeru u život. Ljubav i vjera stvaraju želju za boljim, moć da to bolje malo-pomalo postignemo, ukratko: stvaraju budućnost, a njezin živi znak je dijete, veza između nas i budućih pokoljenja. Po ženi obitelj sa svojim božanskim otajstvom umnožavanja ide prema vječnosti.

Neka vam dakle, braćo moja, obitelj bude sveta. Neka vam bude kao nerazdruživ uvjet života, i odbijajte svaku navalu koju bi protiv nje mogli pokrenuti ljudi zadojeni lažnom i besramnom filozofijom i oni neoprezni, koji, razdraženi, videći da je ona često gnijezdo sebičnosti i staleškog duha, misle kao barbar, da je lijek u uništavanju.

Obitelj je Božji dosjet, a ne vaš. Ljudska moć je ne može uništiti. Kao domovina, i mnogo više nego domovina, obitelj je element života. Ljubite roditelje! Obitelj, koja od vas proizlazi, neka ne bude uzrok da zaboravite onu iz koje sami potječete. Nažalost, nove veze često oslabljuju stare, a trebale bi biti samo nova karika na lancu ljubavi, koji mora spajati u jednu tri generacije obitelji. Do zadnjega dana nježnim i smjernim osjećajima obujmite sijede glave matere i oca. Neprekidnošću ljubavi po njihovim umornim dušama razaspite miomiris vjere i besmrtnosti, a ljubav, koju vi neoskvrnutu čuvate za svoje roditelje, neka vam bude zalogom one ljubavi koju će vaša djeca hraniti za vas.

Roditelji, braća, sestre, vjerenica, sinovi neka vam budu kao grane koje su izrasle na suprotnoj strani istoga stabla. Posvetite obitelj u jedinstvu ljubavi!

MAZZINI – preveo M. SOLJAČIĆ

ZAGREB

U teškovolji parobrod me zanio te me vlak prebacio za Velebit na Zagreb. Ja sam i dosad bio u ovom gradu meni svedjer milu s mnogih znanaca, a s mnogih uspomena i mnogo više nada, ali ovog puta nisam našao samo stare znance, nego sam zatekao cvijet hrvatskog naroda u saboru. Što je mudrijega, bogatijega, što ljepšega i uljudnijega u zemlji hrvatskoj, to se skupilo u Zagreb.

Na rastanku iz Dalmacije žalio sam da ostavljam primorje narešeno maslinom i lozom; oko Zagreba nađoh vilovita prigorja obrasla vinogradom, šumom, voćnjakom i cvijetom svakojakim. U primorju sam ostavio proljeće, a ovdje me zateklo ljeto; u primorju ruže procvale, a u Zagrebu cvate, što je cvijeta i bilja u svijetu. Zagrebačka okolica – to je perivoj.

Zagreb ti je sada za sabora sitnolik (minijatura) naroda hrvatskoga: ban, stožernik katolički, biskupi katolički, sjedinjeni i nesjedinjeni, kanonici, grofovi, veliki župani, odvjetnici, književnici, građani svake ruke do seoskog kneza; sve ti je to družina u saboru i van sabora, u gostionici, u kavani, na ulici. Okretan čovjek može tu steći dosta znanaca i prijatelja; misaon čovjek može tu preko prsta prebaciti svu našu zemlju i naše nutarnje vrline i nevolje do kraja izučiti.

U Zagrebu s visokog trga sv. Marka ulaziš u visoki sabor. Dvorane su rastvorene, hodnicima žamore zastupnici, stranke se dogovaraju, ima prostorija i za predsjedništvo, i za pisarnice, i za odbore, kao što za ostale potrebe zastupnika. Zvonce zvoni, sabornica je otvorena: biskupi, grofovi, generali, narodni zastupnici sjedaju jedan do drugoga; kada Krajina pristupi, možeš tu nabrojiti do sto i osamdeset zastupnika. U pramčelju kraljevo prijestolje, s lijeve i s desne ban i veliki župani, predsjednici, stožernik, biskupi. Naokolo na visoku trijemu mnogobrojni i pribrani narod, u prvom redu gospođe. Samo nebo slikama napučeno: krunidba prvoga hrvatskoga kralja, Zrinović, Jelačić, naši vitezovi, naši mučenici, glavniji prizori hrvatske prošlosti svakomu nad glavom.

Kad Hrvat pogleda sabor, srce mu se širi. Tu sjede zastupnici naroda, koji kraljuje, Hrvatska i kinjena i tlačena je, ali se svojih prava nije odrekla, pa i ne će! Tužni narode, koliko si trpio, ali opet, ti nisi propao. Te mi se misli nameću u hrvatskoj sabornici, gdje se i danas kroji sudba cijelom narodu. Dalmacija, kako je danas odcijepljena, pluta po plimi i po oseki; kuda val krene, tuda se i pluto pomiče. Hrvatska stoji kao živac kamen; i vjetar, i voda, i ljeto, i zima, sve se oda nju razbija; Hrvatska je naše pravice kroz vjekove spasila.

MIHOVIL PAVLINOVIĆ

MOLITVA

Molim Ti se, Bože, za najveći dar, da mi dadeš snagu i dobrotu.

Treba da budem jaka da svladavam slabosti i dobra da volim ljude i da im pomažem.

Vidim kako kraj mene buja sebičnost onih koji mole (ako mole!) da njima bude što bolje.

Sa svojim sam željama sama; umorna htjela bih da ojačam, da otrgnem srce od strasti koje sreću ne donose.

Znam da je teško biti jak kad to znači ići putem dužnosti; osjećam kako je teško biti dobar kad nas je već mnogo u životu izranilo.

Htjela bih da zaboravim svako zlo koje me je zadesilo, da se mogu srcem punim ljubavi približiti svima koji traže čovjeka.

U tišini samoće za najveći dar molim Ti se, Bože.

ZDENKA JUŠIĆ-SEUNIK

SITNA MOLITVA

O, moj Bože, ne znam Te ljubiti onako kako to traže u Tvojim velikim knjigama: pred Tobom sam samo malo dijete koje bi htjelo mira i radosti. Ne osuđuj me, Bože moj, što je duša moja sitna i slaba.

Ostavi mi moje žive lutke i moje krhke igračke, jer stojim pred Tobom s cijelom svojom poniznom i pokornom voljom.

Nisam svetica, nisam svećenik, nisam blažena Henrietta, nego sam samo mala djevojčica. Ljubim one koje si mi dao jer si mi ih dao u dubinu bijede u koju sam upala.

Ljubim Tvoje žive darove i slatki život koji provodim s tim darovima. Nastojim izvršiti svoju dužnost te strpljivo idem ravnom stazom, koju si mi naznačio na travnicima.

Oprosti mi, Bože moj, ako Te ne ljubim više nego sve ostalo, kako je to rečeno u velikim knjigama koje su po Tvome nadahnuću napisane.

HENRIETTE CHARSSON

Putnik

Bože mili, kud sam zašo!
Noć me stigla u tuđinju,
Ne znam puta, ne znam staze,
Svud gô kamen noge gaze
Trudne noge po pustinju!

Još noćišta nijesam našo!
Sjever brije s snježnog brda,
A tuđincu siromaku
Još je veći mrak u mraku,
Još je tvrđa zemlja tvrda!

Naokolo magla pada,
Zastrta je mjesečina,
Ne vidi se zvijezdam traga;
Majko mila, majko draga,
Da ti vidiš svoga sina!

Da ti vidiš njega sada
Okružena bijedom svega,
Ti bi gorko zaplakala,
Ruka bi ti zadrhtala
Od žalosti – grleć njega!

Zašto tebe nijesam slušo,
Kad si meni govorila:
»Ne idi, sinko, od matere,
Koja mekan ležaj stere
Tebi usred svoga krila!

Ne idi, sinko, draga dušo,
Ne id' od krova očinoga,
Tuđa zemlja ima svoje,
Ne spoznaje jade tvoje,
Tuđa ljubav ljubi svoga!«

Govoreći sobom tako,
Ka kolibi jednoj klima,
Koju spazi iznenada
Umoreni putnik sada,
I zakuca na vratima.

Otvarajuć' sve polako,
Pitajuć se: tko će biti?
Glavu pruži jedna stara.
»Daj u ime Božjeg dara,
Bako, meni prenoćiti!

Ne znam, gdje sam – kud sam zašo,
Noć me stigla u tuđinju,
Ne znam puta, ne znam staze,
Svud gô kamen noge gaze,
Trudne noge po pustinju!

Drugi noćaj gdje bih našo!
Sjever brije s snježnog brda,
A tuđincu siromaku
Još je veći mrak u mraku,
Još je tvrđa zemlja tvrda.

Naokolo magla pada,
Zastrta je mjesečina,
Ne vidi se zvijezdam traga,
Majko mila, majko draga,
Primi pod krov tuđeg sina!«

»Primila bih tebe rada,
Ali vidiš: tu spavaju
Tri mi sinka i tri kćerce,
Koje cijelo majke srce
I svu kuću ispunjaju!«

»Nij' daleko već do dana,
Već pozdravlja pijevac vile;
Dok zagrije danak Boži,
Malo vatre daj naloži,
Da otopim smrzle žile!«

»Vatra mi je zapretana,
Drva nemam skoro ništa,
Ovo malo, što j' unutra,
Treba mojoj djeci sjutra,
Kad se skupe kod ognjišta!«

»Za tuđinca ništa nemaš,
Tuđa majko, kad te moli,
Tuđe dijete tvoje nije!« –
Tim mu grozne suze dvije
Niza lice kapnu doli.

»Gdje su ruke tvoje majke,
Sad da skupe suze sina?
Gdje koljeno da počine,
Da si teško breme skine,
Gdje je tvoja domovina?«

Ko da su mu grči ljuti
Timi riječmi srce stisli,
Sav ukočen putnik stoji,
Leden znoj mu čelo znoji
I otimlje mozgu misli.

Al oči mu uzdignute
Okrenu se, oj onamo,
Gdje je od drage domovine
Svako jutro sunce sine,
Tamo željom hiti, tamo!

»Tebi opet duša diše,
Tebi srce opet bije;
Domovino, majko sreće,
K tebi opet sin se kreće,
Od radosti suze lije!

Primi opet svoje dijete!
Dovijeka će tvoje biti,
Ljubit tebe svako doba,
U tvom polju daj mu groba
Tvojim cvijećem grob mu kiti!«

PETAR PRERADOVIĆ

PUTNIK

– Mi imamo ovdje vaše »Prvence«, vašu divnu, novu knjigu. Sa stolića, na kojemu je ležala u pripravnosti, uzela je prvu tanku knjižicu Perinih pjesama, koja je izišla iz tiska prošloga ljeta, i pružila mu je.

– A što da čitam? – upita on i pogleda naokolo.

– Mnogo toga, mnogo! Ali kao prvo, naravno, svoju najljepšu pjesmu! Pjesmu o povratku domovini! Svoga »Putnika«.

– Putnika! Da, Putnika! – klikne doktor Gaj, uzvikne Stanko Vraz, a odobravali su burno mladići u surkama.

Pero je pogledom zamolio gospođu Josipu za dopuštenje, onda je ustao, sagnuo glavu i započeo glasom, koji je u početku malo drhtao, ali od stiha do stiha postajao sve sigurniji i zvučniji. Čitao je svoju pjesmu o putniku, pod čijom je prilikom ocrtao sudbinu čovjeka koji odijeljen od svoga naroda traži utočište kod tuđih ljudi. On tužno doluta kroz noć i maglu na vrata tuđe majke, zamolivši je za konak i okrepu, ali ga ona otpravlja jer su sav prostor u kolibi zauzela njezina vlastita djeca, pa ga upita zašto se ne vraća svojoj majci. Otjerani prima tu opomenu sjetivši se svoje majke, svoga naroda i svog jezika te se iz negostoljubive tuđine vraća onamo gdje ga očekuje zaboravljena domovina.

Pero je čitao svoju zanosnu pjesmu glasom u kojem su drhtale suze, kad je u milozvučnim srokovima progovorila bol i sreća povratka. Svi su bili oduševljeni i potreseni kad se pjesma završila s ona dva dirljiva, domovini posvećena stiha:

»U tvom polju daj mu groba,
Tvojim cvijećem grob mu kiti!«

– Živio Putnik! Živio onaj, koji nam se vratio iz tuđine! Živio! Živjela Hrvatska! – klicahu muževi. Josipa Vancaš prišapnula je Gaju: On je na visokim školama sasvim zaboravio hrvatski jezik tako da nije razumio rođenu majku. Pjevao je tuđim jezikom. Ali on nam se vratio!

– On nam se uistinu vratio! – reče Stanko Vraz i ustane.

PAULA PRERADOVIĆ

IZGUBLJENA KUĆA

Iznad sela stojiš gdje bagremi cvatu,
Ko umorni čuvar uspomena davni',
Kroz sokak se žuri u dolinu potok
I s nebom se grle zlatokose ravni.

Dva prozora tvoja, izliti pehari,
Gledaju u život, što žalosno teče,
Na ognjištu tvome tuđa vatra gori,
Tuđe ruke pale svjetlo svako veče.

U krilu su tvome moje prve stope
I radosni dani, kliktave oluje,
Daleko od tebe ugasle mi oči
Polomljenih krila s vjetrom boli huje.

Na brijegu sam drugom. Dan lagano tone
I suton nad gradom pali svjetla svoja,
Duša moja čezne kroz daljine bolne
K tebi, kućo moja.

Na vrata bi tvoja da naslonim čelo,
Da ga hladim vruće jadom izbrazdano.
Prazne ruke pružam, da zagrlim tebe,
Kućo moja stara, srce iščupano.

SMILJA DUJMOVIĆ

ŽAO MI JE

Žao mi je dana kad je cvijeće cvalo, a ja sam se korovom kitio – –

Žao mi je večeri kad su tihe padale kao današnja molitva moja, a ja nisam slušao večernjeg zvona . . . Žao mi je noći kad su najljepše zvijezde treperile, a ja sam volio tminu – –

Žao mi je jutarnje rose kojom sam se mogao umiti da vidim ljepote nebeske, a ja sam sjedio uz bare – –

Žao mi je očiju mojih što su bile žarke, i crne, i lijepe, a ja njima Boga ne pogledah – –

I vas mi je žao što ste sa mnom lutali po bezvodnoj pustinji – –

Svega mi je žao, ali najžalije razdrtog srca moga što trne poznajući krvavu bol svoju . . .

– A duše moje neka bude žao Tebi, Gospode, da ne bude uzalud prolivena zadnja kaplja krvi dragocjene i da se ne izgubi posljednji uzdah Tvoj.

LOVRE KATIĆ

UZ DAN SVETIH I DAN DUŠA

1. i 2. studenoga

Velike su ovo riječi i veliki su dani kada ih proživljujemo. Zanimljivo je da je onaj dio našega naroda koji živi na selu nazvao blagdan Sviju Svetih još i Malim Božićem. Nije to uzalud. Priprost čovjek, koji ima jednostavnu, ali intuitivnu dušu i život mu je povezan s prirodom, s njenim suncem i olujama, osjetio je u sebi uzvišenu spoznaju da je svetost gotovo isto što i rođenje samoga Boga. I nije se prevario.

U svakidašnjem životu, u današnjem društvu, riječ svetost izaziva porugu, često i najgrublju. Današnji čovjek izgubio je smisao za unutrašnje vrijednosti. No zato još uvijek nisu te vrednote izgubile ništa na svojoj osjajenoj ljepoti i čovječanstvo će na povratku k sebi opet potražiti smisao života, neprolaznog, nerazorivog i sadržajnog.

Nije uzalud seljački narod nazvao dan Sviju Svetih Malim Božićem i nije Katolička Crkva uzalud povezala blagdan Sviju Svetih s Danom Duša. To je uviranje u sebe, otkrivanje trajnoga nasuprot prolaznoga, dobra nasuprot zla, božanskoga nasuprot satanskoga, duhovnoga nasuprot tjelesnoga.

Dani su to kad plačemo za mrtvima, ali bismo još više morali plakati nad živima, ponajviše nad sobom. Pogledajmo kako je crn grob u nama i koliko je truleži u njemu! Nemojmo se varati. Mnogo smo manji nego izgledamo. I ona sjajna imena, ljudi na položajima, često ne bi na vagi pravednosti nadmašila vrijednost bezimenog beskućnika.

Kao što posižemo za ogledalom da vidimo svoju vanjštinu, trebali bismo zatvoriti na čas oči da nam se otkrije nutrina. Sve će stvari zadobiti tada drugo lice. Pravo lice. I to je put k istini. Jedini pravi put. Ponajprije je to dužna učiniti žena. To slabo biće, to »inferiorno« biće, nosi na svojim leđima ogroman teret čitave obitelji, iako ne svagda za materijalno uzdržavanje, a ono uvijek za moralno, etično; danas pak često i za materijalno uzdržavanje! Bilo je zato žalosno kad se ono pred nekoliko decenija pisalo o ženskom pravu glasa, da se upravo s jedne katoličke strane čuo protiv toga prava glas s prizvukom tolikog potcjenjivanja da su ostali bez učinka svi oni lijepi epiteti kojima se u drugu ruku tu ženu htjelo uljepšati.

Ne tražimo nikakvih epiteta. Tegobe današnje žene mnogo su veće nego to itko može priznati. To zna jedino sama žena. No nisu samo ogromne tegobe i dužnosti žene kao majke, kao bračne drugarice i, često puta, kao hraniteljice obitelji, nego je sveta dužnost da ona učini prva ono isto što je dužnost i muškarca, možda drugog, a to je da pogleda u sebe i zakorači putem svetih vrlina. Drugim riječima, treba da se izgrađujemo. Ne u kavani. Ne na pločniku. Ne pod vihorom modnih hirova. Izgradnja počinje u tišini, u skrušenosti srca, u izletu samoniklih spoznaja. Sabrati se tako dnevno samo nekoliko časaka znači pripremati sebe za velika blaga božanskog podrijetla, blaga koja nitko i ništa ne može oteti.

Dan se kreće od zore do mraka. Život teče od kolijevke do groba. A naša djela prolaze put od zamisli do izvršenja. Zašto nešto činimo i u koju svrhu činimo? Budemo li se to više puta pitali, mnogo će se toga u našem životu promijeniti na dobro i zadobit ćemo snagu da sa sažaljenjem podnesemo svaku porugu koja je takla, ali nije oskvrnula Svete.

N. N.

O DUŠNOM DANU

Za plavetnim vrhuncima
Sunašce već tone,
A za njime viju mi se
Moje misli bône.

Na zadnjem pokojištu
Mir tajanstven vlada,
Na nadgrobni leden kâm mi
Trudna glava pada.

Nigdje nikog; tek što sova
Sumračjem zahuče,
A studen mi kamen hladi
Moje čelo vruće.

Studen kamen, što preda mnom
Svu mi sreću skriva,
Al'ne . . . drukče govori mi
Moja vjera živa.

Mila glava Spasitelja,
Što nad kámom stoji,
Svjedoči mi da će prestat
I ti jadi moji.

Tamo gdjeno nema zlobe
Ni boli, ni jada,
Tamo mi se duša vije
Oduvijek i sada . . .

LUCIJA PERSOLI

NA TVOJ GROBAK

Majko moja,
mrtva nado,
na tvoj grobak
idem rado . . .
Po njemu je
niklo cvijeće,
oko cvijeća
leptir lijeće.

Cvijeće oko
grobne uze –
to su moje
gorke suze;
malen leptir –
srce moje,
štono traži
lice tvoje!

RIKARD KATALINIĆ-JERETOV

S ONU STRANU

Nigdje nije oštrije povučena međašna crta između vjere i bezvjerja kao u problemu smrti. Na smrtnoj postelji, nad grobnom rakom ocrtava se velik upitnik vječnosti u svoj svojoj dalekosežnoj sudbonosnosti i širini.

Lako je biti bezvjerac dok u tebi i oko tebe struji tjelesni život u punom ritmu zdravlja i radosti, potiskujući duboko u pozadinu svaku misao prolaznosti i boli. U opojenosti snage i sitog veselja lako je reći: »Ne vjerujem u drugi svijet. Uživat ću život. Što me se tiču bijede, dosadne slike sanljive vječnosti? Svijet je tako lijep i život je tako sladak!«

Lako je tako govoriti dok je čovjek u sigurnu posjedu životne radosti. Misao vječnosti je u takvim časovima samo neželjen, ozbiljan savjetnik, koji sputava slobodu i gazi plamen strasti, u kojem se tako slatko izgara.

Ali na smrtnoj postelji? Onda kad je prošla sva bučna igra grijeha i strast, kad je u tijelu bol kao crv, a u duši mrak kao noć. Kad sunce posljednji put zalazi pred našim očima, a svijet ispred nas bježi kao tajna iluzija, što će se sad-na rasplinuti u prazninu ništavila i beznađa. Kad se pred nama otvara grob i puca perspektiva nepomičnosti i lješinskog raspadanja?

Tada, tada je mnogo teže reći: »Ne vjerujem u život vječni!« Ostavljam zauvijek i misao, i ljubav, i radost, i sve što mi je bilo drago na zemlji. Vraćam se u prah, postajem blato i zemlja. Pokapam sa sobom zauvijek sve što sam stvorio na zemlji. Kidam sve veze sa životom, sa svijetom, s prošlošću i budućnošću i obitelji, i naroda, i čovječanstva. Odričem se svake nade i svake sreće. Svršavam, nestaje me, umirem zauvijek čitavim svojim bićem.

I lakše je i ljepše je u tim časovima vjerovati. Pa reći »Zbogom« suncu u nadi da će ti s onu stranu groba granuti novo sunce, stoput ljepše, sunce vječne ljepote i dobrote. Da će te dočekati očinski dom, pun tople ljubavi, bez zavisti i zlobe, s bezbroj braće dobra srca i duše blage i lijepe. Da će ti se tamo bez koprene objaviti Istina, koju si na zemlji uzalud tražio, sva puna sreće i utjehe. Da ćeš tamo naći čistu Ljubav, bez gorčine i nevjere, bez strasti i grijeha, a punu srca i slatkog sjedinjenja duša. Da će tamo s tobom poći i s tobom živjeti sve blago tvoje duše i sav tvoj život, obnovljen i preporođen. Da ćeš tamo biti vječno sretan i radostan, bez boli, dijeljenja i umiranja. Da će te tamo dočekati novi svijet, sa svim idealnim ljepotama zemlje, ali beskrajno viši i ljepši. Da ćeš tamo naći sve svoje mile i da tamo neće više biti boli rastanka i umiranja. Da će i naše tijelo jedanput iz bijede raspadanja ustati na uskrsnuće neraspadljivosti. I da ćemo tamo naći vječni mir i vječni život u Bogu.

Lakše je i ljepše u tim časovima vjerovati. Čitavo naše srce, sva naša narav viče tada za životom i vječnosti. I iz najdubljih dubina duše izdiže se protest protiv pomisli da je s nama zauvijek svršeno.

I zato ih stotine i tisuće koji su u životu riječju ili djelom ignorirali vječnost progledaju u tom sudbonosnom času i umiru izmireni s Bogom, s kršćanskom vjerom i s nadom u srcu i na ustima.

Lakše je i ljepše tada vjerovati. Ali nije samo lakše i ljepše. Ne rađa se samo iz čuvstva ta potreba vječnosti na smrtnoj postelji. Ona je zahtjev razumnog umovanja u času kad je duh slobodan od svih spona kojima su ga bile svezale strasti.

Duša se u takvu času jasno pojavljuje na obzorju. Čovjek je u sebi osjeća: jaku, zdravu, čitavu usred toga razrušenog i polumrtvog tijela. Neovisno od tijela, eto, ona živi i često baš najaktivnije radi u časovima kad tijelo umire. U nama je, dakle, i jedan element, posve nematerijalan. A umire samo materija; ono što je sazdano od dijelova. Jednostavno biće, duh, ne može umrijeti. Ni naš duh neće dakle umrijeti. On mora negdje živjeti i poslije smrti. Vječnost je njegova domovina.

I pitanje kazne i nagrade iskače u smrtnom času oštro u svijest. Čovjek u sebi osjeća moralnu odgovornost, koju mu je u srce stavio jedan viši apsolutni zakonoša. A svaka odgovornost, svaka dužnost i zakon imaju i svoju sankciju, kaznu i nagradu. I onaj veliki zakonoša, koji nam je u srce upisao ljubav k dobru, morat će nas nagraditi ili kazniti, po pravdi i po zasluzi. U ovom životu toga nema. Krepost je toliko puta progonjena, a zloća nagrađena. Trpe često oni koji su najbolji, a uživaju sebičnjaci i pokvarenjaci. Pravde nema na zemlji. Nema ni jednakosti, ni istine. Mora, dakle, biti negdje drugdje život, gdje svatko dolazi na svoj račun. Gdje će biti grijeh ponižen, a krepost uzvišena. Gdje će se naplatiti žrtve i križevi. Gdje će granuti sunce i robu, i patniku, i siroti. Mora biti život vječni, nebo i pakao. Mora. Traži ih naša narav, traži ih naša savjest, traži ih Bog.

I nagon za srećom, koji nam je svima u srcu, dokazuje postojanje vječnog života. Ništa na svijetu ne izdovoljuje potpuno ljudske žeđe za srećom. Srcu treba uvijek više; ono teži za beskrajnom, neprolaznom, najintenzivnijom srećom. A jer svi naravni zakoni na svijetu postizavaju svoj cilj, mora ga postignuti i taj prvi zakon ljudskoga srca. Mora negdje biti puna sreća. A kad je nema na svijetu, onda je ona sigurno s onu stranu groba.

Jest, ima život vječni. Razum ga naš traži. A objava nam ga i Isus nam ga obećaje. I slika nam ga pred očima najživljim bojama. I on i njegovi apostoli. Kao zlatni grad sreće, nebeski Jeruzalem. Kao svadbenu gozbu Janjetovu. Kao dom Očev, u kojem su mnogi stanovi. Kao život nebeskih anđela. Kao uskrsnuće od mrtvih.

Blagdan Sviju Svetih blagdan je te naše vjere u uskrsnuće. A Dušni Dan i Mjesec mrtvih njezina su ispovijest.

Zeleni naši grobovi u cvijeću i svjetlu veliki su kažiput, koji nam poručuje: »S onu stranu!«

S onu stranu groba je naša domovina! »Nemamo ovdje stalnog obitavališta, već očekujemo novo!« (Hebr. 13, 14) Blaženo carstvo Krista kralja, gdje će On otrti svaku suzu s naših očiju. (Ap. 21, 4)

DR. INS.

NA PRAHU PROLAZNOSTI

Grobovi govore. Govore o životu i o smrti. Neće nam uspjeti da se otmemo onoj težini koju stvara osjećaj prolaznosti. Makar kratko, ali potresno otvara se pred nama ponor neminovne budućnosti, kamo padaju životi i gdje, prividno, počinje živjeti Vječnost. Oči se zatvaraju. Život zadobiva sasvim drugo lice. Čovjek uvire u sebe i u nekoliko trenutaka kao da je prolistao jednu dobro poznatu knjigu, koju je istom sada shvatio: svoj život. – Čemu? – otme se tada pitanje.

Da, čemu? Čemu tolike borbe, čemu tolike patnje, čemu radosti, sve muke, nemiri? Na prahu prolaznosti ljušti se jezgra, napolje prosijava skrivena istina da je velik dio našega života bio puka besmislica i prečesto jezovita nepravda prema najvišemu smislu života – ljubavi. Bilo je uspjeha, položaja, znanja, doktorata, upravo svega što baca pijesak u oči, ali nije bilo ljubavi, pa smo mnogo puta uprosjačili nevine žrtve.

Zvuči crkveno, ali je životno da je samo čovjek ljubavi blagoslov svijeta. To je jedina kultura. Druge nema. I to je vrhovna filozofija. Više nema.

Zvuči crkveno, ali je životno da je naš bližnji uvijek pred vratima našeg srca. Gruba je neistina misliti da nismo dužni dati, ili da smo dali dosta, pa čak i previše. Ljubav ne bi bila ljubav kad bi imala svoj završetak. U njenoj je naravi da živi vječno.

I ona živi, otrcana, gonjena, ali s božanskim sjajem u očima. Nikad se neće dati izagnati u bezdan, u nevid, ona ostaje čežnjom zaplakanih, kao i nasmijanih; za njom se pružaju ruke iz pakla jezovitih zbivanja, kao i one, zauvijek smirene u ovoju čisla.

Samo se žrtvom, pa makar i pod cijenu života, ostvaruju najviši ideali.

Nema smrti, gdje ima žrtve, a žrtvovati može samo ljubav. Ta božanska, ta dobra ljubav, koja se sjaji u kristalnoj jasnoći svakome stvorenju.

SIDA KOŠUTIĆ

ZABORAVLJENI GROB

Tamo na kraju groblja diže se križ. Isprale ga kiše, limena tablica zarđala, imena na njoj već ne možeš pročitati. Na križu nema danas, na d u š n i d a n, ni vijenca, ni stručka cvijeća – na grobu ni svijeće. I na humku uvela je trava i pogažena. Srce te zaboli kad pogledaš taj z a b o r a v l j e n i g r o b. Tko zna tko snije pod njime vječni sanak? Možda je to bila djevojka, nekoć lijepa i rumena, koja je zasladila mnogi časak svom miljeniku cjelovom i zagrljajem. On joj je poljupcem oteo cvijet nevinosti, pa je zatim odbacio kao uvelu ružu, a ona je od tuge i srama umrla sušičava u bolnici, bez samilosne suze, bez oprosna cjelova – prezrena i zaboravljena. Možda snije tu dobra i poštena majka što je hranila svojim trudom i mukom djecu – nezahvalnu djecu, što joj danas ne zapališe ni svijeće na grobu. Možda snije pjesnik? Sirota, gdje mu je sad mašta, gdje polet? Duševni ga rad ubio u naponu proljetnih dana, a sad mu grize pjesničko srce maleni crvić . . . Bog zna, je li pjesnikovo srce s l a t k o ? . . . Ja tako maštam gledajuć onaj z a b o r a v l j e n i g r o b, ali narav je samilosnija od ljudi. Lahor, što popuhnjuje grobljem, donio je na onaj hum stručak uvela cvijeća, a s oblaka na nebištu palo nekoliko kapi kiše na onaj zapušteni križ . . .

RIKARD KATALINIĆ-JERETOV

SMRT

U svesilju ti si sila najjača,
U svemijenju ti si stalnost jedina,
Zapad svijeta, istok njeg'va plača,
Usađena u vječnost istina,
Jedinica od postanka svoga;
Ti vladajuć u Tvorčevo ime
Vlast vrhovna svud si i na svime,
A nad tobom vječnost samo – Bog!

Neizmjernost snuje ti krajine:
Neba kruge i pljevice gumna,
Glibe mora i gora visine,
Sitna mrava i čovjeka umna,
Sve obimlje tvoga srpa mah,
Svi stvorovi, svi su tvoje roblje,
Svi prostori samo tvoje groblje,
U svemiru svud tvoj mori dah!

Sred vječnosti stojiš i obaraš
Vijek joj tajni u vjekove nijeme.
Snebivanjem bića tako stvaraš
Njojzi tečaj, umrlijem vrijeme.
Sve, što tonu u prošasti sjen,
Sve, što biva trenom bivajućim,
Sve, što trenom biti će budućim,
Bješe, biva, biti će tvoj plijen.

Otkad vijek svoj priroda vije,
Mrači kroz nju svud i sjena tvoja,
Gdje joj godjer koja klica klije,
Gdje joj život rađa muka koja,
Tu i zanat zameće se tvoj:
Životvornog lica joj svjetline
Naličje si tamno, s kojeg gine
Opet život svakog ploda njoj.

Nada svim si ljudstvom razavila
Crni čador svoga nadstojanja,
Pod njom s' ori napor ljudskih sila,
S težnje spasa, s želje uzdržanja
Čovjek vijekom s tobom bije boj;
Ah, bori se kraće ili dužje,
Da najposlije položi oružje
I žićem ti plati harač svoj.

Samo s tvoje nesmiljene ćudi
Poznaju te zemlje ove djeca;
Ljudski jauk, otkad plaču ljudi,
Cvijel živina, otkad vaj im jeca,
Glas prirode svaki, čil i loš,

K tebi vapi, moli milosrđe,
A ti tvrda, ko što kamen tvrd je,
Smilila se nikad nisi još.

Stazom zvanja, kojom Bog te zovnu,
Mirno, hladno stupaš kroz sve vijeke:
Sada trneš zvijezdu pravjekovnu,
Sad iskricu prosinulu teke;
Sad obaraš glavu, svijetli dom
Silna duha, cijelom svijetu kobna,
A sad crvka nevidljivo drobna,
Nepoznata u bezumlju svom.

Uvijek ista, otkad svijet te pozna,
Svuda ista, kud god svijet se stere,
Bez razlike svuda uvijek grozna,
I u grozi nemjerljive mjere,
Svuda uvijek preda tobom strah,
Oko tebe mrvež, razvaline,
Uđe, truplje, kosti i strvine,
A za tobom pepeo sam i prah!

Što si, kad si okrutnica toli?
Čemu porod, kad si crv u njemu?
Čemu život, kad tobom doboli?
Čemu sav svijet? Zar da sav u svemu
Samo bude tvojoj žetvi sâd?
Tko bi znao na to odgovora,
Između Tvorca i njegovih stvora,
Tko bi reko, da ti pozna sklad?

Nedokučnost biće ti sakriva,
Duh u misli moru kao ronac
Tumarajuć samo o njem sniva,
Tražeć tebi uzrok, cilj i konac,
Nađe samo slutnje biser taj:
Ti da jesi prijelaz samo bića
S ovog svijeta i na njemu žića
U življenja drugog tajni kraj.

Što si godjer, iz onog si ruke,
Koji svijetla po nebesih rasu,
Te no sjaju i uče neuke,
Dobra oca svijetli stvori da su;
Dobrotu mu svaka živa stvar
U dokazih bez broja razlaže,
Dobrotu mu svako djelo kaže,
Dobar bit ćeš i ti njegov dar!

PETAR PRERADOVIĆ

NAJPRAVEDNIJI ZAKON

Uvijek su umni i plemeniti ljudi zastajali pred pojavom umiranja i smrti, s nekim dubokim ganućem još više nego s instinktivnom stravom.

Ima u pojavi smrti misterioznosti koja svakoga impresionira; veličanstva koje svi štuju. I ubojica se, i razbojnik, toliko puta zamisle i smire kad njihova žrtva dahne zadnji dah. Njihovoj je mržnji kraj; njihova je sila odjedanput postala nemoćna. Više ništa ne mogu svojoj žrtvi. Smrt ju je otela iz njihovih ruku.

A kako moralni i pristojni ljudi reagiraju na blizinu smrti, vidimo uz samrtničke krevete, na sprovodima i na grobljima. Mirom, tišinom, hodanjem na prstima, svečanom ozbiljnošću, zauzdavanjem svih bučnih i obijesnih čuvstava, odaju ljudi štovanje čudnom, crnom gostu, što je došao među njih s drugog svijeta. Nigdje ljudi nisu duhovniji nego na groblju. Nigdje nisu jedan prema drugome lojalniji, obzirniji, pravedniji. Nigdje nisu solidarniji. Nigdje nisu spremniji na praštanje.

Ima u tom, sigurno, i više instinktivnih elemenata. Smrt je tajanstvena, zagonetna pojava. Smrt je prijelaz iz poznatoga u nepoznato, iz vidljivoga u nevidljivo, iz starog u novo. A to djeluje na dušu. Što je čuvstvenija, što je više pjesnički ugođena, to više. Pjesnici su napisali, ako ne najdublje, a ono svakako najimpresivnije riječi o smrti. Kako je, na primjer, sugestivno doživio smrt naš Preradović u svojoj slavnoj odi smrti! Malo ima njegovih pjesama da onako snažno djeluju. Čovjeka ti stihovi, i ako nije vjernik, i ako nisu u svemu kršćanski koncipirani, bacaju na koljena. Smrt tu izlazi pred nas silna, velika, gorda do grandioznosti.

Varaždinsko groblje – jedno od najljepših groblja u našoj domovini

U biti je ipak mirno strahopočitanje čovječanstva pred smrću više refleksija nego čuvstvo ili instinkt. Ljudi u smrti vide etiku, učitelja, filozofa, suca. Ona nije samo kosac životâ; ona je i mudri oplemenitelj ljudi i njihovih duša.

Davno su već rekli, i bezbroj su već puta rekli da je zakon smrti najpravedniji zakon na zemlji. On je satisfakcija izrabljenima, poniženima i nesretnima. Ničija sreća na zemlji nije vječna; nikad ona ne traje predugo. Smrt se za to pobrine. Svakoga, tko bi mogao, da vječno živi, postati presilan i preslavan, pošalje, odazove ona u »ostrakizam«, stroži i radikalniji od onoga atenskog.

Ljude često boli nejednakost prava i dužnosti na zemlji; hirovitost sreće; nepravda sudbine. Puno ima na zemlji pastorčadi kojoj usud nije bio sklon. Najviše je takvih. Nepoznatih, malih, izrabljenih, prezrenih. Čovjeka, i ako nije sam žrtva, ali ako je plemenit, koji put upravo zabole te prevelike distinkcije među ljudima. Jedan može i ima tisuću puta više od drugog. Jedan čitav život zapovijeda; drugi služi. A zapravo su tituli tih razlikâ vrlo sitni. Učio je koju godinu više. Ostavio mu je otac veću baštinu. Rodio se je slučajno kao koljenović. Izabrali su ga jer je bio grlatiji, servilniji, nepošteniji. Pravedni zakon smrti ispravlja tu nepravdu. On daje satisfakciju filozofiji. Smrt dokazuje da su svi jednaki. Aristokrata i plebejac. Uglednik i čovjek iz mase. Bogataš i siromah. Učenjak i analfabeta. Krasnik i nagrda. Muško i žensko. Na odru su jednaki. Na odru su ništica. Osim, dakako, ako se i iza odra živi. Samo što ljudi, osobito oni siloviti, ne bi u taj novi život nikad vjerovali bez te drastične lekcije s odra.

Smrt izravnava razlike. Otupljuje opreke. Jako devalvira materijalne zemaljske vrijednosti. Ona ljude opet učini onim što su bili od početka: ljudima, crvima i – braćom.

Jednakost u smrti trijumfira. Smrt postaje navještajem, glasnikom vječne pravde. Netko je veći, pravedniji, nepristraniji od svih zahvatio smrću u ljudske udese i u ljudsku komediju. Smrt dere s ljudi kostime i maske. Nestaje s nas svega onoga što je nebitno, sitno, efemerno. Zlata, odora, odlikovanja, svile, gospodstva, perja, puceta i krpa. Ostajemo samo ljudi. Odlazimo s pozornice kako smo na nju i stupili, kao novorođena djeca: bespomoćni i goli. Svi jednaki.

A što u čovjeku ima da vrijedi, da živi, da ostaje, to mora biti negdje unutra, iznad materije. To nisu zemaljske distinkcije, kojih je u smrti nestalo.

Ili čovjek prelazi u vječnost ili on nije ništa: to je pouka i filozofija smrti.

A ljudi osjećaju – svi oni osjećaju, sili ih na to duhovnost i moralnost njihova bića – da čovjek nešto jest. Nešto veliko. Nešto što ne umire. Smrt iznosi ljudima pred oči viziju duše. Viziju duše, koja je u tijelu živjela, da u njemu postane zla ili dobra. Da kao zla ili dobra uniđe u vječnost. Da bude suđena. Od Velikog Duha, oca i gospodara svih dušâ.

Mrtvi tako opominju žive. Smrt postaje tako propovjednikom pokore; sankcijom pravde i istine. Ona više nije samo pravedna; ona je i pravdoljubiva i pravdotvorna.

Tko hoće da dobro umre, mora dobro živjeti. Uzalud je sila, uzalud su privilegiji, uzalud je novac i vlast, uzalud sreća i ljepota; ono što odlučuje to je dobrota, to je duhovna veličina. Moral je zakon života, nije nasilje. Pravo je norma, nije mač. Bog je zadnje i najviše, nije čovjek.

Smrt tako unosi osjećaj nutarnje slobode u ljude; ona u njima budi moralnu odgovornost; ona nužno izaziva etičku reakciju.

Stari su Rimljani donosili zakone na grobovima. Naš svijet, kad hoće da apelira nekomu na savjest, govori: »Umrijet ćeš. Umrijet ćemo.« Čitava se jedna duboka filozofija – filozofija smrti – krije za tim običajima.

Smrt je vođa do vjere. Razum se i vjera u njoj sastaju. Groblje je predvorje vječnosti. Smrt je nebeski vratar.

Kad je Krist htio da ljude najozbiljnije potrese, da ih najuspješnije otrgne od sebeljublja strasti i materije, on je čovjeku doviknuo: »Ludo, još ove noći zaiskat će od tebe dušu tvoju!« (Luk. 12, 20)

I moderno čovječanstvo i čovječanstvo naših dana moglo bi se malo zamisliti u te Kristove riječi. Postalo bi odmah poniznije i bolje.

»Smrti, dobar je sud tvoj!« (Crkv. 41, 1). Zakon je smrti i u ovom smislu »najpravedniji zakon«!

DR. Č. Č.

KOSAC

Kosio seljak livadu i rušio sa zelenom travom i onu koja je još bila nježna i puna soka. Skupivši potom otkos, sušio je sve skupa. Našlo se ljudi koji se nisu razumjeli u poljodjeljske poslove i ti stadoše prekoravati seljaka da je nerazborit što nije pustio one mlade travice da narastu, već ih je pokosio skupa s odraslom. Kad bi tako činio, rekoše, dobio bi više sijena. No on se nasmija njihovu neznanju i reče: »Ja bih doista zapovjedio kosi da obara samo zrelu travu kad bi ona imala uši, ali kako je kosa bez ušiju, ne čuje, i kako je željezna, ne prašta ni jednoj travki – kuda god krene svojom oštrom bridi, sve pokosi.«

Ova je priča slika našega života i naše smrti. Danas smo mladi, sjutra stari, a smrt ne štedi nikoga, ne pita koje si dobi, kojega spola, koliko imaš, kakva si staleža, kakve si snage. Ona grabi djecu i odrasle, ljude i žene, jake i slabe. Ludo se, dakle, tužimo na nju, kad je već njezina ćud, da ne probire ljude, već ih sve izjednačuje. A kad je ljudskom životu ista sudbina, to bi zaista onaj koji tuguje što je neka osoba umrla morao tugovati i zbog toga što se ona rodila. Jer je živa živcata istina što je netko rekao: Svaki rođeni umre, bez rođenja nema ni smrti.

MARKO MARULIĆ, preveo M. PAVELIĆ

NESTALNOST LJUDSKE SUDBINE

Ah, čijem si se zahvalila
tašta ljudska oholosti!
Sve što više stereš krila,
sve ćeš paka niže pasti.

Vjekovite i bez svrhe
nije pod suncem krepke stvari,
a u visocijeh gora vrhe
najprije ognjeni trijes udari.

Bez pomoći višnje s nebi
svijeta je stavnost svijem bjeguća:
satiru se sama u sebi
silna carstva i moguća.

Kolo sreće uokoli
vrteći se ne pristaje:
tko bi gori, eto je doli,
a tko doli, gori ustaje.

Na vrh sablje kruna visi,
sa vrh krune sablja pada,
sad na carstvo rob se uzvisi,
a tko car bi, rob je sada.

Proz nesreće sreća iznosi;
iz krvi se kruna crpe;
a oni kijeh se boje mnozi
strah od mnozijeh i oni trpe.

IVAN GUNDULIĆ

GROBOVI HRVATSKIH PJESNIKA

Danas na Dušni dan, svijeće gore i molitve se dižu. Zemlja plače, a nebesa stoje neumolna za suzu što kaplje sa žalosti ljudske duše, koja ne zna da u ljupkosti čeka dan sjedinjenja. Drukčije se ondje vidi, drukčije se osjeća i drukčije sudi.

Smrt je bolji dio života. Ovo je istina, i za one koji u nj vjeruju, ona je utjeha koja ih bodri u okovima tijela što se opire slavi vječnoga pregnuća.

Misao je svijeća, a srce je ulje. Što je ovo bolje, to je svjetlo bistrije. Tko spoznaje dobro, taj ga obično i ljubi.

Bolje je ljubiti nego spoznati. Um bez srca jednako je zvijer, a srce i bez uma dršće, svijetli i gori. Ono naslućuje dobro i razasiplje ga oko sebe. Zato kultura može spasiti, i spasava, a civilizacija ne može, jer su joj granice omeđene: sputava je prostor.

Mi smo na raskršću: prebrodili smo daljine, a nismo ništa vidjeli. Stojimo nad grobovima, gledamo u zvijezde i mislimo: Čemu sve to? Zašto naš život nije lijep? Što će nam strojevi? Koliko smo sretniji po njima? Iza svih tih pitanja, koja su se okomila na našu dušu, ta ista duša moli, vapi, zaklinje: Srca! Srca!

Utihnite za čas! Dušni je dan, idemo na grobove srdaca, da se sjetimo onih koji su ih nosili: puna, nasmijana, dobra srca.

Puna ih je naša zemlja. Oni su je gledali svijetlim očima pa je postala ljepša. Nadahnule su ih duše, srca, gore, bregovi, ravnice, polja, potoci, rijeke i more naše. Sve su oni vidjeli i sve ih je zanosilo. I rekli su riječ. A ni jedan je od njih nije izustio utaman, lako, nego u znoju, jer je on srastao sa srcem. Od njega su ruke crne, tvrde i žuljave, a duša bijela, razdragana, gipka i prijemljiva. Topi zemlju, ali nosi radost, sreću, blagoslov, mir.

Mir! Kako je dirljiva ta riječ!

Pet vjekova dršće nad nama njihova sreća. Oni su je nosili. Kad su izdahnuli svoje duše, ona je klekla ponad njihovih grobova i sveudilj čeka na ljepši dan. Kad se približimo njihovim grobovima, ona, kao dijete, pruža ruke i moli da je uzmemo i da je ponesemo u bijeli svijet. A mi smo slabi, mlitavi. Nemamo snage da kažemo ono što su oni rekli. Naši pjesnici!

U različitim su krajevima zemlje njihove rake. Često zapušteni humci, nad nekima raste trava i korov. Koliko ih ima u Dubrovniku, u Dalmaciji, Bosni, Slavoniji i drugdje kod nas! Koliko ih ima u samome bijelom Zagrebu! Sigurno ste već bili tu na grobu Petra Preradovića, kojemu se ispunilo što je želio kad je domovini pjevao:

»U tvom polju daj mu groba,
svojim cvijećem grob mu kiti!«

Tu na tom istome mjestu domovina svojim cvijećem kiti grob Augusta Šenoe, Augusta Harambašića, Ivana Trnskoga, Stanka Vraza, Ivana Mažuranića i tolikih drugih, a zaredamo li širom domovine, evo groba Antuna Nemčića u Križevcima, Luke Botića u Đakovu, Silvija Strahimira Kranjčevića u Sarajevu, Isidora Poljaka u Brčkom, Ivana Gundulića u Dubrovniku, Ive Vojnovića na Mihajlu (Dubrovnik). Grobovi pjesnika naših svuda su po domovini raštrkani. A ipak su se oni sastali da sastave svoja srca, da od svih postane jedno veliko, gorljivo blistavo i zanosno.To je amanet. Hoće li ga tko sačuvati?

Naša je baština žanos. Upalimo svijeću, metnimo je na vjetar i pogledajmo hoće li se utrnuti. Ako se utrne, ne stupajmo na posvećeno tlo grobova, jer nismo dostojni da dirnemo prah, koji pokriva kosti što su služile kao oklop gorde ljubavi za zemlju i narod. Ako li se ne utrne, pođimo, ali nemojmo plakati. »Pod sjenom čempresova i pod rakama, nad kojima se plače, zar je lakši san smrti?«

Smrt je bolji dio života. Grobovi su najrječitiji svjedoci. Treba ih znati, ali još više ih treba osjetiti. Mnogo ih ima i glasno govore. Od srca srcu. Oni su naši i mi smo njihovi. Presadimo ih iz zemlje u svoju uspomenu. Tu neka žive vječno. Neka putuju s nama kao vječiti suputnici, da im bude lakše. I nama da bude bolje.

Tjelesa njihovih više nema. Što će im dakle, dakle, grobovi? Neka ih zamijene naša srca! Da su nam uza nas! Vjerujmo im! Svi se oni slažu s najvećim:

»Rod bo samo, koj' si mrtve štuje,
na prošasti budućnost si snuje.«

BRUNO ZLATIĆ

KAD SE SVIJEĆE PALE

Na dan pokojnika na svakome grobu,
kad se svijeće pale i polaže cvijeće,
zašto se na groblju tako malo moli
i zašto se tamo ko u nekom parku
samo brblja, šeće?

Godinu su cijelu mrtvi sami, sami . . .
I godinu cijelu žude da im svane
jedini dan cvjetni,
a ipak ja ne znam da l' su oni taj dan
zadovoljni, mirni i malo sretni.

Za njih se tako jadno malo moli,
i ja se bojim, i taj dan im često
osvane hladan, sumoran i crn,
kao što su njima i ostali dani,
kad grobove resi
mjesto cvijeća trn.

I meni se čini da u taj dan cvjetni
žudili za kojim oni željno svi su,
jedina zraka koja ih blaži,
ne dolazi njima od plamena svijeća,
već iz ruke starca koji u kapeli
za njih čita Misu . . .

ALEKSANDAR KOKIĆ

ČAR DOMOVINE

Naše je putovanje od New Yorka do Hamburga trajalo preko dvije sedmice. Kad smo napokon ugledali kopno, proniklo nas čuvstvo nade, da ćemo, ako Bog da, do nekoliko dana zagrliti naše mile.

Čim nas iskrcaše, ne gubeći vremena odjurismo put Beča. Iste večeri vlak nas je je nosio put Trsta. Moj stric, kad smo prispjeli u Trst, bio je sav uzbuđen. Sve ga je opilo: more, sunce, lađe i naši ljudi. Kupili smo i neke skromne darove za naše i čekali na odlazak lađe u Dalmaciju. Petoga dana bili smo u Gružu, odakle smo preko Dubrovnika kolima udarili ravno put Cavtata.

Tko projuri ovom cestom, neće je lako zaboraviti. Čitava krajina miriše kao kita cvijeća. Tu i tamo rasijane kuće, po kojima se penje loza i prozore im kiti. Raštrkane ovce brste po koji stručak trave, a rudasti jaganjci od radosti, da su živi, skaču za majkama. Samo krave spokojno leže žvačući travu i gledajući na prolaznike velikim mirnim očima.

Najednom svu tu tišinu prekine šum nagloga potočića, što se žurno vere kroz kamenje, kao da se boji, da neće na vrijeme stići. I mlin se negdje javio, pa i ženski glasovi, što se iz daleka dozivlju. Ne vidiš ih od pustih maslina, jabuka i krušaka, što su od obilnoga voća sagnule grane. Tamo na međama su ljese, a na njima se suše smokve. Sa svih strana uzvrpoljili se radini ljudi, što upriješe, da u znoju lica otmu plodove hraniteljici zemlji. Prođu li kola ili osamljeni putnik, odupru se za čas o motiku te ispod nadignute ruke dugo gledaju za njim. Od žarkoga sunca pod očnicama skrile im se oči, ali se lice smije, i mjesto riječima, podsmijehom nas pozdravljaju. Naši su to ljudi i osjećaš, da se raduju tvome dolasku.

Kad smo se mašili Obad-sela, već smo iz visoka ugledali Cavtat, koji se kao bijeli labud kupa u modrom moru. Skočismo iz kola i klečeći poljubismo rođenu grudu. Riječ domovina stisla nam je suzom grlo! Našli se neki siromasi, uzeli nam prtljagu i nosili je pred nama. A mi korakom za njima, i za četvrt sata bili smo u Tihi. Svaka međa, svaki kamečak bili su mi stari prijatelji. Susreću nas poznati, koji se žure na objed. Sunce dvostruko uprlo, a ptičice se od radosti razglagoljale. Kao da nas pozdravljaju ... »Ciu ... ciu ... Dobro nam došli, dobro nam došli«.

A tko se to prema meni uputio? A tko drugi nego rođeni ćaće (otac). Čas je stao, da me omjeri i da me se nagleda, kao da ne vjeruje svojim očima, i onda se požuri, da me zagrli i do sita izljubi. Stricu se nije nadao. Išli smo skupa. Meni navrle riječi, kao da se u brzini natječu, koja će koju prestići. Ali najednom, i ne oprostivši se s ujcem, zatrkah se uz ulicu i zaletjeh se ravno u zagrljaj mami, koja me čekala na vratima dvora.

Ovo je bio najveseliji dan moga života. Od toga časa osjetih, da je doba lutanja i bijede prošlo i da sam našao put, što mi ga je Bog od poroda zabilježio, u m j e t n o s t.

(Iz knjige »Moj život«) VLAHO BUKOVAC

RUKA

Stajao sam na uglu i čekao nekoga, tko nije došao. To je bio jedan od onih uglova, gdje se stiču ulice velikoga grada, gdje je buka i nemir. Tu prolaze autobusi, tramvaji i automobili, tu se gura mnoštvo na pločnicima, koje žuri na sve strane zaposleno i nemirno.

Stajao sam ondje, vrijeme je prolazilo i mnogo je ljudi žurilo kraj mene, samo čovjek, kojega sam čekao, nije bio među njima. Mislio sam, zašto nije došao, što sam mu učinio ili šta mu nisam učinio, da nije došao. Tad sam se sjetio, da mi svi čekamo čovjeka, znanca, koji je otputovao i kojega se sjećamo samo kao kroz san. Ili pak čekamo nekoga, koga ni ne poznamo, a znamo, da izgleda ovako i ovako, jer on kao da je dio nas samih, makar ga možda i nema na svijetu. Skoro svi mi čekamo takvoga čovjeka.

Dugo sam stajao na uglu i slušao glasove svoje duše i nisam ni čuo buke oko sebe. Tada se je to dogodilo.

Ruka, uska, mala ruka primila je moju ležerno spuštenu desnicu i mirno i čvrsto je stisnula. I čudno – nisam se iznenadio. Na pločniku kraj mene stajala je niska, stara gospođa, finih crta lica i kad sam je pogledao, začudile su me njene oči, koje nisu bile od ovoga svijeta.

»Molim, povedite me preko ulice«, molila je stara gospođa.

Da, samo to. Ruka joj je počivala u mojoj, mirno i pouzdano kao ptice pod krilom majke. Ništa posebno. Odveo sam je preko ulice. Ništa drugo se nije dogodilo. Samo mi je u duši bilo tako ugodno, da sam se mogao i nasmiješiti.

M. ZORN

DVA BOGATAŠA

Kad mi hvale bogatoga Rotschilda, koji od svojih neizmjernih dohodaka daje tisuće za odgoj djece, da se liječe bolesni i da se opskrbe starci, doimlje me se takvo djelo i ja ga hvalim.

Ali uza sve svoje ganuće i uza svu hvalu ne mogu opet da se ne sjetim jedne siromašne seljačke porodice koja je u svoju bijednu kuću primila jednu osirotjelu rođaku.

»Uzmemo li Katicu k sebi«, rekla je žena, »onda ćemo potrošiti i zadnju paru; onda nećemo više moći kupiti ni soli da osolimo čorbu.«

»Pa onda ćemo je jesti neosoljenu«, odgovorio je muž.

Dalek je korak od Rotschilda do toga seljaka!

I. TURGENJEV

MATI ČEKA

Svi su već bili došli, svi osim onih za koje se znalo da nisu na životu. Njega nije bilo.

Mati nije gubila nadu. Ni te, a ni slijedeće godine.

Onda su stigli i posljednji. Život je zacjeljivao rane, brisao suze, donosio nove brige, nove radosti, tuge . . .

On nije došao ni s posljednjima, ali mati je čekala.

Tisuće kombinacija je smislila da opravda njegov nedolazak, ali je jednako motrila s tog svog prozora na kojemu su zapamtili njen zamišljeni lik.

Život je nagrizao njeno zdravlje, zgrbio joj leđa, produbio bore, ali ona je čekala.

U poslu, u molitvama pred Gospinom slikom, sama, čekala je jedinca koji se nije vraćao.

Očekujući tako, strepeći, čula je gdje u dubini vrtova i voćnjaka zviždući vlak u dolasku. Eto, vlak stiže, mislila je. Možda je stigao? Zastrepila bi. I iščekivala. Suza bi joj kliznula niz lice, zaboljelo bi je u dubini grudi, steškalo joj se oko srca. Izašla bi u dvorište, u vrt, ondje stajala, gledala prema Učki, očekivala.

U očekivanju je prolazio dan. U očekivanju je protjecala godina. I život. Bože, uzdisala je, hoće li joj zbilja u tom očekivanju proći cio život?

Jedan cio život?

U očekivanju?

Znali su taj njen prozor. Njen lik na njemu. Njene oči zaplašene, brižne, isplakane, pune mudrog životnog iskustva, ali i nade.

Nada?

A svi su se vratili koji su mogli. Mrtvi se ne mogu vratiti. Mati nije dobila obavijest o njegovoj smrti. To ju je tješilo. Ta činjenica, da joj takav papir nije prispio. Odlazila je u općinu i obraćala se službeniku koji je poznavao njezina sina. Možda je što došlo? pitala je sa zebnjom.

Ne, nije došlo. Čovjek je skrivao lice dimom cigarete. Naročito oči. Ne, majko, nije došlo. A u ladici je ležao presavijen arak. Pomišljao je da ga izvuče, ali nije imao hrabrosti. A i čemu?

Što je s njim? pitala je službenika. Što vi mislite?

Što on misli? Čovjek se ugrizao za usnu. Čuo je, reče, da su neki ostali u Rusiji. Ili pak u Americi. Negdje su daleko, otuđili se, presušila im čežnja za domovinom. Možda je i on negdje . . .

Valjda je negdje živ? Šaptala je, i odlazila.

A čovjek je gledao za njom tužnim pogledom. Spis je ležao na dnu ladice i žutio.

Mati je i dalje bila na svojem prozoru.

Vlak bi svirnuo – na dolasku. On nije dolazio, ali ona je povazdan smišljala uzroke koji su ga, valjda spriječili da nije mogao doći.

Jednog se dana pred kućom zaustavio automobil. Da nije on? Ne, nije bio. Nije ni mogao biti. Mlad čovjek je nešto pitao. I otišao.

Mati je isplela čarape. Za njega, kada dođe. Za lijepih je dana provjetravala i njegovu odjeću. Da je ne nagriza moljac. U vrtu je brala trešnje i čuvala ih zašećerene u bocama – za njega, kada stigne. I šljive, i jabuke. Voće je prolazilo, godina je odlazila. Mati je uzdisala i čekala. Bože, zar će joj život proći u tom čekanju? Može li to biti? Može, kao da je netko rekao. Pričinilo joj se da je čula njegov glas. Uzimala je bilo koju njegovu stvar i dugo je milovala i motrila.

Svi su ga već zaboravili. Nitko više za njega nije pitao. Čak ni ona garava djevojka što se je posljednja propitkivala i tješila ju da će se i on ipak, valjda, jednoga dana pojaviti. Mati je zatim saznala da se djevojka udala. Drugovi njenog sina svi se već poženiše.

Mati je oboljela. Od uštedevine je plaćala djevojku iz sela koja ju je dvorila. Dugo je ležala u postelji, a ljudi tek tada spaziše promjenu na njenom prozoru. Nema je. Gdje je? Što se sa staricom desilo? Da nije umrla?

Onda se pojavila – kao i prije. I gledala je niz ulicu, tražeći poznati lik, njegov lik. Godina je brzo istekla. Mati je bivala sve tužnija. Ali nije gubila nadu.

Jednoga dana opet se ozbiljno razboljela. Srdila se na bolest. Eto, sada da dođe, a ona je tako nemoćna . . . Ali – tko zna. Možda . . . oh!

Mati je teško uzdahnula.

Ni pismo nije nikada stizalo.

Ni poruka . . .

Ništa.

Umrla je u osvit zore, šapćući njegovo ime. Lice joj se zasjalo u predsmrtnom času. Usne su meko šaptale.

– To si ti, sine? Ti? Doista, znači ipak si došao?

U njenoj posmrtnoj viziji, stajao je njegov lik. Sin. Povratnik.

Ubrzo su je zaboravili. Njen prozor je ostao pust. Nitko nije spomenuo njeno ime. Samo je službenik u općini onaj spis stavio »ad acta«, u arhiv.

U svijetu je čekala i neka druga mati.

I čekat će.

Na žalost.

IVO BALENTOVIĆ

U TUĐEM SVIJETU

Ja nisam našao brata, ni sestre, ni oca, ni majke
u tuđem svijetu. Nema na tuđim poljima cvijeća,
Lažne su oholih ljudi odurne, ogavne bajke
Da u tuđem hramu i za nas gori svijeća . . .

ANTE JAKŠIĆ

SMRT MOJE BAKE

Moj rođak Marinko, umoran i blatan,
u jedanaest navečer nađe me u kavani,
šaptom tihim mi reče da nitko ne bi čuo:
– Danilo, dođi vani.

U uskoj, tamnoj ulici on mi saopći vijest
da se od života dijeli starica, moja baka.
– Ako je želiš vidjet, požuri odmah sa mnom,
ona je bila dobra i smrt će joj biti laka.

Na vrhu prstiju uđoh u malenu sobu:
tu na postelji tvrdoj s krunicom u desnoj ruci
i s križem na prsima sklopljenih vjeđa
vidjeh uz anđela osmijeh konac njezinoj muci.

Suze niz lice potekoše, tuga kućicu ovi,
bdijući do ranog jutra mene svetica sijeda
zanese svojom dobrotom jer nas vezivaše čvrsto
briga jedno za drugo i ljubav i radost i bijeda.

Četiri čovjeka, četiri snažna težaka
nošahu kamenim drumom škrinju crnu –
ode iz moje kuće dobra bakina duša,
što življaše na oštrome trnu.

DANILO ČOVIĆ

DRAMA

Javljam ti da je maja teško bolesna, javljam ti da bi te starica rado vidjela i prosi tvoje poglavare da te puste kući. Tvoj brat Jako – – I tako je svršavalo prosto, izmrčeno težačko pismo, a mladi vojnik brisao si ljutu suzu na oku . . .

– Gospodine kapetane, molim pokorno, evo, čitajte!

– Was? Pa ima stara druga sin. Was für eine Komödie? Kein Urlaub!

– Molim Boga, pa njih . . .

– Genug – – Abtreten! . . .

– Snijeg sipi. Pred kućom generalovom gore-dolje koraca vojnik, a stara umire u nedalekom seocu i žeđa za cjelovom najmlađega sina i traži drhtavom rukom njegovu glavu da je blagoslovi.

RIKARD KATALINIĆ JERETOV

SRČANOST

Sokratu je bilo sedamdeset godina kad su ga u Ateni osudili da pije otrov jer se njegov visoki nauk nije slagao s predrasudama grčkoga naroda. Obijediše ga da kvari atensku mladež dižući je proti bogovima države. A on je imao toliku duševnu snagu i moć da je ne samo prkosio nasilju sudaca nego i nasilju pučana, koji ga nisu razumjeli. Umro je govoreći o neumrlosti duše. Zadnje riječi koje izusti sucima bijahu: »Vrijeme je da se već rastajemo; ja da umrem, a vi da živite; no komu je bolje, nitko ne zna osim Boga.« Koliko je velikih muževa i mudraca bilo prognano radi vjere!

Gotovo svaki stupanj znanosti, koji nas vodi k poznavanju nebesa, zemlje i nas istih, bi udaren odlučnošću, gorljivošću, požrtvovnošću i srčanošću velikana koji su u prošlosti živjeli; pa premda su im se drugi protivili, premda su ih ocrnjivali, ipak kukavni njihovi suvremenici nisu mogli spriječiti da im danas prosvijetljeni svijet plete vijence slave.

Pusta ona nesnošljivost kojoj su kao žrtva padali svi dični umnici i znanstvenici nije ipak nama bez pouke. Da, uči nas da budemo snošljivi prema onima koji ne misle kao i mi, ako samo savjesno vrše svoj posao, ako pošteno misle i očituju svoje uvjerenje slobodno i iskreno. Reče Platon da je ovaj svijet knjiga koju je Bog ljudima napisao, a čovjek ne može čitati i učiti tu knjigu i pravom se njezinu smislu dovinuti a da to u dobro uređenoj pameti ne urodi dubokom pomisli o božanskoj moći, bistrim poznanjem Božje mudrosti i većom harnošću prema Božjoj dobroti.

Ako je takva bila hrabrost mučenika znanosti, to zaista ne bijaše manje slavna hrabrost mučenika vjere. Čovjek i žena koji trpe da savjest svoju ne izdadu, koji trpe dugo na osami, a nikoga nema da ih utješi, hrabriji su i srčaniji od vojska u boju, gdje i najbojaznijega ohrabri zanos i sila družine.

Tko bi iskazao broj svih onih neumrlih imena štono su za načela pred najvećim mučilima, pogiblima i mukama pravo djelovali i junacima se pokazali na duhovnom poprištu svijeta ne žacajući se radije svoj život pregorjeti negoli se iznevjeriti onomu što im je savjest priznavala kao istinu!

Ovakvi muževi vazda su pokazivali, što je značaj u svem svojem sjaju, te nam svagdano iznose po koji plemeniti prizor da mu se u povijesti divimo. Dične i plemenite žene istakoše se ovdje isto tako kao i muškarci pokazujući se kao prave pravcate junakinje. Takva je npr. bila Ana Askew. Kad su je mučili tako da su joj kosti izlomili, ona niti pisnu niti zubim škrinu, nego je ponosito gledala krvnike, tvrda u svojoj vjeri. A takve bijahu i Latimerova i Ridleyeva, koje mjesto da svoj hudi udes plaču i da se u prsa biju, pođoše u smrt kao na pir hrabreći jedna drugu i govoreći: »Milošću Božjom mi ćemo danas uspiriti vatru u En-

gleskoj, koja nikada neće ugasiti!« Takva bijaše i Marija Dyer, koju puritanci obsiše jer je propovijedala puku; ona je s neustrašivim korakom došla do vješala i ravnodušno se predala u ruke krvniku te je mirno i veselo izdahnula.

Ne pokaza se manje hrabrim dobri Thomas More, koji se bez otezanja popeo na vješala i umro vedra čela pošavši radije u smrt nego da izda svoju savjest. Kad je prije smrti odlučio da neće odstupiti od svojih načela, osjetio je u duši kao da je najveću pobjedu odnio i reče svome zetu Roperu: »Sinko moj, zahvaljujem našem Gospodinu da je pobjeda moja!« Vojvoda od Norfolka stavljaše mu pred oči pogibao kojoj se izvrgavaše, veleći mu: »More, teško je glavarima prkositi; njihov gnjev gotova smrt!« »Treba li se bojati samo toga, milorde?«, odgovori More. »U tom slučaju između vas i mene nema druge razlike, nego da meni valja umirati danas, a vama sutra.« Dok je mnogim velikim muževima barem to Bog dao da su ih u mukama i opasnostima tješile njihove žene, More nije imao ni te radosti. Njegova ga drugarica nigda nije ni pomislila tješiti, dok je bio u zatvoru. Ona nije mogla dokučiti da je on imao razloga radije tamnovati nego, ispunjujući kraljevu volju, uživati slobodu u svojoj lijepoj kući u Chelseu kraj svojih knjiga, perivoja, slika, žene i svoga poroda. Žena mu jednog dana reče:»Ja se čudim da se ti, koga su uvijek držali za mudra čovjeka, hoćeš sada pokazati pravom budalom pa da gnjiješ u ovoj tijesnoj i gnusnoj tamnici s miševima i kticama kad bi mogao slobodno izići, samo da učiniš što i ostali velikaši.« Ali je More mislio drukčije o svojoj dužnosti. Nije njemu bilo samo do osobne udobnosti, pa je žena zaman mudrovala. On je uljudno udalji govoreći joj vedra i vesela čela: »Nisam li ja ovdje blizu neba, kao da sam i kod svoje kuće?« A ona uvredljivo odgovori: »Ludosti! Ludosti!« Naprotiv, Moreova kći Margareta Roper hrabrila je oca da ustraje u svojim načelima i nije nikada klonula a da ga ne bi sokolila i tješila za njegova dugoga tamnovanja. Nemajući pera ni crnila, More pisaše kćeri ugljenom te joj u jednom od tih listova govoraše: »Kad bih ti ja pismeno htio iskazati svu onu dragost koju osjećam čitajući tvoje listove prepune žarke kćerinske ljubavi, ne bi mi dotekla puna košara ugljena.« More bijaše mučenik pravorijeka, ne htjede se krivo zakleti i poginu zbog svoje iskrenosti. Njegovu odrubljenu glavu po divljačkom običaju onoga vremena izložiše na londonskom mostu, a Margareta Roper junački je zahtijevala da tu glavu skinu i njoj predaju.

Pošten i hrabar čovjek ne skanjuje se u izboru smrti ili sramote. Govori se o kraljevskom knezu Straffordu da se na Tower Hill, gdje su ga čekala vješala, uspeo korakom i načinom kakva generala na čelu vojske, siguran za pobjedu, a ne poput čovjeka na smrt osuđena. I republikanac Ivan Eliot ode na vješala neustrašiv, govoreći: »Tisuću puta umrijeti, a duše ne oskvrnuti, jer njezinu čistoću većma cijenim nego sav svijet!« Najveća mu je skrb bila ta što je za sobom ostavljao ženu. Kad ju je opazio kako za njim gleda s jednog visokog prozora, ispne se na kolima i mašući šeširom zavika: »Na nebo, ljubavi moja, na nebo, a tebe mi valja ovdje u oluji ostaviti.« Putem ga jedan iz skupa zazva imenom govoreći mu: »Nikad nisi sjedio na slavnijoj stolici od ove.« Na to on odgovori: »Istina, istina!« I to mu je bilo vrlo drago.

Premda je dobar uspjeh nagrada za koju se svaki čovjek muči, ipak koliko se i koliko puta nevoljnik kini a da se ni izdaleka ne nada svojoj koristi. Takvo junaštvo nećemo mjeriti po uspjehu, nego po otporu, na koji su borci udarali, pa po hrabrosti kakvom su do zadnje kapi krvi ustrajali.

Rodoljub, koji srne u borbu za dom, gdje mu je pobjeda nemoguća, mučenik, koji ide u smrt kroz pobjedonosnu viku svojih neprijatelja, obretnik, koji kao Kolombo sačuva lavsko srce u ljutim godinama svoga stradanja i teških muka – to su uzori ćudoredne uzvišenosti, koja dira najtanje žice ljudskoga srca više od bilo koje potpune i sjajne pobjede.

Nego većinom hrabrost, kakve se u svijetu hoće, nije razvikano junaštvo. Može se čovjek hrabrim pokazati u običnom svagdanjem životu isto onako kao na bojnom polju. Hoće se npr. obične odlučnosti i hrabrosti, da se kao poštenjaci održimo i da napasti svladamo, da istinu ispovjedimo, da zapravo budemo ono što jesmo, a ne da se krabuljimo, da pošteno o svojim žuljevima živimo, a ne sramotno, na štetu drugoga.

Velik dio nesreća i mana što su svijet poplavile dolazi od slabosti i neodlučnosti ili, da bolje reknemo, od toga što nema prave hrabrosti. Ljudi mogu i te kako poznavati što je pravedno, a nemati srca da to čine; mogu poznavati svoje dužnosti, a nikad zbiljski ne odlučiti da ih vrše. Čovjek koji je nestalan i neodgojen sužanj je svake napasti; on se ne zna opirati; možeš ga navesti kud hoćeš, pa ako je u zlu društvu, eto ti ga odmah spremna na svako zlo.

S. SMILES

RANO JUTRO

Od bijele zore postalo rano jutro, kao iz cvjetnoga pupoljka kad se razvije krasan cvijet, ili iz iskrice razgori jasan ognjeni plamen. Tako se rano jutro pokazuje na gorskim vrhuncima, pozlaćenim sunčanim zrakama; pokazuje se u bistrim rosnim kapljicama, koje se sjaju i blistaju kao biser i drago kamenje na svakom cvijetku po gaju, šumi, poljani, livadi, po vrtu i voćnjaku; pokazuje se u glasnijem i veselijem pjevanju ptičica, u oštrijem uzdahu, u hitrijem i živahnijem gibanju svih živih stvorova, u veselijem poslovanju ljudi.

Rano jutro zlatno je doba dana i ako ga dobro upotrijebiš, ide ti od ruke posao vas dan. Rumeno je i veselo lice koje cjeliva krepki jutarnji uzduh. Snažno je tijelo koje marljivo radi u društvu rana jutra, toga vesela druga, a tako je isto i duh veseliji, oštriji. Volja je jaka, spremna na svako dobro i plemenito djelo, a srce živo kuca u grudima. Sama jutarnja molitva spokojnim sankom okrijepljene duše toplija je, usrdnija nego ikada, sabrana je kao rosno cvijeće u kiticu što ga ljubežljivo srce pri sunčanom istoku u cvjetnjaku ubere da ga daruje miloj osobi.

Ove i ovake misli o ranom jutru ponikoše mi u duši kad sam ranim proljetnim jutrom promatrao prirodu s lijepa brežuljka Fruške gore. Velik, neizmjerno velik pokaza mi se ovaj svijet, živa slika svoga Stvoritelja. Odletješe mi misli daleko po svijetu, vinuše se gore do žarkoga sunca, zaroniše dolje do morskih bezdana, preletješe sve krajeve zemlje, i najveće stvari na svijetu učiniše mi se malene: duša, uzdignuvši se k nebu, osjeti neku uzvišenost, kakva se samo onda osjeti kad se čovjek na krilima vjere uznese nad zemaljski prah. Oj, kako se tad lijepo utiša oluja u srcu; sva se ljudska djela pokažu malena, slaba, svaki jad postane neznatan, jer nam se živo prikaže duši Božje svemogućstvo, Božja mudrost i dobrota!

MIJAT STOJANOVIĆ

IZ EPA »SMRT SMAIL-AGE ČENGIĆA«

SVEĆENIK ČETI

Kad al' eto inoga pastijera,
Gdjeno krotak k svome stadu grede.
Ne resi ga ni srebro ni zlato,
Nego krepost i mantija crna.
Ne prate ga sjajni pratioci
Uz fenjere i duplijere sjajne
Ni ponosnijeh zvona sa zvonikâ,
Već ga prati sa zapada sunce
I zvon smjeran ovna iz planine.
Crkva mu je divno podnebesje,
Oltar časni brdo i dolina,
Tamjan miris što se k nebu diže
Iz cvijeta i iz bijela svijeta
I iz krvi za krst prolivene.
Kad se četi bliže prikučio
Vrijedan sluga vredn'jeg gospodara,
Božju joj je pomoć nazivao.
Pak okupiv hrabre vitezove,
Na studen je kamen pokročio,
Studen kamen, al' je srce vruće.
Dobar starac četi besjedio:
»Djeco moja, hrabri zatočnici,
Vas je ova zemlja porodila,
Kršovita, ali vami zlatna.
Djedi vaši rodiše se tudijer,
Oci vaši rodiše se tudijer,
I vi isti rodiste se tudijer:
Za vas ljepše u svijetu neima.
Djedi vaši za nj lijevahu krvcu,
Oci vaši za nj lijevahu krvcu,
Za nj vi isti krvcu prolijevate:
Za vas draže u svijetu neima.
Oro gnijezdo vrh timora vije,
Jer slobode u ravnici nije.

Vas, koji ste vikli tome
Boraviti trijezne dane,
Tko vas haje, plode l' krši vinom?
Tko vas haje, plode l' krši žitom?

Tko vas haje, plode l' krši svilom?
Dok po vrelijeh hladne vode ima;
Dok po dragah bujna stada muču;
Dok po brdijeh sitna krda bleje.

Praha imaš; olova ti dosti;
Desnica je jaka u junaka;
Ispod vjeđa oko sokolovo;
U prsijeh vruće srce kuca;
Vjera 'e tvrda, njom okrenut ne ćeš;
Pobratima pobratim te pazi;
Vjerna muža grli žena vjerna;
Dar ti dijelom plemenita pjesma.
Gvožđa l' trebaš? Ture ti ga nosi:
Eto svega što ti srce prosi!

Al' nada sve što krš ovu kiti,
Krst je časni, što se nad njom visi.
On je, što ve u nevolji jači;
On milostiv, što ve nebom štiti.

Ah, da vide svijeta puci ostali
Iz nizina, otkud vida neima,
Krst ov slavni, ne pobijeđen igda,
Vrh Lovćena, što se k nebu diže:
Pak da znadu, kako neman turska,
Grdnijem ždrijelom progutat ga radeć,
O te krši zub svoj zaman krši;
Ne bi trome prekrstili ruke,
Dok vi za krst podnosite muke,
Nit bi zato barbarim ve zvali,
Što vi mroste, dok su oni spali!

Za krst časni spravni ste mrijet
Za nj se i sad mrijet podigoste,
Srdžbe Božje hrabri osvetnici.
Al' tko Bogu vjerno služit grede,
Čistijem srcem služiti mu valja;
Čistom dušom vršit onom treba,
Koji vrši, Bog što sudi s neba.

Il' vas tkogod uvrijedio brata;
Il' nejaku dragi protivniku
Život dignuv ogriješio dušu;
Ili putnu zatvorio vrata;
Il' dô vjeru, a krenuo njome;
Ili gladnu uskratio hranu;
Il' ranjenu ne zavio ranu;
Sve je grijeh, sve su djela prika;
Bez kajanja neima oprosnika.

Kajite se, dok imade dana,
Dok je doba, djeco, kajite se;
Kajite se, dok nije pozvana
Duša k onom, koji nebo trese;
Kajite se, jer zemaljskog stana
Tijek izmiče bjeguć, kajite se;
Kajite se, jerbo zora rana
Nać će mnogog, kud za vazda gre se.
Kajite se . . . «

Ali u grlu
Dobru starcu riječca zape,
A na sijedoj bradi bistra
O sunčanu kaplja zraku
Ko biserak sitan sinu.
Valjda i njega mlada ljeta
Uspomenom gorkom kore,
Tere liječeć stadu rane
Sam se svoje sjeti boli:
Dobar pastijer, jer što kaže inom,
I sam svojijem potvrđujem činom.

Stoji mnoštvo razboljeno
Blagom riječi starca blaga;
Jaganjci su rek' bi tihi,
Što bijahu gorski lavi:
Taka čuda Božja riječ pravi.

IVAN MAŽURANIĆ

TIJELO I DUH

Čovjek nije jednostavno biće.

A to ne ide svakom u glavu. Ne vole to. Jer složeno, izgleda otprilike isto što i zamršeno. I zato su kroz vjekove mnogi pokušavali da razmrse nekako taj zapleteni čvor koji se zove čovjek. Odmotali su sad za jedan, sad za drugi kraj, dakako, bez uspjeha. Prihvatiti ga takvim kakav jest nisu htjeli.

Uostalom, treba im oprostiti, to su bili filozofi . . . . .
Ali danas se to pitanje ne postavlja samo među filozofima. Danas je ono možda ipak i njihovom zaslugom prešlo među široke mase. I one ga rješavaju, dakako, na svoj način.

Kako, vidimo svi.

Najvećoj većini danas je tijelo sve. Duh se ignorira, ne priznaje mu se značenje, o njem se ne vodi briga. Ni praktički, ni teoretski. Briga za tijelo, toliko akutna u današnjim prilikama, pretvorila se kod mnogih u kult tijela: čovjek bez duha, čovjek mišica i tetiva, čovjek životinja postao je idol. (Ideal je preslaba riječ.)

Međutim, pitajmo se: zašto to? Nije li to možda osveta zaboravljenog tijela? Nije li to samo reakcija na drugu skrajnost, na pogrešku onih koji su zanemarivali tijelo, gubili se u nekom maglovitom racionalizmu i spiritualizmu, a nisu priznavali integralnog čovjeka, potpunog čovjeka? I naročito zato, jer se nije vodila briga o stvarnim potrebama tijela, napose o potrebama čovjeka iz mase?

Jedno bi svakako trebalo utvrditi: tome nije krivo kršćanstvo! Pravo kršćanstvo ne prezire tijelo. Ako se nekad i našlo kod duhovnih pisaca oštrijih i jačih izraza, to je bilo samo naginjanje na drugu stranu, da se postigne ravnoteža. Bilo je pojedinaca koji su to krivo shvatili, ali to je samo njihova krivnja.

Krist je spasio čitava čovjeka. I tijelo je po Kristu uzdignuto na jedan viši stupanj, a ne samo duša. Tijelo nije više samo okvir duha, samo sredstvo kojim se duh otkriva po riječi i pismu, po držanju i pokretu. Ono je također pripojeno Kristu, velikom Otajstvenom Kristovu Tijelu, u kojem i niže tjelesno življenje i djelovanje dobiva vrijednost vječnosti.

Još više: i bol, taj vječni balast tijela, nije više besmislena i suvišna, ona postaje žrtvom. Bilo neprestanim tihim trošenjem i izgaranjem, bilo junačkom gestom mučeništva, tijelo omogućuje najveću pobjedu duha i najveće uzdizanje čitava čovjeka. Tako kucaji našega srca i snaga naših mišica, i topline naših suza, i kliktanje našeg grla postaju jednim mahom sudionici u velikoj himni novoga čovjeka.

Ali tijelo treba da prožima duh. A duh treba da je prožet Bogom. U tom je tajna potpuna čovjeka. U tom je ključ ovoga čvora, u tom je rješenje pravog ljudskog života.

Svi drugi pokušaji znače razdvajanje pravog ljudskog bića, cijepanje onog jedinstva između duha i tijela koje je dano u činu stvaranja i koje neće prestati ni u vječnosti. Jer i smrt znači samo privremeni prekid toga jedinstva: duh će se opet sjediniti s tijelom i zauvijek nastaviti zajednicu koja je u vremenu počela. Vjerujem u uskrsnuće tijela i život vječni! . . . . .

Ideal potpuna čovjeka, ostvarenje novoga čovjeka ne treba istom tražiti. Ono je u principu već izvršeno i treba ga samo nastaviti i dovršiti. A ostvareno je onoga časa kad je RIJEČ TIJELOM POSTALA I PREBIVALA MEĐU NAMA . . .

A. MILIČIĆ

SIROTANI

Sa klisurina gorskih
Praminja snijeg i brije,
Svud kopren bijela, mrtva
I dô i goru krije.
Kroz okna malog selca
Tek žiže tračak sneni
Bljedolik drhće sjetno
O bijeloj pustoj stijeni.

Pod brijegom dva tri bora,
Pod borim kuća mala,
Lomori vihor strašno
Kroz okna bez stakala.
Na slami bona majka
Na malo gleda čedo,
U suzam joj je lice
I žalosno i blijedo.

U oku sjetno gori
Još zadnji tihi plamen
I zamire i drhće
Taj žića jedin znamen.
Čuj, usne nešto šapću,
I dijete k majci hrli
I lice gladi maji
I ljubi ga i grli.

Pod brijegom dva tri bora
Pod borim kuća mala,
A vjetar huči, vije
Kroz okna bez stakala.

Oj majo! Slatka majo!
Grumečkom snijeg praminja,
U peći nit' žeratak
Već, majčice, ne tinja.
Kroz okna i kroz vrata
Čuj vjetar huči hladan,
Oj, ogrij me! oj, ogrij!
Il' smrznut ću se jadan.

A majka tužno zirka,
Na grudi stisnu dijete,
I grije ga i grije,
A k nebu misli lete.
I tiše kuca srce,
I oko gasne – mrije,
Još dijete svoje cjelnu
I dahnu pak je nije.

Sa klisurina gorskih
Snijeg mete – vihor vije,
Svud pustoš – bijela – mrtva
I do i goru krije.
Kroz okna malog selca
Tek žiže tračak sneni
I zamire i gasne
O blijedoj – pustoj stijeni.

Grumečkom snijeg praminja
Vrh majke i vrh čeda
I časkom od njih stvori
Dva anđela od leda.

JOVAN HRANILOVIĆ

NEZNANKINJA

Hrvatska povjesnica spominje lijep broj znamenitih žena, koje su znatno utjecale na sudbinu hrvatskog naroda. Mi se možemo ponositi ženama krasnim i umnim, ženama junačkim i požrtvovnim, ženama svetim i pobožnim, pa i ženama nesretnim. Tko da ih sve redom izbroji? Od Tuge i Buge, štono su s braćom svojom hrvatski narod dovele s hladnih Karpata na topli jug do sinjega mora, pak sve do umne krasotice Cvijete Zuzorić i tragične junakinje Katarine Zrinske niže nam se pred očima bujna, šarena vreva hrvatskih žena, tako te nema gotovo znatnijeg događaja u našoj prošlosti, gdje ne bi barem po jedna žena stajala u prvome redu radnih lica. Eno nam banice Marije, eno ponosite Jelene Lijepe, žene Zvonimirove, eno pobožne Većenege i Čike, sve u doba kraljeva hrvatske krvi. A kasnije? Stanislava Šubić, pobožna predstojnica samostana, Vladislava Nelepić, hrabra junakinja i braniteljica Knina, plemenita i vlastohlepna Bosanka Jelisava, koja kao kraljica ugarska i hrvatska brani nasljedno pravo svoje kćeri Marije, Jelena Nelipić, žena hercega Hrvoja i žena bosanskoga kralja Ostoje; Katarina, kraljica bosanska, koja daleko od svoga zavičaja traži zaklona u Rimu: sve su to znamenite žene, koje su zavrijedile, da im vješto pero oživi uspomenu. A plemenite, nesretne žene? Eno uboge Dore Karlović, tužne majke zadnjega Karlovića, eno plemenite, požrtvovne Apolonije Frankopan, koja od žive želje, da se ne razdruži s vojnom svojim, moli i zaklinje mletačku gospodu, da joj puste doći u tamnicu, pa da tamo s junakom Krstom boravi sretne dane, tješeći ga i tetošeći oko njega u velikoj bijedi njegovoj. A tko je još onako, kako treba, opisao tužnu sudbinu zagorske plemkinje Veronike iz Desinića, koja bijaše nevina žrtva hrvatskih krvnika, grofova Celjskih?

I prostome puku, koji ne čita knjiga starostavnih, duboko se usjekla u pamet uspomena na neke plemenite i znamenite žene hrvatske, pak on pjeva o nesretnoj kraljici Mari, kojoj odnese krunu vjetar od Levanta, i opet priča o tužnoj »Crnoj kraljici«, tražeći joj uklete dvore, što ih je sagradila.

Da, hrvatska pisana povjesnica i pučka predaja svašta umiju pričati o slavnim i nesretnim kćerima naroda hrvatskoga; ali jedna je gotovo zaboravljena, neznana junakinja, kojoj se ni za ime ne zna. Pa ipak bila je ona velika junakinja, plemenita i požrtvovna žena, kakve i povijesti velikih naroda malo poznaju.

Posljednji boj hrvatskoga Leonide, junačine Nikole Zrinskoga, i slavna smrt njegova pred Sigetom gradom 7. rujna 1566. zanijela je pjesnike strane i domaće, te okitila aureolom mučeništva ne samo njega sama, nego i ženu mu Evu i kćer Jelenu. Ali ni Eve ni Jelene ne bijaše u osudnom času u kobnome Sigetu. Pjesnička je sloboda proslavila ženu i kćer najvećega junaka hrvatskoga, a nije se sjetila plemkinje hrvatske, neznane junakinje, koja je pred Sigetom prolila svoju krv. I da ne bude kroničara Nijemca, koji je svaku sitnicu o padu Sigeta savjesno zabilježio, mi Hrvati ne bismo znali za junačku smrt neznane junakinje, kako ne znamo niti ćemo ikada doznati za njezino ime.

Bijaše to uoči 7. rujna, dan-dva prije pada Sigeta. Junačka četa hrvatskih sokolova, što je uz Nikolu Zrinskoga branila Sigeta, naime sam grad, spremala se na posljednji boj. Jedan od tih hrabrih vitezova, videći kako je grad od pregoleme sile turske sa svih strana opasan, uvjeri se, da njegova družba ne će moći odoljeti tolikoj sili, nego da će ih Turci, čim samo provale iz grada, poubijati i na sablje raznijeti. U toga viteza bijaše lijepa, plemenita žena, kći stare glasovite porodice hrvatske. Groza ga hvatala, kad je pomišljao, da bi nakon smrti njegove i pada Sigeta ljubljena njegova žena mogla dopasti turskih ruku. Smišljao on svašta, kako će spasiti svoju jedinu ljubav. Ne dosjetivši se nikojemu načinu, odluči najposlije, da će je potajno zadaviti. Ali budna i ljubeća žena uđe u trag, s Božjom pomoći, njegovoj lukavoj, no zlosretnoj osnovi svoga muža, pak ga preteče, prije nego što je mogao izvesti okrutno djelo. Ona ga iznenadi svojim pohodom, baci mu se pred noge, pak ljubeći i roseći ih svojim suzama stade jadikovati i zaklinjati ga, da toga ne čini. Ona mu govoraše: »Za volju Božju i za volju naše bračne ljubavi molim te, ne izvedi ono što si nakanio. Ja sam te kao vjerna žena vazda ljubila kao dušu svoju, a ti si ljubio mene vazda kao samoga sebe. Otkad se upoznasmo, pa do ovoga časa, nikad nam se nije bračna sreća pomutila, nikad se nije u našem životu mrska riječ čula, nikad nije bilo omraze ni nesklada među nama. Nemoj zato okaljati ruke svoje krvlju svo-

je nedužne ljubljene žene, nemoj duše svoje ogriješiti umorstvom uoči gotove, neizbježive smrti naše. Ja sam voljna svako zlo podnositi, kojim će tebe Bog kušati, ja ću uza te stajati, ja ću s tobom u smrt. Ja se dobro sjećam, moj premili druže, moje najmilije na svijetu, kako sam se tebi zaklela pred Božjim žrtvenikom, da te nikada i nigdje ne ću ostaviti, ni u najvećoj pogibli. I u ovom odsudnom času pripravna sam, pače od srca žudim veselo s tobom umrijeti. Kako nas je naša ljubav u životu sjedinila, neka nas združi ta ljubav i u smrti, da ostanemo za sve vijeke nerastavljeni.«

Vitez se predomislio i okanio se grozne svoje odluke. Uto se već i sigetska posada spremala na zadnji boj. Sretna žena, kojoj je vojno dopustio, da s njim zajedno pogine na bojnom polju, obukla brzo muške haljine, a muž je opasao mačem i naoružao drugim ubojitim oružjem. Osvanuo čas, da Zrinski provali sa svojom četom iz grada. Junakinja stala uz svoga vojna, pa se zajedno s njim oborila na Turke. Borila se hrabro i oduševljeno, kao da je od rane mladosti mahala sabljom. Pade napokon Zrinski, pade njezin vojno, a pokraj njih pade i hrabra žena. Poginula je junačkom smrti, te sačuvala tako svoga muža od teška grijeha.

Ime hrvatske junakinje nije nam poznato. No zar su najveći junaci uvijek upravo oni, kojih se imena u povijesti spominju? Koliko je tisuća žrtvovalo krv i sve svoje za domovinu, pa im se ne znaju ni ime, ni djela!

VJEKOSLAV KLAIĆ

VJEČNO ŽIVI MAJKA HRVATICA

M a j k o,
Tvoj lik trajno cvjeta dobrotom i ljubavlju
što znači u beskraj vremena i prostora.
Na tvome liku nema brazgotina zaborava,
s njega neprestano sviće ranoranka zora.

U pogledu čvrstom što milinom soči
daleko gledaš preko sinjeg mora
i okom tražiš biser srca svoga
kroz pozdrave blage zlatnog praskozora.

Ti si život dala brojnoj djeci svojoj
što ponosno nose pečat vedre nade.
Tvoja usna tužna uzdah steže mučni
kada vihor cvijeće obećanja krade.

Ti ne želiš rata, mržnje i nepravde,
jer ljubavlju cvate tvoja duša vrela.
Obasjaj nas žarom u kom život plamti,
da budućnost bude sretna i vesela.

Oživi djecu što padoše časno
u rvanju dugom povjesnice naše.
Nek sve brati ljubav uz ognjište rodno
što već davno svojom Hrvatskom prozvaše.

M a j k o,
Iz Hrvatske zrači na sve strane svijeta
ko Danica noćna što razgoni nemir,
U tvom liku drevnom čeličimo nadu:
Poklonici Pravde! – Za slobodu! – Za MIR!

MIRKO VALIDŽIĆ

NEZNANKO HRVATSKA!

Kako da te zovem, divna hrvatska kćeri? Izabranice između onih tužnih sigetskih žena koje su sa svojim muževima dijelile sigetska stradanja, a tebi jedinoj od njih bila je ispunjena želja da ljubljenome mužu ovako herojski možeš primjerno dokazati vjernost do groba, jer si doživjela sreću da se njemu uz bok možeš oduprijeti i suprotstaviti huliteljima križa.

Ganula si i zadivila tuđe srce kroničara, i on je na tvrdu staru pergamenu grubim potezima ratnika ovjekovječio tvoj podvig.

Odakle si, plemenita ženo?

Kakvo ti je ime i rod?

Kako da te zovem, uzorna hrvatska suprugo?

Jesi li iz pitomih naših ravnica, iz dubokih šuma, s gorskih vrleti, ili te možda okupao jadranski val?

Jesi li prolazila livanjskim privalama, ili s Mandaljenom Pobjednicom prošla bosanske putove, te u bijegu, kao one plemkinje i djevojke iz naroda, voljela neizvjesnost života negoli sramotu u ropstvu?

Možda si pila vodu s Cetine, možda s Neretve, a možda su se tvoje ovce napajale na bistroj vodi žive Korane? Ili si disala junački zrak Mile Gojsalićke po proplancima Poljica?

Jesi li u kraju »pri tihom Dunaju, tamo gdino Sava rike se shajaju zajedno i Drava«, doživjela sudbinu Robinje i bila jedna od onih koje su dovedene do trga u Dubrovniku, da te vojno oslobodi? A možda si ti ona »Jedna na svit vila« koja je svojim likom mogla očarati hvarskog vlastelina u vrijeme kad je srce njegovo i njegovih suvremenika razdirala sudbina »Rasute bašćine«, pa su u junacima tvoga soja i vašim podvizima gledali svijetlu nadu i poput Berislavića bježali u Banovinu?

Ili si Ozanina drugarica, s njezinih se vrleti spustila u grad, da postaneš nerazdruživa družica svome vojnu?

Ti šutiš na sve što te pitam; ipak znam: čedo si naše zemlje, ponosna Mare koja je odbila Črnoga Mora.

Vidim kako vezeš sliku Bezgrješne na bijelom barjaku. Možda ste upravo pod tim svojim barjakom izašli na vrata Sigeta?

Suvišan je odgovor sada. Ti si ga dala kad je trebalo izgovoriti riječ istinske, nerazorive ljubavi i vjernosti, riječ, kojom si sačuvala od grijeha ubojstva dušu svoga muža i time život i njemu i sebi spasila za vječnost.

Neznanko hrvatska! Nema nad tobom kamenog ni mramornog slavoluka pobjede, ni velebnog spomenika neznanom junaku da ga kite vijencima državnici i diplomate i da ga, niti kao filmsku zanimljivost, gledamo u žurnalima.

Ipak, nad tobom je spomenik veće slave, uspomene i zahvalnosti u srcima naroda, u srcima onih koji za tebe čuše i onih koji za tebe ne znaju.

I pravo je da ti imena nema. Ono je u granitnom hramu žrtava sviju naših neznanki i neznanaca pojam, uspomena, zahvalnost – blistavi simbol čiste supružinske vjernosti.

Velika u zbilji, neizbrisiva u uspomeni – Neznanko hrvatska!

TIL

MI SE PONOSIMO DA ZA BOGA ZNAMO

U koga je čist običaj, tomu je i do Boga stalo. Ako se mi ponosimo, da smo ljudi, zašto se ponosimo? Ponosimo li se ljepotom? Ta cvijet i leptir ljepši su od nas. Ako li snagom, to su lav i slon i bik i konj i noj i kit jači od nas. Ili možda tim da mi radimo i da se trudimo? Ta mravak i pčela bolji su radnici nego mi; a ono blago što ga upređemo ili tovarimo još se više trudi nego mi. Jelen, zec i vjeverica puno su brži, lisica hitrija, grlica čistija, a jagnje umiljatije. Tim se, dakle, svim mi ne ponosimo, nego se ponosimo, da za Boga znamo, za onoga Boga, od kojega je sve, što naše oko vidi i ne vidi, naša misao sustiže i ne sustiže; koji je ovaj svijet i što je god svjetova u svojoj misli začeo, i kako začeo, tako i stvorio; što je ovu zemlju tvrdo sagradio, brdom je i dolinom sastavio, morem i vodom opasao, a zrakom i oblakom pokrio. Pa što je stvorio, to je i naselio i za hranu im se postarao. Ako je po zraku svake ptice perutice i po vodi svake ribe plovutice: a to je po kopnu svakoga blaga i svakoga mrava. Ako je gora puna zvijeri i lova, a puna srebra i zlata i svake rude iznutra; ako ravnica žitom obrodi, voćem usplodi i svakim blagoslovom zanosi, to je mirisna dolina opet puna šarena cvijeća i slatka meda, zelene travice i žubor-vodice. Ako je obnoć i hladno i tamno, a to je obdan, kad sunašce grane, i toplo i sjajno. Ako sjever vode zaledi, jug ih rastali. Iza mraza bude rose, iza snijega i mećave opet sunca i dažda. Što je zima stegla, to je zamrlo, to s proljeća opet se razvije, opet oživi. Što je zima bila ljuta i tmurna, to nam se proljeće ljupko zasmije, ružom zaodjene; a ljeto nam i jesen priđu puni dara, puni milosti.

Mi se ponosimo, da za Boga znamo, koji nas je po svojoj slici stvorio; koji nam je dao razum: da umom gledamo; srce, da njim osjećamo i ono, što vidimo i čega ne vidimo. Naša svijest – rosica Božja. Tko Boga u sebi hrani, ne umire; komu je Bog slika, taj gleda, da mu bude prilikom. Svet li je Bog: klonimo se zla; pravičan li: mi putem pravice; On li mudar: na mudrosti stazu; ako je blag i milostiv: umekšajmo srce i bratu naklonimo. U Boga se ugledati svima je i svagdje. Ako još i jeste mladi, to ipak znate da ni na kojoj strani ovoga svijeta, ni na sjeveru, ni na jugu, na istoku ni na zapadu takve zemlje nema, koja za Boga ne zna; takva naroda nema, koji se Bogu ne klanja. Uzmite ljude vremena starога, uzmite novoga: bez Boga nijesu. Zvao se onaj, koji je zakon dao, Orfej ili Konfucije, Zoroastar ili Budha, Mojsije ili Muhamed: svi Boga uče; i svuda ima mjesto gdje se Bog moli: bila to džamija turska ili pagoda Indije, sinagoga židovska ili hram kršćanski.

A što mislite, otkuda ta sloga svih zakona? Zašto svaki Boga priznaje i za Bogom ide? Jer je Bog sam u srce nam zakon upisao, a taj zakon naša je svijest.

FRAN KURELAC

KRIŽEVI

Naši kameniti križevi. Jest, od kamena na kamenu. Susretamo vas na tolikim mjestima, križevi naših baština, polja, naših ravnica. Na našim većim i manjim brdima također. Vidljivi ste. Na raskršćima naših cesta i manjih putova. Na ulazu u naša mjesta. Ona veća i manja. Ima vas i na posve usamljenim predjelima. Na tvrdim ledinama i pokraj gustih šuma. U blizini ste i naših maslinika. Izdižete se i po stranama, poznatim »bandama« našeg i susjednih otoka. Ondje gdje kamen kraljuje. Nadmoćno kraljuje svojim terasastim »ogradama«, zaštićujući oskudnu zemlju od snažnih vododerina.

Križevi naši kameniti, djelo ste ruku očeva, djedova i pradjedova naših. Stari ste, kišom prani, zubom vremena djelomično uzdrmani, ali i ljubavi našom praćeni i popravljani. Mnogima od vas i stoljeća kumuju. Atrakcija ste duha prošlosti, ali i sadašnjosti. Rijetki ste s oznakom imena i prezimena vaših graditelja. Anonimnost, šutnja »govori« o njihovoj veličini. Da, često me dnevna šetnja fizički usmjerava vama, kameniti križevi naši. Blizina me vaša prisiljava na razmišljanje ... Na razgovor s vama, kao i s onima koji vas tu, na tako čvrstu tlu postaviše i – odoše.

Tih, ali i prodoran je razgovor moj s vama i s graditeljima vašim. Prenosi me u prošlost onih koji vas isklesaše i na tako dragim mjestima postaviše. Iskrsavaju mili likovi preplanula lica, žuljevitih ruku, znojem orošena čela. Orošena čak i onda kad zimski vjetrovi ližu i brišu sve unaokolo. Znojem orošena upravo radom na tim našim križevima kamenitim. Vjera, tvrda poput litice na kojoj stojite, podigla je i vas, kameniti križevi naši. Vjera i ljubav, zaista, uvijek i svugdje, samo gradila. Tako uvijek i bješe. Nevjera i mržnja, uvijek i svugdje, samo rušila. I tako uvijek bješe.

I vi, križevi kameniti, bijaste, ne jedanput metom rušenja i uklanjanja. Ipak i metom vjere i ljubavi, ponovnog dizanja, srcem i cvijećem stalnog čašćenja. Iz razbijenih komada iznova i neprestano sastavljani. Od kamena – na kamenu!

I kad biste, stjecajem okolnosti, svi križevi naši, sa svih seoskih crkava i gradskih katedrala, sa svih zvonika i groblja, sa svih raskršća i cesta, sa svih bregova i planinskih vrhunaca, odjednom ili postepeno nestali, unatoč tome ostao bi, poput granita u svakom vjerničkom srcu, jedan nerazoriv, nevjerom i mržnjom netaknut, čvrst simbol nepokolebljivosti i snage, križ ljubavi i praštanja, poput onih koji ga u srcu nosiše kad i vas, kameniti križevi naši postaviše. Vas, križeve naše, od kamena – na kamenu!

MARIN V. BUČIĆ

ZEMLICA NAŠA

Grdo si trda, škrta, ti jadna
zemlica gola, vuska i gladna.
Z leta vu leto neseš nam gosta
vu naše hiže: brigu i posta;
žule nam jedeš, piješ nam pota,
v ruke nam devaš bogečkog bota.

Je li smo temu sami baš krivi
da su nam dani kmični, tak sivi,
il je prekletstvo hudo nad nami
kaj nam nesreču vu hiže mami,
ali je tebi nekaj ni z volom,
pak nas kaštigaš z mukam i z bolom?

Prekdost smo grešni a kak i ne bi.
Največkrat jesmo zgrešili tebi.
Ali če tebe negdo preklene
to je da z dela malo odehne,
ar i bogečka i trda samo
itak si naša, mi te ne damo!

Znamo, če rukah škrtih ti jesi,
za nas, za svoje brez srca nesi.
Više da imaš, već bi nam dala,
gda nas vre ne bu, budeš ostala,
prek tebe bu se i za nas znalo
gda od nas nikaj ne bu ostalo.

Dela nam zato naša otpušči,
grehe oprosti, jošče privušči
trdi da bumo kak Božja vola,
kaj gruda tvoja barem na pola,
da bumo nàvek na tebi svoji,
če ne, da mrtvi budemo tvoji –
Amen.

NIKOLA PAVIĆ

TREBA BITI, POSTATI I OPSTATI

1.

Ponekad se osjećamo sami. Jezovito sami.
Tada želimo da je netko uz nas,
tražimo razumijevanje,
nekoga
tko će nas voljeti i pomoći nam.
Želimo prijatelja.
Prijatelja?
Kakav treba da bude? (Istog uzrasta, iste dobi?)
Želimo prijatelja,
osobu kojoj ćemo povjeriti svoje doživljaje, čežnje, nemire, ljubavi i mržnje.

U našem čuvstvenom životu ima veoma osjetljivih pitanja, koja traže odgovore. Kušaju na njih odgovoriti mudroslovci, znanstvenici, uzgojitelji i odgojitelji, pisci i pismoznanci. No ljubav i mržnja, sklonost i odbojnost, naklonost i odvratnost ne mogu se protumačiti samo umom.

A prijateljstvo?

U svijesti čovjekovoj postoji znak prepoznavanja, međaš po kojemu lučimo prijatelje od neprijatelja, znak po kojemu se dvije osobe prepoznaju i postanu prijatelji.

Ne znam zašto je baš ova osoba, baš ova postala moj prijatelj, jer u konačnici – ni dva prijateljstva jedne, iste osobe ne počivaju na istim temeljima.

Gdje nastaje prijateljstvo? U zipki? U dječjem vrtiću, u školskoj klupi? U krilu majčinu, na šetnji s ocem? Ili . . . negdje u susretu s Nekim?

Treba da odgovorim.

A jednostavnog odgovora nema. Sigurna je činjenica zabilježena u vječnoj Knjizi:

– nije dobro osamljenu čovjeku.

Teško osamljeniku!

Potreban mi je čovjek,
prijatelj. U njemu prepoznajem sebe – stvorenog na sliku i priliku Božju.

2.

Neki mi je mladić prišao i zamišljeno, uzbuđeno me je pitao. Možda u ovom trenutku ne znam i ne mogu u potpunosti i točno ponoviti pitanja.

Mučila ga je kruta svakidašnjica:
kad će naše želje postati zbiljnost;
kad će naše ruke moći zakloniti i pomoći osobu dragu i milu;
kad će naše oči upijati svjetlost dragog lika naših snova;
kad ćemo, slobodni i sretni, izroniti iz tame, okupani i čisti, iznad svih svojih malih slaboća koje smo uvijek spremni učiniti.

Hoćemo li ikada biti sretni?
Hoće li naše riječi postati djela:
kad ćemo bez ikakvih primisli vjerovati drugome, darovati povjerenje bez zaloga;
kad ćemo, oslobođeni strasti, vjerovati u ljude, u bližnje svoje;
kad ćemo mirno i bez straha očekivati noć, sigurni da će svanuti jutro bez krikova, očaja i mirisa zgarišta?
Jedino je nama darovana mogućnost istraživanja i spoznaje sebe i svijeta oko nas.
Ne smijemo se zavaravati, niti sebi lagati:
treba naći svoje mjesto u društvu. Nema fraza: istina je u tome da čovjek mora naći svoje mjesto, a društvo ga mora primiti, prihvatiti. U tome je nesporazum: rješenje u odnosu čovjeka prema bližnjemu, prema društvu – i obratno.
To su dva činioca. O njima ovisi sve:
»Ljubi bližnjega . . .«
U tome je zakon i zapovijed Zakonodavca.
Prilagodba životu? Možda ljudima?
Psiholozi bi tako rekli. Imajući čvrsta načela, vjeru svoju unutrašnju, prilagodbom i vlastitošću čovjek traži svoj put pod zvijezdama, ostvaruje svoju malu i krhku ljudsku sreću, za koju ponekad samo malo, malo treba. Bezbrojne su nagodbe, ustupci samo gladak i skliski led na čijem kraju vreba ništetnost, ništavilo.

A treba biti,
ostati
čovjek,

izdići se iznad svega, ostati čist i ponosan.
I dodao bih:
treba željeti
da bi se svima moglo mirno gledati u oči;
mirno pružati ruke prema svjetlosti,
vjerovati svima da bi svi vjerovali meni,
pregaziti vode i osedlati vjetrove,
ne pogaziti riječ i ne uništiti plodove.
Jednostavnije:
treba biti čovjek i ne hodati sam ispod zvijezda!

3.

Složenost čovjekova bića imenovali su zagonetkom.
Ako jest – treba je riješiti.
Treba svakome pomoći da upozna sebe.
To je staro načelo i pravilo.
A čovjek je društveno biće. Izrastao je i oblikovao se u stanovitoj sredini, pripada svojoj Domovini i Narodu.
U obitelji je primio odgoj, u školi izobrazbu, u društvu je stekao pravila ponašanja i uljudnosti.
A u sebi, sa sobom nerazlučno nosi – sebe, svoju osobnost, puninu svoga bića i bitka. Otkan od preosjetljivog tkiva: od srca, od duše i vlastitog tijela.

Ta složenost je njegova odlika i tragedija.
Zato mora sebe upoznati. – Mora uskladiti i usmjeriti sebe prema drugima. U svemu. Tako će obogatiti, uljepšati i uresiti divan mozaik svečovječnosti i sveljudstva.
I nitko od nas ne smije prezreti svoju odgovornost pred Bogom, pred Domovinom, pred Narodom.
Ne smije nitko biti čudak, nepristupačan, gluh za vapaje drugih.
Mora, mora biti čovjek. Mora.
Pojedinac, svaki pojedinac, svi skupa, čitavo društvo mora biti Jedno:
Tijelo
i
Duh,
Ljubav
jedna, vječna; ljubav . . .
Svaki je od nas dio Punine i Cjelina u punini.
I sreća osobna, sreća narodna ovisi o svakome,
o mojoj službi Istini,
o mome odnosu prema bližnjemu,
o mojoj Ljubavi iz čijeg sam krila potekao u svijet da budem vjesnik i svjedok Sreće.
Uvijek.
Uporno i postojano,
ako želim biti, postati i opstati
kao čovjek
i bližnji svome bližnjemu.

J. ŠIMUNOV

TUGA GREŠNIKA

Svaki je čovjek patnik i često
je vredniji sažaljenja nego osude.

Sunce svih strasti ispilo mu je obraze.
Djevojke koje idu u procesiji s ljiljanima gledaju u njemu sablast.
Dječaci koji dvore staroga župnika kod svete mise bježe od njega kao od nečastivoga.
Ljudi ga pozdravljaju s prezirom.
Ja sam ga čuo jednog dana zaplakana:
»Mati mi je umrla!«
Možda bih ga i ja osuđivao da nisam u njegovu oku vidio toliko bola.

JERONIM KORNER

Ave Maria

S metalnim zvukom vitkih zvonika
Uzbudi srca večernji Ave,
Tad brojno mnoštvo poklonika
U zamisli Njena svetog lika
Pozdrave šalje otkrite glave.
O Ti najljepša od sviju žena,
Ave Maria, gratia plena!

Ljupkost vedrine dušom zablista
U žudnji Njene ljubavi svete,
Milosti puna Majka je Krista,
O moli za nas, Djevice čista,
O moli za nas, presveto Dijete.
Ljubav je tvoja granitna stijena,
Ave Maria, gratia plena!

Večernji pozdrav zvukom metala,
Utjehom slatkom pri koncu dana
Razgoni tminu preteških zala,
Uzdiže nadom čista kristala
Umorne grudi prepune rana,
Oh, to sve čini dobrota Njena,
Ave Maria, gratia plena!

S pozdravnim zvukom vije na granje
Tišina noćna, zamiru gnijezda,
Više ja volim no svijetlo danje
To doba, kad kroče umilne sanje
U srebrnom sjaju blistavih zvijezda,
U njima sjaji milina Njena,
Ave Maria, gratia plena!

S pozdravom zvona, s mnoštvom vjernih
U rumenoj smrti sunčanih zraka
Uzdižem molbu sred želja smjernih
Kraljici plavih prostora sfernih.
Zagovor Njen je utjeha jaka,
Moćna je milost i pomoć Njena.
Ave Maria, gratia plena!

AUGUST ĐARMATI

ZIMA U SLAVONSKIM SELIMA

Prolaze posljednji dani jeseni. Prošao je već i dan svetoga Luke i svetoga Martina, kad se okrstilo mlado vino. Evo pred vratima već i svete Kate, svete Barbare i svete Lucije. Dolazi zima.

Iza prvih debelih mrazova počele su lepršati prve krupne snježne pahuljice, koje se odmah otapaju čim padnu na drvo ili zemlju – znak da je u njima još topline i života.

No domala će nestati i toga života. Ohladit će se posvema i zemlja i drveće, snijeg će početi jače padati. Od stotinu onih raznolikih pahuljica naslagat će se po drveću i krovovima bijela i jednolična haljina. Male ptičice, koje su ostale još u našim krajevima, da tu kao sirotice prezime, stisle se u čoporima između granja; ne daju od sebe ni jednoga glasa, zgurile se i našepirile svoja perajca – ta zima im je, a gladne su . . .

Kroz snježne magle vide se stupovi dima što se dižu iznad seljačkih kuća i kućeraka. A po cesti na neutrtom saoniku skližu se već prve saonice. Čuje se rzanje upregnutih konja, s kojih nadaleko odzvanjaju cincari . . . Na selu sve kao da je zamrlo. Tek narijetko čuje se otvaranje kućnih vrata. Stisli se starci i starice kraj toplih peći, a djeca se po sobi igraju. Njima kao da nije zima. Pobjeći će stoga prvom zgodom na snijeg, da se ondje grudama poigravaju ili povezu na starim saonicama što im je još prošle godine načinio babo od komada debelih dasaka.

Iako bi se činilo da je u tim kratkim zimskim danima a dugim noćima posvema zamro život na selu, ima ipak taj zimski život svoje čari, ima svoju poeziju. Već ranim jutrom polazi seljački svijet na zornice, na ispovijed i svetu pričest, da čistom dušom dočeka veliki blagdan Božića – dan Kristova rođenja u betlehemskoj štalici. Za taj dan spremit će nešto više i najveća sirotinja na selu da dočeka Božić s punim stolom i s veseljem. Tada će zapjevati i onaj starac i ono dijete staru hrvatsku božićnu pjesmu:

Narodi nam se kralj nebeski
Od Marije, čiste Djevice . . .

I veselit će se starac, veselit će se kao i ona nevina djeca, koja su prostrla svoje ležaje na slamici na podu. Veseli se i on sjaju svjećica, zapaljenih na borovoj grani. Nema više nikakve sjete. I cijela seljačka obitelj složno nastavlja tu tako jednostavnu, a ipak veličanstvenu pjesmu Svetoj Noći:

Na tom mladom ljetu veselimo se . . .

O ponoći polaze duge povorke s bakljama i fenjerima u ruci tamo već rasvijetljenim prozorima crkve na brijegu ili usred sela. Glasovi zvona sada kao da jače i svečanije zvone nego obično. A to sveto veselje kao da ne može ukrotiti oduševljenje mladeži.

No proći će domala ti veseli i sveti božićni dani. S tugom će se dijeliti od njih i mlado i staro jer su svi na te dane osjetili neko posebno duševno zadovoljstvo. Nije bilo na te dane ni svađa, ni psovki, ni kletava, ni međusobne mržnje. Cijelo selo bilo je u te dane jedna sretna i zadovoljna sveta obitelj. Svi su tada shvatili pjesmu onih anđela koji su pjevali nad betlehemskom štalicom:

Slava Bogu na visini,
a mir ljudima na zemlji,
koji su dobre volje!...

Neka se zato gradovi diče urednim cestama i palačama i bogatim stolovima, nema u gradskim dušama toga svetog veselja što ga ima selo u svojoj jednostavnosti, a ipak tolikoj svetosti – nadnaravnosti. Nikad ljudska duša nije tako blizu Bogu kao što je to o Božiću na selu.

MILAN IVŠIĆ

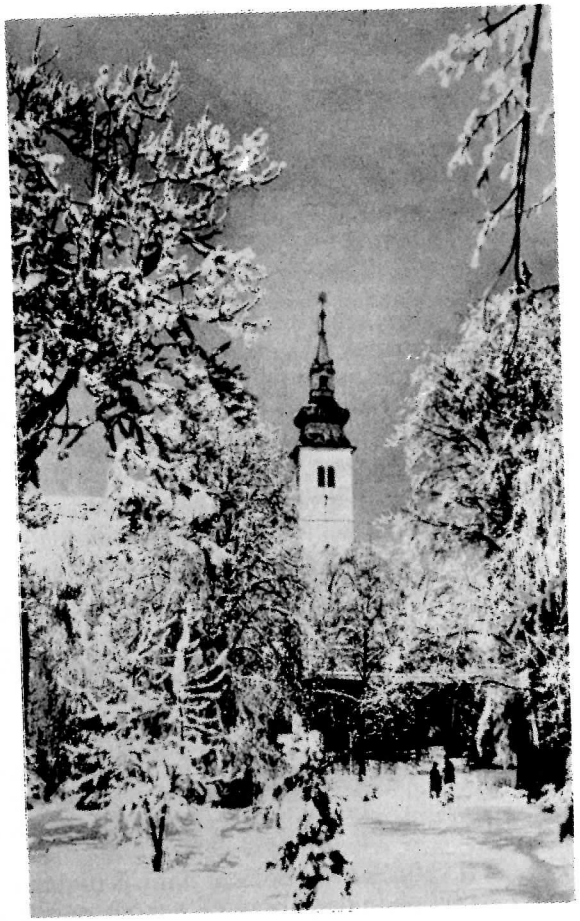

Domovina

Zimska nojca već se šulja dolom,
Sitne svijeće po svem pali selu;
Snježak prši – svakom stablu golom
Rad bi natko košuljicu bijelu.

Nakraj sela stoji kuća mala,
Kano raka čini ti se grobna:
Al da vidiš, kako pogled vara,
Ded zaviri na okanca drobna.
Nasred stola svijeća dogorijeva,
Do nje zdjela, pladnji, suđe ino;
Majka kćerki, gle, uz zipku pjeva:
»Lijepa naša domovino...«

Sinčić mali ocu svom na krilu,
Drži knjigu, punu slika, bajka;
I začaran sluša pjesmu milu,
Što mu snenoj seki pjeva majka.
Netom šanu rujne usne sina:
»Reci, tato, što je domovina?«

Otac svoje pogladio zlato,
Pak mu milo odgovara na to:
»Dok si bio malen kano seka,
Domovina bila ti je cijela:
Ona zipka kićena i meka,
Majka, ja i ova izba bijela.
Zipka te je ljuljala u sanje,
Majka svojim mlijekom dojila te,
Ja po izbi – nakon muke danje –
Igrah s tobom igre umiljate.

Malo poslije pružila se širom
Preko dvora, vrta, naše njive;
Donle, gdjeno stoje vrbe sive,
Gdjeno gorski potok šumi s mirom;
Onda njojzi pripadala staja
I kravica, što nas mlijekom hrani;
Male koke, što nam nose jaja,
Vjerni kudro, što nam kuću brani.

Poslije, kad u prvu pođeš školu,
Pružit će se ona po svem dolu;
Cijelo selo obujmit će tude,
U njem dobre i radine ljude,
Da, još više: one humke, šume,
Što će ljeti jagodama rodit;
One bijele staze, ravne drume,
Kud će tata nedjeljom te vodit.

Ali tvoja duša dobro sluti,
Da još dalje vode ovi puti:
Vode preko polja, rijeka, gora
Vode uzduž širokoga mora.
Svud se nađu sela, bijeli gradi,
Svuda bistra uma dobri ljudi:
Kojim isti govor život sladi,
Kojim isto srce grije grudi.

Oh, daleko, sinko moj, se pruža
Ova naša domovina krasna;
Njeno ime – mirisna je ruža,
Njena slava – zvijezda vijekom jasna.
O toj slavi pričat će ti knjige,
Štono ćeš ih diljem škola učit;
Pritom često morit će te brige,
Kako li ćeš pravo sve dokučit.

Ali zato duša će ti ronit
U davninu nevidovnih međa,
Iz nje će ti kao bajka zvonit
Zveket mača junačkih nam pređa,
Ti ćeš doznat, kako su za grudu
Zemlje svoje lili krvi česme;
I sudbinu kako su si hudu
U vječite okovali pjesme.

Čut ćeš, kako bjehu tvrđom jakom
Čovječanstva prosvjetnomu rodu;
Spasili mu vjeru i slobodu,
Kroz stoljeća branili ga šakom,
Pojmit ne ćeš samo, je l' im jača
Snaga uma bila ili mača –
Jer su kadšto usred bojne buke
Pograbili pero još u ruke.
Njim su čuvstva ocrtali vrela,
Smjele misli, mašte plamen živi;
Satvorili ona sjajna djela,
Kojim i sad cio svijet se divi.

Tako pređi namrli nam slavu,
A sa slavom ovu dragu zemlju,
Pak su onda naslonili glavu,
Tihi sanak da u grobu drijemlju.
Al' iz groba glas nam šalju oni:
Nek' na umu sveđ nam domovina –
Ne ćemo li, da ko zvijer nas goni
Tuđim svijetom strašna kletva njina;
Kako i ja možda, sinko, zlati,
Već nad groba crnim lebdim jazom,
Duša brižna htjela bi mi znati:
Hoćeš li mi ti djedova stazom?«

Sinčić – doslije mramorkom u muku –
Na srdašce metnuo je ruku,
S tužnih misli glavica mu gori,
Al' on ipak krepkim glasom zbori:
»Hoću, tato – kunem ti se vjerom –
Radit u dan, učit u noć kasnu:
Junak bit ću mačem ili perom
Za tu našu domovinu krasnu!«

Sretnom ocu krupna suza kanu:
Znamen sveti blagoslova nijema;
Sinčića si žarko ljubit stane
Pa ga onda na počinak sprema.

Zimska nojca pustim vlada dolom,
Ljudi u san tonu po svem selu;
Sniježak prši – svakom stablu golom
Rad bi natko košuljicu bijelu.

ĐURO ARNOLD

NA BADNJAK

Nad čitavim su krajem od prvoga jutra visjeli gusti, više bijeli nego sivi oblaci, a od zemlje izvijala se mliječna magla, dižući se u treptavim pahuljicama i zastirući daleko naokolo svaki dol, svaki krov, svaki grm; tek visove bregova i vrške najvišega drveća nije zahvatila. A bijaše ciča, oštra zima. Svaki korak po otvrdnuloj, smrzloj zemlji čuo se gore u sobu uz tutanj i jeku; na staklima prozora složila se vodena para u najdivnije slike cvijeća, a golema stara peć, iako se gotovo već zažarila, jedva je mogla nadjačati studen polutamne sobe.

– Danas je Badnjak – šapnem gledajući kroz prozor u prekrasni zimski kraj i sjetim se, da moj susjed, illustrissimus Batorić, vjeran »običajima otaca«, na taj dan lovi uvijek lov, te ga već požalih u duši, što ovaj put neće moći da lovi. Ta tko bi zaboga mislio danas na to kod te maglovite sumrazice! – Nisam još u mislima dovršio rečenice, kad začujem dolje lovački rog, lavež pasa i glas moga Batorića.

– Zar gospodin još spava, zar je zaboravio, što je danas? Ej, momče, skoči gore i kaži, da smo ovdje i da ga u lov zovemo – čuo sam, kako glasno govori mome slugi.

Otvorim hitro prozor i pomolim glavu. Batorić je stajao pred dvorom u svom sivom lovačkom odijelu i u visokim golemim čizmama; o boku mu visjela njegova draga »duplonka«, ruke složio preko trbuha i turio ih u torbu od lisičije kože, koja je visjela na zelenoj vrpci prebačenoj preko vrata; imao je također uza se ogromnu lovačku torbu, kao da se nada bogzna kakvome plijenu. Uz Batorića stajala čitava četa lugara i momaka, svi snabdjeveni starinskim nevaljalim jednocijevkama, iz kojih ipak naši seljaci gađaju s tako neshvatljivom sigurnošću. Od grdne su se studeni branili svojim kratkim surinama.

Rulja pasa, sve dva po dva svezana, nestrpljivo je poskakivala, mahala repovima, i radosno lajala gledajući lovce.

– Dobro jutro, illustrissime! – javim se s prozora – zar zbilja, po tako nezgodnom vremenu?

– Oho, a ti, lijenčino, nećeš – prekine mi riječ u šali starac. – Ne, tako ne smije biti; hajde ti s nama. Danas je Badnjak, pa svaki dobar kršćanin ide u lov; ne bi znao, da je sutra Božić, kad bi danas ostao kod kuće.

– Ali tko će po toj magli, mrazu; ta psi ne mogu ništa za takva dana, a ne da mi se uzalud hodati po bregovima.

– Gle ti njega, dijete; mogao bih ti biti ne ocem, nego djedom, pa se tebi neće, a ja starac idem! Zar se ne bi stidio? Hajde, čekam te ovdje!

Ne bijaše dakle druge: moradoh se prometnuti u lovca i poći s Batorićem.

Kako rekoh, tako i bješe. Lov se nikako ne mogaše razviti. Psima otupio njuh od studeni, po tvrdoj i smrznutoj zemlji nije se mogao ostaviti trag, pa ako bi goniči i naišli slučajno na zvijer, ne mogosmo opet mi lovci ništa od magle.

Tako prođosmo najbolja mjesta. I nikako ne htjede krenuti na bolje. Magla se, doduše, stala dizati i miješati s oblacima, ali je počeo padati snijeg, najprije u sitnim, tvrdim zrnima, zatim u velikim krpama, koje su ovamo onamo letjele po zraku, dok se nije gusto spustio i za kratak čas sve prikrio svojim čistim bijelim plaštem.

– Eto, juri Božić na bijelcu! – usklikne veselo Batorić. Drugda bi kao pravi lovac očajavao s takva snijega, ali je danas Badnjak, pa na Božić želi vidjeti snijega. – Baš mi je milo, ma i ne dobili pečenke. Bar ćemo se sanjkati na ponoćku. Pa da, revera, tužan li je Božić bez snijega!

Snijeg zaista padaše tako gusto, ustrajno i neprekidno, da je bilo potpuno opravdano nadati se saoniku. Crne grude po polju sve više iščezavale, već se nijedan jarak među slogovima ne raspoznavaše, niski grmovi borovice po gustim brežuljcima oštro se odvajali od jasnoga bijelog plašta snježnoga, te su izgledali kao pjege na runu starih kraljevskih mantija. Golo granje drveća, po kojemu su se hvatale fine igle inja, sada se sve više sagibalo pod težinom snijega. Zrak, oblaci, sva visina, sve se gubilo u sipanju snijega; ni od kuda se ne čuje ništa, tek bi se koji put nezgrapnim graktanjem tužno javile vrane i svrake polijećući niskim kratkim letom od jednoga polja do drugoga, ili bi časomice odjeknuo dolje iz ravnice, od potoka i crnih voda čeznutljiv krik divlje patke i onda se odmah rasplinuo u ovom dalekom miru. Inače sve tiho, ukočeno, gotovo nedostiživa tišina, u kojoj su i naši koraci odjekivali, te je glasno pod nama škripio i cvilio mladi snijeg. Nešto svečano, veličanstveno naleglo na sav kraj, baš kao da se pripravlja da dostojno dočeka mladoga Kralja nebeskoga!

Oko obližnje šume, što se bez i najmanjega pokreta širila pred nama, zgusnuo se zrak u finu prozirnu koprenu; na kraju šume, a na kosi brijega, dizale se k nebu vite jele i tanki borovi, okićeni po tamnozelenim granam rubovima istom zapala snijega, koji su se činili kao da su sačinjeni od milijuna i milijuna zvjezdica najčistijeg srebra i bisera, a u gledaoca su izazivali spomen na one minule sretne dane, kad je tako nestrpljivo, tako bogobojno očekivao Božić i njegovo drvce i njegove darove!

I ja ne mogoh odoljeti želji, da ne pođem u šumu. Ostavim svoje mjesto i lovce, požurim se naprijed, te zađem unutra. Kao da sam stupio u vilinske dvore ili u koju prekrasnu gotsku crkvu! Ravna stabla grabova, bukava i mladih hrastova nizahu se u dugim redovima tankih i visokih stupova k nebeskim visinama i u gornjim granama svijajući se u veličanstven svod; svaka grančica, svaka svržica okićena je bijelim snijegom, i čini se, kao da je od mramora, te priliči onim divnim uresima starih gotskih hramova. Sve je to u pridušenu svijetlu zimskoga dana tonulo u polutamnim sjenama, a ipak svjetlucalo nježnim bljeskom, koji je strujao iz bijela snijega, baš kao u crkvi u predvečerje, kad na tamnim zidovima dršće trak vječne luči. Snijeg jedva prodiraše ovdje do tla, po kojem se prosulo suho pocrnjelo lišće tvoreći tako debeo, gust sag.

Kratki je zimski dan sve više zapadao za bregove! U sivi mrak sve jače i jače prodirala siva večer. Napokon se po dosta visoku snijegu dokopasmo umorni i gladni do brezovičkoga vrta. Stara se kurija sa svojim visokim, kosim krovom i crnim zidovima usred nepregledna snijega, u sivoj tami, pričinjala još čudesnijom, još sablasnijom; iz malih prozora rasvijetljene sobe sipahu kroz smrznuta

stakla crvenosjajnu svjetlost, koja je u trokutnim repovima padala u vanjsku tminu. Sjevernjak sve jače hujao i brijao, iz dimnjaka stare kurije upravo sukljao gust crn dim i svjedočio, da su peći tople. Kako smo željno čeznuli za toplim kutićem, koji nas je ondje gore čekao!

U staroj kući sve je odisalo mirisom pečenih kolača, gibanica i kuhanih šunka. Iz kuhinje se čuo zapovjednički glas staroga kuhara Petra i žurna poslenost sluškinja. Štropot ribeža, mužara, noževa razlijegao se zvonkom jekom po svim kutovima plemićkog dvora te miješajući se s veselim glasovima poslenika odavao je tako jasno radost, koju donosi u kuću Božić.

Gore u sobi dočekaše nas Batorićevi gosti. Bijaše već sve priređeno za Božić. Zidovi su bili iskićeni borovinom i jelovinom, i sav zrak u sobi bio je ispunjen mirisom zimzelenoga granja.

U pročelju stajao dosta visok mlad bor, ukrašen pozlaćenim jabukama, orasima, lješnjacima, sitnim svjećicama od voska i lancima od papira različitih boja. Grede su također bile okićene zelenim grančicama i na tankim se nitima njihale po zraku jabuke božićnice, a nad stolom visio tako zvani jež – jabuka sasvim obložena lješnjacima – taj najglavniji znak Badnjaka u starim hrvatskim kućama. Pod čitavim stolom bila je razastrta čista, žuta slama, a sam stol bijelio se od finoga stoljnjaka, nasred kojega bijaše veliki križ naprosto svezan od dugih vlati ražene slame.

Sve je to priredio stari Vanko. Batorić se gotovo topio od blaženstva i veselja. Oči mu se radosno krijesile i najprvo zastavši kod vrata zagleda se u sve, a tada pošavši od jednoga ugla do drugoga k svakoj grančici, svakom drvcu i dotaknuvši se rukama svake stvarce opazi, da je Vanko zaboravio zvijezdu repaču i Svetoga Duha. Istoga se časa moralo to objesiti, a zatim zapaliti svjećice.

Soba zasja. Mene se silno dojmio ovaj na seljačku iskićeni drevni prostor, već po sebi odjek starih, starih vremena, a sada još više zanoseći u prošlost svojim prikazivanjem i održavanjem pradavnih običaja, svojim prostim, ali iskrenim svetkovanjem tako uzvišenoga časa kršćanstva.

Javljaju se ne samo osjećaji nalik na one koji su negda, u djetinjstvu, obuzimali čovjeka na ovu svetu večer – ono zbližavanje s božanskom predajom, ono posezanje za godišnjim zgodama – kao da su se iz toga nakita, iz toga svjetla, iz toga dima – jednom riječi iz svega – tek nejasno u prozirnim slikama, ali ipak primjetljivo dizali i lebdjeli prizori iz starih davnih vremena, iz onoga doba, kad su naši pradjedovi, ti najstalniji patnici svete vjere, pod simbolom božanske kolijevke crpli snagu svoga uvjerenja, svoga junaštva iz onoga doba, kad im je u bijednom mučeničkom vijeku, ostavljenima od svega živoga svijeta i zemaljskih kraljeva, jedino nebeski Kralj pružao utjehu, pružao okrepu! Odisalo je, strujalo kroz čitavu kuću, kroz stare sobe nešto nebesko, nešto sveto, što je blažilo i raznježavalo srca nas svih, uzdizalo naše duše i poticalo nas, da šapćemo vruću hvalu božanskome Spasitelju, što nam pokloni ovaj dan!

KSAVER ŠANDOR ĐALSKI

BADNJAK

Trepere zvijezde s visokih nebesa,
približava se opet sveti čas,
kad zgodilo se čudo od čudesa
i grešnom ljudstvu rodio se Spas;
i svako srce sada življe kuca,
zaboravlja se svaki očaj hud,
a vani zima, suho drvlje puca,
al' topla ljubav grije našu grud.

I blago onom tko je ima s kime
da podijeli u milom domu svom,
a siromaha dobri ljudi prime,
te na čas i on opet nađe dom;
i djetinjstva se tada sjeti svoga,
i pomisli na izgubljeni raj,
na dobru majku, oca rođenoga,
i na oku mu blisne suze sjaj.
A svjećice na badnjaku trepere,
i čeljad sva već pjeva u sav glas:
Zasinula je zvijezda nove vjere,
i grešnom ljudstvu rodio se Spas!
A dječica u badnjak samo gledu,
Na usnicah im blažen titra smijeh;
Veselje muti glavicu im smeđu,
I još ne znadu što je jad il' grijeh.

I s tajna milja nježi mi se duša,
Poletjet želi k nebu u taj čas;
Al' već na zemlji vidi raj i sluša:
»Svim dobrim ljudma rodio se Spas!«
U Svevišnjeg dobrota je bez mjere,
Nek u njoj bude oslon vam i štit:
I tko god ima ljubavi i vjere,
Taj mora jednom sretan, blažen bit!

AUGUST HARAMBAŠIĆ

SVETA NOĆ

Palestinskim nebom prolazila je ponoć. Pozdravljale su je zvjezdice na nebu, šuštanje palmina lišća, srebrni talasi rijeka i tišina plodnih, oblih uvala.

Obistinila se riječ proroka da će kroz tišinu sići maleni Kralj u siromašni betlehemski kutić, da će zašutjeti ptice i zanijemiti zvijeri, a pastiri će u šutnji prolaziti prodolima Eufrata i tiho, tiho doći da ga sačekaju . . .

A kad se zažari ponoćno nebo i kraj se osvijetli rajskim sjajem, onda će oni čuti veliku pjesmu vjekova, himnu mira i ljubavi, da joj odgovore glasom štovanja i predanja.

Visoko, visoko treperile su zvijezde...

Zemlja je drhtala i motrila kako se zbiva najveće Otajstvo: silazi Najmoćniji da se sakrije u skromnu spodobu malenog djeteta, sitnog čovjeka, okružena bijedom, zapuštenosti i golotinjom . . .

– Da mu se lakše približe oni najmanji i najslabiji, šaptale su palme naginjući se jedna drugoj.

– Da se lakše rasplaču uvrijeđena srca, romonili potočići.

– Da nađu zaštitnika oni ostavljeni, šumorilo je lišće.

A veliki se čas bližio.

Divna Djevica i mio Starac u tihoj molitvi, zadubljeni u razmatranju, očekivali su dolazak.

Poput sunčane zrake i ljiljanova daška, poput tihog zvuka lire i ljubičina mirisa raspjevala se najdublja pjesma, pojavio se najdivniji miris, uzdrhtala je tvrda kora zemlje: On je sišao.

I male usnice ljupkim smiješkom pozdraviše lijepu Djevicu i dobroga Starca, a sitne ručice htjedoše odmah da ogrle svijet.

– Slava na visini Bogu, a na zemlji mir ljudima, – pjevali korovi anđela dobrodošlicu mladome Kralju.

Tihano, tihano pristupiše pastiri i ponudiše svoja srca i misli, dobru volju.

U očima Djeteta zacakli se prva suza. S pastirima je klečalo pred njim čovječanstvo, koje će ga raspeti . . .

Moć velike majčine ljubavi otrla je tu prvu suzu.

A niz dolove, kroz ravnice, orila se i dalje velika pjesma mira i ljubavi, anđeoska harfa ulijevala je u srca ljudi nadu i ljubav, da su i oni zanosno zapjevali: Slava na visini Bogu! . . .

OLGA IVEZIĆ LOZANČIĆ

ZIMSKA SLIKA

Tugaljivo selo,
Maleno i bijelo
Umireno snije.
Vjetar vije,
Plače
I jače se diže
Sve do streha siže.
Budi vrapce gladne,
A kapljice hladne kiše
Sve padaju više . . .
I tako je tužno,
I bôno je tako,
U toj kiši regbi
Sav je svijet zaplakô . . .
Nad selom se nebo
Još više oblači,
Huji vijor ljuće,
Postaje sve jači
Lagano se zima
U selo povlači.

RIKARD KATALINIĆ JERETOV

MIR

Mi smo gladni i žedni mira, pokoja, sreće. Kako nam je lijepo i ugodno bilo dok smo kao djeca bezbrižno uživali u bruju orgulja i u skladnom pjevu veselih srdaca:»Narodi nam se Kralj nebeski!« Bili smo djeca! U obitelji zauzimali smo najljepše mjesto za Božić. Otac naš i majka naša gledali su u nas i oči su im se krijesile s naše sreće. Mir je stanovao u našim kućama. Nitko se nije srdio, jer su srca bila puna, puna samo lijepih misli, čuvstva, ugođaja. Mi smo upravo dodirivali krila anđelova. Mi po siromašnim kućama i oni po raskošnim palačama.

Kako je sve bilo skladno, i lijepo, i srdačno!
Onda smo odrasli, pošli u svijet, dotakli se misli i zaboravili srce.
A oni, naši stariji, misle na nas. I vide nas.

Sva zemlja vri. Oko nas uzdigla se magla, koja je skrila horizont te ne možemo da ugledamo svjetlo što sja na vrhuncu. I milijuni zvijezda trepere u hladnoj noći. Ja uvijek mislim da su to milijuni očiju onih što su prošli ovim krajem, što su nas ljubili. Te oči gledaju nâs, koji srćemo u provaliju. Htjeli bi oni, naši stari, da nam namignu. Ali mi to ne razumijemo. Ne razumijemo jer ne gledamo u zvijezde.

Kako je njihov Božić bio lijep! I naš uz njih! Sve su nam oni dali. Ali rekli su da čuvamo radost. A mi smo baš nju izgubili. Zato smo nemirni. Gladni smo sreće i gladni smo kruha. Jer smo se počeli mrziti.

A Bog u štalici sirotinjskoj čeka naš duh. I šalje anđela svoga. Pogledajte ga kako lebdi ponad naših glava! U sjaju onih milijuna očiju stao je u zraku. Podigao ruke na molitvu i viče. Od istoka sunca do zapada seže njegovo svjetlo, a zrake njegove, nedogledno mnoštvo iskrica, obasiplju zemlju. Ustavljaju se po vrhovima i brežuljcima, po granama i po krovovima. Vidite li? Čujete li?

»U se vrime godišća,
mir se svitu navišća!!«

»Mir!« – kliču naši stari. »Mir!« – uzdiše naša zemlja. »Mir«!« – vape naša djeca.

Mir u duši, mir u srcu, mir u misli, mir u obitelji, mir u narodu, mir u čovječanstvu! Mir u Bogu!

MARKO SOLJAČIĆ

NA POVRATKU U ZAVIČAJ

Na briješku eno mi se dom pomoli,
Ko djetinjeg iz doba mila priča,
Oko njeg brda bijele se i doli,
Svud veo snijega . . . svuda zima ciča.

Med kolibama eno crkve bijele,
Ko majčica sred djece nebrojene,
Pod brijegom šumi Kupa bučna vele –
Ah opet slušam mile vale njene!

O zavičaju, ti moj prvi vide!
Na povratku mi sretno srce plače,
Ma i daleko dijete tvoje ide –
Što dalje ide: ljubi te sve jače.

Ko nevin sanak pao snijeg po gori,
Tihomce drijema zemlja uspavana;
Sve bijelo . . . samo zeleni su bori:
Ko svježa spomen mlađanih mi dana.

Kraj zelen-bora drevni dom mi stao
Ko starac pokraj tihotnoga čeda;
Kroz maglu blijedi sunca tračak sjao –
I dom i drvlje veselo me gleda.

Iz dvora evo majke . . . već me prima
U naručaj svoj blagi . . . suze lije.
»Oh svud je, majko, svud po svijetu zima,
Na tvojim grud'ma tekar toplo mi je.«

JANKO KAMENAR

PONOĆNICA

Snijeg sipi. Seoce spava pokraj mora ko bijeli otrudnjeli galeb. Svud tišina i mir. I more snije... Al na jednom sa seoske crkvice tamo u srijedi mjestanca zamnije vesela zvonjava. U onoj tišini čini se taj prosti glas zvona ko nekakva rajska pjesma. I toliko tuge ima u toj zvonjavi i toliko utjehe. I glas zvona bruji nad pospanom okolicom povrh maslinja i lovorja iznad bijelih mornarskih kućarica, nad uspavanim morem. Taj glas zove dobre seljake na ponoćnicu. Osviće Božić. I u čas ko da se neka tajanstvena ruka pomakla, zasvijetlili se prozori sad u onoj, sad u ovoj kući širom seoca. Eto, spremaju se svi vjernici na ponoćnicu put stare crkvice, da tamo u tišini uzdignu molbu zahvalnicu onome koji je spasio iz demonskog jaza taj nezahvalni, jadni i griješni svijet. Snijeg sipi. More se malo ustalasalo, onako jedva se miče i ljubi žal. I ono se veseli Spasu. Svi se već prozori svijetle, a onaj jaki sjaj sa stakala pada nekud tamo veselo u onaj meki, netaknuti prvi snijeg. Iz kućarica izilaze ljudi s malenim fenjerićima... čiji se drhtavi plamičak vijuga nestašno po onom bijelom snježnom sagu... Gle iz one kućice izišla djevojka, lijepa je, baš lijepa. U pogledu imade nešto anđeosko. Sve se ogledava mlada djevojka i najednom će joj eno neka sjena podalje od nje:

– Ideš i ti, Marice?

– Idem – odvrati odvrati drhtavo djevojka... Sjena pričeka.

– Pa ćemo skupa Marice.

– Dobro, Pave.

I mladić i djevojka jedno uz drugoga put malene stare seoske crkve. Zvonjava je već utihnula i njih je dvoje ušutilo. Prvi će Pave:

– Krasan li će Božić osvanuti!

– Krasan, Bogu hvala, odvrati Marica.

– Snijeg je sve do mora. Sutra ćemo se nagrudati.

– Nitko ne smije tebe snijegom, nitko do mene.

Marica se nasmija, sva ganuta, ali ko u strepnji pred nečim novim, nepoznatim, što joj se budilo u srcu.

I Pave zače prvi:

– Baš je mila ova noć... Marice, oči moje...

– Pave, izgovori mu samo ime nekud stidno djevojka.

– Marice, kako si mi draga!

– Danas se rodio Bog, Pave, porumenje djevojka, nemoj tako.

– Nije to grijeh, Ma, to Bog dopušta... ljubim te, dušo. – Pave! – sva se strese djevojka.

I uđoše u crkvu.

Stara crkvica puna ljudi. Ima tu sijedih mornara, koji su proveli toliko Božića na silnom oceanu daleko od svojih, a eto, hvala Bogu, danas na ugasu žića pozdravljaju ipak spas u svojoj bijednoj, al miloj kućici. Ima starica, te mole na Božić za mrtve, koje je more zakopalo, i dječice što se žure po crkvi i broje svijeće. Eto mladih žena, a misao im nije u crkvi; ona se krili daleko, daleko nad olujnim morem i tamo se sestrimi s drugom misli, koja hrli na vjetrima s tmuše i oluje nad bijesnim valovljem u tiho primorsko seoce...

I ponoćnica započne uz veselu pratnju orgulja i svijet se sav udubio u molitvu, ko obuzet onim neponjatnim otajstvom vjere, ko prenesen tamo daleko u one svete betlehemske strane, ko da vidi kolibicu stajicu, gdje se Bog rodio... I cijeli puk onako uznešen, ganut, opčaran zapjeva onu drevnu, vjekovnu omiljelu pjesmu: »Narodil se kralj nebeski«... I dječica razblažena, vlažnih očica, složiše u onu himnu u slavu spasa svoje sitne glasiće. Ori se pjesma, a vani se opet razliježe pirni glas zvona ko trijumf vjere, ljubavi i ufanja, tih božjih amaneta u griješniku čovjeku. Ori se pjesma...

Zapjevaše ju Marica i Pave, držeći se za ruku nekom svetom vatrom u očima, uzbuđenim glasom, a njihova se pjesma slijevala ko u jedan akord i nekuda se zajedno dizala u više sfere, da i Spas, božji sin, blagoslovi ljubav još od prije rođenu u onim mladim, čistim srcima, al štono je taman jače planula baš na njegov sveti rođaj o ponoćnici.

1903.

RIKARD KATALINIĆ JERETOV

BOŽIĆ

Denes je Božić prišel k nam
i maloga Jezuša donesel nam.
Novom se letu veseli,
da nam se Jezuš porodi.

Take su pahulje padale,
kaj su nam Jezuša nunale.
Novom se letu veseli,
da nam se Jezuš porodi.

Tak su osleki hukali
i našeg Jezuša grejali.
Novom se letu veseli,
da nam se Jezuš porodi.

I si su poslin doletali,
vu našeg Jezuša gledali
i dare mu prineli,
naj se Jezušek veseli.

(Repušnica kod Kutine)

SVETA NOĆ

SVETA NOĆ, BLAŽENA NOĆ, SVE SNIVA SLATKIM SNOM.
SAMO MARIJA S JOSIPOM TAM, ČUVA DJETEŠCE U JASLICAM.
SNIVAJ, DJETEŠCE NAM, SNIVAJ DJETEŠCE NAM!

SVETA NOĆ, BLAŽENA NOĆ, DOŠLA NAM JE POMOĆ.
DIJETE BOŽJE U JASLICAM GLE, ONO NAM SVIM SPASITELJ JE.
ZATO MOLIMO GA, ZATO MOLIMO GA.

SVETA NOĆ, BLAŽENA NOĆ, RADOSNO PJEVAJMO.
SLAVI DJETEŠCE ANĐELA ZBOR, NOSEĆ ČOVJEKU LJUBAV ODOZGOR:
SAD SE RADUJMO SVI, SAD SE RADUJMO SVI.

JOSEPH MOHR

SVETA NOĆ, BLAŽENA NOĆ . . .

BADNJE VEČE 1818.

Seoce Oberndorf kod Salzburga mirno spava pod debelim snježnim ogrtačem. Kapelan Josip Mohr sjedi u svojoj toploj sobici i gleda kroz prozor. Vani sniježi. »Ko za inat, još uvijek sniježi. Istina je, Božić bez snijega nije pravi Božić, ali što je odviše, odviše je. Baš se ništa ne bojim za ove naše Tirolce, da bi ih ova jaka zima spriječila, da ne bi došli na ponoćku. Došli bi, pa makar bi i sjekire padale s neba! Već gledam pred sobom njihova vesela i djetinje sretna lica. Da, da, za Božić svi ljudi postaju kao djeca!«

Kapelan Mohr bio je gradsko dijete. Njegovo je prvo službeno mjesto bilo Oberndorf u toj idiličnoj tirolskoj dolini. Predivna priroda, u pozadini planine, a po njima i ispod njih razasuta dražesna seoca – sve je to njegovoj pjesničkoj duši priraslo srcu. Dragi mu bijahu opori seoski ljudi, gorani i pastiri, koji su ljubili Boga i svoj kraj. Sve je to opjevao u svojim priprostim pjesmicama. Kad god su se braća svećenici sastali da proslave imendan kojeg subrata svećenika, on je uvijek donio k svečanome stolu pjesmicu za svečara. Sa svima se lijepo slagao. A njega su također i drugi voljeli, mekane i blage pjesničke duše, kakav je bio.

U susjednom seocu, Armsdorfu, imao je najboljega prijatelja, učitelja i organistu, Franju Grubera. Ovaj je bio pet godina stariji od njega, a imao je iza sebe vrlo tešku mladost. Bio je rođen u obitelji bogatoj djecom, sin tkalca, ovdje u susjednim brdima. Dječak je već zarana pokazivao svoju bistrinu uma: »Ali, što ćeš, dragi moj Franjo, kada te ne mogu školovati, ta i sam vidiš kako teško živimo i da nemamo novaca. Odakle da namaknem novaca? Ta jedva kraj s krajem vučemo.« Tada se Franjo prihvatio očeva zanata. Sjedio je te okretnim prstima vrtio vreteno. No dok je preo platno, istodobno je njegovu dušu zaokupljao svijet znanosti i čaroban svijet glazbe. Čim je uhvatio i malo vremena, odmah je počeo prstima prebirati strune na citrama. Velika ljubav prema nauci i odlučna volja konačno postigoše svoje.

Svladan sinovljevom ljubavi, otac mu dopusti da se upiše u školu. U dvadeset i devetoj godini života nastupio je svoju prvu službu kao učitelj i organist u Armsdorfu. Tu se upoznao i sprijateljio s kapelanom Mohrom. Posjećivahu jedan drugoga i vodiše razgovore, ponajviše o glazbi i o pjesmama. Za ovu svetu Badnju večer dogovoriše se da ga posjeti kapelan Josip.

Kapelan Josip, šetajući se po sobi gore-dolje, razmišljao je bi li pošao ili ne u takvoj silnoj mećavi.

»Prijatelj Franjo neće mi zamjeriti ako ga ne posjetim. Sveto će veče provesti sa svojom sestrom. No ipak ću mu učiniti veselje!«

Odlučio se na put, zaogrnuo se pelerinom, snažno otvorio vrata, te jurnuo u snježnu vijavicu. Snijeg je već gotovo zapao do pasa. Debele krupne pahuljice tiho lepršahu zrakom. Staza još nije bila utrta. Nigdje ni žive duše! Sve počiva, moli uz obiteljske jaslice. Sveta večer u obitelji, to je najljepša uspomena iz njegova djetinjstva . . . Svoje je korake usmjerio prema susjednome selu Armsdorf. »Kako će Franjo biti veseo kad začuje kako pred vratima otresujem snijeg sa čizama... Šteta što polazim praznih ruku. Pristoji se da prigodom božićnih blagdana darivamo jedni druge. Ta svi smo primili najljepši dar: Nebesko Dijete s neba . . . Aha, ispjevat ću mu na dar pjesmicu!«

Idući tako, razmišljao je o tajni svete božićne noći, koja nam je donijela spasenje. Posvuda mir. Čuo se samo šum njegovih koraka i tiho lepršanje pahuljica. Čitavo biće zahvatio mu je neki blaženi osjećaj: »SVETA NOĆ, BLAŽENA NOĆ, SVE VEĆ SPI« . . . O ponoći opet ćemo slaviti obljetnicu rođenja u betlehemskoj štalici . . . SAMO MARIJA S JOSIPOM TAM' ČUVA DJETEŠCE U JASLICAM« . . .

Prije se dugo mučio i grickao olovku. Ali sve bi utaman! NIŠTA! Riječi mu nikako ne htjedoše iz srca. A sada mu naviru kao same od sebe te se i sam začudio. Ta Bog je u svoj svojoj veličini tako jednostavan. Čini mu se kao da proživljava betlehemski Božić. Kao da je upravo tamo sam prisutan. Pošto je pokucao na prijateljeva vrata, iziđe Franjina sestra i otvori mu. Odmah zamoli za komadić papira. Brzo napiše tri kitice nove pjesme.

»Josipe, odmah uniđi! Što stojiš tu u hodniku? Ta nismo mi kao oni Betlehemćani koji pred nosom zatvoriše vrata svetoj obitelji!«, poviče učitelj Gruber, koji je sjedio kod peći i pregledavao note božićnih pjesama, te ih pjevuckao sam za se. »Izabirem pjesme koje ćemo pjevati na ponoćki!«

»Čujte«, reče kapelan Josip, unišavši. Pročita im pjesmu, koja mu je na putu provrla iz srca. »Ovo sam vam donio za božićni dar!«

»Kako divna pjesmica! Josipe, daj je ovamo, da je još jednom pročitam. Put te je umorio, zato se malo odmori.« Kapelan je legao na divan a učitelj Franjo nikako se nije mogao odijeliti od pjesme. Uvijek je iznova čitao stihove pjesmice. Obuzela ga je neka tajanstvena sila te je u tren oka našao za jednostavne riječi i jednostavni napjev. Brzo uze komadić papira, pa strelovitom brzinom, kao po nadahnuću, napiše note. »Siromašno Betlehemsko Dijete nema ništa, poklonimo mu zato bar lijepu uspavanku!«

»Sestro, dođi, da zajednički zapjevamo pjesmu koju nam je donio velečasni Josip« – reče učitelj i, uzevši tekst pjesme, poče udarati na citri prve akorde. Jed-

nostavni, ali melodiozni zvuci ganuše do suza učitelja i njegovu sestru. »Čuj, seko, zar sam to zaista ja uglazbio? Pa to je prava uspavanka!« Brat i sestra zajedno zapjevaše.

Kapelan Josip probudi se: »Franjo, što čujem? Zar je moguće da si moju božićnu pjesmu već pretočio u note? Dajte još jednom zapjevajte! O, kako je to nebeski lijepo!.. Ponesi sa sobom na ponoćku citru, pa ćemo zajedno zapjevati, kada ura točno izbije ponoć. Vidjet ćeš kako će te ljudi hvaliti. Franjo, nešto takva još nisi uglazbio!«

Malo poslije jedanaest sati utrnuše svjetlo, samo je kod jaslica gorjela svjetiljka. Sa svih strana kretahu se prema crkvi vjernici na ponoćku, obasjavajući snježne putove i staze velikim, upaljenim bakljama. Ti jednostavni, pobožni gorštaci s dubokom vjerom u srcu, čistih duša, s radošću koja je odsijevala s njihovih lica, hitiše k Božjemu hramu, očekujući u svetom raspoloženju najljepšu Misu u godini. Kod ponoćke se svi osjećaju kao djeca, kao jedna velika dobra obitelj.

Ura je na tornju odbila ponoć. Svjetlo gori samo kod jaslica i na koru. Čini se, kao da se crkvica u Oberndorfu promijenila u betlehemsku štalicu, gdje su se oko jaslica sakupili pastiri. Manjkaju samo anđeoski korovi, koji su čestitali novorođenome Djetetu. Odjednom s kora odjeknuše zvuci citre. Ljudima koje je zeblo za ruke i noge zalila je srce čudnovata toplina. Njihove duše prožela je čudnovata, nepoznata sreća, koja je od časa do časa rasla, bujala. Pjesma koju na koru pjevaju njihov kapelan i učitelj nije čovječja pjesma. To je anđeoska uspavanka... Tako nešto nisu još nikad slušali. »Snivaj, Djetešce, slatko!... čestitaju glasovi s kora. Citra ponavlja čestitku, a sva je crkva prihvati: »Snivaj, Djetešce, slatko!« Svi su postali iskreni čestitari Božanskome Djetetu za rođendan. Pjesma je tako jednostavna i domaća, a govori sve ono što osjećaju u svojim srcima ove svete božićne noći...

Župnik u zlatnoj misnici pristupi k Božjem oltaru. Ljudima se čini da je pred Novorođenoga stupio najstariji između pastira, koji se skupiše na betlehemskim poljanama. Oči sviju bliješte suzama. Nova ih je božićna pjesma približila, dočarala Betlehem. Svi je pjevaju: muževi i žene, djevojke, mladići, kao i djeca. Njihova je...!

Iz te siromašne i skromne tirolske crkvice, iz seoca Oberndorf, krenula je na svoj pobjednički put diljem čitavoga svijeta. Pjesnik, kao i skladatelj bili su dugo vrijeme nepoznati, jer je na desnom uglu povrh nota pisalo samo »TIROLSKA NARODNA«.

Konačno se istina saznala, a kapelan Josip Mohr i učitelj Franjo Gruber dobiše u crkvici, u Oberndorfu, dostojan spomenik: kapelan sav u zanosu sluša anđeosko pjevanje, a iza njega stoji skladatelj, Franjo Gruber, koji prati pjevanje s citrom. Za taj spomenik rijetko tko zna no gotovo nema kršćanina koji ne bi poznavao besmrtne melodije najljepše božićne pjesme: »SVETA NOĆ, BLAŽENA NOĆ!«

Danas ne možemo uopće zamisliti Božića bez te pjesme. Kao što nema Uskrsne noći bez radosnog »Aleluja«, tako nema ni svete božićne noći bez Gruberove uspavanke Božanskom Djetetu. Pjevaju je po seoskim crkvicama iscrpljeni i umorni seljaci, žuljavih ruku, ali poštena srca. Sa suzama u očima pjevaju je žalosni, patnici, koji uz tu pjesmu u svetoj Božićnoj noći bar za čas zaborave svoju žalost, pjevaju je najbolji katedralni zborovi u divnim katedralama, pjevaju je s oduševljenjem također i oni ljudi koji nisu navikli pjevanju. Sviraju je orkestri, svira je samo jedna violina u potpunoj tišini. Učinak je uvijek isti: u srcima koja je slušaju naseli se nešto božansko. Ljudi, braća smo među sobom, jer je u Betlehemu Bog postao našim bratom. Riječi su kod raznih naroda različite. No svi imaju iste početne stihove: »TIHA NOĆ, SVETA NOĆ«, samo mi Hrvati imamo: »SVETA NOĆ, BLAŽENA NOĆ«, dok je melodija svuda jedna, ista. I upravo je u tome najveće umijeće: najveće događaje kazati tako jednostavno da ih svatko razumije.

O, kamo li sreće kad bi ljudi međusobno bili braća ne samo u svetoj božićnoj noći, već kroz cijelu godinu, tj. kroz tri stotine šezdeset i pet dana!

Na svetu božićnu noć 1968. godine navršilo se punih stotinu i pedeset godina otkako je u tirolskom seocu Armsdorfu iz poniznoga i pobožnoga srca provrla melodija najljepše božićne pjesme. Danas je »SVETA NOĆ, BLAŽENA NOĆ« postala svojina svih naroda. Ne možemo sebi više zamisliti Božića bez te pjesme. Pravo je razumijemo samo u tajanstvenom božićnom raspoloženju. Tada jednostavna umjetnost ove melodije nalazi put također i u srca ljudi koja su inače zatvorena za Boga. Ona ipak nađe sitnu pukotinu kroz koju prodire svijetla zraka, topla uspomena na sretne dane djetinjstva, kad im je čitav svijet bio samo čarobna priča, a svi ljudi bijahu dobri kao tata i mama...

Preveo: STANKO BELAJ S.D.B.

PAHULICE

PAHULICE PADAJU,
NI IH NITI ČUT,
DA BU NAŠEM BOŽIĆU
TIH I MEHEK PUT.

DA MU V LUGU KMIČNOMU
CESTA SE SVETI,
KAD BU NOSIL VNOGOMU,
KAJ SI ON ŽELI.

ČE BI REKEL BOŽIĆU,
KAJ SI ŽELIM JA,
REKEL BI, NAJ VSAKOMU
PUNO SRCA DA.

DA BU NAROD NARODU
KAK I BRATU BRAT,
I DA ZADOVOLEN BU
JENPUT I HRVAT.

DRAGUTIN M. DOMJANIĆ

SVETA NOĆ

I Bog čovjek se rodio! – –

Tijelo djetešceta svijetlilo se svetim sjajem, inače bijaše nejako i ljudsko kao svako drugo dijete, samo oči krupne, tamne oči zagledavahu umno i ozbiljno oko sebe, a iz pogleda njihovih strujalo je cijelo more ljubavi i blagosti i milosrđa!

Brižna majka podere od svoga platna krpe i povije u njih Božje dijete. Položi ga u jasle među magarca i vola, da mu bude toplo od toploga daha njihova. A nad ležajem djetetovim, pod svodom spilje, zalebdi svijetao vijenac, od kojega je zasjao sav tamni prostor. I svjetlost strujala dalje, zalila se na otvor spilje, a odavle daleko posvuda po cijeloj krajini i zahvatila cijelo nebo nad gradom Davidovim.

A dolje kod beit-saurskih pašnjaka probude se od te svjetlosti pastiri što su čuvali stada ovaca i marve.

– Kakva je to svjetlost? – Zar Beth-Lehem gori? – U čudu zakriknu i poskoče od ognjišta, oko kojih su ležali, pokriti po glavama kratkim plaštevima i ogrnuti po tijelu jagnjećim i volujskim kožama.

Zapanjenim, zadivljenim pogledima pozirahu k nebu i u srca im se uvuče čudno, neobično čuvstvo i bilo im je kao da govori Gospod sa Siona.

– To nije vatra! Ali što je? – kidalo im se iz uzbuđenih grudi.

I gledaj – uto se pojavi među njima krasan mladić, obasjan posebnom svjetlosti i kao lebdeći nad zemljom.Vjerne im duše upoznaju u taj mah slugu Božjega i pokloniše se pred anđelom Gospodnjim, a svjetlost s Beth-Lehema pala je i nad njih i okupala ih svojim valom. Od strave pred veličjem Božjim poniknu glavama i padnu na koljena.

A anđeo podigne blaženu ruku nad njima i reče:

– »Ne bojte se, jer evo javljam vam veliku radost, koja će biti svemu narodu! Jer vam se danas rodi spas, koji je Krist Gospod, u gradu Davidovu! I eto vam znaka: naći ćete dijete povito, gdje leži u jaslama«.

A dok su slušali riječi anđela Gospodnjega, najedamput vidješe gdje se roji oko njega i visoko do neba nedogledno kolo kerubina, anđela, arkanđela i čitave legije vojnika nebeskih, oružanih plamenim mačevima i odjenutih u zlato i grimiz i okićenih alemom, biserom i dragim kamenjem. Oči se pastirima gotovo zasjenjivahu od viđena sjaja i veličja, a u dušama zastruji im blažena sreća što ih Previšnji dariva istom milosti kojom je nadario oca Jakova te vidje čete Gospodnje.

I dok se divljahu nebeskome sjaju, zaore se sjajnim nebom glasovi nebesnika i pjevahu nadzemaljskom harmonijom:

»Slava na visini Bogu!
I na zemlji mir!
Među ljudima dobra volja!« –

A onda iščeznu sve.

– Mesija, Mesija – došao je dakle! – otkine se blaženim pastirima iz srdaca i grudi.

– Hajdemo do Beth-Lehema da vidimo što se ondje dogodilo, što nam kaza Gospod! – reknu onda svi u jedan glas.

I ostave stada da brzo polete k Davidovu gradu pred spilju, odakle se sipala nadzemaljska svjetlost.

I nađu Mariju i Josipa na koljenima do jasala, a u jaslama ležalo je dijete, obasjano vijencem svoje svjetlosti, grijano dahom dviju životinja i dižući u igri sitne dvije svoje ručice k visinama.

Kad su se pastiri utisnuli u spilju i Božje dijete svratilo do njih poglede svojih neobičnih očiju, moraše poniknuti licima i spustiti se na koljena, a ipak podizati poglede k djetetu, koje im se sa svetim i djetinjskim i Božjim izrazom smiješilo.

I pastiri uzeše sada da pripovijedaju sve što im se kazalo za to dijete.

– Rodio se spas, koji je Krist Gospod, u gradu Davidovu! – ponavljahu za njima Marija i Josip da pred povjerenim im Božjim čedom zahvale na Božjoj milosti i ljubavi. Mariji se usjekla duboko u srce i pamet svaka riječ što ju je čula.

I pastiri, kad odoše, pripovijedahu svakome što se ove noći zbilo i svatko se čudio i svatko se divio.

A stari pastir Eliakim, koji je od poroda svoga, u bijedi i nevolji, tuđoj volji služio, klikne sretnim i blaženim licem, punim utjehe:

– I gledaj rodio se Bog, sin Davida kralja, naš Mesija i kralj svih naroda i svih vijekova! – I nije potražio, oj, bogati i moćni Jerusolime, tvoje mramorne stijene i pozlaćene zidove, nije sebi postavio kolijevke u vašim dvorovima, oj, kraljevi i silnici ovoga svijeta. Prezreo je on vas, jer vas zlato kvari i sila vam duše ubija, a njegovo kraljevstvo nije od ovoga svijeta. Pošao je on u bijedu, rodio se u spilji kao najbjedniji beskućnik, u krpe se povio, od nijeme mučene životinje uzeo je prvu službu, od nas jadnih robova pastira prvih je primio časti i poklone! – On – koji je najveći, najsilniji, najbolji! – Oj, sirotinjo, sirotinjo, ti mučenice svijeta, ti nedogledna četo junaka Božjih, odabranika, svetaca i patnika, ti si noćas postavljena uz bok Božjemu prijestolju; on je tebe sebi odabrao, ti si njegovo miljenče; tvojim mukama čuva ti dušu, brani te od otrova zlata i od prokletstva moći, samo da ostaneš čista, oj sirotinjo sveta, da budeš mogla uljesti u kraljevstvo njegovo, koje nije od ovoga svijeta!

I svi drugi posluhnuše pastira, a u duše im uljeze jakost i utjeha, jer se pouzdaše u Mesiju i u njegovo kraljevstvo – od drugoga svijeta.

KSAVER ŠANDOR ĐALSKI

POKRAJ JASLICA

Opet će zamirisati jeline grane, lijepe, zelene, sočne. Opet će u duši procvasti ljepota davnoga djetinjstva, kad smo bili nevini pa nam je lako bilo vjerovati da tamo, pod borom, u jaslicama leži Bog, dobri Isukrst. Bili smo djeca! Danas nismo djeca. Ne samo po godinama. Nismo djeca ni po čistoći duše. Doživljaji brišu vjeru, udaraju nas grubim činjenicama. Suvremen čovjek poznaje samo goli život, bijednu svakidašnjost, pustu materiju; vjeruje u snagu šake, u pobjedu taneta. Suvremen čovjek utisnuo je svoj lik u jezovita zbivanja, koja huje zemljom, a iz njih plače i jeca izranjena duša čovječanstva.

I suvremeni će čovjek sjesti pod božićnu jelu. Po običaju. Tako je bilo u djetinjstvu, pa je tako i danas. Ipak, nije bilo tako u djetinjstvu. Tu je samo dekoracija, ali duše nema, jer nema Boga.

Rođenje Kristovo je rođenje Ljubavi.

Već je bilo u prošlosti, pa i sada govora o vrijednosti ljubavi, i ponavljanje oduzima snagu riječi, ostavlja je bez učinka. Ipak, danas znamo, jer i duboko osjećamo, da smo gladni ljubavi i da nam nikad nije previše slušati njezin topao zvuk. Na svakome koraku odjekuje lupanje te gladi, žurimo se nekamo, sami ne znamo gdje ćemo se zaustaviti, ali znamo da želimo ljubavi. Želimo ono čega nemamo. A nemamo Boga! Sve je usredotočeno u ljudsku snagu. A ta snaga i radi. Već dugo radi. Pa što je učinila . . .?!

Bolje je zaboraviti, bar na dan-dva. Rodoljubni bezvjerac sjest će pod božićnu granu. Sjetit će se djetinjstva. No neće se sjetiti da se u jaslicama rodila Ljubav, koja vjekuje, makar i zaboravljena i zabačena. Mudrost raznih teorija već je iscijeđena, čovjeku nije pružila ono što mu je najpotrebnije, jer nije zavirila u božansku stranu njegove duše. Vrlo smo zamršeni dok nam je ugodno i dobro, no kad nas udari zlo, veoma smo jednostavni i malo nam treba. Tada spoznajemo da je u ljubavi najdublja mudrost.

Pa i Božanstvo, u kojemu je sva mudrost, dolazi kao Ljubav. Krist dolazi k čovjeku. Krist donosi čovjeku pobjedu duha nad materijom, pobjedu ljubavi nad mržnjom, pobjedu praštanja nad osvetom; donosi pobjedu vječnoga nad prolaznim; donosi mirisav cvijet najsvjetlijega dana: Ljepotu i Svjetlost.

Betlehemska zvijezda pokazala nam je put kojim valja poći, a Bog nam ga osvjetljuje.

Pođimo. Obnovljeni, nanovo rođeni, sa sjajem božanske ljubavi. Kad bude vrijeme da stanemo i da se odmorimo, imat ćemo za sobom časna djela, koja će nam najljepše okruniti našu Domovinu.

SIDA KOŠUTIĆ

MALI PROSJAK

Otac mu se utopio. Mati mu bila pralja; prehladila se radeći noću i umre. Dječak ostade sam, a jedva su mu bile četiri godine kad su mu majku odnijeli na groblje. Pitalo se dijete: »Tko li će mene sada zvati: dragi sine? Tko li će mi dati kruha ujutro kad ustanem, a tko će me hraniti preko dana i tko će mi praviti krevet i gdje ću spavati, tko će mi dati čiste haljine, tko će me na krilu držati i tko će me poljubiti, ako me što zaboli?«

Susjedi se odseliše kojekud, došli su drugi nepoznati, koji su, kad bi se mali došuljao, pitali: »Što hoćeš? Što tražiš ovdje? Odlazi odavle!«

Mali je otišao, izašao na ulicu, gdje nije nikoga poznavao, pa je postajkivao na uglovima i promatrao prolaznike, gledajući ih ravno u lice ne sliči li tkogod od prolaznika na njegova taticu ili mamicu? Badava je gledao, nitko se nije na nj osvrtao. Ako li danas hoćeš od nekoga nešto dobiti, onda moraš i usta otvoriti. Pravi prosjaci bolje razumiju svoj zanat, oni trče za gospodom i dotle mole dok im ne metnu štogod u ruke. Prosjak koji zna samo plakati mogao bi umrijeti od gladi. Pa i umro bi siromašak odmah prvi dan, da mu se nije smilovala jedna dobra starica – prodavačica voća. Starica je isprva sama promatrala što taj mališ stoji čitav dan sam samcat na ulici. Možda hoće štogod ukrasti? Kada je vidjela da do mraka tamo stoji gladan i smrznut, sažali joj se i dadne mu jabuku iz košare: »Evo, drži, ali sada hajde kući.«

Međutim je već došla noć, a u velikim gradovima se vrata zatvaraju. Mali se siromašak odjednom sjeti da se za nj nigdje ne pravi krevet, na nj se nigdje ne čeka i on nema nikoga, pa počne plakati. Zatim se skupio u ugao velikih vrata i gorko plačući zaspi. U snu je grlio onaj veliki kamen, koji ga je štitio od vjetra, i tepao mu: »Draga majčice!«

U noći se više puta probudio od silnog vjetra i zime i s uzdahom se okretao s jedne strane na drugu, jer mu je ležaj bio odveć tvrd.

Drugi dan je opet potražio onu staru prodavačicu voća, a ona, videći ga onako žalosnog, dadne mu ostatke da jede.

Treći, četvrti dan opet se ponovio isti slučaj. Stara je prodavačica dijelila s mališanom svoj obrok. Peti dan opazio je mališ da tuda prolaze mnoga gospoda, više nego obično; samo starice nije našao na njezinu uobičajenom mjestu.

Sirotan upita jednog šepavca (većeg gospodina se nije usudio zapitati):

»Gdje je dobra starica?«

»Danas neće ovdje prodavati, sine«, odgovori mu prosjak, »jer je danas veliki blagdan.«

»Ah! Kakav blagdan . . . ?«

»Danas se rodio mali Isus; vidiš li, sine, koliki svijet ide u crkvu?«

»Tamo gdje toliki idu valjda smijem i ja ići«, mislilo je u sebi dijete i vrlo se veselilo kad je vidjelo, da ga iz ove velike i krasne kuće, kakve on još nikada nije vidio, nitko ne tjera napolje, ne pitaju ga što hoće ovdje, nego ga puštaju uživati u krasnim pjesmama kraj tolike nagizdane gospode.

Nekakav dobar i blagi gospodin je zatim mnogo govorio narodu, ispripovjedio mu je kako se mali Isus rodio u štalici, kako je živio siromašno i oskudno i kako je uvijek volio djecu.

Govorio je mnogo. On bi ga mogao dan i noć slušati, tako je lijepo govorio!

Mali je obilazio i ostale crkve cijeli dan. Ali došla je i opet noć i crkve su se zaključale. I tako se nađe opet na ulici sam.

Toliki su prozori bili osvijetljeni na večer, divne kočije su prolazile ulicama; po udobnim i toplim sobama borići nakićeni i osvijetljeni svjećicama, anđelima i malenim bešikama: u njima je spavao mali Isus. Nasmijane gospođe dolazile su u dućane i kupovale čarobne stvari i nosile kući malim sinovima i kćerkicama ono što im mali Isus šalje.

Kako je krasan rođendan maloga Isusa! Samo da nije tako studeno na taj dan!

Kako je lijepo onima koji kraj tople peći na majčinim grudima slušaju zavijanje vjetra; a kako je onome koji ne zna kuda li će na ovome strašnom vremenu!

Vrati se pred crkvena vrata i tu klekne sklopivši sićušne ručice!

»Dragi mali Isuse, ti, koji tako voliš malu djecu, ako bi trebao malog slugu, kakav sam ja, uzmi me k sebi . . .«

I veliki Otkupitelj čuo je molbu malog i uzeo ga k sebi, njega, kojega na zemlji nitko nije htio.

Tamo je zaspao, a probudio se u raju . . .

Vi, koji se veselite i radujete na sveti dan Isusova porođenja, sjetite se onih koji gladuju i koji se žaloste!

MAVRO JÓKAI

POVRATAK

– Eto, baš je danas godinu dana kako je poginuo naš Ivo – uzdahne stara i obriše suzu.

Starac Jako premjesti u ustima lulicu, potakne vatru, pa odvrati odlučnim glasom:

– Je godina je – pa hvala Bogu, mislio sam da si se već umirila. Rekoh ti da neću gledati suza. I starina se digne junački, pa stane da šeće kuhinjicom, a samo da sakrije suze pred starom, koje su mu navirale na oči. Uzšeta se stari, odbija dimove, a sve misli na lanjski badnjak, kad se ono u selu pronijela vijest da je »Balkana« nestalo netragom na Oceanu. A na »Balkanu« bijaše i njihov jedinac Ivo. Zakopalo more i njega te nikad više vijesti ni od broda, ni kapetana, ni od vojske. Šeta se starac i premeće u glavi tužnu uspomenu, a stara se sve vrti na »škamnici«, pa se opet oglasi:

– Jako, zahman, valja da plačem i govorim. Pa kad ću govoriti, neću li danas na obljetnicu . . . Eto, Jako, ne vjerujem i ne vjerujem da ga je more zakopalo. Ja čekam svog Ivića, čekam ga i molim se uvijek Gospi . . .

Stari hoće da nešto odgovori staroj, valjda onako oštro po mornarsku, kad al eto otvore se vrata i neznano, blijedo, odrpano čeljade nazove:

– Dobar dan ljudi . . .

. . . Čas samo i srce majke upozna u iznemoglom čovjeku svoje rođeno dijete, pa skoči sva sretna i blažena zagrli sina:

– Čekala sam te, znala sam, da ćeš doći Iviću moj, Iviću . . .

Stari Jako postade časkom osupnut, ali se snađe u tren. Gdje bi on otkrio slabo i nemoćno srce, ta mornar je. Pogleda milo sina, pruži mu ruku, pa će smireno ko junačina, koji je stoput gledao smrti u ralje:

– Sjedni Ivo, pa pričaj kako je bilo . . .

RIKARD KATALINIĆ-JERETOV, 1907.

SIROČAD

Po zemlji snježak pao,
Po duši težak jad;
Ah, teško vam je, teško
Za tužnu siročad.

Oluja vani bjesni
I zameće taj svijet,
Na njojzi mladić dršće
Ko povenuli cvijet.

I plače, jako plače
Za svojom sestricom,
Što rani grob već nađe
U mekom snijegu tom.

Po zemlji snježak pao,
I blijedi sunca trak,
Po zemlji se odasvud
Polako sliježe mrak.

S grmečka ptice slijeću
Na bijeli snježak taj,
I traže koje zrno
Uz tužni cvrkutaj.

Al nema zrnca, nema,
A umori ih glad. –
Ah, teško vam je, teško
Za tužnu siročad!

AUGUST HARAMBAŠIĆ

U POTKROVLJU

Sinoć sam pratio majku, koja je nosila svežanj rublja za neku siromašnu ženu. Jedne su novine pisale o bijedi te žene pa je, majka sabrala nešto rublja da joj daruje. Došli smo na označeno mjesto, a to je bila velika kuća, te smo se uspeli do potkrovlja. Mračan i zagušljiv hodnik odavao je bijedu i siromaštvo. Majka zakuca na posljednja vrata hodnika, a iz uske se sobice pojavi blijeda žena, kojoj se na licu čitala tuga, nevolja i bol.

– Jeste li vi ona žena o kojoj su pisale novine?, upita je moja majka.

– Da, gospođo, ja sam!

– Dobro, reče moja majka, evo vam malo rublja na dar.

Međutim sam u jednom kutu polumračne i gotovo posve prazne sobe zapazio dječaka, koji je klečao na tlu i pisao na stolici. Pomislio sam: kako ovo siromašno dijete može u tako mračnoj sobi rješavati svoje školske zadaće, jer se po knjigama koje su ležale na tlu oko dječaka vidjelo da je učenik.

Promatrao sam pažljivo dječaka kako je klečao i u isto vrijeme slušao razgovor između dvije majke.

– Eto vidite, govorila je siromašna žena, sama sam s ovim sinčićem. Muž mi je u Americi već šest godina i ne znam što je s njime. Bolesna sam pa ne mogu zaraditi potrebnu hranu za život. Sve sam rasprodala, pa i stol, na kojem je pisao moj Stanko. Nemam sredstava ni da kupim malo ulja za svijeću pa, kao što vidite, moj siromašni Stanko mora u mraku sastavljati svoje školske zadaće. A on toliko voli nauku i knjigu. Nevoljna li sam ja majka!

Moja majka izvadi sav novac što ga je imala u novčarki, poljubi bijednog dječaka, a zbog suza koje su joj navrle na oči i koje su je gušile u grlu nije mogla ništa izgovoriti. Vraćajući se kući, majka mi je govorila:

– Jesi li vidio ono siromašno dijete, kroz kolike muke i nevolje stječe obrazovanost i znanje? A ti, moj sinko, imaš sve udobnosti: dobru hranu, stolove, svjetiljke, učitelje, pa ipak ti je nauka teška. Ah, moj sinko, više ima zasluga u radu onoga siromašnog dječaka nego u jednoj čitavoj godini tvoga učenja!

Od onoga dana zavolio sam i ja knjigu i nauku, radio sam marljivo i učio da pomognem sebi i drugima.

E. De AMICIS

VOLITE LJUDE

Tako se teško živi, tako se kratko živi, pa još polovica tog teškog i kratkog života prođe nam u mržnji i u nesporazumcima.

Oh, ugasite mržnju! Ljudi su nam potrebni i nikako se, nikako ne može živjeti bez opraštanja.

Svi su mi ljudi i te kako potrebni. Svi, od one starice koja me je primila na ruke kad sam došao na svijet, pa do onog nepoznatog prolaznika koji će, kad me budu nosili na neko groblje, skinuti kapu i prekrstiti se i zaželjeti mi vječni mir i laku zemlju.

Vječni mir! Kako je dobra i velika i lijepa ta želja! O nepoznati dobri čovječe, blagodarim ti za želju tvoju!

Živite i borite se kako najbolje umijete, molite se Bogu i volite svu prirodu, ali najviše ljubavi i saučešća ostavite za ljude, ubogu braću svoju, čiji je život nestalan plamen svjetla između dviju beskonačnosti.

Volite ljude, često im pomozite i uvijek ih požalite, jer su nam svi ljudi potrebni.

(IVO ANDRIĆ: EX PONTO)

HRVATSKA BANICA, KNJIŽEVNICA, MUČENICA KATARINA ZRINSKA

Hrvatska banica štovateljica Majke Božje

Uz pobožnu kraljicu Jelenu, majku kraljevstva i zaštitnicu sirota, čiju tisuću obljetnicu slavimo ove godine, treba da se ovom prilikom sjetimo i nezaboravne i divne žene Katarine Zrinske, koja je u našoj vjerskoj, kulturnoj i nacionalnoj povijesti ostavila neizbrisive tragove.

Katarina je bila potomak slavne velikaške loze Frankopana, koji su, uz Zrinske, kroz stoljeća u političkom životu Hrvatske igrali presudnu ulogu boreći se za slobodu i očuvanje hrvatske državnosti. Katarininom udajom za kneza Petra Zrinskoga dvije su se plemićke loze još više povezale u sudbonosnim i teškim danima nacionalne ugroženosti protiv višestrukih neprijatelja, kada su od nekoć slavnog hrvatskog kraljevstva preostali »ostaci ostataka«.

Salve Regina hervacki

Ne smijemo zaboraviti da su se Zrinski i Frankopani u toj neprestanoj borbi izdigli nad svoje osobne plemićke interese imajući prvenstveno na umu opće dobro hrvatskoga naroda kojemu su bili na čelu. Zvane Črnja u knjizi »Kulturna historija Hrvatske« piše:

»Ne bi bilo u skladu s historijskom istinom kad bismo poticaje za urotu nalazili isključivo u uskim klasnim interesima domaćih feudalaca. Ne samo Nikola već i Petar, a također Katarina i Fran Krsto Frankopan bile su snažne ličnosti koje su karakterom i kulturom nadvisivale tadašnji velikaški sloj u Austriji ... Činjenica je da su oni, kujući urotu protiv habsburške kuće, stali na patriotsku platformu, na stanovište da ova regija treba da sama odlučuje o svojoj sudbini, da se oslobodi tuđinske ugnjetavačke vlasti ... Baš zato što je zemlja bila u tolikoj mjeri ugrožena morali su je braniti mačem i idejama, i ne samo krvlju svojih podanika već i vlastitom krvlju.«

Katarina Zrinska bila je jedna od najobrazovanijih žena svoga vremena. Poznavala je njemački, francuski, talijanski, mađarski i latinski jezik. Našem širem općinstvu malo je poznato da je 1661. priredila iz »nimškoga na hervacki jezik« molitvenik za puk, »Putni tovaruš«. Nije to bio samo prijevod, nego je pobožna i nadarena Katarina unijela u nj mnogo svojih znalačkih misli i poticaja koje joj je diktiralo njezino vjerničko srce.

Posebno se doimlje čitaoca prijevod one stare kršćanske molitve »Zdravo Kraljice«, koju je Katarina stavila pod naslov »Salve Regina hervacki«:

»Zdravo Kraljice, Mati miloserdnosti, žitak, slast i ufanje naše! Zdravo budi! K Tebi kričimo pregnani Eve sini. K Tebi zdihavamo skučeći i plačući vu ovoj suznoj dolici. Nu anda, zagovornica naša, one Tvoje miloserdne oči k nam obreni i Jesusa, blagoslovljena vtrobe Tvoje sada nam po ovom pregonu pokaži! O milostivna, o pobožna, o slatka Diva Maria!«

Intimna pobožnost i neograničeno pouzdanje Katarine u »Zagovornicu našu« dirljivo se ogleda u praktičnim savjetima koje ona daje svojoj kršćanskoj braći kad im napast i sumnja budu podgrizale vjeru. I to nam staro svjedočanstvo jasno govori kako nikada nije bilo lako vjerovati i kako je vjernik uvijek bio sa svojom vjerom izložen kušnji. Vjera je dar Božji, i zato se bez »milosti višnje s nebi« ne može ni sačuvati ni oploditi. Znala je to Katarina pa se suživljuje s iskušanima prisnim tonom zabrinute majke:

»Kad sotona iskušava krišćanina pitanjima: kako si ti veroval, jesi li sve ono veroval, kaj sv. Katoličanska Cirkva obdržava v sebi? To je napast proti vjeri. Anda za preteći tomu, moli Materi Božjoj Marie na hvalu i diku tri Salve Regina, kako gori hervacki stoji, da te Ona okripi u vjeri . . .«

Hižna tovarušica

Katarina Zrinska odigrala je važnu ulogu i u samoj uroti. U jesen 1664, otputovala je kriomice u Veneciju gdje je stupila u dodir s francuskim poslanikom Petrom de Bonzy želeći preko njega privoljeti kralja Ljudevita XIV. da im pruži pomoć u borbi protiv Leopolda I, a Zrinski će za uzvrat priznati njegovo vrhovništvo.

Poznato je kako su se događaji kasnije razvijali, kako su naši urotnici ostali na cjedilu, napušteni od svih, i kako je njihova velika zamisao morala propasti s tragičnim posljedicama za njihove obitelji i cijelu Hrvatsku.

U mjesecu travnju 1670. kada su došli u Beč muž Katarinin ban Petar Zrinski i brat joj Fran Krsto Frankopan, prevareni himbenim obećanjima da će biti primljeni »s osobitom carskom milosti«, odmah su bili bačeni u tamnicu. Još jednom se obistinila ona poslovična riječ Nikole Zrinskoga: »Viruj Nimcu kao suncu zimcu.« A tog istog mjeseca njemačka soldateska pod generalom Spankauonom provali u Međumurje i barbarski opljačka bogati dvorac u Čakovcu pred očima Katarine, koju su zatim s njenom kćerkom Zorom odvezli u Graz u zatočeništvo.

Dan prije svoje tragične pogibije 29. travnja 1671. napisao je ban Petar Zrinski svojoj ljubljenoj ženi Katarini oproštajno pismo. Ono nam s jedne strane govori o duhovnoj veličini, jakoj vjeri i spremnosti na smrt tog velikog muža, a s druge strane o iskrenom poštovanju, povjerenju i zahvalnosti koje je zavrijedila ta divna žena i majka. Pismo u cjelini glasi:

Moje drago srce!

Nemoj se žalostiti zbog ovog mojeg pisma, ni uznemiravati. Prema Božjoj odluci u devet sati meni će odsjeći glavu, a također i tvojem braci. Danas smo jedan od drugoga uzeli srdačni oproštaj. Zato uzimam i ja od tebe po ovom pismu vječni pozdrav, moleći, ako sam te u čemu uzrujao ili ti se u čemu zamjerio (što ja dobro znam): oprosti mi. Neka je hvaljen Bog, ja sam za smrt dobro pripravljen i ne bojim se; nadam se u Boga svemogućega, koji me je na ovom svijetu ponizio, da će se meni smilovati, i ja ću ga moliti i prositi (komu se sutra

nadam doći) da se zajedno pred njegovim svetim prijestoljem, u vječnoj slavi, sastanemo. Više ništa ne znam ti pisati, ni za sina, ni za druge događaje naše bijede: ja sam sve na Božju volju ostavio. Ti se ništa ne žalosti, jer je tako moralo biti.– U Novom Mestu pred posljednji dan mojeg života, 29. dan travnja mjeseca o sedmoj uri pred večer, ljeta 1671. Neka te Gospodin Bog s mojom kćerkom Zorom Veronikom blagoslovi.

Grof Petar Zrini

Nepravda je trijumfirala

Katarina je sa svojom kćerkom, međutim, proživljavala gorke uzničke dane. Postupak u tamnici bio je sve prije nego human. I da ih sasvim unište, po »dobroti njegova veličanstva cara« bilo je odlučeno da kćerku odvoje od majke i premjeste je na neko drugo mjesto. Katarina je osjećala da će joj to biti u onoj bezizlaznoj situaciji, posljednji i najstrašniji udarac. Slomljena od tuge i ponižen ja pokušala je zadnje. Obratila se pismenom molbom caru Leopoldu u Beč. Izvanredno toplim i plastičnim oblikom izražavanja iznijela je intimna raspoloženja svoga ojađenog srca.

»Neka ne dopusti Vaše Veličanstvo da moja jedinica kćerka Zora Veronika bude od mene rastavljena: jer ona je potpora mojoj starosti, utjeha siromašnoj udovici, njegovateljica mojoj bolesti, a majka će je dobro i plemenito odhraniti.«

No car Leopold i njegovi savjetnici ostali su gluhi na ove vapaje i do kraja nepopustljivi i okrutni u svojoj nezasitnoj osvetoljubivosti. Zora je bila odvedena i zatvorena u samostanu uršulinki u Celovcu, gdje je i umrla. Majka Katarina je od strahovitih duševnih i fizičkih patnji napokon izgubila prisebnost uma i završila svoj mučenički život u skrajnoj bijedi 16. studenoga 1673. Njezin jedini muški potomak, sin Ivan Antun Zrinski, nakon dvadeset godina tamnovanja umire također duševno poremećen 1703. g.

Tako je tužno završena drama obitelji Zrinski i Frankopana i nepravda je na zemlji još jednom trijumfirala. Ali vjerujemo da se u vječnosti kroji pravda po drugim mjerilima i da je pobožna i vjerna Katarina Zrinska doživjela ispunjenje žarke molitve svoga muža o njihovu ponovnom sastanku »pred njegovem svetem tronušem u dike vekuvečne«. Uvjereni smo da ju je Gospa – koja je također nemoćna i ponižena gledala na stratištu Golgote svoga Sina u sumraku onog prvog Velikog petka, kojega je također sudila ljudska pravda – dočekala u vječnosti.

Katarina je lirskim ugođajem svoga izraza i lakoćom ushićenog ritma u pjesmi »Opomena čovjeku« otkrila veliku istinu, koju je kasnije posvjedočila svojim patničkim životom, kako je najosmišljenija zadaća čovjeka na zemlji

». . . da ovdje tako hodi,
tako žive i putuje,
da se v smrti prav nahodi,
i da v nebu gospoduje.«

A njezin brat Fran Krsto ovjekovječit će onom poznatom izrekom sve mučenike svijeta, koji su pali kao nevine žrtve slijepe mržnje i zloće: »NAVIK ON ŽIVI KI ZGINE POŠTENO.«

ŽARKO BRZIĆ

KATARINO ZRINSKO-FRANKOPANSKA

Velika ženo, malenih majko,
s teškim križem cijele nacije,
Povijesti naše, krvava bajko,
utjelovljena sudbino drage Croatiae-
-Katarino, legendo Zrinskih
Nek pjesma te slavi kroz jezik materinski!

Raskošne dare plemenitog duha
bogato dijeliš razdijeljenom puku:
ugnjetenom pravde, gladnome kruha.
Domovinu dižeš satrvenu od tuđinskih ruku.
Velika ženo.....

Katarino, ti nauži se úza,
i ropstva lanca, i muka patnika,

al' ljubav za dom – do krvi i suza
ovjenča te slavom za kraljicu duha i jezika.

Velika ženo.....

IVAN MARJANOVIĆ

Oton Iveković: Katarina se oprašta od svoga supruga Petra Zrinskoga prigodom njegova odlaska u beč

FRATARSKA OPORUKA

Sa trona reče Josip car:
– »Svim redovnikom nek je kraj!
Toliko zdravih ljudi kvar,
i bez njih ćemo steći raj.
Dokle god seže carstva hatar,
po mojoj volji tako budi:
nek svoju halju svuče fratar,
nek žive kao drugi ljudi.
U njinih dvorih odsele će
stanovat bolni ljudi, đaci,
pisari, sužnji il vojaci;
a pune zlata, srebra vreće
na zadnji grošić nek se zbroje
u blagajnice carske moje:
tim novcem digoh učilišta –
ja za se od tog ne ću ništa.«

To cara Jose reče moć.
Sva graja njega malo smete:
još isti dan, još istu noć
teklići širom carstva lete,
sve vičuć: »Svatko sada znaj:
svim redovnikom nek je kraj!
Pavlini, čujte, jezuite!
Sve bijele, sive, crne svite!
Svak svoja prsa triput tuci,
pa zatim svetu halju svuci!
To volja jeste cara, kralja;
vladara svoga slušat valja.«
Daleko grom se carstvom širi,
a strašnom javom bude san;
od trusa dršću manastiri –
strahovit ide sudnji dan;
i mnogu gorku čuo Beč:
zaludu, kad je carska riječ!

I dođe glas do Lepoglave,
do tihe šumske postojbine,
gdje bijeli fratri od starine
u lijepih dvorih Boga slave.
Gospoda jesu, bogataši,
al uz to ljudi, kako treba,
ne kruti, ljuti velikaši,
već širom dijele darak neba
šljivaru, kmetu, zlo kad vrijeme
navalilo na zemlju breme.
Gospoda jesu, časte, piju,
i skladno gude, lijepo rišu,
i narodu svom knjige pišu
pa s isusovci bojak biju.
Al zadnja i njim dođe hora:
pavlina zbor se selit mora.

Tek što je opat čuo glas,
zvonara odmah viknu brata:
– »Svu braću zovni ovaj čas,
zatvori zatim velja vrata;
svih zberi, ču li, u dvorište!
To opat, reci, strogo išće.«
Lagano već se hvata mrak,
i k zapadu već sunce tone.
Kroz večernji taj tihi zrak
na umiranje zvona zvone.
Fratara dugo čislo kroči
u ruci noseć voštanice;
u crnu zemlju gleđu oči,
problijedjelo im s brige lice.
I kako vjetar pri oluji
lelečuć s valom ljut se bori,
po lepoglavskih svetih dvorih
žalopjev »De profundis!« bruji.

Kad u dvorištu zbor se skupi,
razrediše se fratri bijeli,
i pred njih opat mirno stupi,
pa svojoj braći ovo veli:
– »Uzdignite sad Bogu duše,
zavapite sad iz dubine!
Sva griješna srca nek se skruše,
nek ćute, sve da smrtno gine.

Da l' čuste zvona svetog hrama?
To blize smrti zveči glas;
a znate l' i to, pitam vas,
a znate l', komu zvone? Nama.

Da, moja braćo, moji sinci!
Svi živjet ćemo pojedinci;
al umrijeti će sveti zbor,
i ovaj slavni Božji dvor,
koj slovijaše trista ljeta,
opustjet će! Žalost! Šteta!
Prije nego svane mladi dan,
u ovaj dvor će doć komesar,
i reć vam, kako želi cesar,
da pustimo taj sveti stan,
da našeg reda više nije,
da cijelo blago, što imamo,
na komesara ruke damo.
Pa volja Božja! Slušati je!
O pođite u ime Božje,
i neka Višnji sve vas prati,
svak nosi krst svoj, kako može
a Bog će vam se smilovati!
Raziđite se svijeta širom,
poštenja sijte čisto sjeme,
pobijedit ćete ljuto vrijeme –
oj, pođite mi, braćo, s mirom!
Al stan'te časak! Pamtite li,
što vazda b'jahu fratri bijeli?
Hrvati, sinci našeg puka.
Ta sveta zemlja rodi nas;
imetak naš je pučka muka,
to pamtimo u ovaj čas!
Pred vaše dadoh snijeti lice
taj silni evo kup papira,
sve same dobre obveznice,
milijun, mislim, baš talira.
To duguju nam što šljivari,
što građanin, siromah kmet –
dužnici sve Hrvati stari,
ta naša krv, naš rod, naš svijet.
Mi čekali bi ljeta duga,
do sudnjeg dana; – sad je druga,
jer, državi l' to dođe ruku,
plemiću jao, jao puku!
Isplatiti će morat odmah
i Hrvat propast će siromah.
Imetak naš od trista ljet'
razgrabiti će tuđi svijet.
Jedincu fratru zakon krati,
da namre komu oporukom
– pa bio otac, bila mati –
sve blago mu je mrtvom rukom!
Al sada redu smrt se sprema;

zar ima za to zakon? Nema.
Pa pravimo sad oporuku:
Imetak budi našem puku!«

Tad opat plamom voštanice
zapali silni kup papira,
sve same dobre obveznice,
milijun tinja baš talira:
»Oj Bože, praštaj grijehom mojim,
dužnikom evo praštam svojim.«
Svi redom plamom voštanice
zapale silni kup papira,
sve same dobre obveznice,
milijun planu baš talira:
»Oj Bože, praštaj grijehom mojim
dužnikom evo praštam svojim.«

Raskrilio se nebom mrak,
sa hrama smrtno zvono ječi,
od vatre sav se žari zrak,
fratara zbor kraj vatre kleči,
a psalam grmi sve u šir:
»Oj, Bože, daj nam vječni mir!«
Gromore bubnji, vojska grne
u sveti dvor sred noći crne!
Uz vojsku dođe i komesar
i javi svim, što reče cesar.
Tad pokloni se opat muče
i komesaru preda ključe.
»A blago?« pita isti mah
glavara starca sluga cara,
al opat njemu odgovara:
– »Na, evo vam ga! Pepeo, prah!
To baština je našeg puka,
to fratarska je oporuka!«

AUGUST ŠENOA

NOVA GODINA

Počinje nova građanska godina

Nemoguće je naći se pred novom godinom a da se pritom ne sjetimo stare, a prema tome i prolaznosti svega, što smo proživjeli: i dobra i zla, i ugodnoga i neugodnoga, i lijepoga i ružnoga.

Premda se sve ovo zbiva zapravo svakoga časa i mi stalno živimo, tokom čitava života, u prolaznosti, ipak na to nikada ne mislimo tako ozbiljno, kao na izmaku stare godine. Nešto smo izgubili, čemu povratka nema. Nešto je odmaklo, što se više ne može dohvatiti. Nešto je ugaslo, što više ne može zasjati.

Ima, ima razloga, da se stužimo i otkrijemo novu boru na našem licu. Pa ipak, usprkos svemu, mi ne podliježemo, već želimo, potaknuti zakonom vitalnosti, poći naprijed, kao da se ništa nije dogodilo, i stvaramo nove planove za našu budućnost.

No ima u životu vrednota, koje nikada ne prolaze. Ljudi vjere okrijepljeni su spoznajom, da dobro pobjeđuje, da žrtve donose ploda, da borba za svete ideale, makar kako dugo trajala, stizava k cilju.

Sve prolazi, ali istina i ljubav ostaju, jer im je zavičaj iza zvijezda.

SIDA KOŠUTIĆ

NA PRVOM KORAKU U NOVU GODINU

Evo nas opet u novoj godini! Prije nego stupismo u nju, zaokupljalo nas u posljednje dane stare godine razmatranje o onom što smo sve u njoj proživjeli i sastavljali smo o tom bilancu. Razmotrili smo gubitke i dobitke koje smo imali, računali smo za koliko se pozitivnih vrijednosti u prošloj godini obogatio naš život, odnosno koliko je razočaranja, tegoba i boli slomilo naša ružičasta očekivanja i oštetilo nas u našim, kako mislimo, opravdanim i razumljivim zahtjevima. U te posljednje dane stare godine svi smo bili više skloni da dublje ulazimo u problem svoga bitka, da sami pred sobom razastremo, što je prošlo, pa da onda vidimo što se prometnulo u stvarnost, a što je ostalo prazna nada. Pa makar kako bilo u toj godini, od koje smo se oprostili, makar da smo doživjeli i najgorčih jada, opet ulazimo u novu godinu s mnogo nade u dobro i s mnogo želja da ispunimo ono što nam je bilo iz kojih razloga ostalo neispunjeno.

To vjerovanje u budućnost i poletna spremnost da nastavimo rad i borbu pokretač je života. Bez pouzdanja u sebe čovjek bi klonuo, bez spremnosti na novo djelovanje zahirio bi u mlitavosti i pasivnosti. Napredak se osniva samo na aktivnim snagama, koje ne sustaju. A kako je čovjek socijalno biće, on pokraj

svojih osobnih interesa i dužnosti ima i dužnosti prema društvu. Dobro je da odmah na početku nove godine svaki pojedinac razmisli o tome kako će udesiti svoje djelovanje, da od toga bude koristi i općenitosti. Društvo trpi od mnogih štetnih utjecaja, ne oslanja se više u svemu na moralne principe i ponosno na svoju civilizaciju podcjenjuje kulturu, pravu kulturu srca i duše. Idealističko strujanje je prigušeno, iako ne zagušeno. Nove krilatice reflektiraju na to da budu proglašene dogmama i, što je najvažnije, savjest se iskopčava gdje se samo može jer nje, kažu, ne treba. Na redu su moralni stečajevi i bankrotstva poštenja. To je moderno. »Novo doba – nova mjerila!« Istina je, moramo živjeti sa svojim vremenom, treba da se koristimo novim iznašašćima, ali pritom ne smijemo zaboraviti da je sunce svima ljudima sunce i da to ostaje u svim vremenima, a dobrota i vrlina žari i sada kao i nekada. Imade vječnih ljepota koje se ne povijaju prema hiru sadašnjice ili sutrašnjice – imade izvanrednih, izvanvremenskih mjerila dobra i uzvišenosti. Na početku nove godine trebali bismo da prigrlimo tu istinu. Pošteni rad jamči za pravu sreću. Samo ako se uzdigne nad uske okvire sebičnosti i gramžljivosti, čovjek prekaljuje duh, pruža ruku bližnjemu, prislanja srce njegovu srcu i s njim u kolu gradi bolju budućnost. Poštenje, vjera i čovječnost neka ne ostanu samo fraza. Modne parole neka ne zamrače ispravan put. Samo izdržljivi ljudi produhovljene kulture i čvrste vjere zalog su sreće svoje i sreće sviju.

ZDENKA JUŠIĆ-SEUNIK

KESNI SNEG

Gusto padaš, vse pokrivaš,
beli, sipki snežek;
stiha mi na zemlju padaj,
naj joj biti težek.

Ona si počinut mora;
snoćka je još spala,
dobra nam je lani bila,
vsega nam je dala.

Sada pak budi se vu njoj
cvet dišeči šari,
travica zelena raste,
klije ječmen jari . . .

Jabukah bu pak črlenih,
žita kakti zlata;
dobroga bu vsega dala
zemlja nam bogata.

Zato kad na zemlju padaš,
naj joj biti težek,
stiha padaj, kak da dragaš,
drobni, beli snežek.

DRAGUTIN M. DOMJANIĆ

DA ME ŽELJA MINE

Prostri mi, majko, stol u našem domu,
Jer kada jutro iz vrtova sine,
Doći ću kući da vas vidim dobre
Te da me želja, davna želja mine!

Kako sam pošo uzdanjem u život,
Ožaren kako bijah nadom cio,
Valjda se zato sad zamišljen vraćam,
Suviše što sam od života htio . . .

Koliko puta u sumračja mutna,
Nad knjigom nagnut nasmijah se, luda,
I pitah sebe: tko su ovi ljudi,
Gdje li sam ovo, kuda li ću, kuda?

Al, smijeh sam čuo, oko sebe vrisak
Pomodnih ljudi, bogalja i sitih,
Zašto ne prokleh, kada dobro znadoh,
Da sve je moglo sasvim drukče biti!

Koliko puta zastadoh na trgu
Života, gdje se »otmjenosti« kupe,
Ne nađoh srca, tek proniknuh samo
Kroz fine riječi: mizerije glupe!

I sad, kad sit sam bježanja od sebe,
A željan tako čistoće, vedrine,
Prostri mi, majko, stol u našem domu,
Da vam se vratim, da me želja mine!

ANTE JAKŠIĆ

»MARTINE, SUTRA ĆU TE POSJETITI«

MARTINE! Činilo mu se kao da ga je zvao neki glas. Već je bio zadrijemao, a sada se trznuo. Tko ga zove? U sobi nema nikoga. Opet je zaspao. Nu opet je čuo isti glas, poziv: »Martine, Martine! Sutra ujutro gledaj kroz prozor na ulicu. Doći ću te posjetiti!«

Martin, sav uplašen, stade gledati oko sebe. Ne zna je li mu se činilo u snu da čuje glas ili ga je stvarno čuo. Ponovo je legao i zaspao.

Probudivši se slijedećeg jutra, izmolio je svoju jutarnju molitvu, naložio peć te je na štednjak postavio juhu sa zeljem, vrč za čaj, sjeo je uz prozor i počeo je šivati. Mislio je na onaj glas što ga je sinoć čuo. Neprestano je pogledavao kroz prozor . . . Vidio je kako ljudi mimo prolaze. Najprije je mimo prošao neki gospodin, zatim vodonoša, a za njim opet stari isluženi vojnik Stepanić. Ovaj je ispred kuće čistio snijeg.

»Čudan sam čovjek, da, zaista čudan! Stepanić razbacuje snijeg, a ja pak mislim, kako će k meni doći Isus!« Učinivši još dvadeset uboda iglom u kožu, stade razmišljati: »Morao bih k sebi pozvati staroga čovjeka i pogostiti ga čajem. Vani je zima.« Pustivši svoj posao, dolije u vrč još vode te pokuca na prozor . . . Stepanić se okrene, a Martin mu dade znak da uđe u kuću: »Dođi da se ugriješ« – »Krist Te blagoslovio! Pasja je zima«, reče Stepanić.

Martin nalije dvije šalice toploga čaja, kazavši starome vojniku: »Uzmi još!« Dok je Stepanić pio, Martin je pogledavao, zirkao na ulicu. »Zar nekoga očekuješ?«, upita stari vojnik. »Stidim se reći, . . . no, nešto sam sanjao. Znaš, sinoć sam čitao u Svetom Pismu, kako je naš Isus Krist hodao po svijetu, kako je trpio i učio. Znaš li to ili si o tome čuo?« – »Da, čuo sam, čitati naime, ne znam.« »Vidiš, čitao sam kako je Isus došao k nekome farizeju, koji ga je primio hladno. I činilo mi se da mi je netko kazao: »Sutra ću doći k tebi!« . . . Nu, ti samo pij . . . Sada mislim kako je Krist na ovome našem svijetu tražio samo ponizne, siromasima je obećao nebo.« Stepanić je slušao. Zatim reče: »Hvala Ti, Martine Avdjejiću, jer sam kod tebe okrijepio dušu i tijelo.« Tada se stari vojnik prekriži i ode.

Martin opet sjedne uz prozor te stane gledati na ulicu. Mimo prođoše dva vojnika i neki seljak. Onda je došla neka seljanka i stala uza zid. U naručju je nosila dijete, štiteći ga svojim tijelom pred vjetrom. Bila je odjevena u laganu ljetnu haljinu. Dijete plače, a majka ga ne može utješiti. Martin otvori vrata, povikavši: »Ej, dobra ženo!« Ona se okrene. »Zašto stojiš s djetetom ovdje na zimi? Dođi unutra!«

Mlada majka sva začuđena uđe: »Sjedi ovdje, uz peć i nahrani dijete!« – »Nemam ga čime nahraniti, jer i sama nisam već dugo ništa jela!«

Martin ustade, uzme sa stola komad kruha i šalicu pa ulije u nj zeljnatu juhu. »Sjedni i jedi, dobra ženo! A ja ću za to vrijeme pripaziti na dijete. Ja sam također imao djecu i znam kako se to radi . . . « Žena se prekriži i počne jesti, a Martin je sa svojim smoljastim prstima zabavljao dijete. Kad se mlada majka najela, počela je pripovijedati da je žena nakoga vojnika i da je bila kuharica, ali su je otpustili iz posla jer je rodila dijete. Nigdje je nisu htjeli primiti. Potrošila je sav novac. Samo stara žena kod koje je stanovala dala joj je još prenoćište.

»Bog se smiluj, pa ti nemaš tople odjeće!«, reče joj Martin. »Imala sam topao rubac, ali sam ga prodala za dvadeset kopejki.« Martin pođe k zidu, te skine s vješalice svoj stari kaput: »Uzmi ženo, star je, no ipak će ti nešto pomoći.« »Krist Ti vratio!«, odgovori majka suznih očiju. Martin joj ispriča svoje sne. Žena mu još jednom zahvali, pokloni se i otiđe. »Uzmi u ime Kristovo«, reče Avdjejić i gurne joj u ruke dvadeset kopejki. »Kupi sebi novi rubac.«

Martin opet sjedne i započe šivati. Opet je gledao kroz prozor na ulicu. Sad je opazio neku staru ženu, koja je u ruci nosila košaricu s jabukama. Nešto ih je već bila i prodala, na ramenu je nosila vrećicu pšenice. Košaricu je odložila u snijeg, htijući jače zavezati vrećicu. No baš u taj tren dotrči od nekuda neki huncutuš (fakinčić) te ukrade jabuku iz košarice. Htio je uteći, ali ga je starica uhvatila. Dječak je svim silama nastojao oteti se iz staričinih ruku da utekne, ali ona ga je držala za uha, potezala za kosu, vičući da će ga predati policiji. »Pustite me, nisam ništa uzeo!«, vikao je mali.

Martin istrči van tako brzo da su mu očale pale u snijeg, te brzo rastavi ženu i dječaka. »Bakice, oprosti mu u Božje ime!« »Oprostit ću mu na policijskoj stanici!«, vikala je žena. Martin pristupi k dječaku i reče mu neka zamoli ženu za oproštenje. Dječak je plakao i sa suzama u očima zamolio: »Bakice, oprosti mi!« »Da, tako valja«, reče Martin. »Sad uzmi jabuku, a ja ću tebi za nju, bakice, platiti!« Žena se nije suglasila s tim prijedlogom. »Pa što je to platiti jednu jabuku! Što bi bilo kad bismo morali plaćati za naše grijehe« . . . I ispriča joj Isusovu pripovijest o dužnicima . . .

Bog zapovijeda da jedan drugome oprostimo. »U redu«, reče žena, »ali djeca su vrlo zla.« – »Istina je da su neki i zli, ali mi im moramo pokazati kako se čini dobro, zar ne?«

Sada počne žena pripovijedati kako je njezini unuci jako vole . . . Na kraju reče, da je ta stvar zbog jedne jabuke bila baš djetinjasta. Bakica htjede vrećicu pšenice staviti na rame, ali joj dječak reče: »Bakice, pusti, ja ću ti ponijeti, jer ionako idemo istim putem!« Otišli su kao dva najbolja prijatelja.

Martin je zaboravio platiti jabuku. Kada se vratio u sobu i sjeo za svoj postolarski sto uz prozor, već se počelo mračiti. Zapalio je petrolejku. Završio je čizme, pospremio je alat, sjeo je k stolu i otvorio Evanđelje. Još nije počeo niti čitati, kad mu se pričini da mu netko govori iza leđa . . . Okrenuvši se, ugleda kako se u kutu guraju neki ljudi.

»Martine, jesi li me prepoznao?« Tko si ti? »Ja sam.« I ugleda Stepanića, koji mu se nasmiješi i nestade . . . »I ja sam također ovdje!«, ukaže mu se žena s djetetom. »I ja sam!«, reče bakica s dječakom. Oboje se nasmiješiše i soba postade prazna.

Avdjejić osjeti, kako mu je u srcu zavladala toplina i radost. Prekriži se, natakne očale i poče čitati. »Bio sam gladan i vi ste me nahranili. Bio sam žedan i vi ste me napojili. Bio sam go i bos i vi me zaodjenuste. Bio sam putnik i vi me primiste. Bio sam u tamnici i vi me obiđoste!« I na kraju: »Što god ste učinili jednome od moje najmanje braće, meni samome učiniste.«

Tada je Martin shvatio da ga sni nisu varali. Gospodin je Isus zaista toga dana došao k njemu u posjet i Martin Ga je primio.

Ova priča o postolaru Martinu Avdjejiću je njegov događaj, a može biti također i tvoj.

»GDJE JE BOG – TU JE LJUBAV«

LAV NIKOLAJEVIĆ TOLSTOJ
Preveo: STANISLAV BELAJ, S.D.B.

AKO NEMA BOGA . . .

Ono je, čini nam se, ruski kulturni filozof Berdjajev rekao: »Ako nema Boga, nema ni čovjeka!«

U toj riječi snažno je, pregnantno, formulirana čitava kulturna filozofija kršćanstva. U Bogu je temelj svega onoga po čemu je čovjek velik. Bog je jedina punovažna garancija svih ljudskih prava. Zaniječi Boga, ubio si čovjeka; oteo si mu dušu; od njega je ostao samo sisavac i šaka praha koju će raznijeti prvi vjetar i apsorbirati, jedan iza drugoga, razni kemijski procesi.

Tako je. Ništa nije od toga logičnije. Tko uklanja Boga iz života, a opet vjeruje u ljudsku veličinu, niti zna niti je ikada znao misliti.

Ako nema Boga, duhovnoga, osobnoga, besmrtnoga Boga, nema ni carstva duša, ni vječnosti, ni života poslije smrti. A ako u čovjeku nema duše, ako on nije neovisan o materiji, ako sa smrću prestaje njegova osobna egzistencija, onda je čovjek – ništica. I čovjek pojedinac i čovječanstvo. I jedno i drugo samo su »fenomeni«: prolazne, časovite pojave vidljivog zbivanja, utopljene u besvijesti i raspadljivosti materije. Ili su – u filozofiji idealističkog panteizma – trenutačni odbljesci nepoznatog, bezvoljnog, u sebi protuslovnog bitka. Krijesnice samo. Ništa ne značimo. Ništa ne nosimo. Tama nam je i nesvijest i kolijevka i grob. Sve u što vjerujemo, za što živimo, čim se ponosimo, čemu se veselimo, sve su to iluzije i gluposti. Nas nema. Naš je element ništavilo. Jednaki smo kamenu, drvetu, životinji, električnom procesu. Gubimo se bez traga u vječnom lutanju materije. Sutra, pa nas neće biti, niti ćemo znati za se. Naš je ljudski život tragedija. Naše je biće zbir žalosnih fikcija i fatalnih opsjena. Mi jedini od stvari na zemlji bolujemo od neizlječivih fiksnih ideja: svijesti, uma, volje, stvaranja. Narav nam se izrugala u krvavoj ironiji: želja, što se neće i ne mogu ispuniti; veličina i moći, koja je djetinjasto i luđački nerealna. Mi svi živimo samo da budemo osuđeni na smrt. Čovjek se napuhuje i trudi samo zato da na koncu od svega što je učinio ne ostane – ništa. Njegov je konac, kao i konac zemlje i materijalnog svijeta u kojemu živi, rasulo i tupi mir zadnje smrti. Materija, i po kozmičko-fizičkim zakonima, neminovno ide u susret uništenju.

Ako nema Boga, nema ni Providnosti; čovjek i čovječanstvo nemaju onda Oca. Ne može se čovjek – bezvjerac povjeriti jednoj ruci koja je i jaka i blaga; on nije dijete koje sjedi na krilu, puno mira, pouzdanja i nade; on je tada beskućnik koga vjetar slijepog udesa goni od nemila do nedraga; on je brodolomac koji se našao na dalekom otoku, u tuđem kraju, gdje nema nikoga svoga. Čovjek bez Boga osuđen je ili da svisne u svojoj bijedi ili da se s bezobzirnim, okrutnim samoživim egoizmom probija naprijed: vječno spreman da se tuče, da grabi, da puže, da gine, da vara i glumi.

Ako nema Boga, nema ni ljudskog dostojanstva. Na svom čelu ne nosi onda čovjek božanskog pečata; na njega onda nije Svemogući stavio svoje ruke i uzeo ga pod svoje. On onda ne nosi više u srcu klice božanskog života, iskre vječnosti; on više nije plemić i baštinik. On je spao u mizeriju materije; u blato i bijedu svoje tjelesnosti. Bog, božansko posinjenje, milost, otkupljenje po Kristu, učinilo je čovjeka velikim. Svakog čovjeka. I onog nepoznatog. I onog neukog. I onog sa dna društvene ljestvice. On je sin Božji. On je besmrtan i vječan. On će se u Bogu upokojiti.

Ako nema Boga, nema ni ljudskih prava. Nikakvih. Ni osobnih. Ni staleških. Ni narodnih. Nema onda ni slobode. Nema ni istine, ni morala. Sve to ima za pretpostavku nekoga Većega, tko je nad svim ljudima i tko svima može nametati zakone i obveze, ali i davati prava. Čovjek – svaki čovjek – mora biti Božji ako neće da postane rob, životinja, roba na prodaju, stoka za klanje. Ljudska sila može sve to od njega učiniti. Lako. Svaki dan. I učinit će, ne priječi li je viša Istina, nepromjenljivi Zakon, koji je čovjeka učinio svetinjom. Bez Boga je zakon života sila, nije pravo. Pravo je nešto što nema sankcije u vidljivom svijetu; njegov je stan u duši i u glasu iz drugoga svijeta.

Ako nema Boga, nema ni ljubavi. Narav ljude spaja, ali ih i rastavlja: sukobima interesa, strastima i mržnjom. Ljudi su po naravi ljudi, ali nisu braća. Braća postaju istom ako imaju zajedničkog Oca, koji ih sve ljubi i koji od sviju njih traži da se ljube. Krist je prvi unio ljubav u svijet. Tko njega zaniječe, odrekao se i ljubavi; počeo je mrziti.

Bog i čovjek! Ta se dva pojma ne daju rastaviti, osim da čovjeka nestane.

I nestalo ga je, čim su ljudi počeli zaboravljati Boga i ignorirati ga u mišljenju i djelovanju. Od čovjeka je ostao opet samo sisavac; samo životinja što se bori za kruh; samo perverzna igračka nagona; samo nesretni divljak bez Oca i bez Domovine; samo izgubljeni lutalac, obespravljen i osuđen na smrt; samo hrana nožu i puški; samo vječni desperater i kandidat samoubojstva; samo nadničar, lakaj, sluga i rob.

Tko hoće da vidi čovjeka i čovječanstvo u veličini i dostojanstvu, sa srećom i nadom u srcu, on se mora najprije pokloniti Bogu.

Ako nema Boga, nema ni ćovjeka!

Č. Č.

TVOJE IME

Tvoje se ime izgovara više od sviju.
Ono je u ustima pobožnih staraca, redovnika i sviju zemaljskih patnika.
Njega izgovaraju licemjeri upravo onda kad za njegovim sjajem sakrivaju svoju bijedu.
To ime bičuju jezici psovača, koji nehotice priznavaju Tvoju moć, što je kadra dati sreću svakom trenutku.
Tvoje ime zazivaju mornari za velikih nevremena i u času kad lađa tone spajaju ga s imenom svoje majke.
To ime je utjeha u srcu starih grješnica, koje su svi ostavili osim zvjezdanog neba i vjere djetinjstva u zakutku duše.
Tvoje se ime spominje više od sviju imena, više od kruha i vode svagdanje, više od sunca u kišnim danima i kišnih kapi za tvrde suše.
Jer više od svega ti si potreban svima, svima, koji te ljube i koji te preziru.

JERONIM KORNER

LJUBAV

Ljubav je koracala svijetom, velika, lijepa, uzvišena, spremna prigrliti sve, koji je zovu.

Slušala je i promatrala, a nije trebala dugo.

»Ljubim te«, šaputali su muškarci ženama.

»Ljubim te«, odgovarao im je kao jeka glas pun uvjerenja i dršćući od ganuća.

Ali im Ljubav ni s tim nije pristupila, jer joj je zakrčila put mračna i bezobzirna jedna sila, koja je vladala cijelim ogromnim prostorom, a to je bila – Laž.

»Ljubim te«, govorili su vođe narodu, koji ih je pobožno slušao. »Vječno će gorjeti u nama za tebe luč ljubavi . . .«

Želja za čašću, slavom i dobitkom obujmila je svaku misao njihovu. I opet Ljubav nije ni koraknula k njihovim dušama.

»Izgubiše ljudi razumijevanje za istinu«, mislila je ona tužno.

»Vape za mnom, ali Laž je u njima jača.«

Grohotan smijeh popratio je njezine misli. To se ova jača sila smijala nad suzama istinite boli, što kapnuše niz krasno lice Ljubavi.

Ali negdje dalje odavle bdila je majka nad uzglavljem svoga čeda. Njezino je uho bilo gluho za zamaman zov noći, sjaja, radosti. Ono je slušalo samo disanje usnulog stvora uza se, a duša mu je njezina govorila:

»Ti si utjeha i sreća moja. Svega se odričem, da tebi bude dobro i da postaneš jednom valjan čovjek. Ali odricanje je ovo slatko, jer ja te ljubim . . .«

U siromaštvu sjedio je pjesnik nad djelom svog uma. Milovao ga svim žarom duše svoje.

»Ruga mi se svijet, zadovoljan i sit. Ruga mi se radi ideala i ljubavi moje za stvaranje, kraj kojega ništa nemam od udobnosti. No ja ne mogu drugačije, jer ljubim svoj rad . . .«

Bez riječi vedre i poletne, srvan raznim tegobama, vraćao se muž svojem ognjištu.

»Pravo ti budi«, ismijavahu ga znanci.

»Zazirao si od našega načina života, jer si se smatrao nešto većim. Što imaš sada od kreposti, domoljublja i sličnih stvari, ti bijedniče?!«

Zadrhtao je čovjek, ali ponos mu je ipak uzdignuo umornu glavu.

»Žrtvovao sam mnogo za ono, što ljubim i ne žalim. Usprkos vašem bogatstvu ja se ne bih mijenjao s vama . . .«

Izašla je žena, drugarica, pred njega, uhvatila ga za ruku i povela blago u skromni njihov stan. I gle, sinuo je on u zamamnom sjaju i privlačivosti, kao najraskošnija palača, jer je Ljubav ušla u nj s njima.

Nasmijala se Ljubav sada sretno i ponosno. Laž je nije shvatila, pa joj reče:

»Plači, mjesto da se smiješ! Zar nisi vidjela nad kolikim srcima vladam ja?«

»Ne«, odgovori joj Ljubav, »ja bih mogla da zaplačem tek od sreće. Bogati, siti, lakoumni su žrtva tvoja. Ali dobri i iskušani nevoljom su u mojoj vlasti. U naručju svojem ja donosim mnoga pregaranja. Tko ih izdrži, taj je moj zauvijek i taj je upoznao sreću.«

I pošla je Ljubav dalje svijetom, pošla je k onima koji pružaju željno ruke svoje za njom da je privinu na tople i poštene grudi.

ZDENKA JUŠIĆ-SEUNIK

ZIMSKA PRIČA

Lete, lete pahuljice
lagane i male,
tihim zrakom nestašne se
igraju i šale.

Sad na plašte, rjeđe opet
na zemljicu lete,
zimska vila crnoj zemlji
košuljicu plete.

Vidjela je, gdje je gola
bez lišća i čara,
smilila se zimskoj vili
ta zemljica stara.

Po bostanu svoga carstva
sakupila mile
anđeliće kerubine
krasne, zlatokrile –

pa im dala srca bijela
uvenulih lijera,
na zemljicu nek ih siplju
diljem svakog smjera.

Anđelići poslušaše
caricu si vilu
i brzo su započeli
svoju igru milu:

Lete, lete lijerska srca
nevina i čista,
i divotom anđeoskom
sva se zemlja blista.

Svud se bijeli bijelo granje
gora i planina,
cijela zemlja sad se čini
srcem kerubina.

Samo ljudi – jerbo tajna
nije znana svima –
vele, da to snijeg prši,
da je došla zima!

RIKARD KATALINIĆ-JERETOV

PROUČAVANJE POVIJESTI – JAMSTVO SLOBODE

U životu evropskih naroda opaža se u naše doba neki neobičan pokret, koji ne može proći bez izvanrednih promjena u međunarodnim odnosima. Taj pokret u ovo prosvijetljeno doba ne bi imao biti bez svakoga pravnoga temelja; stoga opažamo da taj narod svoje težnje opravdava i brani prirodnim, a onaj povijesnim pravom; ovaj se pozivlje na vječne zakone usađene u srcu svakoga naroda, onaj pak na starovječne listine.

Hrvatski narod ne htjede biti posljednji u tom narodnom pokretu; pa da se ne bi ni kosnuo bio, on sam bi ga bio povukao u svoje kolo; jer on je »četa na predstražah dvajuh svieta«.

Ali hrvatski pokret je u tom sretniji od mnogih inih što se može nasloniti na jedno i na drugo pravo, na prirodno i na povijesno, na zakone Bogom urezane u njegovu srcu i na zakone pisane u starim spomenicima; a gledao on na jedne ili druge, opazit će sa žalošću da nije sad onako velik i slavan, kao što bijaše nekada, dok ga ne oštetiše silne nepogode, pošto su se razbile na njegovim grudima.

Iznemogao u višestoljetnoj borbi, hrvatski narod pada malo ne u potpunu nesvijest. Probudivši se, uviđa da se susjed nevjerno poslužio njegovom vremenitom nesvješću; da si je prisvojio od njegova imetka i teško stečene slave; štoviše, da mu se i ostaci stare tečevine spočitavaju kao tuđa milost.

Stoga je hrvatskomu narodu u tom stanju od silne potrebe da dozna kakav je bio prije nego je ikakav savez bio sklopio s ikojim susjedom; dokle se u ono doba širio; kakav mu je bio javni život.

Kad naš narod bude potpunoma poznavao povijest svoju te iz nje proučio da ima samostalnu prošlost u svakoj grani javnoga života: onda neće slavu ili jamstvo svoje političke slobode tražiti u tom da bude priljepak ikoga naroda u ikakvom obliku. Onda će tek biti svoj u svojoj kući. Kamo sreće da se u čitavom hrvatstvu probudi ova potpuna narodna svijest, toliko mu potrebita u ovaj čas, kad ove riječi pišemo! I ovo neka bude glavna namjera ovoga djela.

F. RAČKI

ZNANOST SPAJA NARODE

Ako se narodi sada potpunije poznavaju, prem se s toga ne paze, ima se mnogo pripisati znanosti, koja je svekoliko biće njihovo i njih svakoga pojedinca i u zamjenitim im odnošajima divnom ustrajnošću proučila. Nema gotovo jezika na zemaljskoj kugli kojega nije svojim oštrim nožem raščinila; nema gotovo plemena kojega naravna i duševna svojstva, običaje, vjeru, sudbinu nije učinila predmetom najpotanjijih i najsvestranijih istraživanja, prešavši, štaviše, preko pisanih spomenika, činila je kamen i kovine prosloviti o prvobitnoj prosvjeti ljudskoj. S tom analizom spojivši sintezu, poredala je znanost plemena i narode po srodnosti njihovoj u skupine, e je ona u tom smjeru dala povod da se na prosvjetnom, pače i na državnom polju udružuju narodi koje je davna prošlost rastavila bila. Ako se danas poznavanje prirodnih sila raširilo i u nižim slojevima pučanstva, te ono djeluje i na razvitak prometa i obrta: to se opet ima pripisati znanosti, koja je one sile ispitala i moć njihovu na vidik iznijela.

F. RAČKI

TAKO JE BILO U TRAVNIKU G. 1848.

Katolički kmetovi u bosanskoj Posavini plaćali su do pada Bosne turskom sultanu »desetinu« svega svoga prihoda. Povrh toga davahu svojoj vlasteli (agama i begovima) deveti dio svoga prihoda. Ako je dakle kmet npr. kod žetve dobio 10 mjerova pšenice, onda je po jedan mjerov morao dati sultanu i vlastèlinu, a kmetu ostade 8 mjerova. Tako ostade do godine 1847., kad je bosanskim vezirom postao siloviti Tahir-paša. On je odredio da kmetovi moraju svojoj vlasteli podavati »trećinu« , a ne »desetinu« svoga prihoda. Odsada će, dakle, kmet od svakih 10 mjerova žita morati sultanu dati 1 mjerov, a od preostalih 9 mjerova ima jednu trećinu (dakle 3 mjerova) dati vlastelinu, tako će kmetu ostati samo 6 umjesto dotadašnjih 8 mjerova žita.

Ovomu se nalogu ne htjedoše pokoriti kmetovi u bosanskoj Posavini. Zato ih njihova vlastela prijaviše Tahir-paši, koji je imao svoje sjedište u Travniku. Vezir odredi, neka k njemu u Travnik dođu posavski begovi i predstavnici njihovih kmetova. U ime kmetova budu poslani: Marijan Morkeljev, Mika Nedić i Marijan Marković, sva trojica katolici.

Okružen posavskim begovima, pusti Tahir-paša pred sebe ovu trojicu predstavnika bijedne »raje«, te ih upita:

»Primate li ovu naredbu, po kojoj ćete svojim gospodarima davati trećinu, ili ostajete pri starom, da podajete samo devetinu?«

Kmetovi odgovoriše veziru:

»Gospodaru! Mi živi ne možemo podlegnuti pod nepravednu trećinu, nego ostajemo pri starom, kako podavahu naši djedovi, pradjedovi i šukundjedi i njihovi pređi!«

Nato se vezir okrene k begovima, te ih zapita:

»Što ću s ovom rajom? Kažite mi!«

Begovi se naklone Tahir-paši, te mu odgovore:

»Gospodaru! Vi bolje znate što ćete učiniti s njima. A kad nas pitate, kažemo vam, što nalazimo za prijatno. Dajte neposlušne ćopire potkovati (tj. po tabanima šibati). Tada će naučiti slušati vas kao carskoga namjesnika i nas kao svoje gospodare. Drugoga lijeka nema njihovu neposluhu.«

Čim to rekoše begovi, odmah se okrutni vezir kao smamio. Skoči sa šiljketa, pa udari rukom o ruku. Nato dolete u sobu »kavazi« (sluge), kojima vezir reče:

»Pograbite ove ćopire, pa ih vodite dolje na dvorište. Tamo ih povalite, pa udarajte, dok ne reknu: Dosta je!«

Jadni kmetovi bijahu ionako već izuveni, jer pred vezira morahu doći bosonogi. Gurajući ih nemilo u rebra izvedoše kavazi sva tri kmeta u dvorište. Tu ih povališe na leđa, te svakomu povezaše noge uporedo. Po dva kavaza skrenuše nesretniku užetom noge prema nebu, dočim po jedan kavaz drži svaku ruku, a jedan opet glavu. Nato priđu dva kavaza s drenovim štapovima, te počnu jednoga po jednoga jadnika udarati po tabanima. Kmet bi pod strašnim udarcima jaukao da se daleko čulo, a Tahir-paša je s prozora promatrao to krvničko djelo. Brzo je na tabanima popucala koža, pa je tekla krv, koju su lizali prisutni psi. Naskoro su počeli s prstiju vrcati nokti, a zatim otpadati i dijelovi živoga mesa. Sve bi to hvatali pohlepni psi, koji su pritom jadnoga kmeta znali ujesti i za golu nogu. Kavazi su drenovačama mlatili po tabanima dotle dok se nije nesretnik onesvijestio od pretrpljenih boli. Tekar tada, kad je, Tahir-paša s prozora vidio da je kmet prestao jaukati, doviknuo je kavazima: »Dosta je!«

Kad bi tako prestalo mrcvarenje prvoga kmeta, nastaviše kavazi svoje krvavo djelo na drugom jadniku, da konačno dovrše na trećemu. Tako izubijane kmetove ostaviše u dvorištu dok se opet ne osvijeste. Zatim ih posadiše na konje da ih odvedu u Posavinu. Jedan od ovih nesretnika umro je od zadobivenih udaraca čim se kući vratio. Druga dvojica živjela su još g. 1879., ali bijahu sakati na obje noge. Oni su g. 1878. dočekali okupaciju Bosne, kad je konačno prestalo tursko nasilje.

DR. RUDOLF HORVAT

MOLITVA

O Bože, koji dade nam u baštinu
najslađu zemlju i more najgorčije,
daj nam i milost da sveđ mogli budemo
tu masnu grudu orati,
taj mermer kamen lomiti,
tim sinjim morem ploviti!
Duboko neka režu naši plugovi,
visoko nek se dignu naši batovi;
al' naša vesla, i sidra, i jarboli
nek pljuskaju sve valove,
nek stružu svim dubinama,
nek strše nad svim vodama.
O Bože, daj nam ljutih suza potoke,
da more naše postane još gorčije
za tuđa usta . . . Pa ćemo te slaviti
u danak sreće šuštanjem
pješčanih žala, pustinjskih
oluja divljim pjesmama!

VLADIMIR NAZOR

SVE U SVOJE VRIJEME

Truda se ne bojte, muke se ne plašite! Na trudu žito rodi, o muci grozdovi vise. Da se radi, to je suđeno svima; to je suđeno dobru; to je suđeno zlu; to je suđeno čovjeku što ima razum, to je suđeno biću što ga nema. Ako se težak i njegova čeljad zorom dignu te raziđu da polje izoru i okopaju, da žito posiju i pobranaju, da snopove ovrše i grozdove poberu: a to razbojnik i njegova družina mrakom na noge skaču te se dogovaraju gdje da zasjednu i dovrebaju, kako da uzmu i koga da ubiju. Ako žitar žitnice puni, a to mravak svoj mravinjak puni; ako prelja svilu prede, to joj bubica pomaže; ako radnik preko vode most gradi, to će dabar ispod vode da sagradi; ako književnik kulturnih naroda knjige probire, te sav dobar nauk katkad u jednu knjižicu smetne, to i pčela sve livade obleti te sladak med u košnicu spravi. – Eto vidite, da svi rade, i dobri i zli, razuman čovjek i nijemo živinče. Ali bit će drugi blagoslov radiocu dobru i poštenu, a drugi zlu i nevaljalu.

I ne samo da rade nego još i u svoje vrijeme rade. Onaj težak, za koga vam rekoh, uza svu čeljad i razbojnik onaj uza družinu svoju pobjegoše kući kako snijeg zapane te Božić nastane: i to težak u svoju kuću, da večera na Badnjak večericu, Bogom stečenicu, i popije trijeznu kapljicu; a razbojnik, pusti sin, koji u svoju kuću ne smije, on će u svoje zimovnike, da blaguje pečenicu krvavu otmicu i da nagne čuturu pijanicu. Zidar u ljeto gradi kuće i palače: u zimu planduje; ali kako mlado sunce grane, to i njemu alat u ruci te premeće kamen i žlicom radi. Ptica lastavica, kako trava vene, gorica požuti, vjetrovi puhnu i slana se zabijeli: tada ona krilom uzleti, more preleti, te u tuđem kraju, u toplijem kraju boravi zimu, dok je preboravi; a kad snjegovi kopne i ledovi se tale, kad gorica zalista, a travica nikne: tad se i lastavica vrati doma i pod krov zaleti.

I mladim učenicima, kad jabuka zarudi i grozdovi se nadmu, kad se škola douči, i njima je onda blizu do raja: slatka im sloboda ruke širi, zvijezda im zavičajka milo zatrepti, misli zavru, srca zaigraju, zemlja im i more otvore putove i kola i brodovi razvezu ih svuda, a pragovi domaći suzom se obliju: »Da si mi zdrav, mili oče! Da te poljubim, slatka majčice! Kako si mi, dragi brate? Što mi radiš, biser-sestrice?« Tako se onda milo pozdravlja, a još milije odzdravlja.

Ali kad u vrtu nema što da pobereš, u vinogradu nema što da otrgaš; kad lišće padne, a sunašce poblijedi, te Svi sveti hrupe, tada nastaje žalosna pjesmica: »Zbogom, oče, za mene se ti staraj! Zbogom, majko, u srcu me nosi! Zbogom, brate, u pohode mi dođi! Zbogom, sestro, pismo mi napiši!« Iz kuće im suza odgovara, a stari otac glasno progovara: »Da mi što naučiš, sinko!«

FRAN KURELAC

IZ »ŽUMBERAČKIH ELEGIJA«

(Ulomak)

Oj vi gorski svećenici,
neshvaćeni mučenici,
nitko ne zna vašu tugu,
nit vam jade ne poznaje;
vi možete drug tek drugu
isplakat svoje vaje;
sretnimi vas ljudi misle,
a vas teške bijede stisle.

Snijeg praminja, bura vije,
nigdje puta, staze nije:
na vrletnoj gorskoj kosi
što l'to jecnu, što l'to sinu?
– To svećenik starac nosi
umirućem popudbinu;
po smetovih teško kroči,
da u bijedu nadu toči.

Sve je pusto, nigdje ništa,
nigdje krova nit ognjišta,
vjetar cvili, kiša lije –
podaleko iza gora
grom se ori, munja sije;
tko do župnog stupa dvora
u to kasno noćno doba:
valjda mrtvac iz svog groba?

Bijedan putnik – služba zove,
njega ove u visove;
a župnik ga rado prima –
ta i kud bi mogo sade?
S njime dijeli sve, što ima,
tek mu svoje krije jade;
o puka mu zbori bijedi,
da ga brani, da ga štedi.

Oj vi gorski svećenici,
Božje pravde navjesnici!
Utješnici cvilnoj suzi
prezrenoga, jadnog puka,
jedini mu vjerni druzi
posred sreće, posred muka,
prezirom vam svijet to vraća,
progon vam je svjetska plaća.

Kad vam s tuge srce svisne,
kad vas ljuta boljet stisne
tko vas pita, gdje vas boli?
Tko vam suzu da utomi?
Šuti, trpi; pjevaj, moli,
makar da se srce lomi;
tko još da se za vas brine,
kukavice sred planine!

U pustoši, u samoći
ostavljeni, bez pomoći,
vašoj maloj u sobici –
Bog će zadnji dah vam čuti,
ko cvjetići samonici
tako ćete uvenuti;
skroman grob sred vašeg stada,
to vam konac i nagrada.

Oj vi gorski svećenici,
Božjoj slavi žrtvenici,
Vaše suze, vaše jade
kano cvijeće anđel kupi,
da vam krasan vijenac dade,
kad vam k smrtnom logu stupi;
jer je vaše sve trpljenje
bilo drugim na spasenje.

JOVAN HRANILOVIĆ

ČOVJEK

Pod tom riječju ne mislimo u ovaj čas na određenu vrstu posebnog roda bića u prirodi, nego na vrijednosni pojam, odnosno vrhunac vrijednosnih normi, koji istražujemo poznatom opomenom: »Budi čovjek!« U tom smislu »ČOVJEK« je kruna napora svakog pojedinca, koji odbacuje sve što ne bi bilo dostojno čovjeka ne samo u vanjskom držanju nego u osvjedočenju duha, da ono držanje, koje je izabrao, odgovara najviše idealu čovještva.

Napor svakog pojedinca sličan je, da tako kažemo, naporu Boga, koji je kao krunu svog stvaranja poslije svih bića stvorio čovjeka. Ali budući da je pojedincu teško istesati sebe u potpuna čovjeka, silazi na zemlju Bog, koji postaje čovjekom, da čovjek postane ne samo čovjek, nego nadčovjek u duhovnom smislu: svetac.

Najveća odlika pojedinca jest kad o njemu možemo kazati da je *»PRAVI ČOVJEK«*. Oznake tog »pravog čovjeka« nisu zapisane ni u kakvim knjigama. Tog »pravog čovjeka« prepoznaje prosti seljak i divi mu se jednako kao i najučeniji mudrac. Taj se »pravi čovjek« može naći u radniku, težaku, u intelektualcu i umjetniku.

Bez te odlike zasjenjen je svaki rad i najglasovitijeg učenjaka. Takav »čovjek« nije povlastica nekog višeg staleža. On se nalazi u svim oblicima života.

Mi o tom čovjeku govorimo, za tog se čovjeka borimo i trsimo se da ga najprije u sebi izdjelamo, a onda u drugima. Takvog čovjeka ne mogu izbaciti iz sebe kao nekakav trgovački proizvod nikakvi strojevi niti teorije. On izronjuje iz dubine duše dugim naporom i borbom.

Karakternost, koja najviše odgovara pojmu čovjeka, ne dobiva se u nasljedstvo, ne potvrđuje se nikakvim diplomama ni visokim položajima.

Priznajemo da je najteže pitanje odrediti oznake »pravog čovjeka«. To nije samo poštenje, to nije samo iskrenost ni milosrđe, dobrota, plemenitost, to nije samo ćudorednost. Sve, što je dobro mora biti u »pravom čovjeku«. Međutim, »dobro« je prilično neodređen pojam a da bismo ga mogli jednostavno prihvatiti. No ipak možemo postaviti bar neke opće oznake tog čovještva. Filozofija nam u naravnom pogledu jedina može dati zadovoljavajuće rješenje. A ona kaže da je čovjek razumna životinja. Prema tome koliko čovjek popušta tijelu i njegovim nedopuštenim zahtjevima, toliko se više približuje životinji.

Krvoločnost, proždrljivost, ljutitost, strastvena mahnitost, pohlepa za tuđim, moralna razuzdanost, mržnja, osvećivanje, podlost, rasipnost, zloba itd. nisu zacijelo oznake »pravog čovjeka«. Teški prestupci Božjega i naravnoga zakona ne ruše samo vezu s nadnaravnim životom, nego uništavaju i sam naravni život. Nije to samo uvreda Boga, nego i degradacija čovještva.

A što čovjek više nastoji da u njegovu životu i djelovanju dođe do izražaja razum, sve je više čovjek, jer živjeti po razumu znači prihvatiti svaku istinu, a s njom i dobrotu.

Mi smo kršćani sretni što u zbrci i sumnjama vrijednosnih teorija imamo određene smjernice i skalu vrednota. Za nas su Bog i vjera najviša vrijednost, a za njom čovjek.

Tragika suvremenog svijeta nije samo u tome što gine pojedinac čovjek, nego što iščezava čovjek kao pojam osobnog, slobodnog, svjesnog i razumnog bića.

»Pravog čovjeka« možemo naći i izvan kršćanstva, ali smo duboko uvjereni da samo milost može za duže vrijeme održati ravnotežu između duha i tijela, bez koje ne može biti pravog čovjeka. Ali za kršćane postoji još jedna teža opasnost: da oni koji ne žive kršćanski, ne žive ni ljudski, jer ne ispunjuju obveze koje im savjest nalaže. Kršćanin zapravo ne može biti prost čovjek; on je po svom pozivu dužan uzdići sebe na nadnaravna čovjeka: sveca.

Farizejština ne samo da ruši duhovni život pojedinca, nego i njegov naravni život snizuje ispod dostojanstva čovjeka. Takvome bi trebalo doviknuti: »BUDI NAJPRIJE ČOVJEK!«

Mi bismo poput Diogena mogli sa svjetiljkom u ruci tražiti čovjeka. Ima, nažalost, odviše živina (životinja) u čovječjem liku, ima ih mnoštvo, koji nose masku čovjeka velikodušna, razborita i čestita.

»Za veličinu čovjeka i njegovu slobodu od okova strasti, nepravde i nehumanosti neka budu svi naši napori i molitve«!

RAJMUND KUPAREO O.P.

VEČERA

Uzmanjkalo mu novaca.

Sutra je prvi, sutra će mu i pismo s novcima stići – ali što će danas?

Objedovao nije. Da bi mogao bar večerati, prodao je – za forintu – nekakvu knjigu.

Ide veseo prema gostionici računajući što bi za 90 novčića naručio – jer šestica ostaje listonoši – s njom odmah u drugi džep!

On u misli, al' eto šegrta s bocom vina u ruci. Spotakne se, padne, razbije bocu i razlije vino. Šegrt u plač.

Skupilo se derišćadi oko njega te ga još plaše kako će ga majstor! Siromah šegrt plače sve jače. Ne će kući! Boji se.

A naš đak? – Posegao u džep i dao mu sve što je imao: – Eto, mali, kupi novu bocu i vina. – Pak pođe kući bez večere spavati . .

Svlačeći se izpadne mu šestica iz džepa. Živio! Listonošinu šesticu – koju bješe, kako znamo, u drugi džep spravio – sasvim je zaboravio.

Obuče se i kupi hljebac kruha. Za listonošu je sutra lako!

Večerao je kruha i vode – i bio je sretan.

Teško da bi se te večeri ma s kim mijenjao bio!

FRAN MAŽURANIĆ

NAŠA ZEMLJA

Nijema se prostire pred nama, a kako je puna značenja i misli! Sve iz nje niče, sve se u njoj rađa, njezina je plodna utroba rodila narod koji je još pred tisuću godina okrunio Tomislava svojim prvim kraljem. Gle, tisuću godina vladaju kraljevi ovim narodom kojemu smo ja i ti djeca: kroz tisuću su godina naši djedovi orali ovu plodnu brazdu, natapali je svojim znojem i krvlju, patili se uz nju i kliktali od radosti, kad je vjetar zaljuljao žutim klasjem koje je sazrelo da padne pod oštrim srpom. Tisuću su godina timarili naši djedovi blago, volove s velikim zamišljenim očima, ovce s toplim runom i vitke konje s tankim brzim nogama i s dugačkom grivom, koja im lepršа na vratu. Tisuću su godina vezali i okopavali vinograde – gorice – da im njihov sunčani plod ogrije zamrzle žile kad pritisnu studen i zima. Tisuću je godina neustrašivi Primorac izdizao jedro na lađu, pripetu uz strmu liticu, da se uz povoljan vjetar otisne na debelu pučinu. Ljut je bio Neretljanin, a ljut i senjski Uskok, i Mlečić se morao poslužiti ognjem i mačem da mu stiša bijes. A dolje, sasvim na kraju, sjelo gnijezdo golubovo, bijeli Dubrovnik, gdje je slatkoća hrvatske riječi budila zavist kulturnoga susjeda preko mora.

Salve magna parens frugum, magna virorum! Zdravo velika Majko plodova i muževa!

Sve si rodila, zemljo, sve što treba, da tvoj narod bude poštovan i pošten na tvojoj grudi, tek nam riječi nisi dala da iskažemo pravu radost i slavlje što ga srce osjeća kad te vidimo prostranu i lijepu, kako nas griješ i kako nas grliš. Nijemo si raskrila svoje nabrekle grudi i braniš njima svoju djecu, nijemo ih grliš i privijaš uza se. Ja osjećam, ti živiš, i tvoj nijemi glas razborito govori svakom srcu, koje ga umije čuti.

I tvoj je lik ozbiljan poput usuda, i gle, kad tražim sebe, ti mi se smiješiš i pružaš svoju žuljevitu ruku da mi pogladiš kosu. Privinula si u svoje krilo onu drugu, koja me je rodila, i sirotica – živa se napatila dok je od onog pileta stvorila momčića.

Tebi, zemljo, majko, ova pjesma radosti i boli! Tebi i Tvojoj djeci – svim Hrvatima, kojima srce kuca za Tebe, majko!

IVAN KRNIC

MATIJA GUBEC

Balada

Tužno zvone zvona stara,
Zvona hrama svetog Marka,
Dim se sivi u vis vija,
Postelja se sprema žarka,
Postelja kralja Matije.

Crveni se oganj diže,
Gvozden prijesto vatra liže,
Crven krvnik kliještam drži
Krunu što će sad da prži
Čelo kralja Matije.

A on?!

Uspravio je čelo kao div
I duh mu leti kao soko siv
U zagorskoga divnog kraja selo,
Što izdiglo se kao stado bijelo.

Tamo je njegov rod,
Tamo je njegova lipa,
Tamo je njegov dom,
Tamo je njegovo sunce,
Tamo je njegov grom!

Tamo je sklopio ruke
Na ishodu dana svog.
Tamo je volova gojnih
Vodio blagi plug,

Tamo je vrtić, cvijeće,
I brda i polje i lug,
Tamo je bio otac
I vojno i vjeran drug.

Tamo je mirno htio
Uz crkvicu svoju mrijet,
Kao što umire »bogac«
Jadni i gladni kmet!

A tad?! . . . »Haj, što je tada bilo!?
Što prodrznu se Tahi zublju kletve
Na kućišta nam svetih bacit krov?
Što gaziti si stao naše lijere?
Što bjesnio si kano ljuto zvijere,
Što ušao si đavo u naš raj
I trgao nam s prsi jadovnih
Čestitih žena čisti zagrljaj?

Hej, Ferko Tahi i drugari tvoji,
Tko da ih znade, tko da ih broji?
Svi mislili ste da je Hrvat kmet
Tek janje ludo, bijelo,
Što za vas mora mrijet!

Zgrčili smo svoje pesti,
Sjekire digli i kose,
Palili sela i dvore,
Kao da vile nas nose.
Što nam je došlo do šaka,
Sve se je moralo strt,
Ono što nama ste htjeli
Dali smo vama – smrt!

Vi ste nam nudili lance,
Bičem nam krotili leđa,
Mi smo trgali križe
S grobova vaših pređa.

Vi ste nam trgali žene
S ognjišta svetoga mira,
Mi smo se igrati stali
Krvavog s vama pira.

Ako smo zgriješili strašno,
Strašnija kazni nas kob,
Al' i vaša gnjila trupla
Čeka već kleti grob!«

Plameni se oganj diže,
Gvozden prijesto vatrom liže.
Crven krvnik kliještam drži
Krunu što će sad da prži
Čelo kralja Matije.

Što blijede ono vlastela?
Što njihov zanijemio rug?
Što tako plaho gleda
Plemić plemiću drug?

On! . . . Seljak . . . Stoji. Čela ponosna
Ponosit kao roda svoga gora,
Kraj koje bura urnebesna huji,
Al iza noći vijek je ruji zora.

Njemu ko munje žarile se oči,
Božanstvom njegov plamtio je gled,
Dignuo ruku, kao prorok sveti,
Zanosnom vatrom planu obraz blijed:

»Vi tijelo moje lako ćete spalit
I srušit u prah kao stari hrast,
Al duše moje nećete strovalit,
U vječnoj zori vječito će cvast.

I rodu mom će svanut zora bijela,
Stotinu ljeta k vječnosti će proć,
I dok će ginut bogata vlastela,
Matija Gubec nanovo će doć.

I čitav narod bit će jedna četa,
U jedan tabor hrliti će svi,
A ja ću sretan ustati iz groba,
Visoko dignut barjak hrvatski.«

Krvnička ruka shvatila mu tijelo,
Stavila žarku krunu mu na čelo.
U strašnoj grozi drhtnuo je svijet.
Hoćeš li uskrsnut tako, kako si znao mrijet,
Seljački kralju, Matija?

DR VELIMIR DEŽELIĆ, ST.

O SLOBODI I DOMOVINI

Gdje ti je sunce Božje prvi put zasjalo, gdje su ti zvijezde nebeske prvi put sinule, gdje su ti Njegove munje prvi put očitovale Božju svemoć, a Njegove ti oluje svetim strahom prohujale dušom, tu je tvoja ljubav, tu je tvoja domovina.

Gdje se prvo čovječje oko ljubazno nadnijelo nad tvoju kolijevku, gdje te majka tvoja prvi put s veseljem na krilu nosila, a otac ti riječi mudrosti i vjere u srce usađivao, tu je tvoja ljubav, tu je tvoja domovina.

Pa bile to i gole stijene ili pusti otoci, i stanovala tamo s tobom bijeda i nevolja, ti moraš tu zemlju uvijek ljubiti; jer ti si čovjek i ne smiješ je zaboraviti, nego je moraš nositi u svome srcu.

Nije sloboda isprazan san i pusta tlapnja, nego u njoj živi srčanost tvoja i ponos tvoj i uvjerenje da potječeš od nebesa.

Tamo je sloboda, gdje smiješ živjeti, kako se sviđa hrabru srcu; gdje smiješ živjeti po običajima, načinu i zakonima otaca, gdje te usrećuje ono što je već tvoga pradjeda usrećivalo; gdje ne zapovijedaju tobom nikakvi tuđi krvnici i gdje te tuđi goniči ne gone, kao što se marva batinom goni.

Ta domovina i ta sloboda jesu najsvjetlije blago na zemlji, koje sadržava neograničenu ljubav i vjernost, najplemenitije dobro koje dobar čovjek na zemlji ima i želi imati.

ERNEST MORITZ ARNDT

Slapovi na rijeci Krki kod Skradina u Dalmaciji (»Skradinski buk«)

NAŠA ZEMLJA

Zemljo naša, zemljo mila,
Slavna majko roda slavna,
Ti kolijevko starodavna,
Gdje se rađa hrabra sila,
Od vjekova koja sveđe
Krstu brani svete međe!

Gizdava si, ponosita
Zatočnika svojih dikom,
A na užas protivnikom
Kao groblje glasovita.
Do dva svijeta, što se kolju,
Mejdan dijele na tvom polju!

Po ravnicah i po gorah,
Preko šuma zelenica,
Između rijeka srebrenica,
Pa od mora sve do mora
Ti se stereš divnim sagom,
Ti se kitiš svakim blagom!

Žarkim suncem, modrim zrakom
Smije ti se otac s neba,
Imaš vina, imaš hljeba,
Imaš svega srdcu svakom,
Kom si mila ti u svemu,
Te sve tvoje prija njemu!

Obiluješ svakim miljem,
Milim zvukom guslo-žica,
Milom krvi ljepotica,
Cvateš smiljem i koviljem,
I na uzor u sve glase
Oriš s divnih pjesama se!

Oj sve tvoje krasno li je
I premilo svakom sinu,
Koj' ne ljubi majku inu,
Koj' pastorkom tebi nije,
Već uz hranu tvojim kruhom
I tvojijem diše duhom!

Zato sinci zemlje ove,
Prionimo k njojzi bolje!
To je naše, sveto polje,
Na koje nas život zove,
Da radimo, da tvorimo,
Da se na njem proslavimo!

Stojmo čvrsto na tlu tome,
Stojmo svi u jednom kolu,
Svoju zemlju, makar golu,
Sačuvajmo rodu svome,
Na njoj život da mu pravi
Tuđi korov ne zadavi!

Prah pod našim koracima
Prah nam slavnih pređa to je,
Prah Zrinskoga i Hrvoje
I mnogijeh sličnih njima,
Bud'mo i mi vrijedni dosti
U njem shranit svoje kosti!

PETAR PRERADOVIĆ

PJESNICI

Svi su pjesnici tihe žrtve svojih velikih zanosa, koje ne mogu izživiti u ovom svagdanjem, grubom i prebrzom životu, koji traži da zaborave sebe i svoju unutrašnjost.

Jer kad bi im bilo dano da smireno žive svojim životom, uranjajući i smjerno prisluškujući svoju dušu, kolike bi ljepote bile ostvarene, kolike istine utvrđene, koje ovako propadaju u nepovrat.

Usud valjda želi, pa su pjesnici rijetko kada kormilari na barci svoga naroda. Najčešće su obični putnici, koji iz prikrajka motre kuda plovi barka, a za oluje i nevremena strahuju i trpe s narodom, tješe ga i podižu mu klonulu dušu.

Jer svi istinski pjesnici nemaju vlastite duše, nemaju ni srca vlastitoga: oni su oboje dali svome narodu – i vjerujem, da bi svaki pjesnik, u svakom času bio kadar žrtvovati sebe kad bi se radilo o spasu, slobodi i budućnosti njegova naroda.

Da, pjesnici su rijetko kormilari, oni su obično putnici na barci svoga naroda, svijetle zastave svome narodu, koje ovaj diže na stijeg svoga ponosa za svih velikih nevolja i nesreća, koje ga snalaze.

Obiđite narode koje je zadesila nevolja ropstva pa ćete vidjeti kako s njime njegovi pjesnici, kao Jobovi, strpljivo snose zlo i ne tuže se, već se pribiru i liječe, bodre i čeliče, a njihove pisane riječi idu poput molitava kroz usta narodna, koja ih primaju kao balzam ili obraćenik hostiju, koja mu je unijela svjetlo u mračnu i već očajalu dušu.

Pjesnici su poslanici Božji, koje, kad odredi nevolju na narod, Bog k njemu šalje da mu tumače zašto je kažnjen. I još se nijedan narod nije izgubio i propao, ako je imao svoga pjesnika, bar jednoga velikog pjesnika, jer su njegove riječi, poput anđeoskih krila, svijetlo zalepršale u najteži čas i poput divnih, svemirskih zvukova obuzele duše i učinile te se nebo spustilo na zemlju i ljudi su osjetili blizinu Boga.

JOSIP VELEBIT

BOŽE, TI ZNAŠ ZAŠTO?

Na ovu grudu tijelo razapeo si moje. Ono je ko stablo, slijedi zakone svoje, jer za druge lista. U cvijetu, kad blista, za druge ljepotu na njihovu putu u preblagoj sjeni, kao majka u zjeni preplašenoj djeci smireno tad pruža.

Doista, u sjeni razgranatoj mojoj svi, koje ljubavlju Bog žari, pjevat će tad ko proštenjari noseći u sebi pjesmu pravu, dijeleći srce za svetu javu.

Bože, ti znaš zašto si me razapeo i vijenac trnja oko srca mog spleo.

Bože, ti to jedini dobro znaš!

U svjetlu vjere ja trpim, u ljepoti dana ja molim, ko dijete Tvoje molim od majke naučeni Oče naš!

TON SMERDEL

SUĆUT

Uz čistu srijedu

Na obali kraj mora stoje vozari i kola. Na jedna od njih sjela dva dječarca. Vidi im se na licima da su čeda bijede, patnje i nevolje. Djeca su to kakve prevarene nesretnice, pa su danas, eto, bez paske tako na obali kraj mora ne bi li zaslužila koji grošić. Mlađi dobio je negdje komad hljeba te je slasno zagrizao u nj. Stariji gleda samilosnim okom – gladan je kô gladna godina. Ipak šuti. Mlađega je dirnuo onaj pogled živo u srce.

– Ti si gladan? – upita.

– Jesam – odvrati stariji.

– Na! – i pruži mu cijeli komad kruha.

– A ti? – upita tek onako stariji, uhvativ pohlepno crni hljeb.

– Ja sam jeo sinoć – jedi samo! I mlađi polegne na kola sve onako pod cjelovom sunca, samo da usnije i da tako pregori onaj zalogaj. Stariji kusa hljeb, kô da j'ono ambrozija.

Ja razumjeh jedva u onaj čas što znači s u ć u t.

RIKARD KATALINIĆ JERETOV

KOD KUĆE

»Djedi vaši rodiše se tudijer,
Oci vaši rodiše se tudijer,
I vi isti rodiste se tudijer,
Za vas ljepše u svijetu nema.«

IVAN MAŽURANIĆ

Stari moj grade, kako te ljubim! Ti si mi i svojom burom i svojim morem i svojim kamenjem srcu prirastao! – Pod svakim kamenom leži koja mila uspomena, – ta moje najmilije uspomene i leže pod kamenom!...

Ljubim te – zato mi i jesi tako lijep! Ljubim te – zato mi odlane uvijek u tvom krilu.

Kad se otisnem u more, kad krenem u polje, kad sjednem ispred kuće, opsjenjuju me vesele slike mojega djetinjstva.

Te slike skaču oko mene, viču, vrte se i smiju dok se i ja s njima u kolo ne uhvatim... Lagano, lagano! Odvikao sam kolu, veselju i sreći...

Nedjelja je. Svijet ide u crkvu. Sprijeda čopor vesele, čisto obučene dječice.

Kako mi se poznati čine!

Čini mi se da smo se jučer skupa igrali!

Bio sam od svih najtvrdoglaviji...

Onaj mali vragolan je sigurno Petrov. Ona mala, ohola paunica bit će Milkina.

Djeca me radoznalo gledaju pitajući se: tko sam?

Roditelji me njihovi prepoznavaju, pitaju za zdravlje i čude se kako sam visok – i miran. E da, ukrotiše me!...

Sjedim. Prema meni puzi djetešce, na sve četiri. Moglo bi već i hoditi, ali mu se puzanje prikladnijim vidi. Smiješi mi se!

Bože moj, čiji je to smijeh? I te sam crne, vesele oči već negdje vidio. Čije je to dijete? Pitat ću ga!

»Mali, kako se ti zoveš«

– »Mene mama jove«.

»A kako te mama jove?«

– »Odi ćimo«.

Poljubio bih ga!

... Zašto ne može ta idila vječno trajati?

FRAN MAŽURANIĆ

SPOMENI SE, ČOVJEČE!

Simbolika je to što – još više svojom istinitošću nego svojom zornošću – obara na koljena. Ono korizmeno posipanje glavâ pepelom na Čistu Srijedu. Ona riječ, tako kratka, a tako puna jednog vječnog smisla: »Spomeni se, čovječe, da si prah i da ćeš se u prah povratiti!«

Valjda je ljudi stoga onoliko i vole, tu malu ozbiljnu ceremoniju. Nema ga koji se u crkvi zateče taj dan a da ne bi pristupio k oltaru pa priznao duboku životnu istinu što je logikom, snažnijom od udarca malja, izriče sitni, izmrvljeni pepeo. Pepeo s garišta ljudske slave.

Nije onaj pepeo uzet s ognjišta na kojemu su gorjela drva. Ono je pepeo cvijeća. Cvijeća što je jedanput – nije tome davno; na prošlu Cvjetnicu – bilo lijepo, zeleno, svježe mirisno. Ono je pepeo paoma pobjede i maslinovih grančica mira i sitosti. To je cvijeće iz procesije. Cvijeće koje je uzveličavalo i simboliziralo veličinu, slavu, ljubav, radost i pobjedu. A evo, što je od njega postalo! Evo u što se sasulo! U sivi, mrki, crni pepeo što se istresa na buništa; što se njim posipaju ceste u dane poledice. Prah, glib, blato, konac je cvijeta i cvata. Proljeće bujanja, mladosti i nade svršava raspadanjem. Ponosna se i rodna ljepota vraća u zemlju da iznova u njoj proklije.

»Spomeni se, čovječe, da si prah i da ćeš se u prah povratiti!« Može li se uopće išta ljepše, ali i išta istinitije i korisnije dovikivati ljudima svaki dan? Prah si. Prah ste.

Tragika je svijeta i života što ljudi vjeruju u iluzije i što se, samodopadno, oholo i lakoumno, ponose sitnicama. Svi krivi računi u svijetu pokazuju istu, fatalnu pogrešku u računanju. Oni grade kule svoje slave od pepela, zdanja svojih ideala od gliba i od blata. Pa onda to apsolutiziraju; žive samo za to i od toga; padaju pred tim idolima od ilovače na koljena. Obožavaju prah. A prah je uvijek jadno boštvo. Propast će tko se u njega uzda.

Svim tim ljudskim oholicama i ludama skida Crkva mrenu s očiju i kazuje im, dostojanstvenim mirom mudraca, veliku istinu o životu. »Prah si.« Sve što je na zemlji prah je. Sve što se vidi iluzija je prolaznosti. Velika optička obmana.

Prah su svi ljudski geniji. Mnogi se u njih uzdaju i očekuju od njih spasenje. Mnogi pred njima drhću. Mnogi u njih gledaju kao u božanstva i u mesije. Na svim su ustima. O njima se govori i piše. Puno mogu i puno su učinili. Pa ipak: prah su. Prah su; jer će se vratiti u prah i svršiti u grobnoj prašini. Zamuknut će njihova usta; klonut će njihova desnica; ukočit će se noga koja je ponosno koračala po lovorikama uspjeha, slave i moći. Tko ne vjeruje, neka pogleda što je ostalo od Napoleona u »Hôtel des Invalides«; neka pokuša u Rimu identificirati grobove papâ ili u Saint Denisu kosture francuskih kraljeva; neka odgovori gdje je grob: Aleksandrov, Cezarov, Džingiskanov. Prah je sve to. Manje nego prah.

Prah su i sva ljudska djela. I ona najveća. Činila su se vječna. Prekrivala su negda pola svijeta. Davala su biljeg epohama. Ljudi su mislili da bez njih nije moguća povijest. Pretendirala su na historijska poslanja. Možda su ih i vršila. Ljudski um, ljudska snaga, ljudska organizacija ispela se bila u njima do najvišeg stupnja. Njihova je samosvijest bila gorda i kruta. Pa ipak: prah su. Nestalo ih je skoro bez traga. Pala su u ruševine. Pretvorila su se u uspomene, sjene, prikaze historije. Prošla su. Danas ne znače ništa. Bila su samo karika u dugačkom lancu zbivanja. Ruševine im, muzeji i arhivi čuvaju spomen. Nema ih među živima. Pretvorila su se u groblja. Što danas znači kraljevstvo faraona, Niniva, Babilon, Perzija, Rimski imperij, Bizant, mongolsko carstvo, osmanlijska monarhija Mehmeda el Fatiha i Sulejmana II., država Karla V., u kojoj nije sunce zapadalo? Ili ih je posve nestalo ili su od njih ostali samo tužni »ostaci ostataka«. Vrijeme ih je pregazilo. A nekada su toliki mislili da će te institucije vjekovati i da bi bez njih propao svijet. Prah je, samo prah, sve ono što je ljudska ruka stvorila.

Prah su i narodi. Govori se, i danas, toliko puta, da su »narodi vječni«. Lud je svatko tko tako govori. Sva je etnologija samo traženje i bilježenje naroda i rasâ koji su izumrli. Izumrli su i toliki slavni povijesni i kulturni narodi. Svi su kontinenti groblja narodâ. I danas narodi izumiru pred našim očima. I »veliki narodi«. Za tri, četiri generacije nestat će ih ako ovako dalje pođe. I slava se njihova lomi. Hegemonija prelazi s naroda na narod; s rase na rasu; s kontinenta na kontinenat. Naša generacija može lako postati svjedokom opet takve jedne velike smijene. Zemlja umire – to je po svim fizičkim zakonima njezina neumoljiva kob – a s njom će jednom izumrijeti i narodi, i čovječanstvo. Prah i oganj, katastrofa i kataklizam njihov su konac.

Prah je i ljudska kultura. Ljudska civilizacija. I danas toliko gorda i samosvijesna, ljudska tehnika. Još smo uvijek, a uvijek ćemo i biti, kao skakavci prema sili elemenata oko nas. Svaki malo dublji snijeg zaustavi sav taj naš promet i sve te naše motore. Svaka zločinačka šibica pretvara i najveličanstvenije montaže u staro željezo. Svaki jači potres izbriše kao spužvom sa zemlje »čudesa« naše ljudske moći. Sahara se širi kud hoće. Tibet se suši i ostaje bez vode. Dižu se i spuštaju morske obale. Ne traže ni od koga dopuštenja. Ne obaziru se ni na čije proteste. Čeprkanje po prahu i po zemlji, to je u svojoj najdubljoj biti sva filozofija tehnike.

A istom ljudi – pojedinci? Njihove male želje i njihove male ljubavi? Moć jedne ljudske mišice? Ljepota i mladost jednog ljudskog lica? Značenje jedne šake zlata? Vrijednost jedne karijere i jednog titula? Sreća jedne sladostrasti? Od svega toga neće za 100 godina biti ni pustog spomena. Prah si. Prah smo. Prah je sve to u nama i oko nas.

A taj se prah u nama diže i hoće da se igra boga. Pred tom prašinom puza čovječanstvo kao pred svojim idolima. Boji je se. Za njom čezne. Za nju živi.

Iluzija je strašna i fatalna. Crkva je dere i kida ispred naših očiju. Ne, ne, ne! Ne smijemo pred tim pasti na koljena. To je prah i pepeo. Sve će se to u prah vratiti.

Više, više od materije, od naroda, od čovjeka, svrha je i smisao života. Jedna je samo dilema: ili Bog, duša i vječnost ili totalni besmisao svega, apatična sumnja o svemu, apsolutni skepticizam i cinizam, potpuno beznađe.

»Spomeni se, čovječe!« Sve, što nije Bog, to je prah praznina, utvara, iluzija i kaos.

Samo kad se to, i u životu i u smrti, preda Bogu, proklijat će iz pepela iskra duha i besmrtnost uskrsnuća!

DR. INS

KAD S ČOVJEKA DIGNU RUKE

Strašan je pogled na liječnike kad odlaze iz bolesničke sobe i govore rodbini:

»Ne možemo ga više spasiti, sve je svršeno!« Nijedan liječnik neće rodbini toga reći sve dotle dok postoji i najmanja nada da će se bolesnik bilo kako moći spasiti. Jer kako se često dogodilo da je i na smrt bolesno čeljade opet ustalo na noge ili da je uzet na nogama opet prohodao, iako su liječnici već digli s njega ruke! Da, bilo je slučajeva da su neki, koje su svi smatrali mrtvima, čak u lijesu došli k svijesti i probudili se od mrtvila. Čovjek nikad ne može pravo znati da li još u bolesniku nema skrivene snage od koje može ozdraviti, koju mi ljudi još nismo znali pravo iskoristiti ili da nema još kojeg sredstva koje može na bolest djelovati kao kakav čaroban napitak.

Nekome je pomogla promjena zraka, kod drugoga kakva zgodna biljka, kod trećega elektrika, kod četvrtog krepka kupka, kod petoga opet kakvo veliko, nenadano veselje koje je moglo donijeti zdravlje. Mnogi su nijemi uslijed velikog straha najedanput naglo progovorili iako su i oni i njihovi napustili svaku nadu da će ikada progovoriti. Na temelju takvih iskustava čovjek ne može biti dovoljno oprezan kad izgovara tešku i sudbonosnu riječ:

»Nema mu više spasa – moramo ga napustiti!«

No još više mora biti čovjek oprezan prije nego što se usudi da o drugome izrekne ove riječi: »Njegove su pogreške tako teške i njegovo je unutrašnje biće tako pokvareno da od njega nikad više čestita čovjeka! Nema mu više spasa!«

Kod bolesti postoje bar stanoviti vanjski znakovi kad se čovjek zauvijek rastaje sa životom. Ali tko može u ljudsko srce zagledati tako duboko da može mirne duše reći: »Tu nema više popravka, tu je sve izgubljeno, taj se neće više nikada opametiti!«

A ipak, na sve strane i svakog dana možete čuti kako lakomišljeno i nepromišljeno govore i rade ljudi onda kad se radi o tome da posvema napuste svoga bližnjega i da ga bace i odgurnu u zlo i u propast, od kojih nema više spasa ni lijeka, da svoga bližnjega uvrste u red onih o kojima nema više smisla voditi bilo kakvu brigu.

Kod takvih ljudi mi svi moramo, a možemo, samo ako hoćemo, postati takvim liječnicima!

Početak je tome već u školi i u zanatu. Ako netko od učenika ili učenica, ili od naučnika ili naučnica, jako laže, ako je u zlu okorio ili ako je strašno ljut i naprasit, svi ga izbjegavaju, klone ga se, ne vole biti s njime u društvu, nerado se s njime igraju i postupaju s njime kao sa zločincem koga treba izbaciti iz dobra društva. Možda će on doista i postati zločincem, ali ne zbog toga što bi bio

potpuno pokvaren i apsolutno nepopravljiv, nego zbog toga što su ga isključili i izbacili iz društva i što nije bilo dobre i tople prijateljske ruke koja bi ga povela pravim putem.

Slično je i kod odraslih. Mnogi su posvema propali samo zato što su svagdje nailazili na smijeh i na prezir od strane dobrih ljudi, a još više od strane pobijeljenih grobova. Koliki se baciše kamenom na druge, a sami zaslužiše da budu već davno sami kamenovani!

Mi ne budimo takvi!

Pred sobom u mislima vidim bolesničku sobu u kojoj leži leži težak bolesnik, čije patnje i bolove ne mogoše ni najbolji liječnici ublažiti i koji još živa bolesnika proglasiše mrtvim i digoše s njega ruke. U to stupi u sobu novi liječnik, koji je izliječio mnoge koje su drugi već napustili. Promatrao je bolesnika dugo i pomno i onda je čvrstim glasom progovorio:

»On će ozdraviti!«

Koliko li blaženstva i koju sreću može da sije oko sebe takav čovjek!

Ali koliko je još ljepše kad se čovjek čije je srce gotovo prestalo da bije i koje je teško bolesno iznenada namjeri na čovjeka koji vjeruje u njegovo ozdravljenje, u dobrotu njegove duše, i koji drugima govori: »Budite strpljivi i imajte mnogo, ljubavi i smilovanja! On će ozdraviti!«

DR ZVONKO ŠPRAJCER

MOLBA BOLESNIKA

Otvori, majko, prozore sobe širom,
Da uđe uzduh nemirni zimskog jutra,
Suviše težak zrak je ovaj unutra
I tih je, majko, i sav odiše mirom.

A ja sam željan promjene, dok tu je
Sve tako mrtvo i sve stvari nijeme,
I užasno dosadno mi vrijeme –
Ja ginem, majko, i mene sve to truje.

Osjećam vani jutro svježe i burno
I bijelo, majko, ko snijeg što zemljom liježe.
O pustite to jutro zimsko svježe
U sobu moju – meni je tako tmurno.

Otvori, majko, prozore sobe širom,
Ja sam ti željan svježine zimskog dana,
Dok sunce igra oko našega stana
A ja tu ležim i plačem nad grobnim mirom.

ZV. CRNKOVIĆ

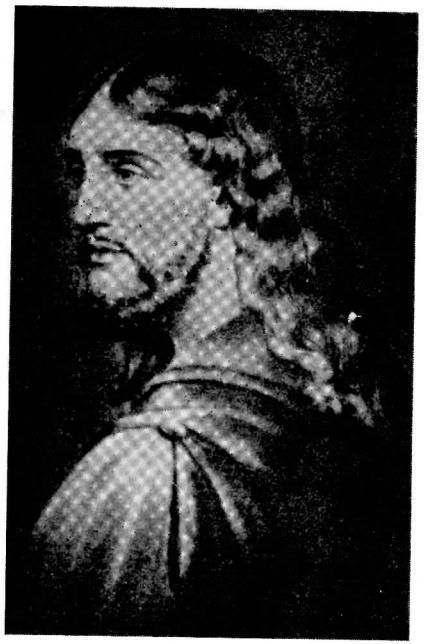

KRISTOVA SMARAGDNA SLIKA

Čisti sjaj čudesnog proljeća provalio je u sobu Publija Lentula, rimskog prokonzula u Judeji. Ali danas prokonzul na mari za sjaj proljeća jer ga more teške brige. Sinoć, već kasno u noći, kad su zvijezde obasjavale Judeju, stigao je iz Rima skoroteča, koji je donio prokonzulu pismo cezara Tiberija. I to je cezarovo pismo bilo uzrok prokonzulovu nemiru.

Tiberije, vječno sumnjičav i nepovjerljiv i prema onima koji su mu bili odani i obožavali njegove ludosti, najednom je saznao od svojih doušnika da se u Judeji pojavio veliki prorok koji se naziva Sinom Božjim. Odmah je zapovjedio da se opremi lađa za put i poslao svoga posebnog glasnika s pismom prokonzulu Publiju Lentulu, da mu hitno javi sve što znade o Sinu Božjem.

Čitav je tjedan Lentul muku mučio da točno obavijesti svoga sumnjičavog i okrutnog gospodara. Razaslao je glasnike po svoj Judeji, Galileji i Samariji, s porukom kakvu je ono jednom i barbarin Idumejac Herod uputio trima mudracima: »Idite i ispitajte točno sve za dijete, pa kad ga nađete, pazite kako govori i radi, a onda dođite i javite mi što ste vidjeli i čuli!«

Skeptični Rimljanin Lentul nije bio nikako spreman vjerovati da bi se ovdje daleko na istoku od cezarova Rima mogao pojaviti Sin Božji. Pa ipak, čim mu stigoše prvi glasnici, bio je upravo fasciniran njihovim oduševljenim pričanjem. I sada, dok su mu još sve slike i dojmovi bili svježi, odlučio ja da napiše pismo cezaru i da zadovolji njegovu radoznalost. Prokonzul je obično diktirao u pero svome pisaru što će pisati, ali danas je htio da sam lično o svemu obavijesti Cezara. Sjeo je, dakle, i pisao:

»Cezaru Tiberiju pozdrav!

Evo Ti, Veličanstvo, odgovora koji želiš! U ovim se stranama pojavio čovjek obdaren izuzetnom moći, a zovu ga Veliki Prorok. Njegovi učenici nazivaju ga Sinom Božjim.

Doista, o Cezare, svaki se dan čuju čudesne stvari o tom Kristu: da uskrsava mrtve, ozdravlja svaku bolest i zapanjuje sav Jeruzalem svojom izvanrednom naukom. U njega je veličanstveno obličje. Obrazi mu se sjaju i puni su miline, pa oni koji ga vide i ljube ga i straše ga se u isti mah.

Vele da njegovo poput ruže rumeno lice s bradom razdijeljenom po sredini ima ljepotu, s kojom se ništa ne može usporediti i da ga nitko ne može dugo gledati radi sjaja na njegovu licu. Osobnim crtama, plavim očima, tamnožutom kosom, sličan je majci koja je najljepša tužna pojava što se ikad vidjela u ovim stranama.

U njegovim se jedrim, dostojanstvenim, nepobitnim riječima očituje najčistija krepost i neka mudrost, koja je kud i kamo veća od mudrosti najvećih umova. Kad prigovara i kori, strašan je. Kad uči i potiče, blag je, ljubezan i čaroban. Ide bos i gologlav, pa se mnogi smiju kad ga vide izdaleka. Ali kad su uza nj, dršću i dive mu se.

Nitko ga nikad nije vidio gdje se smije, no mnogi su ga vidjeli gdje plače. Svi oni koji su s njim drugovali kažu da su od njega dobili mnoga dobročinstva i da im je vratio zdravlje. Ipak meni dosađuju neki opaki ljudi, koji vele da on škodi Tvomu Veličanstvu jer javno tvrdi da su kralj i podanici jednaki pred Bogom.

Zapovijedaj mi u tom predmetu i bit ćeš brzo poslužen! Zdravstvuj!

P. LENTUL.«

Napisavši ovo kratko pismo, prokonzul duboko odahnu, kao da mu je pao težak kamen sa srca. Pročitao je još jednom pismo, a tada ga je pomno savio i dozvao glasnika, koji je dugih sedam dana čekao na odgovor za cezara. Kad je Lentul odaslao pismo cezaru, posve se umirio uvjeren da je izvršio svoju dužnost. Nekoliko je dana još mislio na veličanstvenost Onoga čije su riječi odzvanjale na obalama Jordana i Genezaretskog jezera, a uzbunjivale izvjetrene mozgove jeruzalemske, pa onda u buci svagdašnjih običajnih briga zaboravi na sve. No tada ga opet jednoga dana iznenadi cezarov skoroteča, koji sav zadihan, čim je stigao, izvadi iz njedara brižno čuvani smotak i predade ga prokonzulu zajedno s cezarovim pismom.

Prije nego je Lentul pročitao cezarovo pismo, otvori drhtavom rukom zamotak i vrlo se iznenadi kad u njemu nađe prekrasni dragi kamen smaragdne boje. Brzo razvije cezarovo pismo i sazna da cezar traži od njega da dade u smaragd urezati pravu sliku Sina Božjega. Lentul udovolji gospodarevoj molbi i dozove vještog draguljara, koji je osobno poznavao Sina Božjega. Doskora se pod marnim umjetnikovim rukama pojavio na smaragdu prekrasan lik Isusov.

Sretan što je i po drugi put izvršio volju svoga gospodara, prokonzul stavi u kutijicu tu prekrasnu smaragdnu sliku i pošalje je cezaru . . . Ta je Kristova smaragdna slika, pri diobi rimskog carstva pripala istočno-rimskom caru i bila je jedna od osobitih dragocjenosti bizantinske carske riznice. Kad je pak god. 1453. Bizant pao pod osmanlijsku vlast, postala je carska riznica vlasništvo sultana, pa je Bajazit II. darovao taj smaragd papi Inocentu VIII. za otkup svoga brata, kojega je kršćanska vojska zarobila kod Roda.

IVAN ŠESTAK

Zagrebu

Povrh starog Griča brda
kao junak lijep i mlad,
smjele glave, čela tvrda,
slavni stoji Zagreb-grad;
živ, ponosit,
jak, prkosit,
kad slobode plane boj.
Tko tu kliko ne bi:
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade, divni moj!

Mnoge bure povrh njega
prosu svieta udes ljut.
Al pod krilom našeg stijega
on stajaše tvrd i krut.
Ljutit stresa
juriš biesa,
a razmrvi vraga roj.
Tko tu kliko ne bi:
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade, divni moj!

Nad njim bljesnu zlatna zvijezda,
da ugleda druga drug,
kao soko iz svog gnijezda,
u daleki prhnu jug
glas hrvatstva,
doziv bratstva:
Preni mi se, rode oj!
Tko tu kliko ne bi:
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade, divni moj!

Ti uskrisi naše pleme,
ti rastjera duha noć,
ti nam siješ znanja sjeme
ti nam dižeš roda moć;
svjetlobornih,
umotvornih
glava rađaš silan broj.
Tko tu kliko ne bi:
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade, divni moj!

Kad zarudi mlada zora,
a iz zore dvor i hram,
zlatno polje, zelen-gora,
sjajna Sava, loze plam:
od miline
duša gine,
po krasoti bludeć toj
Tko tu kliko ne bi:
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade, divni moj!

Zagreb-grade, naša glavo,
Zagreb-grade, štite naš,
Zagreb-grade, naša slavo
kao sunce ti nam sjaš.
Budi velik,
jak ko čelik,
tisuć ljeta slavan stoj!
Tko ti kliko ne bi:
Slava, slava tebi,
Zagreb-grade, divni moj!

AUGUST ŠENOA

EPITAF BEZ TROFEJA

Tu leži Div,
Naš stid i sram,
Što bješe kriv,
Jer bješe Sam.

Taj soko siv,
Svog doma plam,
I sad je živ
I Vođa nam.

U jarku trune, poput crkle strvi –
On, što nekim bješe Eugen Prvi,
Kraljevina i Sloboda naša,

A kraj njega cvili ljuta rana,
Buntovnička, zla, neoprana,
Na surci Bacha, đaka Grabancijaša.

ANTUN GUSTAV MATOŠ

DOKUMENT KULTURE I KRŠĆANSTVA

Često gledamo zidare gdje zidaju kuću. Zidaju brzo i energično. Slaže se kamen na kamen. Kreše se i teše. Sve odlijeću iveri i vrcaju iskre ispod njihovih čekića. Sve mora biti ravno. Što nije, probija se, odbija, zaobljuje.

To je rad s kamenom i u kamenu. A to nikad nije nježan posao. Tvrd je materijal, kremen, tvrdo je i zidarsko oruđe. Bez puno obzira uklapa se i uzidava kamenje u zid. Ne pitaju zidari kamen da li mu je pravo ili krivo. Gleda se na veliko: na kuću. Tako često biva i u našem životu.

Život svakoga od nas teše i neumoljivo kreše ponekad i preko naših najbližih, često puta i preko zlih i opakih ljudi. Tešu nas i krešu i elementarne nepogode: poplave, potresi, požari, suše.

Dakako da je onima koji plaćaju račun i na čijem se tijelu izvode takve operacije teško. Ljudi smo. U stvarima koje se tiču naše kože, naše egzistencije, naše obitelji, svi smo najosjetljiviji. Nije lako u poplavi, ili u potresu, ili u požaru, ostati bez krova nad glavom, bez hrane, odjeće, obuće, posteljine. Nije lako ni tada kad otac obitelji ostane bez zaposlenja, a žena i djeca bez kruha. Nije lako roditeljima kad im djecu ljudska pravda liši slobode, kad dom ostane na zlu glasu. Nije lako snositi bolesti i boli, osobito u siromaštvu i uz neljude. Takve tragike najviše bole. To je ubod u živo meso. Srca se stežu, oči se zalijevaju suzama, na usta se izvija uzdah ili kletva. U takvim okolnostima ima naša kršćanska, katolička ljubav posebnu misiju. Ona treba da zavija i vida rane, da briše suze. Da zaboravlja, oprašta i pomaže. Na tom je području djelovanje nas vjernika. Mi smo odgovorni za svoju ljubav i Bogu i našim kršćanskim savjestima. Na polju karitativnosti mogu se u cijelosti iživjeti naši kršćanski životni principi. Nitko tu ne može biti ni izuzet, ni dispenziran, ni ispričan, ako ne živi kršćanski. Tu je naš suveren samo Krist.

Sveta je dužnost nas katolika i vjernika da budemo dobri onima koje je pregazio točak života, koji su zapali u bilo kakvu nevolju. Svejedno je tko su. Ima među njima i nevinih, a ljudi su kulturni i plemeniti. Nisu nikome učinili nepravde. Zadužili su mnoge, a stradali su zbog ljudske zlobe, osvete, ili ih je uništila poplava, potres ili požar. Mnoge je slomila i bolest. Možda je poneki od njih i nama nanio u životu nepravdu, ucvilio nas, osramotio, uvrijedio. Ništa za to! Sada je on u nevolji, i to je dosta. Nas Krist zadužuje da ljubimo i neprijatelja.

Plemenito čovještvo pomaže svagdje gdje naiđe na bijedu i bol. Kavalirstvo i džentlmenstvo obavezuje i prema protivniku. Veliko je srce uvijek široko. Pravom milosrđu nema granica.

Suosjećajmo, tješimo, pomažimo, ***budimo čovječni*** To je imperativ katoličke savjesti u danima bijede i nevolja, kad pogode braću, ljude. Tko je gladan, nahrani ga! Tko je uplakan, otari mu suze! Tko zdvaja, podigni ga! Tko je ostao bez egzistencije, budi mu na ruku! Tko se savija pod poniženjima, poštuj ga, ohrabri ga !

Draži je od zlata u takvim časovima, mio, plemenit pogled bez mržnje. Mekša je od majčinske ruke lijepa riječ. Usluge se te vrste ne zaboravljaju, dok je čovjek živ. Bit će ti uvijek zahvalan. Volit će te kao oca, kao brata, kao sestru, ako mu budeš dobar.

Nikad nije kršćanski mrziti. Osveta kompromitira kršćanstvo. Ona demantira svu praznu vjeru riječi. A uživati u tuđoj nevolji, veseliti se nesreći, veseliti se tuđim suzama i tuđem beznađu, to je nečovječnost, to je barbarstvo. Vratit će se svakome tko tako čini. Stignut će Božja ruka onoga kome je narav ljubav i praštanje.

Teška je dječja suza: nemojmo da na nas pane! Strašna je kletva robova i galiota: jao onome na koga se prilijepi!

Neka naša kršćanska ljubav i milosrđe budu dopuna, protuteg nesreći, bijedi i boli bližnjega, ma tko god on bio. ***Čovjek je! Moj je suputnik! Moj brat! Moj supatnik!*** Naša ljubav i milosrđe neka budu blagi balzam na ljutu ranu. Učinit ćemo time svoju kršćansku dužnost. Vidjet će ljudi da su Hrvati plemenit i kršćanski narod, da su naša srca dobra i plemenita. U njima nema ni mržnje ni osvete prema nikome. A pravda i milosrđe, to je kršćanstvo i hrvatstvo, što nam je već pred tisuću dugih ljeta resilo i našu hrvatsku kraljicu ***Jelenu.*** Mi smo katolici pravi predstavnici i jednoga i drugoga. A najviše smo to onda kad smo dobri i plemeniti!

Čitav naš narod tako misli. Bezbroj puta smo to čuli od ljudi svakoga staleža i iz svih hrvatskih krajeva. I drago nam, nam je to. Mi se time ponosimo. Dokumenat je to naše tisućljetne kulture i našeg kršćanstva!

DR. INS

NAŠIMA U TUĐINI

U nepoznat svijet odlaze očevi naši,
i braća naša,
i sestre i majke.
Napuštaju rodna ognjišta.
Na pustim pragovima kuća
ostaju djeca i starci.

Kamo odlazite u tamna mrska bespuća?
Oče,
majko,
brate i sestro?

Zašto koračate u zgasnuća,
u tuđ nepoznat svijet?
Zašto odlazite
gubiti toplinu svojih duša,
i napajati se gorčinom lutanja?

Drhtava ruka djedova i baka
bezbrojne krunice za vaš povratak mole;
oči im danonoćno pune su suza,
tijela im lomna ne mogu odoljet
teretu i bolu
što zemlji ih pritiska.

Vratite se,
oče, majko, brate i sestro!
Prah samoće saperite
u kamenicama i čatrnjama!
Gorčinu poraza sa usana
otarite vatrom povratka.
Nad pragovima kuća razapnite
trobojnice
i vašim prisustvom napojite
i naše i vaše žedne duše,
koje neće spoznati radost Uskrsa
sve dok su vam koraci mjerači svijeta!

Marina Soldo, 8. r. Gorica-Sovići

ISELJENIKOVA MOLITVA

Bože, Ti koji i korovu šarenom
Daruješ život i suncem ga ogrijevaš,
Ti, koji neba u modrome beskraju
Čuvaš slobodu i pjesmici ševinoj,
Daješ i drvetu bešćutnom samilost
Da si hladovinom štiti i prosjaka,
Zašto Ti puštaš, da propada narod,
Ti, koji ljubav si sama.
Smiluj se nama, Gospodine!

Polja su naša opustjela, umiru,
Nemamo ruku, da zemlju obrađuju,
Naša je snaga sve za morem nevjernim,
Tamo daleko od praga, od djedovskog,
Živi već trunu sred otrovnih rudnika.
Ognjišta njihova starci tek čuvaju,
Ruši se dom ili lihvar ga trga.
Čuvaj sirotinju našu,
Štiti nam zemlju, Gospodine!

Kao na garištu ostala nejačad,
Majke će ginut u bijedi il zločinu.
Grudu za grudu tuđinci će oteti,
Djecu će našu za odrode učiti,
Nas će se oni i jezika stidjeti,
I ako otac se vrati ko bogalj,
Ne će razumjet ga djeca,
Spasi naš narod, Gospodine!

Bože, Ti koji i staze određuješ
Sitnome mravu i zvijezdama blistavim,
Ti, koji sunce si u zlato ovio,
Al i krijesnicu malu obasjao,
Ti, koji ne daš, da prospe se uzalud
Samo i najmanja sjemenka paprati,
Ne daj, da propada zemlja i narod,
Ti, koji ljubav si sama,
Smiluj se nama, Gospodine!

DRAGUTIN DOMJANIĆ

BESKUĆNICA

Svakog jutra susreću je ljudi već kod rane mise. Dolazi među prvima. Teške i umorne noge (zapravo kost i koža) povlači kroz dugu klupu. Mršavo tijelo, omotano u stare prljave zakrpe, prislanja uza zid. Izblijedjele, neispavane oči jedva gledaju preda se.

Oci kapucini čitaju mise. Ljudi dolaze i odlaze. Vide je i zamjećuju umorno tijelo, koje se zgurilo i tek slabim disanjem daje znak života.

Netko šapnu: »Opet spava!«

To je bila ona – beskućnica.

Na samostanska vrata navale usmene i pismene pritužbe. Prigovori su sve žešći, mrmljanje sve glasnije.

Tko je? Šta je? Otkuda je?

Nesretnica bez kuće i kućišta, noćna skitnica, koja izdaleka zaudara po truleži i gnjiloći. Zbog toga je svi tjeraju. Sad se zavukla u crkvu da iskoristi pobožnost ljudi i svetost mjesta.

I dok u samostanu čitaju i slušaju molitvene riječi, dotle ona šćućurena klizi u snu niz klupu te poluotvorenim očima i ušima čeka da je opet nešto trgne i zaprepasti.

Koliko objede, koliko blata, a nigdje riječi razumijevanja, samilosti ili dobronamjernoga savjeta.

I u fratarskom zboru netko spomenu sv. Magdalenu, a netko riječi Sv. Pisma: »Pa neka prvi kamen digne onaj koji je bez grijeha!«

I nastade muk, težak i odgovoran muk.

Iza duge noći svanulo je vlažno i hladno jutro. Prozirna maglica provlači se kroz vrata, moči žute i plave šare crkvenoga pločnika i vlaži klupe. Beskućnica se opet stisla na starom mjestu. Savila se u klupko i drijema. Mise su prošle. Ljudi dođoše, nađoše čas utjehe i prođoše.

K njoj pristupi sakristan. Budi je i pozove očinski da ga slijedi. Blage je riječi zbune. Tako tiho i toplo nikad joj nitko nije govorio. U prvi trenutak osta nepomična, u nedoumici, a zatim nešto odgovori, nejasno, jer još uvijek ne shvaća . . .

Zar je opet tjeraju? Kuda? Na tu zimu, na tu vlagu, bosu, gladnu . . . U tom bunilu zadršće sva, a kroz drhtaj ponovno čuje i razabire isti glas, koji sada pita je li gladna?

Gladna? Čuje li dobro? Oh, kako već dugo (osim suhe korice kruha) ništa nije jela. Slina joj se kupi u ustima, slina gorka, puna žuči, što od muke navire na usta. Rado bi ustala, ali tijelo kao da se prilijepilo za klupu, sve se jače trese, a koljena klecaju i usput drmaju ukočene noge, koje vise kao dva odrezana štapa.

Oh! Je li to od zime, od radosti, od straha, od neizvjesnoti, što li?

Konačno se ipak nekako dovuče u predvorje samostana. Donesoše joj toplo jelo. Počela je jesti naglo, požudno, a oči joj neprestano kolutaju uokolo, kao da se boji da će joj i to tkogod oteti. Progutala je tako samo nekoliko naglih, neprožvakanih zalogaja, a onda joj ruka klone, vilice se ukoče, a u utrobi je zapeče težina, kao da je mjesto hrane progutala velike komade raspaljenog ugljena.

Od muke se savila nad zdjelu, zagnjurila glavu u mirisnu toplinu i požudnim očima buljila u hranu, da se makar gledajući nasiti . . . jer tko zna što će biti sutra?

Možda je to i san, san časovite sreće jednog beskućnika.

Isti dan poslije podne odvedoše je u dom nemoćnih. Kad se oporavi i malo prizdravi, poći će u službu.

Ona je već davno zamrzila ljude i njihove službe. Surovost i opakost njihova bičevala je od prvog dana života. Nikad nije bila stvor, nego uvijek marva. Marva u štali, od noći do zore, tegleća marva u kući i na polju, od zore do noći.

Koliko je zaklinjala, zvala i molila, koliko je kukala, jadala se i tužila u gluho, u ništa!

A sada, kad je na sve to navikla, kad je stekla uvjerenje da je tako najbolje, zar da sada opet pođe među ljude? Među one iste ljude koji su je tjerali, gazili i po njoj pljuvali? Zar da od njih čeka nešto bolje?

No i ovi što je sada okružuju, zovu se također ljudi. Možda su se i ljudi promijenili, možda su ipak postali ljudskiji . . .

Možda ! ! !

I slike su prošlosti sve više blijedjele, zaostali trag boli gubio se negdje u daljini. U njoj je porasla opet vjera i snaga, vrcnula je nova iskra volje za rad.

Da, možda ! ! !

Kroz široki prozor uđe u sobu sjajan snop jutarnjeg svijetla. Oko nje se prospe novi dan.

I postade joj toplo u duši, toplo, kao nikada do toga časa.

EVA TIĆAK

POVRATNIK

Hvala , tuđe zemljo,
što si za trud moj
gorki kruh mi dala!
Hvala, tuđa majko,
što tuđincu suzu
nisi obrisala!

Dok još snage imam,
dok još srce imam,
ja se kući vraćam
među svoje ljude,
željan slatkog kruha
sa rođene grude!

JELKA KURTNAKER

POD SVIJEĆOM

Lađa je puzila lagano, lagano uz kraj. Na pramenu buktio je živi plamen na željeznom svjetlilu. »Luč« je pucketala pod lizajima vatre, vrcala varnice, a more se pod svjetlilom iskrilo i žarilo. U lađi veslao jak momak. Ispalilo ga sunce, ispralo ga more, taman, pravi junak.

Na pramenu do svjetlila ustrmio se kao stup postariji čovjek. Držao uspravno velike osti da ih spusti u more čim se ukaže pod plamenom lubin ili druga riba. Već mu se bijelio po koji vlas u kosi, al je još bio krupan i snažan. I njemu se vidjelo na licu da se dosta borio s obijesnim valovima, da je pobratio vijor, a posestrio oluju.

– Tone – prozbori potiho veslač.

– Ne divani Frane, uplašit ćeš ribu. Il si žena da ne umiješ šutjeti?

– Na srcu mi je nešto – zamljaska Frane.

– Do vraga, pobjegao mi je krasan lubin. Sad govori bolan, kad ga odnio belaj. I obrati se malko k mladom veslaču.

– Ja sam te zvao večeras »pod svijeću«, ne da lovimo – započe Frane – izlika je to bila. Htjelo mi se biti s tobom na samu, povjeriti ti se kao bratu, al prije . . .

– Što prije? – okrenu se sasma ribar i sjede – besjedi!

– Eto, daj mi tvoju riječ, Tone, da se nećeš ljutiti, da nećeš planuti.

– Bilo što bilo, evo ti riječi. Riječ pa čovjek! I pruži mu desnicu.

– Ti si se vratio, Tone, iz Amerike. Bogat si se vratio i svijet veli, da se kaniš kućiti.

– Kanim, Frane . . .

– I govore, da uzimlješ Menu Ivićevu.

– Pa?!

– Je l' istina?

– Što je tebi stalo – gle ti njega . . .

– Eto već se ljutiš. Ja hoću da budem s tobom iskren. Ljubim Menu.

– Ti!?

– Ne ljuti se, po Bogu brate. Ona me ljubi i ne budi nam sreći na putu.

– Meni je vjeru dala – plane ribar.

– Silom. Roditelji to hoće, jer u tebe pjeva kesa, al ona mi sama reče: »Govori ti s Tonom, ja ne mogu. Bojim se.« Možeš li, a ti je ostavi, ne možeš li, ja ću u svijet, da poginem od boli. Ne znam, kako će Mena s tobom, al uginut će ko ruža bez sunca. Mala smo djeca, Tone, bili, kad si ti još bio u Americi, a mi se već vrzli po stijenama, igrali se skrivačke . . . I jednom se nađosmo oveći pod noć na žalu, pa joj rekoh razblažen: Meno, poljubi me! – Meno, poljubi me! – »Karala bi me mama« – odvrati ona, al ne pobježe. Ja ju pritegoh k sebi, poljubih ju. Onim cjelovom svezasmo srca, pa se zavjerismo. Valjda je Bog tako htio, a što Bog sveže, nije pravo da svijet razveže . . . Ribaru Toni zacaklilo se već oko.

– Govori, Tone, u tvojoj mi riječi sreća i zla kob.

– Uzmi je brate, prozbori ganut Tone. Moj ti blagoslov, a od Boga sreća. Vratit ću se u svijet, kad mi nije suđeno, da me grle njezine ruke. Umrijet ću samohran.

– Hvala ti i stoput hvala kao ikomu! Ostani uz nas! Dvorit ćemo te i ljubit kano oca. Ne, Tone, ne bojim se ja tebe. Zlatna si srca.

Tone otre suzu, pa će:

– Eno ti moje kuće na žalu! Ionako nemam nikoga. Nek bude tvoja i Menina. Kad začuju njezini za dar, prije bit će tvoja. Stanovat ću uz vas – gledat ću gdje se ljubite. Bit ću sretan s vaše ljubavi. Ja Menu nisam ljubio, htjela mi se samo pod stare dane planinka. Bog je drukčije htio, blagoslovljeno budi ime njegovo!

– Tone!

– Frane!

I dva se mornara zagrliše i poljubiše. Takva srca stvara gordo more, rađa bijesna oluja...

Na svjetlilu ugasio se plamen, ali u srcima onih ljudi buktio je novi plam, plam one svete ljubavi, kakvu je zamislio Bog, da bude među ljudima, kad ih je stvorio na svoju priliku.

RIKARD KATALINIĆ-JERETOV

ČOVJEK KOJI NIJE PROSJAK

Htio bih na ulici (ili na njivi, za plugom) susresti čovjeka koji nije prosjak. Prosjaci. Oni kao oblaci uzdaha lete povrh zemlje i postaju sve gušći te u crnim večernjim kišama zapljuskuju ponore. Prosjaci raskošnih stanova, posjednici elektrike, kina i radija.

Prosjakluk, to je plač za zdravljem, za suncem, za morem. Oči su kamere obskure u komešanju korza i u komedijama pozornica.

Tko je svjestan tog općeg prosjakluka? Nema mudraca koji se umije razgovarati sa svojim srcem (i s Bogom). Srce šuti. Srce je zakopano u sanduke magle.

Susreo sam čovjeka koji je svoje srce nosio u torbi na leđima. Kad sam ga pitao zašto je tužan, on je samo opsovao putujući dalje. Tad sam dao pravo Jobu, koji je smisao života otkrio u bolu. Danas nema Jobova.

Teško mi je kad kušam da blagoslovim noć koja me nalazi u molitvi za svjetlom. Jer malo je u meni unutrašnjeg svjetla, zato me zapljuskuju nemiri kad se gase materijalne luči.

Blagosloviti noć i bol! Ali to onda ne bi značilo prositi. Jedan me starac zaustavio na ulici proseći novčić. Mrazovi su praskali pod nogama, on je bio bos, a ja sam se ispričavao da nemam ništa kod sebe. On me je gledao smireno i odlazio pjevuckajući. Poslije sam mislio na njegov pogled. Nosio sam ga u sebi kao bijelu meditaciju. Kakve su bile njegove oči!

Tada sam govorio sam sebi: eto, ima netko, tko nije prosjak. Ali zašto sam to morao saznati pri susretu s prosjakom?

Razmišljam o dva apostola. Bili su tužni idući s Neznancem u Emaus. Kad im se na kraju puta očitovao Gospod, obradovaše se beskrajnim utjehama. Tko umije na svom putovanju prepoznati Gospoda?

Ja sam ga jednom vidio kroz praskanje mraza u očima čovjeka koji je bio bos.

BRANKO KLARIĆ

VELIČAJNA PROMATRAČNICA NAŠE SLAVE

Ako nikada niste sjedili na terasi kliške tvrđave, izmakao vam je jedan od ovozemnih rajskih pogleda. Ako ste bili, pa pri tom oživite sliku stoljeća, u opasnosti ste da vas ne zadave događaji. Jer ovdje je više zbivanja nego prostora. Pogled se gubi u plavičastim daljinama a misao u dalekim vremenima.

Tu se sve smiješi i plače, i stablo i kamen, mrtvi se bude a zamiru živi. U šumu rijeke i divljanju vjetra, u zelenilu polja i ljeskanju mora ključa i oživljuje život stoljeća. Ništa ovdje nije umrlo, sve živi. A tišina je glasnija od životne buke.

Klis, tvrdi kamen, ispriječena divovska straža granitnih prsiju i neprobojnih leđa, koji stoji i kada pada, prijeti i kad je svladan, jednostavno neuklonjiv, nepremostiv, neoboriv ... Uvijek je odlučivao o pobjedi i porazu, o ropstvu i slobodi. Ali tek turski ratovi stvorili su od Klisa simbol i legendu. Dubrovački pjesnik Vetranović pisao je: »Neg sam Klis ostaje u ki se uzda puk«! A dr Lovre Katić, Solinjanin, koji zaista zna što piše, ostavio je zapisano da je Klis pokazao »više junaštva nego sve balkanske države protiv turske najezde«. Na njegov račun, ako je previše!

Turci su podsjedali Klis već 1499.godine. Uskočko gnijezdo branilo se 37 godina!

Nakon pada Bosne Turcima je na putu do Jadrana ostala zadnja neosvojena tvrđava Klis, koji je s Uskocima branio dugo, a posljednja dva desetljeća, do svoje smrti g. 1537. zapovijedao je Klisom, Trsaćanin Petar Kružić, senjski kapetan i kliški knez. Turci su naokolo bili sve zauzeli, sagradili kuće i s njih navaljivali na tvrđavu.

Sve je padalo, Klis se držao, vukući u mješinama vodu u tvrđavu, sa izvora podno grada. Bilo je očajnih situacija kad je glad prisilio junake da pojedu sve životinje do miša i mačke.

Možda su i kule grada Klisa poticale Marka Marulića da papi i Zapadu piše svoja pisma i da pjeva svoju »Judit u versih hrvacki složenu«. Još za Markova života započe gotovo dvadesetgodišnja epopeja Trsaćanina Kružića pod Klisom. Legendarni Petar Kružić probijao se, dovozio hranu i oružje, odlazio i vraćao se s novim pojačanjima. Taj pravi ratnik burnih dana XVI.stoljeća u bojevima skoro podivljao i ogrezao u krvi, očajnički brani svoj narod od krsta i nekrsta, od Turaka i Mlečana. Ovi posljednji, kad Uskoke nisu izravno napadali, rovarili su protiv njih i u Beču i u Carigradu, klanjajući se jedinom svom božanstvu novcu i trgovini.

Mlečani su se dogovarali s Turcima kako podijeliti plijen. Čak su i Dubrovčani poslali pod Klis delegaciju Mahmud-begu, da mu čestitaju što je osvojio Knin i Skradin i tom mu prigodom predali, uz druge darove, sto zlatnih dukata. Dubrovčani su neprijatelje radije kupovali nego se s njima tukli. Ima i tu pameti, što je koji put bilo na uštrb časti.

I dok je ovaj narod ginuo u vulkanskim katastrofama, naš Ivan Česmički (Janus Panonius) za doba malo pred tim kaže: »Francuska je drijemala, a Špa-

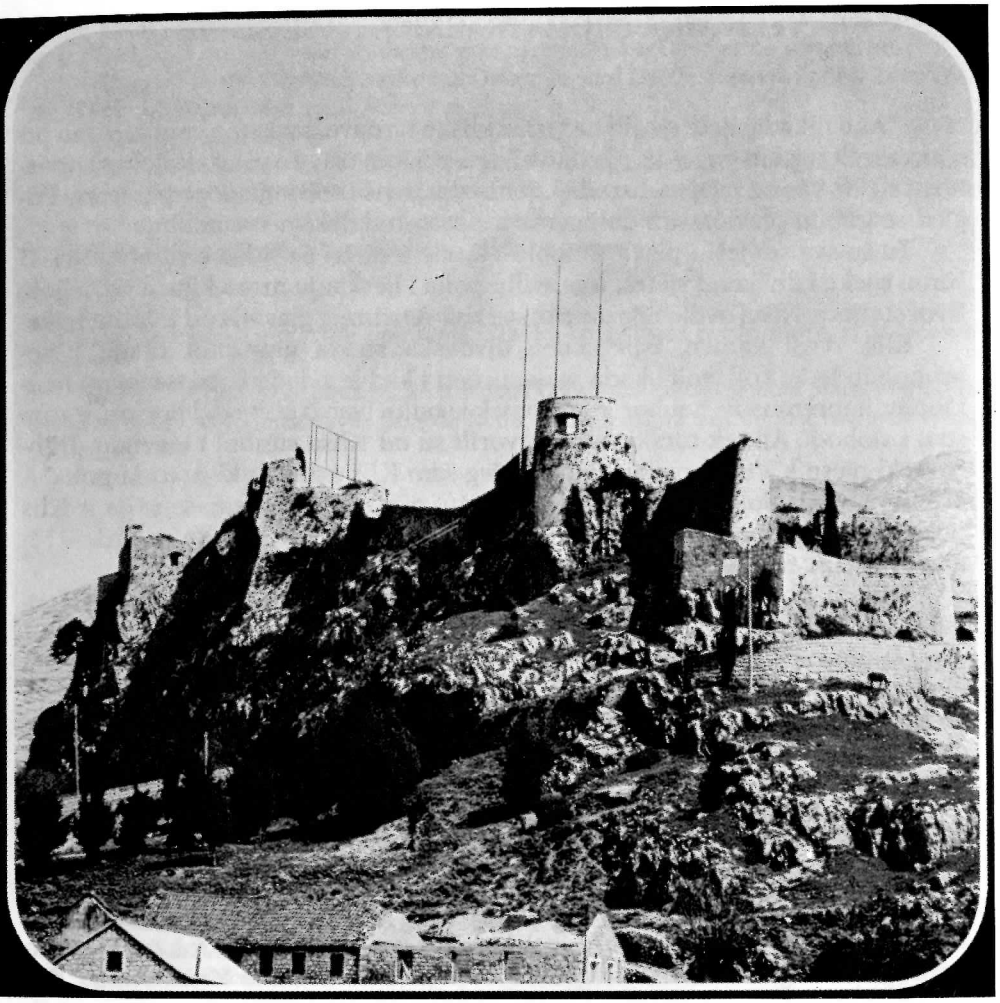

Kliška tvrđava

njolska nije marila za Krista, Engleska je stradala od plemićkih urota, Njemačka je sazivala svoje sulude sabore, a Italija prodavala svoju robu«.

Klis je pripadao hrvatskim kraljevskim gradovima za koje je novoizabrani kralj Ferdinand slabo mario. Kliški junaci, poput senjskih Uskoka morali su se dakle boriti na dvije strane, a trpjeli su i već spomenutu oskudicu, jer su Mlečani, ne bi li Kružića glađu u Klisu umorili, priječili dovoz hrane. Branitelje je pomagao najviše Papa, pa je i sam sultan uskliknuo: »Ta Klis je papin grad!«

U proljeće 1534. g. Klis je izdržao ravno 37 turskih navala. Pri tom je Solin tako opustošen da u njemu nije ostalo ni jedno stablo. Dvije godine kasnije Kružić se probio u Solin s priličnom vojskom, ali su Turcima najednom stigla snažna pojačanja. U Kružićevim četama bilo je nešto Talijana i Nijemaca koji su pri prvom sukobu počeli bježati. Nastao je rasap. Kružić na kraju uskoči u lađu prepunu vojnika koja se odmah nasukala na plićaku. I pade vitez na jezičcu slobodne Hrvatske zemlje, uz more, slano kao suze, koje će do kraja svijeta oplakivati ostavljenog i izdanog junaka. Tamo daleko iza gora ostale su relikvije hrvatske države, svega 20.000 četvornih kilometara, ali dovoljno svjedočanstvo da do kraja nikada nismo bili svladani . . .

Za vrijeme posljednje opsade Klisa, bili su branitelji prisiljeni podnositi izazove napadača, pa i korenje s kukavičluka.

Tad se tu zbio junački čin Miloša Pariževića, Kružićeva paža.

U turskom taboru pred Klisom nalazio se neki Turčin Bakota (Bakora), visok i snažne snage. Poput Golijata svaki dan je zvao na megdan one u Klisu, koreći ih s kukavičluka, ali ih je valjda razboritost starješina zadržavala, premda se se morali crveniti pred neprijateljem . . . Kružićev paž, Miloš Parižević, to nije mogao podnijeti, pa izađe pred Kružićeva zamjenika i zamoli da mu dopusti megdan s Bakotom.

Bio je odbijen i ukoren s preuzetnosti . . . Navaljivao je i dalje »ako izgubi megdan, bilo bi malo štete i malo sramote za kršćane, ako onakav na glasu Turčin nadvlada jednog mladića . . . Milošu je bilo 18 godina, pa na prigovor da je malen, vele da je odgovorio: »Ako sam malen ja, velik je Bog.«

I to je konačno odlučilo . . . Iziđe dakle on, »praćen pobožnim molitvama kršćana« te jednim udarcem mača odmah u početku zareza neprijatelju jednu nogu. Uza sve to Bakota se bijesan kretao tolikom jarošću da se odvažni mladić nije mogao ni približiti da mu drugi udarac dade, već je imao muku da sam izbjegne udarcima razjarenog neprijatelja . . . No konačno pade Turčin koliko je dug i širok . . . i Miloš mu njegovim mačem odsječe glavu . . .

»O Milošu se znade da se zavjetovao Majci Božjoj Trsatskoj, da će joj pokloniti onoliku voštanicu, koliki je onaj turski div, ako mu Bog dade da ga svlada.« On je zavjet i izvršio. Drugu isto tako veliku svijeću darovao je Majci Božjoj, Kružić. Da se zavjet ispuni, trebalo je po Splitu i Trogiru moliti prinose, jer je Pariževič kao i ostali borci, bio osiromašio. Stepenice Petra Kružića vode do svetišta Trsatske Majke Božje, gdje se nasuprot oltaru Majke Božje nalaze dvije goleme zavjetne voštanice-svijeće, jedna s imenom Petra Kružića, a druga s imenom Mije Pariževića. Svijeće nas spominju na jedno od brojnih junaštava spomenutih junaka, na slavno, ali najžalosnije razdoblje povijesti kliške tvrđave.

Drži se, da je Pariževič kao Uskok iz Bosne, iz sela Pariževića prebjegao u Klis. O junaštvu njegovu latinski pjeva Trankvil Andronicus, a opjevao ga je i Kačić. Poslije pada Klisa Miloš je s Uskocima išao u Senj, nastavljajući sudbinu Uskoka gdje, uvijek na brisanu prostoru, sredstva za život nisu birana, pa se živjelo od gusarenja. Zarobivši ga, Mlečani su Pariževića objesili u Zadru g. 1549. (Fra Šimun Glavić:»Tada bi obišen Miloš Pariževič na 3. fevrara . . .«)

Kakva je bila bitka za Klis, vidi se iz opisa turskog kroničara Pečujlije: (citiram) »i čini se grozno kreševo kakvo nebo nije zapamtilo . . .« Godina je 1537.

Odsječenu Kružićevu glavu Turci odnesu na tvrđavu i na koplju je pokažu posadi. Tada se junaci prepadoše. Kad padnu vođe, borba je suvišna. Ali turski vojskovođe znali su biti i otmjena gospoda.

Iz udivljenja prema junačkim braniocima dopuste im da naoružani slobodno odu. Tako su postupili i s hrabrim braniteljima Rhodosa, kasnije prozvanim malteškim vitezovima.

Uskoci Kružićevo tijelo bez glave dopremiše na Trsat. Glavu mu poslije od Turaka otkupila sestra Jelena davši »za glavu pokojnog brata ča ju prenese na Trsat«, Kružićevu uhodi, Bartolu Kačiću 100 dukata. Glava leži u lijevoj lađi trsatske crkve, pred oltarom sv. Petra i sv. Josipa.

Ključe Klisa Uskoci su predali senjskoj katedrali.

Ravno 111 g. kasnije, kad su Turci morali napustiti Klis, Ahmet Spahija podsjetio je mletačkog generala Foscola na postupak Turaka prema nekadašnjim kliškim junacima i molio da se isto takav postupak primijeni sada na tursku posadu.

Fascolo je pristao. Ima u tome nešto viteškoga. Ali žestoki Poljičani nisu poštivali dogovor, a bilo ih je u borbi oko 1200. Netko je među njima uzviknuo da iz želuca rasparanog Turčina ispadaju cekini. To je bilo dosta, da su svima počeli parati trbuhe.

Solinjani se još i danas sjećaju turske okupacije Klisa kad na Malu Gospu pjevaju u »štenjima« kako je »turski pivac navišća zoru na Klisu«.

Nedaleko od ulaza u tvrđavu Klisa nađemo se pred velikom pločom iz bijelog, a tvrdog dalmatinskog kamena, koji govori, da je naša narodna duša bijela poput snijega, jer ne nosi na sebi nikakav povijesni grijeh, uvijek je branila samo svoje, a opet nam govori i da je naša svijest tvrda kao onaj kamen i da ćemo vjekovima opstojati, kao što i kamen naš opstoji, prkoseći burama i nasrtajima razbješnjelog mora.

U pobožnoj tišini čitamo nadpis:

O ČETIRISTOTOJ GODIŠNJICI ODKADA JE K L I S JEDNOM SREDIŠTE HRVATSKE PRIMORSKE ŽUPE I KRUNSKO DOBRO HRVATSKIH NARODNIH VLADARA, POTOM SIJELO SVAČIĆA – NELIPIĆA MOĆNIH HRVATSKIH RODOVA SMRĆU KAPETANA PETRA KRUŽIĆA DNE 12. OŽUJKA 1.537. POSLJEDNJI SVIH GRADOVA HRVATSKE DOMOVINE PODLEGAO PREMOĆNOJ BUJICI TURSKOJ. BRAĆA HRVATSKOG ZMAJA I HRVATSKO DRUŠTVO »BIHAĆ« UZ SUDJELOVANJE NARODA I OPĆINE KLISA, PODIŽU OVU SPOMEN PLOČU DOMAĆIMA NA PONOS I POUKU, STRANCIMA NA RAZMIŠLJANJE O NAŠIM ŽRTVAMA ZA OBRANU KRŠĆANSTVA I EVROPSKE KULTURE.

GODINE 1.937. – P.

A kako se time ponosimo? Da, ako možda i ne tako kako se Talijani ponose svojom umjetnošću ili Francuzi svojom »finoćom«, mi se ipak ponosimo tim nijemim i neuglednim zidinama. One su vječno glasan krik, koji se razliježe na četiri strane svijeta i razlijegat će se dokle bude i jednog čovjeka na evropskom tlu: »DA NAS NIJE BILO, ŠTO BI BILO DANAS OD VAS?« . . . Kričat će Klis, ali će Evropa slabo čuti. Prestara je . . .

Da, Klis je stajao kao nepobjedivi div, a Petar Kružić bijaše srce i mozak tog diva, dok ga je branio 24 godine. Više se puta Kružić obraćao preko naših biskupa Svetom Ocu Papi za pomoć. Ako igdje, Hrvati su nalazili svog pomoćnika, zaštitnika i branitelja u Rimskom Velikosvećeniku, čije je srce uvijek imalo razumijevanja za potlačene i ugnjetavane.

Klis ima i svoju kapelicu, gdje je Petar Kružić crpio kroz 24 godine onu nadljudsku snagu, braneći hrabro svoj narod. Tu još i danas postoji klecalo na kome se je on klanjao Bogu Pravde. Ovdje je on nalazio naiscrpivi izvor jakosti . . . i ustrajnosti . . . «

»Hvala ti borče i mučeniče, svijetli primjeru ljubavi
prema vjeri i domovini! Slava ti, veliki Petre Kružiću«!

Prema: YVON IVONIDES-TIL-SKRAČIĆ

VRŠENJE DUŽNOSTI

Tko je dobro shvatio svoju dužnost, taj će je odmah izvršiti. Jedino što imamo sasvim u svojoj vlasti to su naša djela. Put dužnosti nije uvijek lagan jer ima na njemu mnogo teškoća koje treba svladati.

Često smo dovoljno oštroumni da uvidimo što treba raditi, ali se ne možemo čvrsto odlučiti da to izvršimo. Za neodlučnoga ima tisuću smetnji na putu. On razmišlja i snatri, ali ne radi ništa. Nemoj se mnogo obazirati, već pristupaj odmah k djelu! To je lozinka dobra radnika.

Ništa ne može uraditi čovjek koji najprije pita: »Što će drugi kazati?« Ako pitaš: »Je li to moja dužnost?«, onda se ne trebaš brinuti za predbacivanja drugih, nego možeš pače prkositi njihovu ismjehivanju.

Ne živi čovjek samo za sebe. On živi i za dobro ostalih. Svatko ima da izvrši neke dužnosti, najbogatiji, kao i najsiromašniji. Jednima život pruža samo zadovoljstvo, drugima patnju, ali najbolji ljudi ne smatraju zadovoljstvo, pa ni samu slavu ciljem života. Da bismo mogli na ovom svijetu neprestano vršiti svoju dužnost, potrebno je da razvijamo i njegujemo sve sposobnosti koje nam je Bog dao. A on nam je dao sve. Njegova viša volja treba da je vodič naše volje.

Vojnička nam poslušnost daje dosta primjera kako se dužnost vjerno vrši. Sjetimo se neznabožačkog stražara u Pompejima, koji je umro na svom mjestu dok je Vezuv zasipao grad svojom lavom. To je pravi vojnik! Dok su drugi bježali, on je stajao na svom mjestu. To mu je bila dužnost. Bilo mu je naređeno da čuva mjesto i on je ostao dok ga nije udarila sumporna para lave. Njegovo je tijelo stradalo, ali je njegovo djelo ostalo vječno. I tvoj sitni rad, učeniče, može uspjeti samo onda ako shvatiš što je tvoja dužnost i ako se prožmeš osjećajem da je ta dužnost tvoja dnevna školska i domaća zadaća, koju učitelj nikada posebno ne zadaje.

(PO SMILESU)

Jastuček

Jastuček mali,
Jastuček mefki,
Kaj si pod glavu se del
Šutel si s menom
V kmicu se stisnul
Teški mi umor zel.

Čuli sme: stiha
Vura se njiha
I vleče vreme kaj ne sme stat,
Jednake, točne
Od kad se počne
Živeti. Dok se bu dat.

Mamek je vu njeg
Metnul još perja
Da bu mi topel kak njezin dlan,
I če buju suze
Se zlejale na njeg,
Vtopile se buju v perje kak san.

Jastuček beli,
Jastuček mefki,
Buš mi pomogel mirno spat?
Bum Boga molila,
Suze posušila,
I skrila v jastuček pesme i jad.

MIRA PREISLER

Od Namura do Brüssela vozio se sa mnom neki belgijski svećenik. Kad je brevijar pročitao, zapitao me: »Koliko je sati?« A domala: »Otkuda ste, gospodine?«

»Iz Hrvatske«.

»Iz Hrvatske!« poveseli se on. Poznata je meni Hrvatska! – – U Kraljevici sam proživio tri godine«.

»U Kraljevici?«

»Da. Kod isusovaca!«

»U frankopanskome dvoru?«

»Tako je!« potvrdi mi on. »Tamo nam je bila škola.«

»Sjećam se – –«

»Zar ste i vi iz onoga kraja?«

»Iz Novoga.«

»Bio sam u Novom; leži poput Betlehema – –«

»A znadete li štogod hrvatski?«

»Kako ne bih?« odgovori mi on našim jezikom. »Već sam nešto zaboravio, jer nemam prilike – – Otkad sam ostavio Kraljevicu, jedan jedini put sam imao zgode da se razgovaram. A i to su žalosne uspomene . . .

Ne raspitujem ga, al će on za časak i sam ovako:

»Bilo je to 1896. ili 97. godine u Brüsselu. Naprotiv mojega stana gradili su kuću; pa kad sam opazio da primorci ziđu, nazvao sam im preko puta »dobar dan«. Od tog dana smo se svako jutro pozdravljali.

Jednog jutra (ja se upravo brijem) čujem neku lomljavu, štropot i jauk, a kad k prozoru, ne vidim ništa, nego silnu prašinu: Srušio se shod, na kojemu su zidari stajali! – – Iz dubine čujem jauk, a što je još strašnije: u visini četvrtoga kata – upravo naprama mojem prozoru vidim dva čovjeka između neba i zemlje! – – Ostala je greda u zid zataknuta (kao kakva vješala!), a na gredi dva čovjeka. Jedan jaše uza zid, lovići se noktima zida; drugi na kraj brvna visi na rukama . . . I on bi se htio zidu primaknuti, ali se greda slabo drži, pa kad god se čovjek pomakne, škriplje i u zidu se pomiče . . . Strovalit će se i brvno i ljudi!

I čujem, kako onaj koji se zida drži vapije: »Jure, brate, ne miči se, izmaknut će se greda! A moja nejačad . . .«

Onaj mlađi, koji na rukama visi, ukoči se, kao da je na krst razapet. Časak visi nepomično pa reče: »Pravo veliš – preteški smo . . . Pozdravi oca i mater – – Bog!«

Pa sklopi oči i pusti se u propast . . .«

FRAN MAŽURANIĆ

PROSJAK

Išao sam cestom. Nekakav prosjak, slab starac, zadrža me.

Upaljene oči pune suza, pomodrele usne, izderane prnje, ružne rane – oh, kako je bijeda odvratno oglodala to jadno stvorenje!

Pružio je prema meni svoju otečenu, pocrnjelu, prljavu ruku. Stenjao je, pa upravo i cvilio, i molio za pomoć.

Počeo sam kopati po svim džepovima. Ali nisam našao ni novčarke ni sata, ničega.

A prosjak je još uvijek stajao u iščekivanju preda mnom, lako drhtao i brzao svojom ispruženom rukom.

Smeten i zbunjen, kakav sam već bio, zgrabio sam snažno tu prljavu, drhtavu ruku.

»Ne ljuti se na me, brate, nemam ništa kod sebe.«

»Dobro brate«, prošapta on, »i za to ti hvala, i to je milostinja, brate!«

Ja sam osjetio da sam i ja od svoga brata primio milostinju.

I. TURGENJEV

ORAČI

Proljetno je sunce bojažljivo provirivalo iza sivih oblaka i skrivalo lice za kojim je čeznula tek probuđena priroda. Hladni je vjetrić lagano pirkao, nehajno tresao gole grančice i zibao preživjele listove drača. Ponekad bi se malo trgnuo, jače puhnuo i tad bi zaškripale gole grane. Očešale se kao da se bude i jedna drugu opominje da se spremi na život što je kroz njih počeo strujiti. Na poneku od njih spuštale su se vrane, malo zadržale, a onda letjele dalje i na drugim granama ponavljale istu igru. Na njih su se ugledale svrake i vrapci, pa i čavke. Graktanje, kriještanje i cvrkutanje miješalo se, zajedno s pjesmom pijetlova i kokodakanjem kokoši, u čudan, a ipak divan sklad.

Na njivama, tu i tamo, dimile su se gromače natrule klasure, a ponegdje veselo plamtjele gomile suhih ostruga. Dim, zahvaćen povremenim vjetrom, povio bi se po zemlji, a zatim lagano dizao uvis.

Na prisojima i po ravnici milili su volovi prilično mršavi i olinjali, vukući za sobom teške tučane plugove, na čije su se ručice naslanjali orači, očiju uprtih u zemlju, gledali kako se ona, vlažna i žilava, slaže u brazde, što ostajahu za njima, duge i krivudave. Na njihovim licima zrcalila se sreća, duboke bore činile se plićima, a oštre crte blažima. Kadikad čuo bi se veseo poklik: »Ajd, Peronja, živ i veseo bio i Bog naš trud naplatio! Ajd, veseli moj. Ajdeee!« Drugi bi ga čuo i ne mogavši odoljeti srcu da i on ne vikne, podigao bi glavu da čuje odakle dolazi taj povik. Lice mu, neobrijano i ozbiljno, ozarilo se srećom, a žuljave i ispucale ruke savile se oko usta da mu povik bude glasniji:»Ajd, Šaronja, tugo i radosti moja! Ajd, živ i zdrav bio i Bog dao da te na pijacu ne vodio, već i nagodinu s tobom se znojio! Ajdeee!«

Upravo sam s prijateljem iz grada prolazio njivama. Za oračima letjele su vrane, spuštale se na brazde, tražile gliste. »Ako Bog da, bit će roda, bit!«, viknuo Ivica Julkin, koji je orao u mog strica. »Jelde, Matane?«, obratio se meni. »A hoće, hoće«, potvrdih mu ja. Prijeđosmo na našu njivu. Otac je upravo vraćao volove. »Idemo trkom«, pozvah prijatelja i, ne čekajući njegova odgovora, jurnem, a on za mnom. No naskoro on zaglavinja, potrča još nekoliko koraka i svom snagom tresnuo o zemlju. »A, joj, baš si nespretan, čovječe«, otresoh se ljutito na nj. »Što ćeš? Nisam imao prilike trenirati na takvu trkalištu«, veselo mi otpovrnu Ivan i poče se čistiti od čičaka i blata.

Dok smo se mi bavili čišćenjem, otac je stigao do nas. »Tata, molim te da ja obađem jednoć. Ti si umoran pa se malo odmori«, zamolih ga odmah, ne toliko zbog njegova umora, već više zbog toga da se pred Ivanom pokažem. Otac me blago pogleda, a zatim plug i volove, i nevoljko mi dade bič. »Na Zekonju viči malo više i ne sijeci veliku brazdu, jer je zemlja žilava i teška«, posavjetova me on.

»Ajdeee!«, viknuh što me grlo nosi, a glas mi zadrhta i izgubi se u njivama. Volovi lagano krenuše, mašući glavama i udarajući se repovima kao da se pitaju kakav li ih to nespretnjaković tjera. A ja sam ponosno išao za plugom.

»Hoćeš li meni dati da malo plužim?«, upita me prijatelj bojažljivo. Pogledao sam ga iskosa i nasmijao se. Da me je u tom trenu zatražio šareni nožić kojim sam često koješta rezbario, bio bih mu ga dao bez oklijevanja, ali da mu dam plug – e, to nikako! Vidjevši da mu ne dam, on se zacrveni i ušuti. Pogledao sam ga ispod oka ponovno i bi mi ga žao. »Evo ti, ali pazi!«, rekoh mu važno i pogledah ga kao sažalno. Njemu se lice zasja od radosti. »Slušat ću te!«, plaho se ispriča i prihvati ručice, a onda ih stisnu svom snagom.

Ja sam tada bio veći od Hanibala, Cezara i Napoleona, jer moje su se »naredbe« izvršavale bez pogovora. Kad smo došli do kraja njive, pa da uvratimo, ja sam izvadio plug i, vrativši volove, zaorao novu brazdu. Ivan je nastavio, a ja sam ga, hodajući uza nj, nadzirao. Pogledao sam na sredinu njive. Ondje je otac pažljivo promatrao pšenicu, kao da želi svaki stručak svojim pogledom potaći da što prije naraste i donese plod i time ispuni njegove nade i nagradi mu muku.

»Joj, kako je to teško, ja ne bih izdržao ni pola sata«, jadikovao je Ivan, gledajući oznojene ruke na kojima su se ocrtavali tragovi ručica. »Tja, nije to za svakoga. Čovjek se, eto, napati dok obradi zemlju, ali zaboravi na sve muke kad u hambar sipa krupno i zdravo zrno«, mudrovao sam. »Ooo!« viknuh na volove kad smo došli blizu oca, a oni poslušno stadoše.

»Bili biste vi dobri orači«, našali se otac, a mi se radosno pogledasmo. »Pa kakva je pšenica?«, upitah ja kao veliki. »Pa, eto, nije loša. Samo . . . duga je godina, svašta se može desiti«, zabrinuto odgovori otac. Uzeo je od mene bič, potjerao volove, a mi pođosmo za njim.

Šutjeli smo. I oko nas bila je tišina. Ponekad bi vjetar zašuštao slomljenom kukuruznicom. Jaram bi zapucketao od pritiska i kolica pod polugom zaškripala. Volovi su ravnomjerno disali, istežući vratove, i lagano napredovali. Sunce se polako nagnulo k zapadu i bljedorumenim zrakama paralo oblačiće što se nestašno ganjahu obzorjem. U šumi je zalajao pas i malo zatim iz nje je iskočio zec, a kudrov se za njim naturio. Zec projurio kraj nas, udario opet prema šumi, naglo promijenio pravac i nestao uza stazu. Kudrov je stao, zbunjen zečevim manevrom, i nije znao što bi. »Bože moj, kako je sve to lijepo!«, oduševio se Ivan, gledajući za zecom. »I prelijepo!«, tiho sam rekao, promatrajući posljednji sunčev trak kako zalazi iza vrška hrasta. I otac je pogledao taj trak, ali na njegovu se licu nije vidjelo ushita, već kao neka tuga. »Eh, Bože, što bi bilo lijepo da ovaj dan potraje bar još sat. Mogao sam dovršiti oranje . . .«, govorio je kao za sebe i tužnim pogledom obuhvatio preostali dio neuzorane njive. Nakon male stanke opet će on: »Pa, vala, neka je i zašlo . . . Volovi su umorni, jadnici, i sutra ih čeka muka. Pa i prekosutra. I još najmanje dvije nedjelje . . .«

Kad smo napuštali njivu i nas dvojica uvalili se u sijeno na kolima koje je preostalo volovima, otac se sagnu, uze grudu zemlje, pogleda je i poljubi, a onda je polako spusti i prekriži se. Na čitav kraj polako je padala proljetna noć, u kojoj se najradije razmišlja, kroje planovi i gaje nade.

MATO KAMENJAŠEVIĆ

Seljanke u narodnoj nošnji iz okolice Dervente

»SELO MOJE, RODNI KRAJU«

Selo moje, rodni kraju,
mili zavičaju,
ni za srebro
ni za zlato
nikome te ne bih dao!

U tebi je moj dom
gdje sam svjetlost dana
i svijet ovaj ugledao,
prvi korak, prvu riječ
od oca i majke
za život dobio.

Uspomenu vječnu nosim u srcu svom:
baštinu dragu
od oca
za pismo prvih slova,
od majke
za životni put svetog blagoslova!

Ma gdje bio,
u srcu si uspomena ti,
sve moje blago,
selo moje, rodni kraju,
mili zavičaju!

ĐURO CRLJENKO

NEMA PREDGOVORA NITI POGOVORA

Nitko me ne pita, nitko ne traži savjeta. Zato je moja riječ, svaka riječ krvava i nemirna.

U meni je davno, u praskozorje bitka, rođena vjera u Sreću, u bolji život, u postanak i prestanak, u radost Vječnosti,
u Istinu,
pravdu i pravednost, ljudsku i Božju, moju i tvoju, u zbiljsku i dostojanstvenu, Vašu i moju Slobodu.

Bačen u vrtlog što ga zovemo životom (baš tako i nikako drukčije), morao sam se dočekati na noge (udarce treba zanemariti?). I uhvatio sam se u kolo, bratsko i srdačno, ljudsko kolo. Zagrljen sa subratom. I čovjekom. S našim čovjekom.

Gonjeni vjetrovima povijesti,
vitlani olujnim nemirima skupa smo stigli i savili ognjišta, spleli topla krila na ovom komadiću zemlje:
na obalama našeg mora,
u tami i dubini naših šuma,
u ljepoti i na visovima naših planina,
na širokim, žitorodnim,
beskrajnim ravnicama našim.

Spustile su se mnoge jesenske magle i nebo je prosulo suzu iznad naših domova.

I mnogih više nema.

Baciše sjeme u zemlju ovu, a tuđinac neki poškropi njihovom krvlju ognjišta, prekine im nit života. I znam samo jedno:
više ih nema.

U sukobima svjetova i vjetrova predgovora i uvoda nema.
U danima patnji, silnih lomova, u mirisu krvi i gorčini suza
patio sam sa subraćom svojom:
s ribarima zavirivao u dubine
i strahovao nad nemirima mora;
s planincima sam tjerao zvjerad
i tresao krošnje hrasta, jele i bora;
sa seljacima sam žeo, kosio,
zemlju plodnu orao,
njive znojem topio.
Uvijek sam bio, bivao,
stajao i postojao,

ranama krvario,
očima plakao.
Uvijek sam silno želio,
srcem volio,
ustima i riječju
hrvatskom govorio,
tepao i molio.
Mnoge sam riječi kletvene,
nježne,
riječi meke i pogrdne izgovorio.
Uvijek,
uvijek sam ludo volio,
mahnito ljubio,
tu dragu grudu:
bez uvoda, predgovora,
bez prigovora i pogovora
taj naš tvrdi kamen –
vazda sam svoj narod i domovinu ljubio.

P. ŠIMUNOV

K BOGU

Sâm sam, jer biti nemam s kim.
Misle da sam govora izgubio dar,
jer šutim. Oh, ja sam Eskim,
što ne zna što je toplina i žar!

Da srca nije, ne bih poznavao bol
i ne bih suhim plačem kinio sebe;
ono je moj suzni dol
u kom biser-suze kite Tebe...

Ali!...
Srce mi kô sunce sada tone u Te,
skromno i sitno poput minute;
breme svoga bola na Tvom zlatnom oku
prži,

i veselo grede u Tajnu Duboku.
Dokle će, dokle samo da izdrži?!

ISMET ŽUNIĆ

MOŽDA SAMO RADI CIGLIH DVADESET NOVČIĆA

Otvore se vrata ljekarne i na prag stupi dječačić smetena lica pa stane koji čas, dok ga druga »mušterija« otraga nestrpljivo potisne naprijed.

Dugačkom uličnom alejom šumno i nujno vije zadušljiva jugovina s maglenasta, mrljava neba. Čitav dan prokapljivala je s njega dosadna kišica; ali evo odjednom zapljuštio pravi pljusak te nasporuje sve to jače. Zrak je isprugan kano staklenim šipkama. Začas se zamrači predvečerje u suton.

Dječačić krene neodlučno; isprva brzo, pa sve sporije – do ćoška. Tu se lomi put: u kraći, kojim je došao, i dulji. – Stade opet časak pa zaokoliša duljim, ma da ga je kiša bila u tili tren upravo do kože smočila.

Ne nosi ljekarije doma!

– Manjkalo mu dvadeset novčića do potpune cijene. – Obećao je, da će ih poslije umah donijeti, ali uzalud!

– Svi vi tako rado obećajete; ali nijedan ne ovrši! – zaskiči oštar glas staroga skupca ljekarnika. – Znamo mi dobro take mudrijaše, vrlo ih dobro znamo!

Dječačić se u taj čas čisto zbunio i posve zaboravio, radšta će mu ta skupa ljekarija. Boljela ga u ovaj čas samo lična uvreda. Ovlažile mu se oči suzom, što-no je naglo nabujala i oblila mu zrijeće (prema glagolu zreti, zrem u značenju vidjeti, gledati). A i bio je strašan prizvuk starčeva glasa; kao da se baca leden novac na tvrdu ravan, pa skakuće i prevrće se! – A sada se istom u uspomeni dječakovoj – na koncu srdljivo, mrmljajući – sliježe spomen na lijeni počinak pa leži siguran, da ne će uginuti – da ga odanle nitko ne će maknuti. Ta dašto! – Kadno im bio obolio susjed, pa trošio silu novca na ljekarije, govorilo se tamo u njih, koliko li je blaga u toga skupoga ljekarnika. – I tri su velike kuće u njega.

Koracao je sve to polaganije, a glavom mu se naglo plele misli poput pau-kove niti.

– A ipak smo mu do sada sve platili!

Još jučer je kazao liječnik, da joj se lijek mora odmah dati i neprestano do konca davati; jer bi im drugačije mogla umrijeti.

A to već dugo traje. Prvi dan su za taj lijek potrošili zadnji novac, a odonda prodaše i zadnje stvari iz sirotne kuće.

Danas je sele odrezala zlatne svoje pletenice i prodala ih trgovcu za tri fo-rinta.

– Od toga kupilo se nešto drva, kruha, čorbe za majku, a ostatak eto nedo-stade za ljekariju.

I dospije na dogled bolesničkoga prozora, nejakom svjetlošću osvijetljena, i prestraši ga se. – Da unese zar unutra praznu ljekovnu bočicu, – praznu kao nada što im je prazna – !

Da proplače, – da zavede u plač i seku, – da smuti majku – bolesnicu milu, sveticu dobru!

Zavrluda neke trene kraj vratiju. – Drhtaše. Pucalo mu srce od straha, pa da ne pukne – trgne se i uđe.

Na lice materi priljubi se draga sele te drhtavo rida. – Nije ga ni čula!

On ne reče ništa, nego se sruši do nje – na milu svetinju i na trepetni plač prorida:

– Za ciglih dvadeset novčića!

JOSIP DRAŽENOVIĆ

JADRANSKOM MORU

Tko tebe jednom vidi, more sinje,
zaboravit te nikad više neće.
I duh mi uvijek kano galeb lijeće
na talasa ti blistavo milinje.

Uz tebe rod je ćudi golubinje,
sve više Nebo nek mu dade sreće,
da uvijek samo naprijed, naprijed kreće
zauvijek otrv suze materinje.

Tko tebe jednom, sinje more, zgleda,
magijskom ga nekom vežeš moći,
i teško mu je već od tebe poći.

Od tebe miso krenut mu se ne da,
i sveti šumor tvoga talasanja
ko vječna pjesma dušom mu ozvanja.

VELIMIR DEŽELIĆ

LASTAVICE

Iz daleka tamo preko mora, sa žarkoga juga vraćaju se vjesnice proljeća, mile lastavice. Na čete, na buljuke dolaze natrag u rodnu domovinu, da potraže svoja stara gnijezda pod strehom, u pojatama, u seoskim kućicama. Veselo pozdravljaju svoj stari kraj, svoja stara udobna grijezda, ta osjećaju zrak drage rođene grude. Kad su lani polazile u svijet, nekud su veselo ostavljale rodni dom, kao da će tamo preko mora naći silnu sreću, veliku blagodat. Pa? Bit će sigurno da su prokuburile zimu i da su se prevarile u svojim sancima jer kruže upravo nekud radosno gore po zraku pod veselim proljetnim suncem... Vraćaju se lastavice... a dolje na ogromnu parnjaču stupaju, veselo ijučući, ljudi mrka obličja, patnička čela. Ostavljaju dom i rođeni kraj, svoje mile i drage i oni polaze p r e k o m o r a da potraže sreću. U rastrganoj domovini ne nalaze je jer su slijepi. Da se ne vrate i oni razočarani poput lastavica? Ali samo da im ne odnesu, međutim, tuđinci i stara gnijezda?!

RIKARD KATALINIĆ JERETOV

RODU O JEZIKU

O jeziku, rode, da ti pojem,
O jeziku milom tvom i mojem!
O preslatkom glasu onom,
U kome ti mile majke,
Usnivahu slatke bajke,
Koga šaptom i romonom
Duši ti se svijest probudi,
Te ti spozna i uvidje,
Da ti bolje nije nigdje
Do na tvoje majke grudi!

Po njem tebe svijet poznaje živa,
Na njem ti se budućnost osniva.
Zato uvijek k njemu teži,
U njegovo jato hrli,
Oko njega mi se grli
I u čvrsto kolo veži,
Pa ti ne će vremeniti
Burni trijesi da naude;
Po jeziku dok te bude,
I glavom će tebe biti!

Ljubi rode, jezik iznad svega,
U njem živi, umiri za njega!
U njem sve si blago slaviš,
Što ti osta od starine,
Nemaš ljepše ni baštine
Potomstvu si da ostaviš.
Alem-kamen on ti budi,
Kog da čuvaš kao oko,
Kog da braniš kao soko,
Komu da si vjeran svudi.

Svaka zvijezda svojim svijetlom sijeva,
Svaka ptica svojim glasom spijeva,
Ti jezikom svojim zbori!
Slatkim glasom materinim
Odlikuj se među inim!
Bog bo mili s njim te stvori,
Njim da budeš svoj svojemu,
Njim da srcu odolijevaš,
Njim da plačeš i popijevaš,
I njim da se moliš Njemu!

Junačkijem glasom u njem poje
Junak narod uspomene svoje.
Uz gusle se u njem ore
Kroz sve vijeke nama doli
Své radosti i sve boli
Našeg svijeta – pjesni tvore
Utrnulih naših plama,
Osvjetlanih naših lica,
Sva je naša povjesnica
Velik samo zbor pjesama!

On ti svakoj tuzi i radosti,
On ti duše cijeloj nutarnjosti
Jedin pravi tumač biva.
U njem ti se žalost topi,
Da ti suza lice škropi,
U njem s čuvstva radostiva
Tvoje srce vatrom gori,
U njem samo potpunoma
Ljubav milog tvoga doma
Jasno, krasno tebi zbori.

Ljubi, rode, jezik iznad svega,
U njem živi, umiri za njega!
Po njemu si sve, što jesi:
Svoje tijelo, udo svijeta,
Bus posebnog svoga cvijeta
U naroda silnoj smjesi.
Bez njega si bez imena,
Bez djedova, bez unuka,
U prošasti sjena puka,
U buduće niti sjena!

PETAR PRERADOVIĆ

SLAVKOVA RADOST

Što je uživao mali Slavko kad mu je umro otac, toga više nema! Čitav onaj dan, dok mu je otac mrtav ležao na odru, on nije znao, kamo da se djene. Poskakivao je po dvorištu, istrčavao na ulicu, a sve se radovao, kako će mu sada sinuti krasni dani. Odsad će moći, kad ga je volja, otići među svoje vršnjake, igrati se i kupati u potoku, pa ostajati dokle ga volja. Nitko mu ne će braniti. Onaj, koji mu je sve to branio, sad se, eno, mrtav ispružio na odru i leži tamo smiren.

Nekoliko je puta Slavko otišao u sobu i obilazio oko mrtva oca. Gleda ga, gleda, a sve misli, ne će li on ipak ustati i dreknuti na nj. Al otac leži ukočen i miran, zaklopljenih očiju, a s njegova se lica ništa ne odražava, nikakav osjećaj. Samo svijeće oko njega tiho plamsaju i žućkasto svjetlo njihovo pada po tome licu i podaje mu nekud još smireniji i tužniji izgled.

Stare bake iz susjedstva sjede kraj odra i mole se na patrice, a tetka se Malčika užurbala i hoda po kući spremajući koješta i savjetuje se s nekakim ženama i naređuje koješta.

– Slavko, kakav si ti to?! – govori mu ona tiho, kad ga spazi. Kud se to motaš? Sjedi tamo kraj oca i moli se Bogu!

A on ne može da se moli. On samo misli o tom, kako će sad biti slobodan, kako ga više ne će tući taj njegov strogi otac.

Bože, ala je bio strog! Je li se samo maknuo kuda od kuće, a otac odmah udri po njem. Ako nije u školi znao lekciju ili ako je bio nemiran, a on ga tuče i samo ga tuče. I za svaku ga je malenkost tukao. Pa onda ono njegovo mrko lice, onaj ljuti pogled! Bože, kako je imao strašan pogled!

A sad, eto, nema više ni onoga mrkoga lica ni strašnoga pogleda ni batina ... Sad se svega toga više ne treba bojati.

Sahranili oca. Poslije ukopa tetka Malčika priredila večeru i pozvala neke susjede. Dugo se tu naklapalo i pripovijedalo. Slavko nije dočekao, da se raziđu. Zaspao je umoran negdje u kutu sobe.

Sutradan odvede ga tetka k svojoj kući u drugo selo.

Prvi su mu dani protekli lijepo. Al poslije je bilo sve drugačije. Nije ga tetka tukla. Samo ga je psovala i karala. I svoju je djecu psovala i karala, al' to je bilo drugačije karanje! Drugačiji su bili pogledi, kojima je njih gledala, a drugačiji, kojima je njega gledala. Njima je ona uvijek davala bolje zalogaje, a njemu štogod. Kad je u njih gledala, iz njezinih je očiju virila briga i ljubav, a kad je s njima govorila, u riječima joj se osjećala toplina.

Sve je to jasno osćutio Slavko u svojoj maloj duši i bilo mu je žao i teško. Osjećao se osamljen kô malešno drvce u pustome polju. I sve mu se tu činilo tako tuđe, tuđe ... Sve mu je bilo nekako hladno i nemilo.

I sjetio se svoga života kod kuće i oca, koji je bio tako strog. Sjetio se i onoga njegova pogleda, koji mu se onda činio tako strašan i tako dušmanski. Al sad je osćutio, da je i u tom pogledu bilo topline i ljubavi. Da, bilo je ljubavi i u onom strogom oku. Al to je oko sad zauvijek ugasnulo ...

I Slavku navru na oči suze, vruće i obilne kô plaha kišica. Pa kad je kasnije jedared s tetkom došao na očev grob, onda se tamo rasplakao gorko i plakao iskreno i dugo za ocem, kao što nigda plakao nije ...

JOZA IVAKIĆ

LUKA JE ČESTIT DJEČAK

Dobro ga se još sjećam iz škole. Sjedio je u predzadnjoj klupi. Blijed i suh. Imao je dvanaest godina, a nitko mu ih ne bi bio dao devet. Plašljiv, izbjegavao je nas koji mu nismo nikada dali mira.

Ni učitelj ga nije volio. Kad bi ga prozvao, Luka bi ustao, kao da se probudio iz sna, i zamišljeno bi pogledao na klupu. Skoro nikad nije znao odgovoriti na pitanje, a učitelj bi kazao:

»Luka, kako si uopće došao do trećeg razreda? Četvrtog nećeš vidjeti!«

A Luka bi dalje tužno sjedio.

Naročito ga Ivan Repčić nije mogao vidjeti. On je bio najjači u razredu. Svi smo ga se bojali i htjeli smo biti njegovi prijatelji. Njemu se to sviđalo.

Opirao mu se samo Martin s brda. Kad su se nedavno uhvatili, vrlo ga je nalupao. Ivan se zarekao da će mu se osvetiti.

Jednoga dana, kad još nikoga nije bilo u razredu, uze Ivan pero i zasadi ga na Martinovu klupu. Čim smo izmolili i sjeli, Martin iznenada zakriči. Pero se zabolo – no ne treba da vam pričam, gdje. Učitelj priđe k njemu. Brzo mu je isprao ranu u veži.

»Tko je bio tako zao?« – upita strogo, kad se s Martinom, koji je jecao, vratio u razred. Niko se ne oglasi. Svi su gledali u tle. Ivan je pocrvenio do ušiju. Znali smo da je to on.

»Tko je to načinio?« – zapitao je učitelj oštrije. »Zaslužio je kaznu, tešku kaznu. Zar nema smjelosti da se javi?«

Opet su svi šutjeli.

»Takvi ste vi. Zaista me sram, što imam takav razred!«

Svaka riječ bila nam je udarac. Ipak nismo htjeli izdati Ivana. Možda zato jer smo ga se bojali, možda . . . Sami ne znamo zašto.

Tada odjednom zaškripi zadnja klupa. Kao da nas je sve okupila ista misao, okrenuli smo se natrag. Luka je stao posred klupe bljeđi nego prije.

Hoće li izdati Ivana?

»Što je, Luka?« – učitelj će.

Luka se obazre na nas. Zatim reče tiho: »Ja sam postavio pero!«

»Ti? Ti si takav bio? Dođi amo!«

Luka je sporim korakom išao. Bili smo u čudu.

Učitelj je već držao ljeskovu šibu u ruci:

»Otvori dlan!«

Luka je zajauknuo. Val krvi oblije mu lice.

Tada s klupe do prozora skoči Ivan:

»Ne! Ne! Ja sam bio!«

Prije negoli ga je učitelj pozvao, skočio je s klupe, odgurnuo Luku i pružio dlan.

Učitelju zasta ruka usred zamaha. Nijemo je gledao u Luku.

»Ivane, idi u klupu!« reče tiho. »Obračunat ćemo drugom zgodom.«

Ivan nestane kao sjena.

Učitelj pristupi Luki. Uze ga i privine na prsa. Jecajući jedva je izgovorio:

»Dobar si dječak, Luka!«

BORIS IVANČEVIĆ

U PROLJEĆE

Priroda se budi. Približava se Uskrs.

Lijep je svijet, ali živjeti u njemu nije lako.

Proljeće je propupalo, prikralo se odnekuda i sad je ovdje, ali zar je i u nama? Jer teže se budi proljeće u srcu čovjekovu nego u prirodi i lakše ga pohode mrazovi neočekivano.

Lijepo, drago proljeće!

Utrkuju se djeca milovana toplim sunčanim zrakama i odmaraju se starci umorni i prozebli. A ljudi, kojih se obzorje života još nije suzilo, nebrojeno njih – kao da ne znaju da bi ljepotu življenja trebalo upiti u sebe i prožeti njome svaku misao, svaki čin. Sve traje samo kratko vrijeme, pa ako se u prirodi vječno obnavlja, u životu čovjeka i lijepo i zlo prohuji kao vihor i nestane. Žao mi je kadšto bijednih ljudi u ovo doba, kad se proljeće javlja.

Idu pogureni brigama, ukukuljeni u račune, u teške misli i u sumorno teške osnove.

Njihov je govor čudan, a kretnje nevesele. Crna briga za novac zarobila je dušu čovjekovu i on je zaboravio da je svijet lijep, život kratak, a proljeće da kuca na vrata. Radi novca bogataš gazi preko života svoga brata, a siromah nema sunca, mladosti ni proljeća.

Njemu ne prilaze slasti, jer strah pred sutrašnjicom sputava zanos i snagu, ukrućuje osmijeh, zastire pogled. Okraden, prezren i gurnut u stranu od jačih i sretnijih, siromah ne sniva san ispleten od finih zlatnih niti – san o vječno lijepome.

Žao mi je ljudi kojih su srca za čar proljeća neprirađena. Jer grije sunce, a njih stežu okovi studeni. Okovi borbe za rad i današnjicu.

Vuku ljudi svoje udese i znaju samo jedno: treba se odricati. I mnogi će pogledi postati još mutniji, mnoge će ruke bezvoljno klonuti, a proljeće će proći mimo njih, da ga neće primijetiti. Zvat će ih, a neće mu se odazvati.

Život ljudi – život siromaha u lijepom svijetu divnih mogućnosti!

ZDENKA JUŠIĆ-SEUNIK

PROLJEĆE JEDNE MLADOSTI

Bilo je proljeće.
Bio je blagdan ljubavi.
Bila je nedjelja
svaki dan.

Lahor je nosio pozdrave
s gora, na kojima je kopnio snijeg
i s mora, što je mirovalo
pod težinom poljupca,
prvog poljupca
sunca.

Bilo je proljeće.
Bio je blagdan ljubavi,
nevinosti,
djetinjstva.
A danas je jesen.

Vratit će se proljeće,
kao i svake godine,
ali moje se neće vratiti
nikada.

Ono živi u duši,
u suzi,
u osmijehu,
stvarnije od sviju godišnjih doba:
proljeće, jedino proljeće,
moje mladosti.

JERONIM KORNER

PROLJETNI SNOVI

Učila je marljivo. Bila je prva učenica u školi. Svi su je poštivali, a profesori su je postavljali svakome za uzor. Imala je dara i volje. Toga je ona bila svjesna, ali se nije zbog toga oholila. Povučena i skromna, sanjala je o svom zvanju i o svom radu. Oh, koliko je zanosa bilo u tim mladenačkim snovima!

Često bi u toplim sutonima zaklopila svoje vjeđe i vidjela kroz veo budućnosti jedno ubavo seoce. Sve je u njemu procvalo. Na brežuljku se bjelasa crkvica, a nedaleko škola. Pred školom vrt. Ona sjedi u vrtu i sluša žubor potočića, koji nadaleko grgolji. Eto već i dječice. Umiveni, počešljani, s knjigama pod pazuhom dolaze, lijepo je pozdravljaju, smiješe se i ulaze u razred . . . Oh, kad će i ona moći k njima, da im u srca ulije svoju volju i svoj zanos, a u glavice svoje marljivo skupljeno znanje!

Svršila je škole, svršila i snove mladosti svoje i dugo čekala, dok je dobila mjesto. Putovala je dugo, dugo. A kad je izišla iz vlaka, morala je puna tri sata pješačiti u novu svoju postojbinu. Na kolodvoru je nitko nije pričekao, a ni u mjestu. Svi su u nju sumnjivo buljili. To mlado čeljade – pa da odgaja njihovu djecu! . . . Crkve nije našla u tom selu. Najbliža se nalazila jedan sat hoda. Školu je jedva pronašla. Ništa se nije razlikovala od drugih potleušica. Trošna, sitna, siromašna. Prozori polupani, sprijeda đubrišta . . . A kad su djeca dolazila u školu, čula su se na puškomet daleko. Vikala su i tukla se. A to su i u školi nastavljala. Ulazila su bosonoga, nepočešljana, neumivena, poderanog odijela i poderanih knjiga . . .

A ona je sjedila za stolom i gledala tu dječicu i silom im se smiješila. A u srcu joj se kupilo nešto gorko i bolno. I kroz nasmijane oči razlile se suze. Oborila je glavu na stol i plakala. Dugo je, dugo plakala. A kad je podigla glavu, vidjela je sirotinjsku djecu kako stoje ko okamenjeni stupovi i gledaju svoju mladu učiteljicu. A i njima su oči bile crvene od suza.

Daleko su bili snovi od zbilje, daleko . . . No u zbilji je ipak bilo nešto lijepo, što je trebalo izvući, izmamiti, formirati. Ona je to znala i u to je vjerovala. Suze su njezine bile početak njezine spoznaje i preporoda sirotinjske seljačke dječice. A po svojim suzama i po svome dobrom srcu preporodila je i ono zapušteno selo bez crkve, što je odbačeno negdje daleko, daleko . . . . puna tri sata hoda od željezničke stanice . . .

AMICO D'ORO

PROLJETNI GLAS

Nova snaga u zemlji se budi
Nova zora obasjana rudi . . .
Pala rosa, nakiti se kosa
Gorska cvijećem,
Zelenilo meko, milo
Osu se drvećem – – –
– – – Janjci bleje,
A seljanke seje
Rano zorom na livade pale,
Pjevajući srcima se šale.
A po travi
Gle sunce u slavi
Svoje trake, suho zlato širi
U zahlađe sve to slađe
pastirice dozivlju pastiri.

RIKARD KATALINIĆ JERETOV

PROLJEĆE BEZ MAJKE

O dani sunca, najsvetiji čas
Sjećanja naših na prošlost, što mine,
Kad rastu vrele čežnje sviju nas
Za putem koji vodi u daljine!

U bljesku svjetla, kad se traži spas,
Da bodri onog koji tugom gine,
U meni zvoni jedan blagi glas,
Ko da ga sunce šalje sa visine.

I blagom sjetom dušom se raspline
U plavi beskraj svemira me vine,
Tamo, gdje svjetlo pobjeđuje noć!

I tako šapće šapatom miline:
Vidjet ćemo se na koncu sudbine,
Kad ćeš u vječnost po utjehu doć!

AUGUST ĐARMATI

ISELJENIK

Na dalek evo krećem put
Spram tužnih tuđih strana,
Od bola puca moja grud,
U srcu pišti rana:
Oj zbogom, kućo, drago selo, zbogom,
Ja ostah samac, sam sa mojim Bogom.

Izgubih s otadžbinom sve,
Što imam na tom svijetu,
I ženu, dijete, sve – al ne
Slobodu moju svetu.

No šta će meni tuđi krov,
Sloboda tuđeg kraja?
Tek kod kuće je blagoslov,
A svog bez zavičaja
Je teško živjeti, teže još umrijeti:
Jer svaka ptica svome jatu leti.

Slobode traži samo, gdje
Ti zbori majke mlijeko!
Po narodu si svome sve,
Bez njega – Niko, Neko,
Pa plačeš ko nad vodom Babilona,
Na zvuk kad misliš seoskoga zvona.

ANTUN GUSTAV MATOŠ

BOG DOMOVINA

Bôg domovina.
Gren kruha po bêlen svête iskat,
zač su ovde mi ga zeli,
i gren pravicu po svêtu iskat,
zač su ovde mi ju zêli.

Bôg domovina.
V noći kako tât te moran pustit,
po šumicah moran bežat,
i te za vaveki moran pustit,
va tûjoj zemlje ću ležat.

Bôg domovina.
Ja poznam tvoj dîh, dušu tvoju,
i šumi, gori i rečice,
te moran pustit, zemlju moju,
selo moje va dolčiće.

Bôg domovina.
Kot udovica sama ćeš ustat,
će drugi, moju, te uživat,
a sîn će neboh ti po svête lutat
i vavek za tobun jokat.

Bôg domovina.
Ja grên, zač sunce će brzo prît,
ja grên po svête petjat . . .
I nikad me nê će već nazad bit,
zač teško j' pravicu iskat.

DRAGO GERVAIS

SINU ČOVJEČJEMU

Na Tvojim grudima otpočinut ću kao ptiče iznemoglo od udara vjetra i prozeblo od olujnih kapi.

Pusti me da naslonim umornu glavu; daj da se usnama dodirnem krvave haljine, kroz koju Ti prodiru zrake iz ranjena srca.

Nisam ja latica cvijeća po kojem je gazila noga Tvoja ulazeći u Jeruzalim – bodljika sam iz trnove krune Tvoje – –

Pusti me da Ti padnem na grudi i ispričam bolest što mi smrću prijeti, jer dalje ne mogu: izranjene su mi noge od lutanja dugog, krvave su mi oči od sunčane vatre, izgaram kao da je pakao u utrobi mojoj – peku me prošle želje i nade i radosti moje zlokobne.

Raširi ruke da primiš ovčicu što je izgubila runo od bijele svilene vune, kojom si je zaodjenuo dok je bila umiljato janješce malo – –

Ti znaš kakve su drače, kud se ona krila bježeći od Tebe.

Ne pjevam ja ovo Tebi, slažući zvonke riječi radi slave svoje, već Ti vapim iz dubine, rušeći se u bezdan.

Digni me, privini me na grudi, neće li mi srce svojim kucajima brojiti kucaje Tvojega Srca – –

LOVRE KATIĆ

POD KRIŽEM

Stoji Mati i ne vidi ništa
Osim Križa tvrdoga od drva,
Na koji joj Sina razapeše
Ljudi grubi, kojima ta žrtva
Ne bijaše ni zadnja ni prva.

U duhu odjednom vidje dijete,
Gdje se, tiho, nježno k njoj privija,
Zatim ču Ga gdje na svetom mjestu
Učenima zbori o ljubavi,
Što najtvrđi zid mržnje probija.

I sva klonu, i na sreću ne ču
Vojnikove koračaje čvrste,
Koji, prišav, probi Sinu grudi.
Utonula u sjećanja bolna,
Milovaše, ni ne znajuć, rukom
Sina modre i krvave prste.

JOSIP VELEBIT

HÄNDELOV »ALELUJA«

Ime njemačkog skladatelja Georga Fridricha Händela (1685–1795) stoji u klasičnoj glazbi uz bok imena kao što su Bach, Mozart, Beethoven. Njegov oratorij »MESIJA« najveći je oratorij što ga je napisalo pero kompozitora.

»Aleluja« ovog oratorija prigodom slavnog Kristova Uskrsnuća snažan je hvalospjev životu, a ujedno je također zahvala Händela, koji je pri pisanju »Mesije« opet otkrio Boga svoga djetinjstva.

Jedne noći 1741. godine lutao je londonskim ulicama postariji muškarac. Georg Fridrich Händel opet se dao na skitalački život, bez planova i cilja. Već prema njegovom mlohavom hodu i spuštenoj glavi moglo se odmah zaključiti da je čovjek razočaran. Tokom četrdeset godina pisao je divna glazbena djela za okrunjene glave u Engleskoj i na kontinentu. Njegova djela primali su s oduševljenjem i burnim pljeskom. Ali dvorska gospoda okrenuše mu leđa. Zavidni i nenadareni glazbenici unajmiše čopor uličnih fakina (huligana), poslavši ih u kazalište, gdje su svojim vladanjem onemogućavali izvođenje njegovih djela. Händel je zapao u veliko siromaštvo.

Dok je tako lunjao londonskim ulicama, zaustavio se pred vratima jedne londonske crkve. Obuzeše ga crne, žalosne misli. »Zašto bi me Bog uskrsnuo od mrtvih kad me ljudi pokapaju? Zašto bi meni Bog pripremio novi život ako mi nije suđeno da još stvaram, komponiram?« Iz dubine njegova srca izvinuo se krik: »Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio?«

Lišen svake nade i utjehe vratio se u svoj siromašni stan. Čim je unišao, opazio je na pisaćem stolu neki zamotak. Otrgne pečat i pogleda što se nalazi u njemu. Hm, libreto za oratorij! Händel postade neraspoložen. To je od onoga pisara, Charlesa Jennensa. Uz omot bilo je također i pismo. Jennens je izrazio želju da se umjetnik što prije lati oratorija. Svoju je molbu završio riječima: »Gospodin će Vam naplatiti!«

»OPET STARI OGANJ«

Händel nije bio pobožan čovjek, ali bio je uvijek spreman pomoći potrebnima, siromasima, često puta čak i tada kad se sam nalazio u nevolji. Njegov je značaj bio vrlo težak, vatren i razdražljiv, zbog čega je stekao brojne neprijatelje. Ta zašto je Jennens upravo njemu poslao libreto za oratorij?

Umjetnik poče okretati listove. Hladnokrvno, bez zanimanja, dosađujući se. Te mu riječi nisu ništa kazivale. Najednom mu se pogled zaustavi na recima: »Ljudi su ga odbacili i izrugali... tražio je sućut, ali je nije našao, tražio je tješitelja, ali ni njega nije našao... « Od stranice do stranice riječi ga sve više osvajahu.

Čita dalje: »Pouzdao se u Boga... Bog neće njegovu dušu ostaviti u tami... udijelit će mu mir... « Riječi počeše pred njim oživljavati, zvoniti, zapjevaše u njegovoj duši: »Znam da moj Spasitelj živi... Radujem se... Aleluja!«

Händel osjeti da u njemu opet tinja stara zapretana vatra i da se sve većma raspaljuje. U njegovoj nutrini stadoše se prelijevati čudesni slapovi zvukova. Uhvati pero i note stadoše samo vrvjeti na papiru. Ispisani listovi naglo počeše rasti.

Ujutro ga sluga nađe naslonjena na pisaćem stolu. Stolić s doručkom primaknuo je tik do pisaćeg stola, a zatim se tiho, na vršcima prstiju odšuljao iz sobe. Gospodar ga uopće nije opazio, premda je imao otvorene oči. Vratio se poslije pola sata, ali majstor uopće nije ni dotakao doručka. Uzeo je iz pladnja samo komadić kruha i prelomio ga, pustivši ga da padne na tlo. Samo je dalje pisao. Od vremena na vrijeme poskoči u vis te udari u klavir.

»ALELUJA U SUZAMA«

Zatim opet dugačkim koracima stane trčati gore i dolje po sobi, vitlati rukama po zraku, te iz punih prsiju pjevati. »Aleluja! Aleluja!« Niz lice mu poteku suze, gotovo čitav potok suza.

»Nikada ga još nisam vidio takva«, povjerio je njegov sluga svome prijatelju. »Buljio je u mene, ali me nije vidio. »Otvorila su se nebeska vrata, rekao je, i sam je Bog u meni!« Bojim se da se nije smutio.

Händel je bio kao opsjednut dvadeset i četiri dana, gotovo nije ništa jeo niti spavao. Završivši komponiranje, bio je posvema iscrpljen te se srušio na krevet. No na njegovu pisaćem stolu ležala je partitura »MESIJA«, najveći oratorij, koji je ikada bio napisan. Tada je zaspao i spavao je sedamnaest sati neprekidno. Spavao je kao mrtav. Njegov je sluga mislio da gospodar umire, pa je pozvao liječnika. No prije negoli je ovaj stigao, Händel je ustao i gromkim glasom zatražio da mu donesu nešto za jelo.

London se nije više zanimao za nj. Zato je Händel uzeo svog »MESIJU« i pošao s njime u Irsku. Potkralj ga je primio vrlo ljubazno. Kad ga je upitao za honorar, umjetnik je samo odmahnuo rukom, što je značilo: »Ne govorite mi o tome!« I doista, svi su dohoci od prvih koncerata bili namijenjeni za siromahe, dok on sam nije primio niti jedan penij.

»Mesija« je bio čudo, koje ga je dovelo iz tame u svjetlo, iz očaja u veselje. Sad je taj oratorij morao biti nada čitavome čovječanstvu.

U Dublinu se se oratorij priprema za »vatreno krštenje«. Dva zbora i orkestar marljivo vježbaju. Što se više približavao dan prve izvedbe, to je više rasla napetost. Sve su ulaznice bile vrlo brzo rasprodane. Da bi kazalište moglo primiti što veći broj gostiju, zamoliše dame da bi došle bez krinolina, a gospoda bez štapova, što je tada bilo u modi.

»KRALJ JE USTAO«

13. travnja 1743. godine čekalo je veliko mnoštvo sate i sate pred kazalištem. Djelo su slušaoci prihvatili burnim odobravanjem. Poslije prve uspjele svečanosti željeli su također i u Londonu čuti najnovije djelo umjetnika Händela. Prigodom prve izvedbe u Londonu, zbilo se nešto neobično. Kad su odjeknuli prvi zvuci »Aleluja«, kralj je ustao, kao što je običaj dok se svira državna himna. S njime su ustali također i svi prisutni i ostali stajati dok nisu odjeknuli posljednji akordi. Taj običaj očuvao se sve do naših dana.

Uveče 6 travnja 1759. (Händelu su tada bile 74 godine) umjetnik je prisustvovao jednoj od mnogih izvedaba svojega »Mesije«. Kod odlomka »Zatrubit će trublja« snašla ga je nenadana slabost i malo je nedostajalo da se nije srušio na pod, što bi se svakako bilo dogodilo da ga prisutni, koji bijahu uz njega, nisu zadržali. Prijatelji ga otpratiše njegovoj kući te mu pomogoše leći u krevet.

Nekoliko dana kasnije izjavio je: »O, kako bih rado umro na Veliki petak!« Njegova se želja ispunila. Dana 13. travnja, na sam Veliki petak godine 1759, na šesnaestu obljetnicu prve izvedbe »MESIJE« zauvijek je prestalo kucati srce velikoga majstora, Georga Fridricha Händela. Odjeknuše posljednji akordi njegove životne skladbe, zazvonivši u snažni »Aleluja«. Umjetnik Händel nije više ispitivao zašto će njegov duh uskrsnuti na novi, vječni život. Njegov Gospodin živi i on će živjeti s Njime!

Svake godine, na Veliki petak, u londonskoj dvorani zvanoj »Albert Hall«» uzvode njegova »MESIJU«. To pripada londonskome svetkovanju uskrsnih blagdana. Kod »ALELUJE« još uvijek svi ustanu.

»USKRSNUO JE KRIST, MOJA NADA, ALELUJA!«

Preveo: STANISLAV BELAJ, S. D. B.

ISUKRST

U kasno predvečerje.

Na crkvene lađe pao je mir – mir svetački.

Nema nigdje takva mira. Samo u crkvi – nakon dugih, vrućih molitava što ih je od jutra do mraka slalo bezbroj duša pod plave svodove.

Ispovjedaonice su prazne. Nema u njima Božjih slugu niti skrušenih pokajnika. Samostanski oci povukli su se među zidine samostana, a pokajnici iščeznuše iz crkve i izgubiše se u metežu grada.

U crkvi je mir. Ali u tom miru kao da još titraju maglice pokajničkih uzdaha i kruže crkvom nevidljivo.

Kao da su neizrečeni grijesi, kojima ne dostajaše snage, da se jave na drhtavim usnama putnika, pa ostadoše neizrečeni i lutajući bezutješno crkvom traže upokojenje – razrješenje . . .

Savjest nepoznatih, bol i grižnja nesmirenih – –

A s oltara – s velikog križa – Isukrst, sa svojim blagim pogledom kruži po crkvi i prašta.

On prašta sve . . .

MIHOVIL NIKOLIĆ

ALELUJA!

Uskrsno nas jutro budi. Uskrsna zvona i uskrsne trublje odjekuju po nizinama i po planinama. Obuzeti svetom radošću, spuštamo se na koljena i molimo:

»Tebi, Kriste, koji si uskrsnuo i koji si duše milijuna otkupio iz sumraka bijede i grijeha, vapimo: pogledaj nas, koji lutamo po ovim pustim stazama života i ispuni nam duše vjerom i nadom, učini da stresemo okove zlih navika i bludnja, ojačaj nas da ne padamo pod težinom Velikih petaka, kojih nam život sve više nosi. Lancem ljubavi spoji naše ruke da svi danas kao braća, slaveći uskrsnuće svoje vlastite nutrine, koja se digla iz groba strasti, podlosti i zlobe, i puni zanosa zapjevamo Tebi svečano i pobjedonosno: Aleluja!«

Čar uskrsnog jutra ispunja nam dušu i sve što je oko nas, a molitvu našu uskrsnu nose zvukovi zvona i trubalja prema modrim visinama, odakle se nebeski odjek vraća u naša radosna srca:

ALELUJA! ALELUJA! ALELUJA!

Uskrs

Proljeće u zraku dršće,
Sva se priroda nemirno budi,
Maleni cvjetak u zelenoj travi
Sve za novim životom žudi.

Pošla bih danas nekud daleko,
Htjela bih vidjet oči mirne i blage,
Htjela bih leći i tiho slušat
Zvukove neke melodije stare.

Čini mi se danas da čujem
Poziv neki sa harfe zlatne
Zvona to su, koja ljude zovu
Da nebu i Bogu opet se vrate.

I ja ću danas k Tebi, Bože,
Da me dirnu Uskrsnuća znaci,
Vruće se molim i skrušeno nadam
Da ću kod Tebe utjehu naći.

Možda ću vidjet u uzvišenoj tajni
Kroz tamjan Tvoje anđele čiste,
Možda ćeš me blago pogledat
Na Tvoj Uskrs, Isuse Kriste.

ADA MAZIĆ

PJESMA USKRSNE ZORE

Istočnim nebom prosuo se rumeni prašak i zlatni bljesak; granjem šeta proljetni vjetrić i pjeva pjesmu ispisanu krvlju i suzama na Golgoti, raznosi je jeruzalemskim ulicama i vrhuncima Kalvarije, istu ponavlja hrvatsko more i prati je šumom, milim kao majčin smiješak i odsjev uskrsne zore! . . .

Kroz tišinu srebrnih livada, uz klance nebotičnih, surih planina, ječi pjesma nasmijanih, vedrih uskrsnih zvona, uz titraj zadnjih zvijezda i uz veselu pjesmu mladog čobančeta, koji se žuri doma u uskrsno jutro . . .

Aleluja, aleluja! . . .

I u meni se javlja kao uzdrhtali proljetni cvijet himna Uskrsa, pjesma proljeća, nade: vrisak, veseli krik Uskrsa, mira i sreće!

Aleluja, aleluja! – ori se zrakom pjesma vjekova! . . .

Prodoli, rijeka, more, blistaju u ruju uskrsne zore!

Prvi cjelov zlaćane zrake s istočne planine ljubi vrške dvora cetinjske kneginje i kroz puste razvaline probija se riječ Čovjeka s krvavog brda, uvijek mlada i puna pobjede i nade!

Uskrs! Volja za životom, čežnja za srećom, mirom, svjetlom . . . onim koje odbacuju ljudi i zato umiru u očaju.

Uskrs vraća mladost i pouzdanje, budi savjest i vraća ideale života, uči da svatko nađe sebe . . .

Aleluja, aleluja . . .

Ta magična riječ pomlađuje srce, uzdiže dušu, otire znoj, olakšava napore i liječi bolove . . . Tjera tamu, govori o pobjedi!

A Cetina moja i plavi Jadran i srca ljudi ponavljaju tu himnu i osjećaju kako im u duše silaze mir i radost smirenih vedrih srdaca . . .

Rujnim ružama procvao je istok, a plave očice ljubica i nagnute glavice visibaba s prvim ružama i južnim karanfilima pjevaju božanskim jezikom svoje šutnje . . . Aleluja, aleluja!

Ustao je ranjeni Krist, pobijedivši smrt; Bogočovjek mučen od ljudi. Sjaj velikog otajstva uzdrmao je tvrdu koru zemlje jer je svemirom zaorila riječ spasenja i oproštenja. Ljudski rod je zbacio lance ropstva, a veliki Mučenik napisao ljudskome rodu stalni zakon u vječnost, koji će govoriti o ljubavi, istini i o pravdi!

Anđeo sreće razblažen motri kako padoše lažni bogovi i popucaše lanci ropstva, kako se duše pokorom peru i drvo sramote postaje simbol najveće žrtve i najveće ljubavi . . . Uskrsnuo je da donese ljubav, mir i blaženstvo . . . I zato je podnio sve . . . I zapečatio tu ljubav na barjaku uskrsnuća! . . .

Ustao je da usreći braću svoga života, da im rekne kako će se uvijek dizati proroci tame proti njegova sjaja i čete mržnje proti njegove ljubavi, ali će ona ostati uvijek oživljujuća svjetlost, uvijek željena sreća svima koji su razumjeli pjesmu s križa . . .

Zato danas njegovi pjevaju slobodi i miru, ljubavi i pravdi! Zato se oko križa okreće sudbina ljudskoga roda!

Jer On je, uzdrmavši temelje zemlje i pokrenuvši sile svemira, srušio sa zlatnog prijestolja božanstva Rima i Atene, bljesnuo je sjajem pred kojim je pokleknuo Mart i Merkur, a srca ljudi sva su zadrhtala toplinom najvećih ideala!

Takvu himnu uskrsnuća duše, povratka ljubavi i pravdi nije zapjevalo nijedno srce prije ni poslije njega! . . .

Ulicama Jeruzalema još nije zamro veseli klik »Hosana, Sinu Davidovu«, još se po ulicama nalazilo lišće masline i palme, a krv njegova rumenila vrhove Golgote kad je on pozdravio ljudstvo velikom pjesmom dobrote i mira!

Mir Vama!

Eto simbola najdivnijeg preporoda, najtrajnije revolucije! I tu bi pjesmu morali da zapjevaju patnjom ovjenčani narodi svijeta! Ona hiti preko bregova, mora i dolova, zastaje na poljanama smrti, na pustim gariштima, u uništenim gradovima, na nebotičnim visovima, svakomu prišapne riječcu čežnje za mirom, riječcu ljubavi bratske, istinske vjere i nade!

Ona se diže iz naših domova, iz šarenih pisanica s bijelih stolnjaka, kroz svjetlucava uskrsna okna, s naših zvonika i s grobne ploče Golgotskoga Mučenika . . .

Mir Vama . . .

Uskrsna pjesma naroda našega vapi za mirom . . . Diže se na krilima naših zvona i moli mir . . . za nas, za sve narode, za sve koji su ga izgubili i kojima su ga oduzeli . . .

Neka taj divni dar Kristov uđe s mirisom proljetnog cvijeća u hrvatske domove, u srca što zanosno pjevaju, da im ostane u dušama vjera i nada, mir i sreća uskrsnog jutra . .

I tada će od Hrvata bježati zlo!

Jer narod naš vjeruje i klanja se Kristu u veliki dan Njegove pobjede!

OLGA IVEZIĆ-LOZANČIĆ

USKRSNA PJESMA

Zašlo sunce, pala noćna tama,
Ko u grobu, svud tišina sama,
Nema plama, nema ni pjesama.

Kad, najednom, ode tama gusta,
I oživi vasiona pusta,
Pjesma sunca leti na sva usta.

Premaljetno sjajno jutro rudi,
Korak više po tami ne bludi,
Zapjevali slavuji i ljudi.

Smrti blijeda, gdje ti je pobjeda?
Nestalo je tvog žalca i leda,
Upala si u ocean meda.

Tvoje sile strah nas više nije,
Nas s nebesa sunce Božje grije,
Stijeg Uskrsa ponosno se vije.

Kristov Uskrs u srcu nam blista,
Smrt umakla pred svjetlošću Krista,
S te svjetlosti sva nam duša čista.

Aleluja čujem na sve strane,
Procvjetale u baščama grane,
Cvjetaj, cvjetaj, o moj jorgovane!

IV. ŠARIĆ

ZVONA PROLJEĆA

Stabla će sa sebe skidati svoj bijeli plašt, polagano kao stidljiva djevojčica.

Sunce će ih kupati sočnim, vrućim cjelovima i draškat će ih da puste svoje lišće, da iskaže radost životu.

Rijeke će mirisati svježinom dječačkih snova i livade kao ruke djevojčica, koje ponizno nude prve ljubičice.

Proljeće će mirisati jagodama ljubavi i radosti.

U moru svjetlosti i svježine kupat će se novi život i nova obzorja, pomlađena, kliktat će kao djeca s netom ubranom narančom.

Njihat će se zvona radosti nad šumama, livadama i poljima.

I zvona gotskih, mračnih crkava osjetit će vedrinu novih života, koji će u snažnom poviku klicati: »Ljepota!«

Melodije daljina, tišina i dubina stapat će se u poljubac novorođenih života.

Svaka kap na grani bit će svijet bojâ, mirisa i svježine. Svaki cvijet, svaki list koji će viriti iz drveća kao glava djeteta kroz prozore velikih kuća, sve će biti opojeno radošću i blaženstvom opstojanja.

Ljudi će biti djeca čežnja, snova i pjesme.

Život će biti pjesma.

Fenjeri u dalekim lukama, jedra na katarkama, lica mornara, oči starica, sve će biti u sjaju, sve će biti stihovi i rime jedne velike pjesme, pjesme proljeća . . .

JERONIM KORNER

Omiljena crkvica Majke Božje Sljemenske (na vrhu Zagrebačke gore)

ZVONICI

Ti bijeli, sivi stražari, s crvenim kapama, ili bez njih, što poput šarenog švicarskog gardiste u Vječnom Gradu čuvaju ulaze sv. Petra, ili poput razigranih dječaka iskitiše monotoniju podravskih ravni, svjetlucajući na suncu što ponekad obasja tu dragu podravsku grudu.

Stoje kao vjerni, neumoljivi i neukrotivi stražari na braniku vjere i domovine. Stoljeća su prohujala pokraj njih i preko njih, ali oni su ostali. Gledali su horde osmanlijske kako, prolazeći pokraj njih, vuku svezane mladiće i djevojke za svoj »danak u krvi«, slušajući njihov plač pomiješan sa zvukovima zvona, što se kao molitva dizao u nebo. Gledali su žuljave ruke seljaka i ratnika, koji se skrivao, bježao i opet vraćao da iznova prekopa tu podravsku grudu pomiješanu s kostima njegovih djedova.

Gledali su i pognute, šepave starce, što, odmarajući u sjeni njihovoj, sjećaju se podviga i nestašluka mladosti. Gledali su. Da, gledali su, a gledaju i danas. Stoljeća su prošla, mnoge nevolje nadvile su se na njih, mnoge veselice su utihnule, mnoga groblja preorana, mnoge njive, vrtovi i cvijetne livade pretvorene u gradilište ili industrijska središta, a oni, zvonici, ostali su.

Stoje kao gorostasi što su duboko ukopali stopala u mekanu zemlju ljudi mekana srca, visoko dižući glavu poput Podravca ponosna na sebe i svoje, tvrdoglavi poput svojih graditelja, a osjetljive kože, što svaka grabljivica lako je nakljuje, ipak mišica snažnih da se odupru olujama i vjetrovima, makar ih nekad i raskrivali, rušili. Oni su tu. Šutljivi i zagonetni poput ljudi što ih okružuju.

Oni su tu da se u njih smjeste prpošni zvončići što će najavljivati radosti novog života, kao i zvona što najavljuju oluju ili smrt.

Tu su da budu svjetionici vjere i glasnici Božji. I dok njih ima, tako dugo bit će i oko njih života, kao u davna vremena.

Nestajale su generacije u vrtlozima povijesti, dolazili su novi stanovnici kao mladi ptići u stara gnijezda, a oni, zvonici, uvijek su bili putokaz: ovdje je tvoj dom. I kad je Podravac zaboravljao i oca i majku, rod i dom, oni su ga svojim blagim zvucima ponovno podsjećali »da mu poti neso više crni«.

F. GALOVIĆ

ŽUMBERAK

Pusto grmlje, – vrlet svuda,
Rijetka tu je zemlje gruda;
Od drugud je nosit treba,
Hoš li iz nje koru hljeba;
Tu ne čuješ niz obronke
Potočiće brzat zvonke,
Osim kada snijeg i kiše
To kamenje okitiše; –
Al'tada ti dahnut da je
Gorskog cvijeća uzdisaje,
Tad bi dušu slutit mogâ
Tog naroda ubogoga.

Kud te oko tamo nosi
Po vrletnoj gorskoj kosi,
Gleđuć kako po visina'
Popadala srebrenina?
Da l'su gorski lijeri bijeli,
Il golubi, il anđeli,
Svagdje brdu na vrhuncu,
Na Božjem se grijuć suncu?
Nu pristupi pak se divi:
To golubi nisu sivi,
Već crkvice bijele, male
Po vrhunci popadale.

Glej: raspelo posvećeno
Na raspuću svakom eno;
Uza svaku kapelicu
Kô kolijevka uz majčicu
Selsko groblje tiho, milo
Svoja krila raskrililo.
Bijedan narod, istina je,
Al'šta ima, Bogu daje:
Svoje suze, svoje vaje,
Tople srca uzdisaje,
I molitvu skromnu, vruću,
I dušu si umiruću.

JOVAN HRANILOVIĆ

KAD JE ČOVJEK PRESTAR

Sedmero dice je othranila. A jako teško.

Nje muž je bil gospodski biruš. Sluga i siromah, ki nij imal nit šakice vlašće zemlje izvan konvencionalnoga lapta, na kom su si posadili vsako leto malo krumpirov, malo kukorice i malo vsega.

Njegove su bile samo dvi čvrste delovne ruke. Nek ča su i ove ruke vred klonule. U svojem 47. letu je muž umrl, a ona je ostala sama šesterom živom dicom; sedmo je nosila pod srcem.

Vindar nij popustila mesta na marofu. Nego se zapregla ona, slaba ženska, na mesto pokojnoga muža i odvršavala svojim starijimi, još nedoraslimi dičaki biruški red na potpunu zadovoljnost gospošćine.

Rovala, mučila i trudila se, kako se zna truditi nek majka za svoju dicu.

I postavila je, jedno za drugim, na noge. Međ dičakih nij bilo nit jednoga, ki se ne bi bil izučil kakovu meštriju, i kak su se kašnje poženili, delal je jur vsaki u vlašćoj delačnici. A divičice rascvale su se uz nje osobitu skrb vsje do snažnih, vrlih divojak, ke su još ranije, nego bi bila ona htila, pozmikali selski detići i otpeljali je u svoje lipe stane za gospodarice.

Za dvajest i pet let po muževljevoj smrti ostala je ona sama u tesnoj marofskoj sobici, sa starim propelom u nugljacu i s težinom svojih sedamdeset let potrenom i umornom joj telu.

Al duša u tom prignutom telu bila ja zizima zdrava, vesela i moćna. Ćutila je, da ako bi moralo biti, počela bi opet – s tako teškimi rukami, trudnimi nogami – od kraja vse delo, vsu skrb za dicu nanovič.

Samo, da joj na marofu već nije bilo ostanka. Pak i zbog čega? Kad ima toliko dobro uskerbljene dice!

Ter je jednoga dana pobrala po ubogoj kući vse svoje imanje: staro propelo, Marijin kip, nešto malo kuhinjskog posuđa, nekoliko šantavih stolac, jedan stol, dvi stelje s pratežum – no, sve je stalo na jedna biruška kola – i dala se odvesti k najbližoj kćeri.

I rado su je prijeli, kad se je zavezla u dvor sideći zgora na dunjah. Ali Bog bi znal, da li nek ravno zbog tih par dunjov i vankušev ... Ar za letodan ćutila se je u stanu svoje kćere i med vlašćum družinom nekako kot da je na cestu postavna. A nek toliko se j' stalo, da su joj katkada na nedilju zabili mesa vreć u zelje ... Da, samo toliko.

Onda se je nek najednoč otpravila, nek tako piše i prez vsega drugoj kćeri. Ali nij došla dalje, nego do praga. Ar kad ju je ta kćer zaobličila, zaletila se na nju kot pozoj:

– Pojte nek tamo, koj ste jerbinstvo dali!

»Kakvo jerbinstvo? – drhtal joj je odgovor na usnici. – Tih par stolac pak ... A ča sam ju othranila od svojih ust, to nij jerbinstvo?« – No ipak ništ nij rekla; samo se obrnula i prošla mečem u srcu na lesu van.

Ovako je bludila od kćer do sinov i opet od sinov do kćer da i deset-dvanajst let. Išlo joj je medtim koč i dobro, vrlo dobro. Kako ne? Našla je u svojoj dici i mnogo srca i ljubavi. Još i ona, ka ju je bila prije odbila od svojih vrat, došla je kašnje po nju, da prebavi pri njoj ki svetak. A ona starica, spunila je vsakom volju, koliko je neg mogla. No, na zadnje, kad je jur brojila prik osamdeset, nije već mogla, da se gane iz stana i nastala je jur sama sebi na teret. – – –

Nezdavno sam ju opet vidil, kad je sidila vani pred stanom na clupčici ter si grijala u protulićnom suncu svoje premrle kotrige, i pital ju:

– No, teta Ana, kako vam uvik ide?

– Pohvaljen budi Jezuš Kristuš! – odgovori nek ona, ali s očima me prosi, da dođem bliže.

– Nekate mi zamirit, gospodine, znam da se pašćite – počne pak prekidano i teškoga uzdaha – ali nisam vam htila glasno povidat, da me ti moji ovo nutri ne čuju ... Ar ne morem vam tako odgovorit, da je mrvu ne ogovorim ... A nisu krivi, bogme ne ... Ali i ja nisam kriva ... nigdor nij kriv ...

– Va čem, teta Ana?

– A da meni vako ide. 'Vako tužno i žalosno ... Jist bih mer imala dost, a i š čim se opravit ... O, jako se skrbu za to takovo ... Ali znate, da se jur da i leto dan nigdor ne će pominat s manom, ni riči? Jur već od leta dan ... Niti sin, nit snaha, a dica se ne znadu, ar ja sam Hrvatica, a ona su jur nimška kot i vsi susedi ... A ne ću reć, da se srdu na me. Ne, to ne. Nigdor va stani ... Nek prestara i preteška sam im jur, gospodine! Da! ... Ar ča štimate, kuliko let imam na sebi? Osamdeset četira ... Ter sam im se jur preveć i preveć zamirila. To je samo krivo ... A kamo ću pojt! Recite! ... Dalje već ne morem od stana, da bi prošla komu drugomu sinu na vrat; a živa ne morem pod zemlju ... O, da bi me nek ta dragi Bog jednoč k sebi uzel! ... Kuliko puti ga va dani prosim, za to ... Ali on ne će, ne će ... No, jednoč će me vindar nek morat. To mi je jedino batrenje. Ter nek vsenek molim, dan i noć. Ča ću drugo? ... Š njim se razgovaram, kad se već nigdor ne će s manom ... Ja nek ne znam ča bih, kad Njega ne b' bilo? ... Jur sam si tako čudaktar premišljavala, kad čujem, da denes jedni velu, da nij Boga, mislila sam si, da ča bi mi, vako starci na svitu, ki već nismo za ništ, ter nas i dica vsakim pogledom nek va grob rivaju, ča bi mi 'nako na svitu, kad ne b' bilo Boga; i kad se ne bi mogli bar va molitvi s Njim razgovorit ... onda bit morali našu dicu prosit, nek si zamu sikiru ali uže, ter neka nas ubiju ali ubisu ... No ne? ... Povite mi vi, gospodine, je li nimam pravo? ...

IGNAC HORVATH

RADI!

Od zipke pa do groba
tek kratak nam je put,
tek tren je ljudsko doba,
sav život san i slut.

Ne drijemaj zato, pobro,
koračaj čil i smjel;
pa radi vazda dobro
ko čovjek čitav, cijel.

Pa čekali te jadi,
pa rasto putem trn,
moj brajane, radi, radi,
bud' svijetal dan il' crn.

Jer majka tebe rodi,
da slijediš valjan smjer;
preživajuć se plodi
tek glupa, nijema zvijer.

Ti dodaj zrno svoje
za velik ljudski rod,
i dat će djelo tvoje
blagotvor, sretan plod.

A hvala bit će trudu
do kašnjih svijeta ljet',
da nisi baš zaludu
na ovaj došo svijet.

AUGUST ŠENOA

NAVIK ON ŽIVI KI ZGINE POŠTENO

IZ »MONOLOGA« PETRA ZRINSKOGA

O 300. obljetnici mučeničke smrti hrvatskoga bana kneza Petra Zrinskoga i njegova šurjaka Krste Franje Frankopana, kojima su 30. travnja 1671. odrubljene glave u Bečkome Novom Mjestu.

»Polag Božjeg okončanja sutra (30. travnja 1671) o deseti uri budu mene glavu sekli i tulikajše mojemu šurjaku Franji Krsti Frankopanu« ....

ovi svit je osin, i magla i tmina!

Posljednji put okrenuše pješčanu uru. Pijesak bešumno sipi. Kako se kroz taj tanahni končić pijeska, kroz to uporno otjecanje vremena i neizbježivo primicanje kraja, život sasvim drukčijim objavljuje! I pitam se: jesam li zaista živio, ili sve bijaše samo san i sjena, i magla i tmina? Svi besmrtni djedovi moji, svi umni i junački knezovi Šubići Bribirski, te pouzdane desnice Tomislava i Krešimira, uzdanice kraljevstva Hrvatskoga? I sve moćne loze njihove: cetinska i slunjska, ozaljska i tržačko-brinjska, što s Frankopanima podigoše više od stotinu utvrđenih gradova i kurija od Čakovca do Omiša, dadoše Hrvatskoj dvadesetak potkraljeva i banova, a junaka da ih četa izbrojiti ne može? Zar je san i osin Pavao i Mladen Šubić i Krsto Frankopan, što postavljahu banove, dizahu i zbacivahu kraljeve? I pradjed mi Nikola sigetski, zar ni on ne bijaše pravi, već nastavak i potvrda neke stare suludaste priče o šačici hrabrih što na dušmanino vo: »Toliko nas je, da ćemo sunce strijelama zastrti« smijući se uzvraćaju: »Baš fino ... borit ćemo se u hladu!«?

Zar su pričin sve te puste crkve i samostani što ih širom Hrvatske podigosmo? I Zakonik vinodolski, najstariji zakonik hrvatski? I spomenici glagoljski, u kamenu i na koži, o koje se na svakom koraku spotiče? I svi preci moji, junaci i bojovnici, pjesnici i govornici, slikari i crtači, graditelji i osnivači prvih tiskara, i katoličkih i protestantskih ... zar je sve to san i sjena, i magla i tmina? Zar će sve to zauvijek nestati s ovim bešumnim sipljenjem, s ovim tanahnim pješčanim končićem u pješčanoj uri?

I ja ću s njima nestati. A tko sam ja? Knez Petar Zrinski, ban hrvatski, urotnik i ratnik s geslom: Pobijediti ili umrijeti!

Bijaše mi šesnaest godina kad sam to geslo izmislio. I začudo, vazda sam na nj bio ponosan, pa i danas kad se svom težinom svog drugog kraja ostvaruje. Nisam umio pobijediti, i što preostaje? Sutra o deseti uri budu mene glavu sekli . . .

Rođen sam u Vrbovcu (1621), u Hrvatskoj razapetoj između prokletog Turčina i još prokletijeg Habsburga. Pradjeda mi Nikolu sigetskog Turčin skasapi dok je Habsburg s cijelom vojskom iz prikrajka mirno gledao i đavolski se naslađivao tom kasapljenju, kao što se i mome naslađuje. Djed mi Juraj osnova protestantsku tiskaru u Nedelišću i umre ukliješten mržnjom i turskom i habsburgškom. Oca mi Jurja, junaka od Kaniže i Kostajnice, u dvadeset i osmoj godini života umori Wallenstein otrovnom rotkvom. A Habsburg i na taj zločin s užitkom zažmiri.

Premda mi tada bijaše jedva pet a bratu Nikoli šest godina, ipak oca dobro zapamtismo. Bijaše lud junak i za lude nas junake od povoja odgajaše.

Drugu kneževsku djecu vode na konjske trke, na pučke veselice i predstave, a nas je otac u žive bojeve vodio. Bratu Nikoli bijahu jedva tri godine kad ga hitnu preda se u sedlašce, pa s njim odjaha na razbojište kod Kotoribe. I trogodišnji Nikola gledaše pravu i živu predstavu, kako padaju prave glave, kako iz ljudskog grla lipti prava krv kao iz grla zaklanih volova, kako nabujala Mura nosi na stotine u nju stjeranih i u njoj udavljenih pravih Turaka . . . .

Jedino tako, surovo i nepoštedno, moglo se održati ono malo preostale Hrvatske, oni tužni ostaci ostataka nekoć slavnog kraljevstva, ono tanahno vreteno od Čakovca do Kraljevice, što ga dobar konjic može u skoku preskočiti. I tko zna kako bi se sve završilo da nam oca ne umoriše.

Kad se ugasi otac, ugasi se i sav sjaj ratnički, a mi opet postadosmo brižno njegovana velikaška djeca. Najveća mi radost bijaše kad mi brata Nikolu u osmoj godini (1628) imenovaše velikim županom zaladskim i šamogoskim, te vrhovnim kraljevim konjušarom. O, kako sam uživao u njemu i njegovim zvučnim naslovima! Onda nas poslaše u Graz na humanističke nauke. Tu ostadosmo četiri godine (1630–34), pa nas premjestiše u Trnavu, na visoko plemićko obrazovalište. U dvije godine svladasmo govorništvo i mudroslovlje, proširismo znanje latinskoga, njemačkoga i mađarskog jezika, te spoznasmo da mržnja između katolika i protestanata ne koristi ni Mađarima ni Hrvatima nego bečkom dvoru i Turčinu.

Sa šesnaest godina bijasmo već odrasli ljudi i provedosmo gotovo dvije godine u toploj i ubavoj Italiji (1636–37), gdje nas primi papa Urban VIII i pokloni nam knjigu svojih pjesama, gdje Nikola zavoli poeziju, Tassa i Machiavellija, a ja konje i sablje, puške i topove.

I tu svoju ratničku sklonost još iste godine okušah s kaniškim Turcima. »Pobijediti ili umrijeti«. I pobijedih. Nikola uze geslo: »Dobra sreća – ništa više«. Dvadeset i sedam godina pratila ga »dobra sreća«, a onda ostade »ništa više«. Čini se da se svako geslo mora u cijelosti potvrditi, da se objema stranama, obama »ili« mora udovoljiti, eda bi se čovjek u cijelosti ostvario. I ja se ostvarujem: trideset i tri godine bijaše »pobijediti«, a sutra je »umrijeti« – naše je geslo naša sudbina.

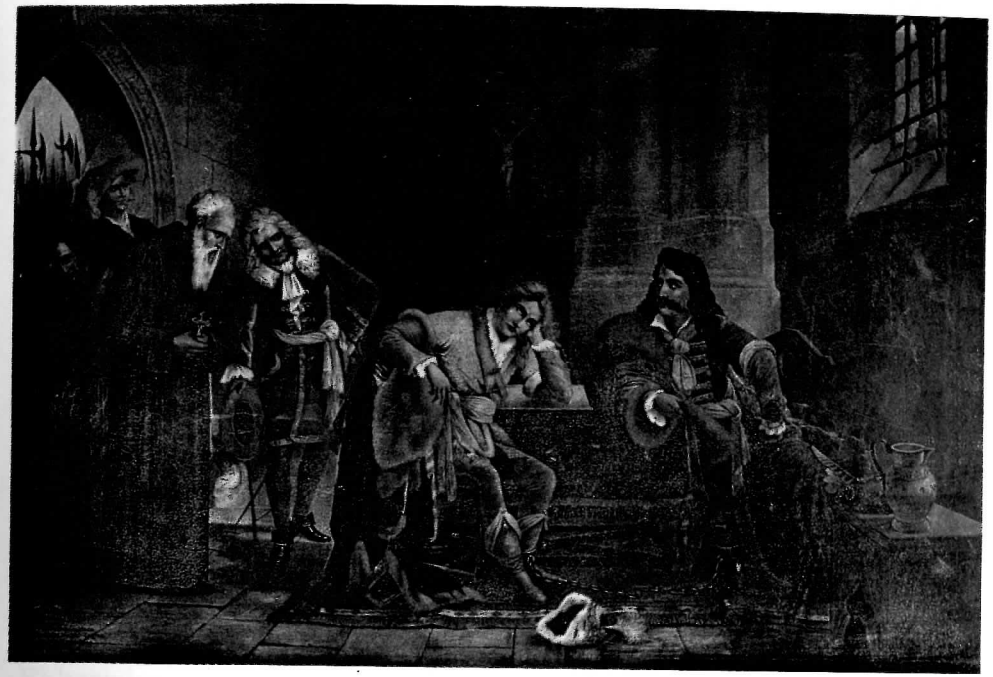

Ferdo Quiquerez: posljednji časovi Petra Zrinskoga i Frana Krsta Frankopana – uoči smaknuća u Bečkom Novom Mjestu

»HRVATSKA SPROT TURSKOJ DOKLE SABLJA GREDE«.

Mnogo prije nego to ispjevah sablju potegoh. I kad bi sablja bila duga od Čakovca do Kraljevice, na njoj neokrvavljena čelika ne bi bilo ni toliko da se djevojče u njemu ogleda. I sve u doba mira, sramotnog Žitavskog mira. Tada sam prvi put kao kroz sumaglicu spoznao svu lažnost razvikana kršćanskoga jedinstva, spoznao da ne postoje samo kršćani i Turci, nego i Hrvati i Nijemci, i da se Nijemac preko našeg leša s Turčinom ljubi. Mir na ušću Žitve (sklopljen 1606, obnavljan 1615,1625,1642,1649) obveza Turčina samo na to da ne udara na Nijemca, a slobodno mu svoju bijesnu obijest iskaliti i iskaljivati na Hrvatskoj, na toj vječno krvavoj areni kršćanske svjetine. Zahvaljujući tomu miru, Nijemac već pola stoljeća ubija dosadu u gledalištu te goleme kršćanske arene, te mu i to dosadi gledati, dosadi okretati palce ili zapljeskati gladijatorima, pa se okrenu prema lovu i raskalašenim dvorskim zabavama. A mi, pijani gladijatori, sve obilnijom i gušćom krvlju natapamo arenu, ponosni što ginemo za komadić hrvatske zemlje, za krst časni i slobodu zlatnu, i nikad i ne pomislismo da, u stvari, ginemo za tuđi krst i tuđu slobodu, za tuđe kršćanstvo i tuđu Evropu, koja nam se glasno divi a u duši prezire – roblje gladijatorsko!

Nikola ostade u Čakovcu na obrani Međimurja, a ja odoh u Ozalj, pa s isukanom sabljom uz granicu, niz granicu, od Save do mora . . . s iskustvom djeteta, s umišljenom snagom prekaljena bojovnika. Ta jedva mi je sedamnaest godina! Možda baš zato i tako ludo vjerujem u snagu svoje mišice, te jašem ponosito uza stare i prekaljane borce, uz karlovačkoga generala, hrabrog Vuka Krstu Frankopana Tržačkoga.

I dok desnim okom gledam kako na konja skače i sablju suče, dotle lijevo bacam na kćerku mu Katarinu, što se u tri godine od vižlasta djeteta u ljepotu djevojku prometnu. Smrtno se zagledah u nju, pa, evo, i do smrti je ne prestadoh gledati. A i ona se zagleda u me. Bog ili đavao, ali nešto jest u ljudskom tijelu: srce rebra razbija, krv se suši, sva će se isušiti ako žed ne utažiš. Njoj šesnaest, a meni dvadeset godina. Nek je sedla i sablje, ma nek je i ljubavi! Vjenčasmo se (1641) . . . a njen bratac, kojemu tulikajše sutra budu glavu sekli, tad se još ne bijaše ni rodio.

Godinu dana poslije proglasiše me prvi put veleizdajnikom, zato što se s vojskom suprotstavih senjskom kapetanu Herbersteinu, koji po zapovijedi Ferdinanda III htjede zauzeti moj mlin i zemljište oko Martinšćice. E nećeš! Ne dam ni pedlja svoje zemlje, ni pedlja svoje domovine! Za taj sam pedalj spreman poginuti! Žestok sam kao sâm đavao, i neka mi luda krv šiba u oči kao otrov zmije. Ne dam na se! Ne dam svoje! Valjda zato što me Bog obdari medvjeđom tjelesinom i medvjeđom snagom u njoj. Toliko sam jak da se gdjekad i sâm toj jakosti čudim. Kad me nekoliko godina poslije (1647) po zlu spomenuti Ferdinand III imenova kapetanom žumberačkih uskoka – a imao je zašto i generalom, jer mu spasih glavu od Šveđana – i pozva u dvorski lov u požunske šume, odnekud iskoči sedmogodišnji vepar. Zviznuh mačem i dok je bio u skoku, glavu mu odrubih, ma baš do kraja odrubih. Car uze moj mač, ali jedva ga podiže, kamoli da zamahne! Bedasto . . . ta mi je veprova glava i danas milija od svih pustih turskih glava, prije i poslije.

I brat mi Nikola sudjelova u tridesetogodišnjem ratu, u kojemu izvojšti niz sjajnih pobjeda i bi imenovan generalom hrvatskih četa. Poslije rata postaviše ga u Pragu (1648) za hrvatskoga bana.

Sa švedskog eto nas snova na turskom razbojištu. Nikola ratuje oko Kaniže i Kostajnice, a ja po svom Pounju i Lici. Ej, koliko bitaka, koliko krvi turske, janjičarske i martološke! A opet . . . . koliko slatka odmora, odaha i uzdaha uz svoju ljubljenu Katarinu, koja me obdari trima kćerima i jednim sinom. Nikola u časovima dokolice napisa na mađarskom veliki ep »Adrianskoga mora sirena«, a ja ga prevedoh. I tako između bojišta i doma: tamo smrt – ovamo porod, tamo jauk s garišta – ovamo poezija, ljubav žene i smiješak djeteta.

Ja sam jedna prokleta, prgava i bezobrazna narav: svakom jačem uz nos, svakom crnu uz crn obraz! Turci me zovu »strahom i trepetom osmanlijskog carstva« a češka i njemačka ulizička gospoda »veleizdajnikom«, pa mi Habsburg svaki čas oduzima kapetanstvo, da ga odmah vrati netom Turčin iskesi zube. Generalat mi nikad neće dati.

MORE, MOJE SLOBODNO HRVATSKO MORE . . .

Kao opsjednut . . . ma gdje bio, ma što radio, sjekao Turčina ili uživao u obiteljskoj radosti. Ono se vazda vraća i sve me jačom silinom zapljuskuje . . . Ono, Milost svijeta, Samsonova kosa naša, naše More, na kojem se digla i na kojem se jedinom mogla dignuti stara moćna država Hrvatska.

Bakar, Bakar, Bakar . . . . . vazda i uvijek i u sve vijeke Bakar, u svim mojim željama, u svim snovima: Bakar – golema ratna luka Hrvatske. Natiskati ga velikim i malim lađama Tomislava i Krešimira, hitrim šajkama neretljanskih, omiških i senjskih gusara, razviti slobodna jedra koja pohlepne ruke kopnenih žabara i ovčara ne mogu doseći . . . i graditi velike trgovačke brodove, pa nek šire jedra po svim morima i oceanima, neka pruže žile u živo meso svijeta, nek dovlače kinesku svilu, indijske mirodije, američko zlato i afričku bjelokost. Lako ćemo potisnuti i Turke i Mlečane s hrvatske obale, na kojoj tada neće biti samo jedan bogati Dubrovnik! Ne gladujmo kod pune zdjele, ne žeđajmo kod bunara bez dna, kod nepresušnog izvora života.

Sad je čas, sad kad Mlečani zaratiše s Turcima za Kandiju. O vi, kršćanski vladari iz daleke Francuske i Španjolske, ne šaljite čete na daleki i besmisleni grčki otok, nego prsimice na Turčina! Iskrcajte se u Bakru! Dići će se cijela Hrvatska i sva turska raja! Oslobodit ću svakog kmeta, a vi ga samo naoružajte. Slab je Turčin. Ta ja sam s jednom lađom dopro do samog Kotora i tu ga razbio, o čemu svjedoči i dragocjeni mač što mi ga darovaše zahvalni Kotorani. Udarimo u srce, da ga jednom zavazda prebacimo preko Bospora! Ojačajte Hrvatsku, i ona će vas braniti kao što vas je oduvijek branila, i nikad vas neće napasti, kao što vas nikada i nije napala. Hrvat je jaganjac sve dok mu u dom ne kreneš, a onda se u vuka promeće!

(Iz »Monologa« Petra Zrinskoga)
IVAN RAOS

ZRINSKO – FRANKOPANSKA

Pojmo pjesmu, mili druzi,
pjesma nam je srca jek,
u veselju i u tuzi
mila kano mača zvek!

Često ga je Hrvat trgo,
a tuđincu tek na spas:
Ali on nas u zlo vrgo,
za uzdarje – prezro nas!

Gdje slobode sad su dani,
što ih Hrvat cijenit zna?
Gdje li Zrinski, Frankopani,
gdje su ona lava dva?

A tko svoju zemlju ljubi
i tko ne će biti rob,
tomu krvnik glavu rubi,
taj u hladan pada grob!

Ali takvi dični muži
živu dok i narod sav;
on za njimi vazda tuži
ko na grobu miran lav!

Slabić tekar suze lije,
muža resi uzdah tih:
Rod im pjesmom spomen vije
i veliča pjesmom njih.

Pojmo slavu mučenika,
što se nisu dali trt,
već su rado spram silnika
i u samu pošli smrt!

O tko svoju zemlju ljubi
i tko ne će biti rob,
tomu krvnik glavu rubi,
taj u hladan pada grob!

AUGUST HARAMBAŠIĆ

SMRT NEMA ZADNJU RIJEČ

Na svečanoj misi u spomen hrvatskim mučenicima Petru Zrinskom i Franu Krsti Frankopanu, što je održana navečer 30. travnja 1971. u Prvostolnoj crkvi u Zagrebu u povodu 300. obljetnice njihove tragične smrti, zagrebački nadbiskup dr Franjo Kuharić obratio se nazočnima ovim riječima:

Braćo i sestre!

Čuli smo Božju riječ, i ona posebnim odjekom zvoni u našem srcu ove večeri kad smo se sabrali na molitvu sjećajući se naših narodnih velikana: bana Petra Zrinskoga i Frana Krsta Frankopana!

»Ja sam uskrsnuće i život . . . Tko vjeruje u mene, ako i umre, živjet će!« (Iv 11,25) Ljudski život dolazi do granice smrti često puta s pitanjima na koja nije bilo odgovora. Ali na toj granici vremena i vječnosti dočekuje nas Uskrsnuli Gospodin Isus Krist s konačnim odgovorom:

Ja sam uskrsnuće i život!

Kako je silna ta istina da smrt nema zadnju riječ!

Ta vjera bila je prisutna i u srcu mučenika kojih se danas sjećamo! Prije tristo godina – na današnji dan – pošli su na stratište s tom vjerom. Iza teksta današnjeg Evanđelja mogli bismo pročitati i posljednje oproštajno pismo što ga je ban Petar Zrinski pišao svojoj Katarini. Kolika vjera u život i uskrsnuće! Ali pročitat ćemo ga na kraju.

Mučenička smrt Petra Zrinskog i Frana Krste Frankopana potiče nas na razmišljanja. Ne želimo ocjenjivati njihov proces ni s političkog ni s pravnog stanovišta. O njihovoj žrtvi želimo razmišljati samo s etičkog stanovišta, i u svjetlu vjere. Stoga moramo uočiti neka načela.

Svaki narod ima svoju – nazovimo to tako – osobnost. Osobnost nacije je svijest prisutna u svakom članu te zajednice da je iz nje izrastao, da njoj pripada i da dijeli njezinu sudbinu u dobru i zlu, u tuzi i radosti.

Ta svijest mnoge povezuje u jedinstvo života i povijesti. Ta svijest je trajno nadahnuće i nosilac svih velikih težnja koje izviru iz ljudskog srca. Te težnje kroz tu svijest žive i u srcu naroda. Ništa čovjek dosljedno svome ljudskom dostojanstvu ne želi toliko koliko živjeti u slobodi i biti zaštićen pravdom. To je uvijek duboka težnja svakoga naroda. Biti svoj na svome. Živjeti svoj život, imajući u svojim rukama sve svoje mogućnosti i sposobnosti, svoja bogatstva i svoje talente, svoju sigurnost i svoj mir.

Te su težnje izraz zahtjeva opće etike koju opravdava i priznaje svaka poštena savjest.

Ali kao što čovjek pojedinac ne živi sam, nego uvijek u zajednici s drugim ljudima, tako ni narod ne živi sam na svijetu nego je okružen drugim narodima.

Kao što čovjek pojedinac može biti siguran samo u mirnom posjedovanju svojih prava i u pravednom priznanju prava svojih susjeda, isto je tako i s narodom. Svaki narod ima pravo na mirno posjedovanje svih svojih prava poštujući prava drugih.
To su nepromjenjivi i i neotuđivi zahtjevi etike!
Jasno je da ostvarenje svojih prava može istinski i sigurno svaki narod živjeti samo u svojoj samostalnosti, slobodi i slobodnom odlučivanju o svojoj sudbini. Iz toga slijedi pravo svakog naroda na vlastitu državnost, koja jedino može biti jamstvo slobode, suvereniteta i razvitka nacije. Narodi koji tako žive, rastu, i napreduju, postaju sposobni iz vlastite slobode pridonositi napretku velike zajednice čovječanstva.
Tih se prava nije mogao nikada odricati ni hrvatski narod!
Ali s narodima se događa kao i s pojedinim ljudima. Budući da život ljudi ne protječe uvijek po načelima prava i prevednosti, slabi i siromašni zlo prolaze uz jake ako ti jaki nisu pravedni.
I hrvatskom je narodu bila nametnuta kroz vjekove njegove povijesti borba da brani od jačih napadača svoju opstojnost, svoju domovinu, svoj život. Koliko muke, koliko tragike! Koliko suza, koliko krvi! Koliko je bilo pokošeno ljudskih života samo zato što su Hrvati kroz svu svoju povijest nosili u sebi svijest i uvjerenje da imaju pravo živjeti u miru i slobodi!
Na žalost, nutarnje nesloge i vanjski neprijatelji otvarali su mnoge rane na našem narodnom biću.
Ban Petar Zrinski i knez Fran Krsto Frankopan bili su proglašeni urotnicima, jer su nastojali očajnim naporima spasiti barem ostatke ostataka nekoć slavnog hrvatskog kraljevstva.
Jedan narod ne smije nikada zaboraviti svoje povijesti ni svih onih koji su u njegov život ugradili svoju žrtvu! Ta svijest, priznanje i zahvalnost također su obveza plemenite savjesti. Crkva kao zajednica vjernika u jednom narodu živi i dijeli sudbinu svoga naroda u kojem živi. Stoga mi vjernici sa stanovišta vjere, koja obvezuje i na ljubav prema domovini, želimo izraziti ove večeri ovim svetim bogoslužjem i molitvom svoje sjećanje, zahvalnost i poštovanje mučenicima hrvatskog naroda. To činimo kao svoju moralnu dužnost.
Njihov svršetak gledamo očima vjere.
»Navik on živi ki zgine pošteno!«
Za nas taj život ne znači samo uspomenu.
Za nas je taj život stvarnost. Pismo bana Petra Katarini svjedoči s kolikom je snagom vjere Petar išao u susret smrti. Nepravedna osuda izbacila ih je iz vremena, ali znali su da ih u vječnosti dočekuje Netko koji jedini ima moć da izravna svaku nepravdu i da vječnom radošću uzvrati svaku žrtvu.
Bog jest. I Bog je Život. Pobjednik smrti. Pobjednik svakoga zla.
Rijeka života kroz vrijeme teče, ali utječe u vječnost života.
Bog je Bog živih. Koliko god bili s ovu stranu života suočeni s nedokučivim tamnim pitanjima – koja mogu ljude slomiti tako da vjeruju samo u besmisao, snagom vjere svladavamo svaki očaj.
Svjetlo naše sigurne nade izvire iz Isusa Krista Uskrsnuloga!
Stoga uvijek, dok se sjećamo mrtvih mučenika, mi znamo da oni žive. Oni pak koji s vjerom i ljubavlju odlaze, makar nad njihovim životom izricala zadnju riječ ovozemaljska nepravda, ne umiru bez nade da će ih tamo dočekati savršena pravednost.

»On će otrti svaku suzu s njihovih očiju. Smrti više neće biti; neće više biti ni tuge, ni jauka, ni boli, jer stari svijet prođe!« (Otkr. 21,4)
Vjera da su oni i sada živi nadahnjuje i danas naše rodoljublje, kojim sjećajući se njihove žrtve, i danas svome narodu želimo život u slobodi, pravednosti i miru.
Svima pak koji su kroz cijelu povijest hrvatskog naroda pali da bi on živio, izražavamo zahvalnost svojom molitvom.
A sada čujmo pismo bana Petra Zrinskoga što ga je pisao svojoj ženi Katarini dan prije svoga pogubljenja. I knez Frankopan je pisao oproštajno pismo svojoj Juliji, na talijanskom jeziku. I u njemu je snažno ispovjeđena vjera u vječni susret, u vječni život. Petar je pisao hrvatskim jezikom. U tom posljednjem pismu svijetli vjera da je naš Gospodin Isus Krist zaista uskrsnuće i život.

»Moje drago serce!
Nemoj se žalostiti svrhu ovoga pisma, niti burkati. Polag Božjega dokončanja sutra u deseti ore budu meni glavu sekli, i tulikajše naukupe tvojemu bratcu. Danas smo mi jedan od drugoga srćeno proščenje uzeli. Zato jemljem ja sada po ovom listu i od tebe jedan vekuvečni valete, tebe proseći, ako sam u čemu zbantuval, ali ti se čem zameril (koje ja dobro znam), oprosti mi. Budi Bog hvaljen, ja sam k smrti dobro pripravan, niti se plašim. Ja se ufam u Boga vsemogućega, koj me je na ovom svitu ponizil, da se tulikajše mene hoće smiluvati, i ja ga budem molil i prosil (komu sutra dojti ufam se), da se mi naukupe pred njegovem svetem tronušem i diki vekovečne sastanemo. Veče ništar ne znam ti pisati, nit za sina, nit za druga dokončanja našeg siromaštva. Ja sam se sve na Božju volju ostavil, ti se ništar ne žalosti, ar je to tak moralo biti. U Novem Mestu pred zadnjem dnevom mojega življenja, 29. dan aprila meseca, o sedme ore pred večer, leta 1671. – Naj te Gospodin Bog s mojum kćerju Auroru Veroniku blagoslovi! –

Grof PETAR ZRINI«

Pali su da bi Hrvatska živjela! Ali i oni žive u Gospodinu koji je uskrsnuće i život!

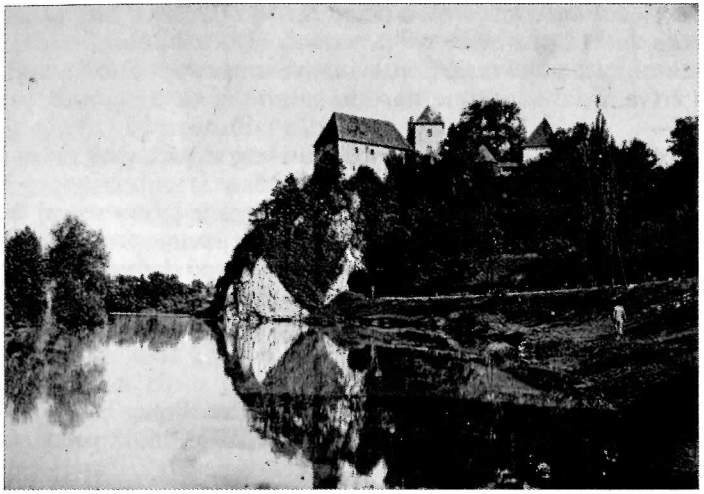

NA OZLJU GRADU

Pred tvojim pragom pomolih se eto,
Od svih hrvatskih prvi ti moj grade,
Davnine naše kameni ti jade:
Da, duša veli: Tu je mjesto sveto!
Hrvatskih misli kolijevke gle prave,
Mogile eto hrvatske nam slave.

Na strmu vrhu stojiš krut, ponosit
Ko smjela duša davnih ti vladara,
Nebeskim zvjezdam pripravan prkosit.
Ponosit pitaš: »Gdje mi ima para,
Pohvalit koja može li se strana
Ko ja što mogu – kuća Zrinskih bana?!

Kamenit oklop prsi moje krije,
Kamenita i Zrinjska srca bila,
Sveg istoka salijetala ih sila;
Al' Zrinjsko srce uzdrhtalo nije.
Visoko, ko što strše kule moje,
Junački rod uspinjo glave svoje.

A Zrinjska volja kao stijena kruta,
U koju Kupa pjeneć se zabada,
Trajaše tvrda, dušmaninu ljuta;
I Zrinjska drevnost cvala uvijek mlada,
A zrinjski rod kao hrast u mojoj gori
Stajaše stavan: živ ga ne obori.

Sa njegvih djela sustala bje slava,
Po svemu svijetu dično ime leti,
I mnoga carska pokloni se glava,
S imena tog dršće Stambul kleti,
A polubozi, svijetu svem poznati,
Tuj bijahu krotki ljudi, tuj Hrvati«.

I pođoh dalje u dvorane puste,
U čudno carstvo staroslavnih sjena;
Čuj! Kakvi zuje tajni glasi? Čuste?
Ne slaže l'strune »Jadranska sirena«?
A ona gospa do prozora eno?
Hrvatice oj prva – ti Jeleno!

Da, tu vam zipka, sto i odar bili,
Tu nicale vam suze, smijeh i pjesme,
Tu hladio vas svježi zrak taj mili,
Iz ove gorske krijepljaste se česme.
Čuj, ono zvonce sa brežuljka malo
Na molitvu to zvonce vas je zvalo.

A sada? – Sada? Pitam hrast taj stari,
Nad svodom pitaj kamenoga lava,
Oj, gdje su vaši davni gospodari,
I ta hrvatska gdje je njina slava?
Da, pitaj, pitaj! – Kamen ti ne zbori.
Gdje? pitaj, – »Gdje« jeka ti odgovori.

I mislih, tvrdi grad će pasti na me,
Uzjario se u mom srcu plamen,
Iz grada bjegoh – ko iz grobne jame,
Goruće čelo na go tisnuh kamen.
»A sada?« jeknuh – »Pjesme, priče, bajke!«
I plakah gorko ko na grobu majke.

AUGUST ŠENOA

SRCE

Srce je pola čovjeka. Razum je blijedo, hladno, ukočeno svjetlo; srce je ono što u čovjeku gori i grije; ono je pokretna, životvorna sila, koja rađa težnjom, akcijom, stvaralaštvom. Razum je zakon, maksima; on je suh, gvozden, beživotan, kao i svako drugo pravilo. Život, plemenštinu, moralnost, onu subjektivnu, daje čovjeku srce. Po srcu je čovjek dobar.

I sva je aktivnost čovjekova od srca. Želja je mati djela. Spoznaja ostaje besplodna ako je ne aktivira čežnja. Želja, ljubav privlači i stvara. Ona daje duhu krila; ona olakšava rad i žrtvu.

Srce je suverenska moć; svojom voljom ono izabire, odlučuje, opredjeljuje se. Za dobro, ali i za zlo.

I prava ljudska veličina, sva je od srca. Um nije naš. On je moć koja nam je dana. Ali srce je naše. U njemu je sloboda i zasluga. Samo je po srcu čovjek uistinu velik ako svoje srce slobodno i svjesno podigne k onim božanskim idealima, što mu ih um pokazuje i osvjetljuje. Ono što nas duhovno bogati i čini sličnima Bogu, to je srce.

Moral je stvar srca, a nije razuma.

I sreća je čovječja sva u srcu. Počivanje u onom za čim srce čezne, to je sreća. Posjedovanje dobra. Sjedinjenje s predmetom ljubavi. Mirovanje u idealu. Srce je ono koje sreću kuša i proživljuje. Ono se grije i blaži ljubavlju. I kad daje i kad prima.

Bez srca život ne bi bio ni plodan, ni lijep. Bez njega ne bi bilo ni ljepote, ni prijateljstva, ni zanosa, ni oduševljenja, ni pjesme, ni suze, ni milosrđa, ni praštanja, ni radosti, ni materinstva, ni žrtvovanja za ideale.

Srce je pola čovjeka. Ono je ljepša polovica ljudskoga života. Moćnija, važnija, življa. Srce je u nama veliko; ono nam treba. Bez njega ne možemo biti ni ljudi ni kršćani. Bez njega ne možemo ljubiti ni Boga ni bližnjega.

Srce je pola čovjeka. Ljepša polovica. Samo, nažalost, i opasnija polovica. Srce je u čovjeku i nosilac moralne revolucije. Ono je element samovolje, ćudljivosti, nestalnosti, anarhije. Srce je upućeno na razum; ono kao slijepa sila, treba vodiča i učitelja, svjetla i direktivve. Ono dobiva norme, a ne daje ih. Slijedi zakone, a ne donosi ih. Nad njim mora biti uzda discipline. Njegov aktivitet mora biti dirigiran i reguliran. Nije li to, srce tada lađari bez kompasa. Ono je ludo dijete, koje je zagospodarilo spremištem punim upaljiva materijala. Ono je pijanica koji se dograbio volana ili kormila, pa se obijesno igra svojim i tuđim životom.

A ljudsko je srce tomu sklono. Ono voli tiranizirati sve drugo u čovjeku. Puno je mračnih i tragičnih nagona, pijanih strasti, ludih želja, tajnih slabosti.

Ništa mu nije draže nego štrajkovati i prkositi. Tlo je njegovo vulkansko, nesigurno, puno elementarnih, neobuzdanih energija.

Posljedice grijeha nosi na čovjeku prvotno srce.

Njime je čovjek sagriješio, pa je u njemu i kažnjen. Željom se, ljubavlju, oteo Bogu, pa se i ljubav njemu otela sa uzda. Razum je također potamnio. I on je izgubio svoju negdašnju bistrinu i jasnoću. Ali signali se njegovi ipak nisu pobrkali. Oni opet svijetle na svom mjestu, makar i bljeđe, i nejasnije. Kroz razum ipak Bog govori; razum je i danas u nama odsjev vječne istine. Nikad razum nije čovjeka bacio u propast; uvijek su to bile strasti. Razum je njihova žrtva. Protiv svoje volje postao je on slugom i zarobljenikom mjesto da bude suverenom i gospodarom.

Srce je, naprotiv, veliki i napasnik i grešnik. Tisuću je puta ono ludo. Zavezanih očiju srće u propast. A još je češće slabo, površno, razmaženo, plačljivo, neodlučno, mušičavo, nedosljedno, jednostrano, nevjerno. Čitavi ponori grdobe i zloće u njemu zjape. Strašni su često njegovi prohtjevi. Sve je u njemu ispremiješano, kao u kotlu; i dobro i zlo. Sto čudnih struja struji kroza nj i muti ga. Trza se u vječnim potresima. Puno je protuslovlja i kontradikcije. Vječni je, hiroviti buntovnik. Uvijek hoće da sa sebe zbaci zakon razuma. Ono je nas učinilo robovima strasti i odvelo u nevjeru.

Srce. Ljudsko srce. Naše srce. Njemu prije svega treba otkupljenja. Sile s visina. Božanske snage. Oplemenjenja i reda. Novog života. Vječnih uzora.

U ljudsko srce treba da prije svega sađe Bog. Da u nj unese klice harmonije i preporoda. Da ga podigne, profini, oplemeni. Da iz njega istjera otrov grijeha. Da u njemu sveže revoluciju strasti i obuzda divljanje nagona. Da ga izliječi od mržnje, a učini velikim u ljubavi. Da malo ljudsko srce preobrazi i pretvori u obličje i sliku velikog Božjeg srca.

Zato je Krist i došao na svijet. S ljudskim srcem u grudima. S našom, ljudskom dušom; samo božansko oplemenjenom, punom mira, kreposti i ljubavi.

Č. Č.

PJESMA DJETETU

Pa nemoj, dijete, nemoj tugovati.
Tvoje su oči vesele za tugu,
tvoje je srce mlado za jecanje,
o dijete dobro, predrago i milo.

Probudi svoje čežnje za daljinama
i za sunčanim stazama veselja,
pronađi, čedo, cvijeće nepoznato
i vode nove, vode srebrnaste.

Osluhni pjesmu nepoznatog kraja
i miris dobri novog pronašašća,
osjeti širinu polja i ravnica
i nadahnuće gora i planina.

Lijepe su tvoje oči, milo dijete,
i pune sjaja i svježine nove,
tvoje su oči željne da gledaju
i pomno traže sakrite ljepote.

Usplamti ljubav i dobrotu zjena,
što se u bistrim pogledima krijese,
i daj ih nama. Donesi ih, bono,
na krilima blage radosti sjaja.

O dijete dobro, predrago i milo,
tvoje je srce mlado za jecanje,
tvoje su oči vesele za tugu,
pa nemoj, dijete, nemoj tugovati!

IVAN KROLO

SUDAC

Recite o njemu štogod vas je volja, ipak poznajem svoga čeda mane.
Ne ljubim ga zato što je odgojeno, nego što je moje maleno čedance.
Odakle bi mogli znati kako ono može drago biti, kad kušate mjeriti njegove kreposti sa slabostima njegovim?
Kada ga kazniti moram, postaje još više dijelom moga bića. Kad mu plač uzrokujem, plače i moje srce s njime.
Ja sâm imam pravo da ga korim i kaznim, jer samo onaj odgajati smije tko zna da ljubi.

RABINDRANATH TAGORE

MAJCI

Prva nedjelja mjeseca svibnja – Majčin dan

Kad ti pogledam u oči, mila moja majko, moje se srce uzbudi i dušu mi ispune sve samo plemenite odluke, koje kasnije vrlo rijetko ispuni lakomislena glava.

Oh, koliko bih dao da me nikada ne pogledaš žalosno! Dao bih svu svoju sreću, jer tada u tvom pogledu vidim kaznu koja me pogađa i jer u samoći tako malo mislim na tvoju žalost.

Kad me pohodiš u gradu, vidim tvoje molbe u tvom pogledu prije nego što se jave iz tvojih usta.

I kad mi govoriš oštre riječi, gotovo im ne bih vjerovao, jer iz tvojih očiju čitam tako veliku ljubav i jer vidim da bi me radije poljubila nego prigovorila mome vladanju.

Kako mi se samo grči srce kad vidim nezadovoljstvo u tvojim očima! Oh, kako želim da ti časovi brzo odlete i da me opet obasja ljubazno sunce, tvoje oko!

U tvojim očima vidim odsjev djela i vidim jesu li ona dostojna nagrade ili kazne. Ne daj, Bože, da ikada, kad se proširi moje obzorje, kada budem gledao svijet kao s visoke gore, a ne kao iz tamnice, kad budem imao svoje uvjerenje, a ne ono što bi mi drugi ulijevali u glavu, ne daj Bože, da tada zaslužim makar samo i jedan žalostan pogled tvojih očiju!

Očuvajte mi, nebesa, to oko do posljednjeg dana mog života! Neka bude moja sudbina, mila moja majko, i u posljednje dane mog života zapisana lijepim slovima u tvome oku.

IVAN CANKAR

NAJDRAŽE IME

Imena su zapisana u srcima . . .
Imena su zapisana na kamenju,
u valu nemirnog mora, u pjeni svjetla . . .
Imena su zapisana na obalama . . .
stopama ucrtana
ili školjkama obogaćena
u sastavljenim slovima . . .

Imena su upisana u naletu vjetra,
ucrtana u kori borova,
izdjeljana u lišću maslina . . .

Imena su označena u sjaju sunca
i u odbljesku zvijezda
u ponoćnom miru . . .
u oblacima se krijese kad zastiru svod,
u munjama kad paraju nebo . . .
Svugdje samo imena . . . Mnoštvo imena . . .
a jedno je ime zapisano u vječnosti,
na plavom obzorju najvedrijeg neba,
kad ptice pijevom pozdravljaju zore.
Jedno je ime zapisano u nama . . .
i svima drago
i uvijek isto . . . najdraže . . . najdraže . . .
mati.

HRVOSLAVA

NA MAJČIN DAN

U tišini svibanjske noći što je pala na zemlju Ti prilaziš k meni. Sama sam u sobi i hoćeš da si uza me. Ruka mi dršće i oklijeva, uzimajući pero. Kako da se dostojno opiše ono što je čisto i divno kao ništa drugo na svijetu: tvoja ljubav, majko?!

Htjela bih da kliknem od radosti što te imam, da zaori nadaleko; htjela bih da zapjevam pjesmu najljepšu od svih što ih je kroz vjekove stvorio um čovječji, da tako bar donekle prikažem svoje osjećaje. Blijed bi, doduše, bio taj prikaz, kao što ni najveličanstvenije umjetničko djelo nije još savršenstvo i nikada neće ni biti.

Slabe su moje sile, majko, ali, evo, ipak pokušavam. Upijam u sebe tvoj lik i osjećam tvoje ruke, koje miluju moju glavu. Gledam u tvoje oči, koje su dva božanstva, jer u njima plamti: Ljubav. Ona me privija na svoje grudi i priča mi tako zanosno, tako toplo. Pod okriljem njenim sigurno je i ugodno kao nekad. Jer Ona progovara mojem srcu, bilo ono sretno ili nesretno, bezbrižno ili uznemireno, i riječ se njena uvijek razumije. Ona je utjeha i slast.

Kao krušac dobra si u svakom činu, kao zdravlje je osmijeh što me pozdravlja s tvojih usana. Kao zvuk orgulja odzvanjat će mi u duši, dok živim, tvoj ljupki glas i ustalasat će radost u njoj.

Koljeno mi se sagiba da zahvalim Bogu. Bit će to sretna molitva, koju ne izriču usne, već prinosi duša sama: hvala Ti što imam nju, dragu i ljubljenu, nju, majku!

Život bez nje je dan, tmuran, bez sunca. Neispunjenom ostaje čežnja za pravom i nenadmašivom ljepotom u srcima onih ljudi, koji odrastoše, a da je ne poznaše. Samilost je u meni za tu djecu, nikad ne milovanu, nikad ne ljubljenu. Ali i ponos širi grudi moje, da se blaženstvo meni priklonilo i neće me napustiti dok kuca tvoje srce.

Past će snijeg na tvoju glavu i brazde će se usjeći u tvoje milo lice, pod teretom ljeta, ali ne snaga ljubavi. Neumanjenim žarom strujat će ona uvijek tvojim živcima, tvojim mozgom, svakom kapljom tvoje krvi. U tvojoj blizini bit će uvijek toplo i prozebla dolazit ću da se ogrijem, snažnije od tebe bit ću slaba u tvojem zagrljaju. Razočarana od životnih nepogoda osvježit ću se na nepresušnom vrutku tvoga srca. I odmorit ću se na tvojem mekom krilu.

Niz lijepih slika kao vijenac mirisava cvijeća moje je djetinjstvo. A ti si srž svega.

Nezaboravne su uspomene na tebe. Velike i neokaljane kao otajstvo, pred kojim pada ničice moje biće da mu se pokloni. Kad me tuga mori, obraćam se tebi za savjet i za pomoć. Svaku brigu i svaki jad ti razumiješ. Moje čežnje ti dijeliš sa mnom. I bol i sreću.

Zahvalna sam ti zato, ali probuđena stupila je i savjest pred mene i doziva sve grijehe moje. Sjećam se da si mnogoput i trpjela mojom krivnjom. Sjećam se bezobzirnosti kojom ti naplatih skrb i dobrotu. Isprike zapinju, jer što da me opravdava? Premalo lijepoga unesoh u tvoj život. Oprosti!

Gle, Ti se ipak smiješ. To znači oproštenje.

Ti me ne ostavljaš, je li? Slušaš li himnu materinstvu što je pjeva moje srce? Svi spominju s ushitom slatko ime, svi ga zazivlju. Tvoje je dijete sretno. Blagoslovljena da si, majko!

ZDENKA JUŠIĆ-SEUNIK

MOJA MAJKA

Svakog ljeta kada rodnoj kući idem
ona čeka brižna i pred kućom stoji
ili vrtom šeta, gledajuć na strane;
ona uvijek znade kad ja doći moram . . .
Brojila je brižno mjesece i dane . . .

I na stazi kada javim se pred šumom,
ja ugledam bijelu kućicu u selu,
a pred kućom majka izišla i čeka . . .
Na glavi joj rubac seljački se bijeli,
pa kada me spazi, svima reći žuri . . . .
a ona se uvijek najviše veseli.

Sretna majka moja okrepu mi sprema,
da počasti svoga umornoga sina;
braću, sestre odmah, sva radosna zove . . . .
I dok oni stignu, mirisni od znoja,
ona hitro radi, kreće se po kući,
događaje priča sve u selu nove . . . .

A sada me više ne čeka u vrtu:
umorna je, stara, klonula i slaba;
obrazi su njeni tako žuti, sveli,
i ne ide hitro kao prije davno.
Mjesto rupca čistog
vlasi su joj bijeli.

STIPO BARIŠIĆ

DRAGE MAJČINE RUKE

Neuočljivo odmaraju se oči moje oči na rukama majke. Na tim rukama čitam ljepotu, blagoslov, ljubav, pobožnost, zahvalnost, strah, brigu, san, umornost . . . To su male ruke, nježne kao majčino lice, drage kao ljiljani poljana. Nikad ne poznavahu umornost; nikad se ne stidješe žuljnih otisaka ni osušenih duboko uboranih brazdā, koje su kao znak i pečat rada blistale! Nikad ne znadoše biti mirne. Na njima se mogu čitati otisci bolesnika, cvijeća, djece i spokojstva.

Kao krv šetaju te ruke u mojoj osamljenosti i probijaju tihe zidove, iz kojih se prosipa i svjetlo, hladnoća i tama. U svitanju jutarnje zore osjećam te ruke, koje osvježavaju umorno čelo i teške očne kapke, napunjene krvlju noćnih snova i strahovanja. Sunčanim zrakama natapaju moju dušu. Ja ih milujem i osjećam ljubljenu ruku na kucanju srca moga. Ponekad se zatvaraju kao ruže i jutarnje cvijeće; kao mladi mjesec spuštaju se na moje grudi, gdje počivaju vječni počinak. Te ruke! Nikad nisu iz njih nastale ukočene šake, koje bi grčevito gnjev prosipale i pravednu kaznu na obrazima djece svoje dijelile.

Slađe nego najdraže slasti poslužuju život moj i daju mu toplinu. Te drage, jake, djelotvorne ruke! Često svezane grčevima boli, osamljene, tihe i zadovoljne. U njima i o njima kruže moji snovi. Kad se moje umorne oči sklope u tišinu i frigidnost noći, pojave se u beskrajnim morima svjetlosti najdraže ruke u mojoj tišini i osamljenosti. One se ispružaju nad mojim čelom i nježnim polaganjem blagoslivaju suze i gorčinu dana, ove drage ruke, pune nemira i osmijeha. Kao da žele i poslije vječnog počinka dobro činiti, toplinu ižarivati i sinovima, kćeri i unučadi blagoslov i odvažnost dodijeliti.

Mirisna ruža koju su brižno tvoje ruke njegovale uvenula je. A tvoja ruka ispruža se bez početka i bez kraja u mora beskrajne ljubavi. I kad ponekad zadrhti, blagosliva moju usamljenost u dalekim tuđinskim svjetovima, gdje lica znaju biti hladna i ukočena, a pogledi očiju zamućeni i nepovjerljivi.

Što su mi ove ruke poklonile? Ufanje, obećanje, vjernost, vjeru . . . Gospodine, daj da nas majčine ruke, kao izvori bunara nadare preobiljem sreće i da nas, pošto ih predamo Tebi, opajaju Tvoje milosti, vežu ljubavlju Tvoje ljubavi. Budi blagoslovljena, blagoslovljena, neshvatljiva ljubavi ruku majke moje!

IVAN ČAGALJ

MAJCI

Majko, narav ti određuje da opskrbljuješ svoje dijete vlastitim rukama. Ne odnemari ga, ne daj ga nikome na brigu! Nijedan mu čovjek ne može biti ono što si mu ti i tvoje je dijete tebi ono što ti nije nijedan čovjek. Sačuvaj ga sebi! Njegovo srdašce neka se budi u prvom redu samo za tebe! Nijedan ti čovjek ne može dati većeg užitka nego tvoje dijete: prvi tragovi ljubavi, zahvalnosti, pouzdanja idu tebi! A nastojanje za tim užitkom tvoja je naravna dužnost. Brini se za svoje dijete! Morao bih se stidjeti pred čovječjom naravi kad bih ti rekao: ljubi ga! Ali još nešto ti moram reći: ne zanemaruj vršenje svojih materinskih dužnosti! Božja Providnost, koja bdije nad tvojim djetetom, počinje sa svojom poukom u prvom trenutku, kada tvoje dijete otvori oči. Gledaj da ti sa svojim sudjelovanjem ne počneš nimalo kasnije!

PESTALOZZI

MADONA S DJETETOM

Danas je sve u znaku obožavanja tijela. Gimnastika, kultura tijela, fizički odgoj, to su danas parole. Zapadna kultura, skrećući sve više na stranu s ravnog kršćanskog pravca, vraća se na točku s koje je i pošla. Olimpijski trkač postao je opet idealom, a u rvačku arenu silaze prvaci društva baš kao i onda kad su se rimski cezari u cirku producirali na utrkama i na šakačkim utakmicama. Golotinja se opēt apoteozira, a snaga mišice i ljepota tjelesnih oblika sve više postaje za mase svrhom života. Kod muških šport, a kod ženskih šarm potisli su sve drugo u pozadinu. I ako ima još kakvih duhovnih kulturnih težnja, one su faktično degradirane do privjeska tijelu. Vježbom tijela valja sebi izgraditi junačku i discipliniranu dušu, koja će moći služiti napretku i razvitku narodnih energija u velikoj svjetskoj utakmici za ekonomsko prvenstvo.

Grčko je shvaćanje i na tom polju uskrsnulo. Po tjelesnom viteštvu postajao je Grk borcem i junakom jake duše. A sve to na osnovi sasma naravnog, tjelesnog poimanja života. Što je išlo preko toga, spadalo je u područje mita i pučkih vjerovanja.

Kršćanski je ideal života posve drukčiji. On nije goli Heraklo, a nije ni lijepa grčka boginja; ni djevičanska Artemida sa strelicom i lukom, ni ljubavnica Afrodita s odijelom iz morske pjene. Kršćanski je životni ideal: Madona s Djetetom, Majka-Djevica.

Madona s Djetetom. Prigovaraju nam da se na njoj tijelo izgubilo. Ali zar nije baš kršćanska pobožnost Madonu ogrnula u sjaj i cvijeće, u dražest i ljepotu bez premca? Sto puta je ona ljepša, i za najdiskretnijeg estetu, i od Praksitelove Venere i od Fidijina Zeusa. Njezino je tijelo nebeski lijepo i bez ljepote ne može kršćanstvo ni zamisliti svoje Gospe.

– Ne, nije kršćanstvo otelo tijela svome životnom idealu. I njegova Madona je živo, drago ljudsko biće, što gleda i govori, radi i smiješi se. Sve što je Bog u tijelo usadio kao ukras i savršenost, sve to gledamo i mi na našoj Madoni. I Dijete je na njezinim rukama; Dijete, kojim ona posvećuje brak, obitelj i porod.

Ali, dakako, tip je toga štovanja tijela na našoj Madoni posve drukčiji od onoga što ga propovijeda moderni čovjek. Kršćansku ljepotu tijela nije stvorila gola gimnastika na spravama, ni amazonsko rukovanje diskom i mačem. To je ljepota sazrela u harmoniji tjelesnih i duhovnih sila, u uzdržljivosti i čistoći čitavih generacija, u blagoslovu rada i žrtve, u osjećaju vječne cijene i odgovornosti u samu sebi. To je čedna ljepota kreposti, a ne razuzdana ljepota muškaraštva. Dah plemenitosti i čistoće nju je izmodelirao, a ne tehnika steznika, gimnastike, masaže i bjelila. Preko nje se prelilo nebesko svijetlo duha i vječnosti.

Madona s Djetetom nije samo ljepotica. Uzmi koju ljepoticu s izložbe ili s javne vježbe i metni joj dijete na ruke; nitko je neće ni pogledati a kamoli pred njom skinuti kapu i kleknuti.

Tijelo još ne čini Madone. Ni najljepše tijelo; ni najdublje oči; ni svježina pojave; ni elegancija kretanja; ni tjelesno djevičanstvo. Bez Boga u očima, bez svete duše, što progovara s njezina lica i iz njezinih očiju, nema kršćanske Madone.

Tijelo je samo okvir. Pod njim moraju naše oči nazreti dušu, veliku i dobru, lijepu, jaku i blagu, da se mogu s ljubavlju u nju uprijeti i pogledati je kao svoj životni ideal, kao svoju Majku.

Na liku Madone duh drži prevlast, duša daje tijelu formu i čar. I u njoj se duh i tijelo slijevaju u jedno, ali ne na bazi materije, već na bazi duha. Tijelo služi duhu, a ne duh tijelu, kao u staropoganskoj tjelesnoj kulturi.

Madona nije postala Madonom, Gospom i Kraljicom svojim lijepim tijelom, nego svojom lijepom dušom. A tijelo je bilo samo bijelim, divnim hramom njezine još neprispodobivo divnije duše. Kraljevska, rajska duša učinila je nju nebeskom Kraljicom. Ta duša svijetli i grije. Ta duša osvaja i privlači. Po njoj je Madona Madona; samo po njoj ona je ideal svim kršćanskim naraštajima.

Kultura duha prije svega; odgoj duša naprijed; Bog u središtu srca; to je životni ideal kršćanstva. Gospa ga nama i simbolizira i realno predstavlja i tumači. Ona nama nije samo apstraktan ideal, već i konkretan primjer za nasljedovanje. Ona nama nije samo kip, već i živa ruka Najljepše i Najbolje među ženama, koja nas svojom molitvom i zagovorom vodi k vrhuncima naših životnih ideala.

Tijelo i duh u njoj su sintetizirani na način koji jedini odgovara ideji Božjoj o čovjeku. To je otkupljeni čovjek duha, u kojemu tijelo od duha prima slavu i besmrtnost.

Svibanj i proljeće izabrali su sebi mladi ljudi za svoj dan.

Baš tako i treba. U proljeće života stvaraju se životni ideali. A njima to nisu poganski ideali tijela što vlada. Njima su to kršćanski ideali tijela, što sluša i što po poslušnosti duhu postaje zdravo, jako i lijepo. Kršćanski kult, to je kult besmrtne duše, a ne kult tijela što umire.

Madona s Djetetom, to je ideal djeci Božjoj.

Č.

RECI MI, MAJKO...

Tvoje oči... koliko života ima u tvojim očima, majko... moja, njezina, njegova, naša, njihova, hrvatska majko s biokovskog kamenjara, majko s imotskih jezera, majko sinjske živice,... majko... majko sa svih paralela života, majko s mora, s rijeke, s planina, iz nizina... majko snijegom zavijena, valovima okupana, klasjem ovjenčana, iz kamena isklesana...

Koliko života ima u tvojim svjetlucavim očima, koliko života u tvojim dubokim borama, koliko života u tvojim zgrčenim usnama... koliko svjetova u tvojim sijedim vlasima?

Reci mi, majko – svih nas... koliko obzira u tvojim ugrčenim usnama... koliko svjetova u tvojim sijedim vlasima?

Reci mi, majko – svih nas... koliko obzira u tvojim rukama počiva, koliko treptaja u tvojim uzdasima, koliko neprospavanih noći u izbrisanim suzama, koliko molitava u tvojim izmučenim zjenicama? O, reci mi, majko... Toliko pitanja znam, toliko odgovora trebam... Reci mi – ti, koja si upravo ispratila sina na kolodvor što ga odnosi tamo negdje na sjever Njemačke (toga novozavjetnog Egipta), u dim Ruhra da zaboravi sunce, u tvornice automobila da izbriše srce u buci strojeva... na gradilišta uzdasima okupana... Reci mi – ti, što si suznih očiju pozdravila kćerku koja te ostavlja i bježi za nedohvatnom srećom, vjerujući da je sreća pod tuđim nebom, u moru zloslutnih oblaka što se nadviše nad očaj umornih – nagovještavajući propast srca jednog naroda... ispaćenog odlascima...

Reci mi – ti, što si proživjela deset života u rastancima s djecom – ti, što proživje istinu u lažima i spletkama; ti, što u jednom danu živiš godine...

O, majko, reci mi, zašto u tvojim očima živi stotine života, zašto godine i vječnost... Zašto u tvojim očima živi iskra pobjede i onda kad skrhana bremenom padaš na koljena slabosti i očaja?... Zašto u tvojim očima živi neslomljiva vjera u postojani život beskraja? Zašto... i onda kad beznadno patiš u kamenjaru Biokova, na zidinama Imotskoga, na kaldrmi Sinja, na umornom žalu iscrpljenog mora... na pragu štala okamenjenih sela...? Reci mi, majko naša.

HRVOSLAVA

RUZARIJ MOJE MAJKE

SVAKU VEČER ČEKA, DOK SVI ODU LEĆI.
U MRAK SE ZAVUČE (U SVOJ GETSEMANI);
U TAMNOĆI DUŠE RAZMIŠLJA O SREĆI:
SAKRIVENA BITI U BOŽANSKOJ RANI.

KLEKNE TAKO NA POD, SKLOPI TRUDNE RUKE
PRILJUBLJENE TVRDO UZ KRUNICE ZRNJE;
ZABORAVI NA ČAS SVAKODNEVNE MUKE,
I NA SVOME PUTU RAZASUTO TRNJE.

DOGODI SE ČESTO: OD UMORA KLONE,
I USNE TRENUTAK JEDAN KUTIĆ UBAV,
ANĐELI JOJ TADA ANGELUSE ZVONE,
KRVAVE KO ŽIVOT, MIRISNE KO LJUBAV.

TAKO SVAKU VEČER, KAD SVI ODU SPATI,
NA LJESTVICI NEBA SLUŠAM KAKO TUČE
JEDNO DOBRO SRCE. TO SE MOJA MATI
MOLI ZA SVOG SINA, DANAS KO I JUČE.

MIRKO J. TALAJIĆ

MOJA MAJKA

Znam: ima jedno srce koje me uvijek ljubi,
Koje je draže i slađe od ponajljepše bajke;
Koje nada mnom strepi, koje se za mene moli:
O, to je toplo srce moje jedine majke!

Kada se sjećam nje – njezina tužnoga lika,
Sjetnih očiju njenih, u kojima sjaj se ne gasi,
Suze mi tiho teku – ja tražim blizinu njenu.
I motrim kako sve staze moje njezina žrtva krasi.

I želim da me opet – pod sjajem zvjezdanim čistim
Vodi k bijelome visu njezina ruka meka . . .
Gledam je ko nekad davno: na pragu kamenom sjedi,
Dok bol joj u zjeni blista; željno naš povratak čeka.

Doći ću opet k Tebi, ko nekad – kad zvijezde budu
Blistale najljepšim sjajem, ko suze u oku mome,
Ti ćeš molit' na pragu . . . A ja ću ko dijete, majko,
Pod sjajem zvijezdanim čistim, na srcu počinut Tvome.

S. MARIJA OD PRESV. SRCA

Majka jednog svećenika

ZAKLON

Kao ti, majko, dok si bila živa, i ja se sklanjam u zasjenjen
kut hrama, da bih ljubav izmolila za ljubav:

molim Te, Gospode, sliku svojih ruku, razapetih za me, unesi mi u oči; i onih dviju ruku, koje u grobu tople su još od zadnjeg milovanja moje kose. U sjaju svetosti, čini mi se, Bože, da lik moje majke gleda s oltara i hoće podići umornu ruku, da me pridigne i kaže:

»Ustani, mila, dijete si moje i sa mnom si dijete Božje.
Ne tuguj bez doma, skloni se ovdje, počini, dušu razvedri,
bit će ti toplo kao meni nekad;
kao meni danas i u sve vijeke u okrilju Božjem.
Ti si uz mene rasla; ja uz tebe starjela;
nitko, osim nas, nije znao nas.
Ipak nam je zajedno bilo tako lijepo . . .
Ali kad je došo moj posljednji dan, onda su se vrata zatvorila među nama.
Ne plači ni časkom: za te još i sada moli tvoja majka –
ne sreću na zemlji, već da budeš dobra, jer to je sreća
sa zvjezdanih svjetova,
sa zvjezdanih cvjetova
na sagu Gospodnjem.«

O, moja majko, uvijek dobri glase, kako je lijepa tvoja riječ.
Nitko mi na svijetu ne umije to reći kao ti.
Zemlja je tvrda i nijema.
Zaklonjena u kutu hrama osjećam da starim zato da bi se otvorila vrata među nama.

SIDA KOŠUTIĆ

MAJCI

Majko, tek rijetko usta moja za te su se makla
riječima, što bi dale sav ushit srca čista,
a ipak svaka misao tvog me bistva takla,
jer bića su nam uvijek bila ista.

Kao kraj ljepota što putniku se daje,
da pogleda i ode, prođoh često kraj tebe,
al kasnije se odmarah u nezemaljskom sjaju
očiju, što zbog mene žrtvovaše sebe.

Bili smo ljudi s dobrotama i grijesima
i katkad jedno drugom daleki, hladni stranci,
al nas je vrijeme spojilo bolnim osmijesima,
i danas smo pred životom oboje zaklani janjci.

Dva puta različita, a sudbina nam ista.
Ti mreš, ali si živa duhom svetosti tajne;
ja živ sam, ali mrem poput otrovnoga lista
i prvi put ti milujem oči tužne i sjajne.

FRANO ALFIREVIĆ

MAJKA

Lik tvoj mili, majčice moja,
nad prošlim mi pomalja se vijekom,
ko pun mjesec nad noćnim vidjelom
Svršena boja

Preradović

Više godina čekala je sina, moleći se za njega Bogu. Danas ga je dočekala.

Majka ga grli, plačuć od radosti, a sin joj – smiješeći se – suze tare.

Al je majčino oko bistro. Vidi ona – sve kroz suze – da joj je sin blijed i nesretan.

Čil i zdrav odletio je nekoć iz majčina zagrljaja – a vraća se slomljenih krila.

Niti ga pita uzroka, niti ga tješi. A čim da ga sirota starica tješi?

Othranila ga je na vlastitim grudima, učila ga je hoditi i prve riječi izgovarati – i prvu molitvu ga je naučila – – – Al sada?

Godine su od onda prošle, sin je bio u školama i u tuđem svijetu, pak se majci vidi da joj se otuđio.

Prije bi mu dušu u licu vidjela, želje u oku čitala – a danas?

Danas – za prvi put – ne zna kako da se za sina Bogu moli, ni što da od Boga zaprosi!

– – – Noć je. Majka nema mira. Ide k sinu.

Spava. S blijedog mu lica iščeznuo podsmijeh.

Starica kleči sinu kraj uzglavlja i gleda ga suznim okom, a uvele usne šapću: »U s r e ć i g a, B o ž e!«

FRAN MAŽURANIĆ

ŠALICA KAVE

Prije petnaest godina došao sam kući i ostao kod kuće tri tjedna. Cijelo sam vrijeme bio potišten i zlovoljan. Kuća nam je bila pusta; u svima nama, čini mi se, bilo je nešto teško, odvratno, kao vlažna sjenka.

Prve sam noći spavao u komorici; katkad bi se u noći probudio i u mraku vidio kako je majka ustala iz kreveta i sjedila za stolom. Sasvim mirno, kao da spava; dlanove je pritiskivala na čelo, njezino bijelo lice sjalo se iako je prozor bio zastrt, a vani nije bilo ni mjeseca ni zvijezda. Pažljivo sam slušao i razabrao da to nije disanje u snu, nego s mukom zatomljivano jecanje. Pokrih se preko glave; ali kroz pokrivač, pa još i u snu, čuo sam njezino jecanje.

Preselio sam se pod krov na sijeno. U taj svoj stan penjao sam se strmim, polomljenim stepenicama koje su bile slične ljestvama. Namjestio sam ležaj u sijenu, a stol sam postavio kraj vrata. Moj je vidik bio siv, razrovan zid. Mrzovoljan, potišten i u crnim brigama pisao sam tada svoje prve ljubavne priče. Silom sam odvodio svoje misli na bijele ceste, na cvjetne livade i mirisna polja da ne bih vidio sebe i svoj život.

Jednom poželih crnu kavu. Ne znam kako mi je došla ta misao; zaželio sam je. Možda samo zato jer sam znao da ni kruha nema u kući, a kamoli kave. Čovjek u svojoj rastresenosti zloban je i nemilosrdan. Majka me pogledala velikim plahim očima i nije odgovorila. Dosadan sâm sebi i zlovoljan, bez riječi i pozdrava vratio sam se u potkrovlje da pišem kako su se voljeli Milan i Breda i kako su oboje bili plemeniti, sretni i veseli.

»Ruku pod ruku, oboje mladi, jutarnjim suncem ožareni, rosom umiveni . . . «

Čuo sam tihe korake na stepenicama. Dolazila je majka; penjala se polako i oprezno, u ruci je nosila šalicu kave. Sada se sjećam da nikad nije bila tako lijepa kao u tome trenutku. Kroz vrata je koso sijao pramen podnevnoga sunca ravno majci u oči; bile su krupnije i bistrije, sva nebeska svjetlost blistala je iz njih, sva blagost i ljubav nebeska. Usne su se smiješile kao u djeteta koje donosi radostan dar.

A ja se osvrnuh i rekoh zlobnim glasom:

»Ostavi me na miru! . . . Sada mi ne treba!«

Još nije bila na vrhu stepenica; vidio sam je samo do pojasa. Kad je čula moje riječi, nije se ni pomakla, samo je ruka u kojoj je držala šalicu zadrhtala. Gledala me prestrašeno, svjetlost u očima je umirala.

Od stida mi krv udari na lice, hitrim koracima pošao sam prema njoj.

»Dajte, majko!«

Bilo je prekasno; svjetla nije više bilo u njenim očima,ni osmijeha na njezinim usnama.

Popio sam kavu i tješio je.

»Naveče ću joj reći onu riječ, onu ljubaznu riječ koju je očekivala njezina ljubav . . . «

Nisam joj rekao ni naveče, ni drugi dan, a ni na rastanku.

Tri ili četiri godine kasnije, u tuđini, tuđa mi je žena donijela kavu u sobu. Toga sam časa protrnuo, zapeklo me u srcu tako jako da sam htio kriknuti od boli. Jer srce je pravedan sudac i ne zna za sitnice . . .

IVAN CANKAR

MAJKA

Otac i sin.

Ocu, prosijede kose, govore duboke, plave oči, da ga je iskustvo života smirilo.

Sin – dječarac, bez dječje pustopašnosti, ali vedar i pun djetinje svježine, kao da vječito nešto traži i hoće. Nešto nepoznato.

Nerazdruživi su; uvijek zajedno. Kao dva prijatelja.

Jedne večeri sjede na čistacu šume. Sunca više nema, samo je ostao rumeni zapad – kao melankolična uspomena na iščezli dan. Zvijezde, jedna za drugom probijaju nebo. Šuti priroda – miruju stvari.

Zagledaše se u visine.

– Čudno, nitko još ne zna što je tamo gore, progovori dječak.

– Bog zna, odvrati otac.

– Bog, opetova dijete značajno.

Šutnja.

– A otkuda su došle vode, mora, otkuda visoke gore? Otkale zelen lišća, glas ptica, pitao je dječak.

– O tomu govore knjige, nauka.

– Nauka . . . A tko zna na svijetu najviše, tko je najumniji?

Otac šuti. I dječak već ne govori. Posebno, čudno mirovanje. Mekano kao kad snijeg praminja. Pada, a ne čuje ga se.

– U jednoj priči sam čuo kako je volja božja da ljubav vlada svijetom, prekine šutnju dječak. A tko ljubi najjače?

Opet šutnja – bez odgovora.

– A otkuda dolazim ja? Što me je donijelo na svijet? Moji drugovi vele: roda . . .

– To je priča, koja se priča djeci. Ti si već velik. Tebi treba reći istinu.

– Dakle . . .

– Nije roda. Majka tvoja.

– Majka . . .

Dječak više prošapta tu riječ, kao da je izgovorio sveto ime.

– Da. Majka tvoja. Ona te je nosila u svom srcu i jedne noći, kad je na daleko sve mirovalo – kao na glas tajnoga, čudnog zvona, ona te je dala životu i svijetu . . .

Raširen pogled dječaka kao da sluša i s očima.

– Cvao si u njezinom srcu i mirisao si joj kao cvijet. Duge, duge mjesece. A ona – u mislima i molitvama svojim, u noćima bez sna šaptala je tvoje nepoznato ime, gledala u mašti tvoje obraze, oči. Sve njezine sanje, osjećaji, čežnje – sve je pripadalo samo tebi. Tako si ti komad njezine duše, njezina srca, njezina čitavog života . . .

Dječak je slušao, a oči su mu gorjele.

– Eto, sad znaš kako si došao na svijet. Ali i razumiješ što je tebi tvoja majka.

– Majka moja, uzdahnu on duboko. I kao da je s ove dvije riječi – s rukama i dušom obuhvatio sve bogatstvo svijeta i života, pa samo opetova još jednoć jedva čujno:

– Majka . . .

Da. Velike su majke, kao što je Bog velik . . .

MIHOVIL NIKOLIĆ

TRADICIJA

Nema ništa ljepše nego kad narod ima plemenitu i časnu tradiciju. To je blago koje se ne da platiti. Takav je narod poštenjak među narodima. To je, kao kod čovjeka pojedinca dobar glas ili kod obitelji stara, dobra kuća i časno ime.

U tradiciji – plemenitoj narodnoj tradiciji – živi duša otaca i djedova. Kroz nju se osluškuju njihovi glasovi, što sinove i unuke upućuju, svjetuju, sokole, odgajaju. Tradicija je glas iz grobova; živa oporuka naraštaja, što su prošli; u njoj žive, govore i djeluju dusi pređa.

Tradicija je riznica, arhiv, galerija, gdje se čuvaju najskupocjenije tekovine narodnog života, najljepši dokumenti narodne plemenitosti i vrline, najslavniji i najveći likovi što ih je rodio narod. Tradicija je zbirka narodnih svetinja, u koje valja svaki dan gledati s tihim strahopočitanjem; koje svaki dan valja premetati i .listati; iz kojih valja neprestano učiti. Svaki redak u njoj govori; svako oko iz nje gori plamenom; svako je zrno u njoj ideja i umjetnina.

Tradicija je ekstrakt, jezgra, plemeniti sok, što se nacijedio iz narodne biljke kroz stoljeća. Sve što je najbolje ostalo je u njoj za hranu i za ponovu narodnom životu. Iskustvo generacija, mudrost najmudrijih iz naroda, direktive najboljih i najzrelijih. Duhovno blago, pribirano, sticano, gomilano, čuvano kroz vjekove. Primjeri dobrote i viteštva; cvijeće karaktera; duhovna snaga; nagon stvaralaštva; plodovi kulture. Sve što je najdragocjenije iz sebe dao narodni genij.

Tradicija je povijesna crta naroda. Posuta grobovima onih koji su uz put umrli. Obilježena spomenicima svega onoga što je bilo vrijedno da iz prošlosti ostane sačuvano za budućnost. Upravljena od davnina na jedan cilj.

Tradicija je visok i sjajan signal za narodnu orijentaciju. Signal koji se vidi još izdaleka. Svjetionik na moru koji pokazuje smjer; koji obasjava obzorje. U njezinu se svjetlu dobro raspoznaju pravi obrisi i oblici stvari. Tko u nju gleda, na nju se obazire, neće lako zalutati.

Tradicija ja kanon, zakon narodnog života. Zakon sankcioniran plebiscitom generacija i stoljeća. Nepisan zakon, ali svetiji od svih pisanih, jer je izrastao iz narodne duše i jer je prokušan u vatri *historije.* On nije narodu nametnut; on je od naroda doživljen; od naroda rođen.

Tradicija, plemenita tradicija, najveći je Božji dar narodu, koji je ima. Zbir mnogih dobročinstva odozgor; splet mnogih sretnih kombinacija Providnosti. Tisuću je zlatnih konaca i niti u nju upleteno Božjom rukom; zlatnim žicama Božje ljubavi ona je tkana.

Tradicija. Plemenita narodna tradicija! To je sreća naroda, u čijoj je povijesti pobjeđivalo Dobro i čijim je životom vladala Istina. Naroda, koji je uvijek bio toliko pametan da je znao izabrati pravi put i toliko plemenit da je tim putem išao ravno i ustrajno. Naroda koji je Boga susretao i ugledavao na svojim putevima kroz život.

Narod bez tradicije nomad je među narodima. Beskućnik. Skitnica. On zapravo nema povijesti. Nema ni jedinstva duše. Nema ni narodnog ideala. Ostao je bez legitimacije. Nitko oko njega ne zna što hoće. A on sam ne zna kamo ide. Njegova je lađa bez kompasa. On je ili gusar ili vječni brodolomac. Njegovom se sudbinom poigrava slučaj. On nema svoje *historijske* misije. Ili je nikad nije nikad ni imao, ili ju je izgubio; iznevjerio joj se. Njega čekaju tragedije. Njegova je budućnost upitnik. Ono je lijepo rekao Gonzague de Reynold, aludirajući na narode koji su došli u sukob sa svojom tradicijom: »*Historija* je aleja mrtvačkih lijesova, a u svakom od njih leži lešina jednog naroda, koji je umro, jer nije ostao vjeran samome sebi i svome udesu.«

Mi Hrvati imamo tradiciju. Tisućljetnu tradiciju. Tradiciju vrlo jedinstveno i dosljedno konstruiranu. Čišću i jedinstveniju nego mnogi drugi, i veliki narodi. Mi u povijesti nemamo silovitih prijeloma. Linija je naše tradicije ravna. Mi smo u svojim shvaćanjima bili jednaki u 11. i u 19. stoljeću. Naša se narodna duša nije bila izmijenila. Ni naša vjera. Ni naša kultura. Ni naši pogledi na svijet i na život. Ni naša ljubav za pravdu i za slobodu.

Nemamo se čega stidjeti pred poviješću; sve do danas, sve do naših dana. Bilo je i među nama zločina i zločinaca, izdaja i izdajnika, slabosti i slabića, pokvarenosti i pokvarenjaka, nasilja i nasilnika, ali ništa od toga nije kod nas postalo tradicijom. Naš narodni kolektiv ožigosao je to. Ožigosao, osudio i zabacio. Štit otaca i djedova ostao je čist i častan. Bog je nad nama bdio. Crkva je bila duhovna majka hrvatskog naroda.

Tradicija. Hrvatska narodna tradicija. Kršćanska tradicija. Lijepa, zlatna knjiga, koju je izdiktirao Bog, a ispisali su je milijuni vjernika, poštenjaka i junaka. Tisućljetna cesta, nad kojom je bila ispružena ruka Providnosti; koju su utrle noge pravednika.

Mi smo obvezani prema tradiciji. Od nje moramo učiti; iz nje se nadahnjivati. Nema za nas silaženja ni skretanja s njezinih utrenika. Nama ne treba istom tražiti puta kroz *historiju*. Imamo ga. Put prokušan i iskovan u buri stoljeća. Nama se ne treba obazirati za životnim maksimama. Imamo ih. Stare maksime tradicije; duh djedova.

Mi Hrvati imamo savršeno i kratak i jasan kriterij u svojim životnim i narodnim izborima. To je – vjernost tradiciji. Dusi otaca i djedova gledaju na nas. 13 stoljeća gleda na nas! Gleda nas TRINAEST STOLJEĆA KRŠĆANSTVA!

DR. INS

DAR

Dok stupamo strujom ovog svijeta, htio bih ti nešto darovati, moje čedo.

Razići će se naši životi i naša će ljubav biti zaboravljena.

Ali ja nisam tako malouman da bih mogao vjerovati da bih mogao svojim darovima kupiti tvoje srce.

Mlad je život tvoj, staza je tvoja duga, a ljubav koju ti poklanjamo piješ u jednom srku, okrećeš se i bježiš od nas.

Imaš svoju igru i svoje drugove . . . Kako bi nepravično bilo kad ne bi imao ni vremena ni srca za nas.

U starosti imamo, doduše, dosta plandovanja brojeći dane, koji su prošli i u svojem srcu kriti što su nam ruke zauvijek izgubile.

Bujajući potok dalje teče i ruši sve prepreke, ali brijeg stoji, sjeća se njega i slijedi ga svojom ljubavlju.

RABINDRA NATH-TAGORE

VRIJEDNOST VREMENA

Vrijednost mnogih darova zavisi od vremena. Što su prijatelji, knjige ili zdravlje, zanimljivost putovanja ili slasti na domu ako nemamo vremena da u njima uživamo? Često se kaže da je vrijeme novac, ali je ono više od toga – ono je život; a koliko se međutim njih očajno hvata za opstanak, pa i ne haju što trate vrijeme?

Mudrac će reći, kaže Schiller: »Što ispustimo u jednom trenutku, ni sama vječnost ne može nam vratiti.«

A Dante: »Onoga se kosne gubitak vremena koji ga zna cijeniti.«

Vrijeme potrošeno na nevinu i pametnu zabavu, na zdravu igru, dobro je i mudro potrošeno. Igra ne održava samo tijelo zdravo, nego njome stječemo vlast nad svojim mišićima i udovima, što je od neprocjenjive vrijednosti. Ima kušnja kojima se najviše možemo oduprijeti tjelesnim vježbanjem.

Lijenčina se žali kako nema vremena da posvršava ono što tobože želi. A zapravo, čovjek će obično naći vremena da učini ono što mu je po volji; nije nikako zapelo zbog vremena, nego zbog volje; od dokolice je uglavnom ta korist što smo kadri birati što ćemo raditi, ali, razumije se otud nemamo pravo pasti u lijenost.

»Vrijeme sa svakim drukčije ide. Reći ću: s nekim vrijeme ide ukorak, s nekim vrijeme ide u kas, s nekim vrijeme trči, a s nekim stoji.«

Nije do toga koliko imamo sati, nego kako ih upotrebljavamo.

»Krugovi se ne hvale po veličini, nego ako su pravilno povučeni; tako se i život ne hvali po dužini, nego po valjanosti.«

»Lijenost je«, kaže Taylor, »najveća rasipnost na svijetu; ona trati ono što je bez cijene po svojoj sadašnjoj vrijednosti i bez naknade kad proteče budući da ga nikakva sila, prirodna ili umjetna, ne može vratiti.«

Život valja mjeriti dubinom, a ne dužinom; mislima i djelima, a ne vremenom. Izbrojeni broj udara bila dan nam je od ovoga šarenog života. A kako da vidimo u svakom tom udaru ono što se može vidjeti najtanjim ćutilima? Kako najbrže možemo prelaziti s točke na točku i uvijek se naći na ognjištu, gdje se najveći broj životnih moći sjedinjuje u najčistijoj energiji? Plamtjeti stalno s tim ognjem mesagoriva dragoga kamenja, očuvati taj zanos, eto, to je uspjeh u životu. Grijeh je stjecati navike jer navika je isto što i ukočen svijet . . . a kad nam se pod nogama ugne zemlja, valja da se uhvatimo za kakvu lijepu strast ili za uvećanje našega znanja, koje kao da daje krila duhu za jedan trenutak, šireći mu vidik.

Svakim trenutkom koji propustiš, propustio si mnogo koristi i zgoda, a naprotiv, svaki trenutak koji si smišljeno upotrijebio, to ti je vrijeme pametno uloženo uz goleme kamate.

Čudno je da netko može potrošiti u potpunom neradu i jedan jedincati trenutak onoga neznatnog djelića vremena što nam je dosuđeno na ovom svijetu . . . Znaj pravu vrijednost vremena; ne puštaj ga, drži ga i uživaj u svakom trenutku njegovu.

Časovi imaju krila; lete Tvorcu vremena i nose mu vijesti o tome na što ih upotrebljavamo. Nikakvim molitvama ne možemo izmoliti da se koji vrati ili da se uspori hod. Rasipanje i jednog trenutka nov je prilog protiv nas na nebu. Kad bismo tako mislili, mi bismo ih puštali da pođu s boljim izvještajima, a ne bismo podnosili da odlaze prazni ili prepuni opasnim glasovima. Kolika je sreća kad oni ne odnesu samo poruku nego i plodove dobroga djela i stupe pred Stvoritelja da govore za nas pred njegovim dičnim prijestoljem.

Često se kaže da vrijeme leti; ali ne leti vrijeme toliko koliko ga mi rastočimo, a rastočeno vrijeme gore je nego kad ga nikako nema. »Ja sam rastočio vrijeme«, kaže Shakespeareov Richard II., »a sada vrijeme rastače mene.«

Čovječji život je vrijeme od sedamdeset godina, no koliko je od toga upravo naše? Moramo oduzeti vrijeme za spavanje, za jelo, za oblačenje i svlačenje, za vježbanje itd., koliko onda ostaje vremena da njime raspolažemo?

Ima časova koje nam uzmu, ima časova koje nam ukradu, i časova koji nam izmaknu! Ali ako ih možemo izgubiti, nikad ih ne možemo vratiti. Odista je čudo koliko nevine sreće mi besmisleno odbacujemo. Jedna istočna poslovica kaže da se nevolje koje dolaze s neba mogu izbjeći, ali se ne može izmaći onima koje mi sami sa sobom nosimo.

JOHN LUBBOCK

JORGOVANE

Jorgovane, jorgovane,
Kad ti vidim tanke grane,
Žalosno je srce moje,
Ja se majke sjećam svoje.

Miris-cvijeće tvoje milo
Majčino je cvijeće bilo;
Njim su bili dvori njeni
Jednom krasno iskićeni.

Tu je slavuj biljisao,
Zorom majku pozdravljao,
Kad je milo brala cvijeće
Na uranku u proljeće.

Ali jao! Dvori njeni
Sad su pusti, osamljeni;
Tvoje grane, jorgovane,
Raku kite moje nane.

Ni slavuja nema više,
Ranom zorom da biljiše,
Samo ja još suze lijem
I pjesmice sitne vijem.

ANTE EVETOVIĆ-MIROLJUB

U ZANAT

Toplo proljetno sunce ogrijalo je zemlju, priroda se probudila od dugog zimskog sanka. Zazelenila se trava, prolistalo drveće, procvao trn i glog, zazujilo u polju bezbroj pčelica i mušica, zapjevalo stotine ptičica, svaka u svom jeziku, svaka svoju pjesmicu, a sve to zujanje, sve te pjesmice sačinjavale su jednu velepjesan, pozdrav proljeću, pozdrav Onome koji je sve to stvorio i tako divno skladno uredio.

Kud god se čovjek okrenuo, svuda novi život. Orači orali zemlju, sijali u nju žitno zrno, da bude za sve živo kruha i ruha. Pastiri tjerali blago na pašu, koje je veselo mukalo, kao da hoće pokazati kako je sretno što se riješilo svoga dugog zatvora, oslobodilo lanaca u koje ga je sapela zima, a sad će se ogrijati na toplom suncu, najesti se mlade i sočne trave.

Po dvorištu gegale guske, kvokale kvočke, piskalo stotinu pilića i guščica, kojima su matere ponosno dizale glave, veselile se svome podmlatku. Po cijelom selu čulo se vriskanje obijesne dječice, koja su jedva dočekala čas da se mogu riješiti okova kuće i obuće te se bosi naskakati u Božjoj prirodi.

Da, po cijelom selu vladala je neka neobična radost i veselje. Vesele se djeca da se mogu naskakati i da ne moraju biti pod neprestanim nadzorom starijih. Veselili se stariji da ih djeca svojom vikom i bukom ne uznemiruju. No najviše veselile se kućegazde što mogu u polje na rad, da natrag privrijede ono što su kroz dugu zimu potrošili.

Sve se veselilo proljeću. Tek u jednoj kući, u kući udovice Hrgićke vladala je žalost, čuo se prigušeni jecaj, a katkad i pravi plač. Otpremala je sina Jureka u grad na zanat da tamo uči kovačiju.

Sve joj se nekako činilo kao da mu sprema mrtvački sanduk kad mu je spremala ono nešto sirotinjskog rublja što je napetljala da ga može otpremiti. Jedva je dočekala da svrši školu, da joj bude od kakve koristi, da pripazi čije blago, i tako joj pomogne zasluživati koru hljeba. No dolazio joj učitelj možda pedeset puta da dade sina u kakav zanat.

»Šteta je«, govorio bi, »takvo dijete da pase tuđe blago, da bude tuđi sluga, a može postati svoj gospodar.«

Dolazio, nagovarao, dok nije pristala. Bojala se dati dijete izvan sela jer je čula kako neki majstori, a još više njihovi pomoćnici tuku šegrte i na razne ih načine izrabljuju i zlostavljaju. Sve joj je to dugo i dugo mučilo dušu. A sada, eto, došao je čas da se to nejako dijete dijeli od nje. Otići će daleko u grad, gdje ni njega ni nje još nikad nije bilo. Ostavit će svoju siromašnu kućicu i neće je vidjeti Bog zna kada. A dijete, kao dijete, uvijek treba savjeta i pomoći. Bog zna kome će doći u ruke, kome će biti na brizi! Gdje će spavati, tko ga i kako buditi? Tko će mu prostrti posteljicu i tko će mu oprati zdjelicu? . . .

»Kud ćeš jadna sirotice moja?«, plakala je, naricala iz svega grla. »Tako mlad i malen, a već u tuđe ruke! Ne znaš ti kako je tvrdo tuđe srce, kako su tuđa vrata jako zatvorena! Koliko puta treba pokucati dok se ne otvore! Koliko treba riječi dok te tuđa ruka ne podvori! . . .«

Tako je jadikovala, a teške misli, jedna teža od druge, jedna crnja i grča od druge, mučile joj dušu. – Ostala je udovica s troje nejake djece: najstarije u razredu osnovne škole, najmlađe na prsima. Osim trošne kućice imala je jedva pola rali svoje zemlje. A što je to za onoga koji mora od zemlje živjeti, jer drugih prihoda uopće nema! Dok je bio njezin pok. Ivan na životu, išlo je kako-tako: po ljetu bi radio kao nadničar, a po zimi kao tkalac. Nisu bili bar kruha gladni. Ali otkad nema njega, bome ide svakako.

I tu malenkost zemlje, što je bilo, trebalo je obraditi, posijati. A čime, kad ni mačka u kući nije bilo, a kamoli kakvog blaščeta? Trebalo je nekog zamoliti da joj učini. Ali koga? Dok je lijepo vrijeme, svaki radi svoje. Pa i kad koga dobije, ni to se badava ne može: blago treba hraniti, za plug i posao treba dati odštetu. Platiti nije imala čime, morala je odslužiti. A na selu treba radnik, kad je lijepo vrijeme, pa dok je ona radila drugima, dotle bi njezine usjeve obrastao korov. Zemlja slaba, korovom zaraštena, kakav je to bio prirod! Četiri k stolu, jedan k poslu, i to još slabe ženske ruke. Kako da, dakle, pribavi djeci toliko zemlje koliko ratar treba za život?

Mali je Jurek također plakao. Istina, njega nisu mučile takve misli ni brige kao mater, jer o životu još nije još ništa znao. Vidio je: drugi imaju, a oni nemaju, o tom nije razmišljao. Dakako, mnogo je puta

poželio zajašiti konje, poigrati se sa ždrebetom, teletom, ovcom, povesti to na pašu, kako je vidio da to drugi rade. No za čas bio je zadovoljniji što nema jer je vidio i to da druga djeca moraju to čuvati, hraniti, čistiti, a on je uvijek bio bez brige. On je više mislio o selu, o svojim drugovima, o igrama na pašnjaku, o slatkim jagodama u šumi, o potoku, gdje se kupao i naskakao do mile volje.

Škola i igra, igra i škola, to je bio sav njegov posao. Najeo se suha kruha, i to svaki dan drukčijeg, kakvog je gdje mati dobila kad bi kome radila. Odijelo također: što bi ili tuđa djeca prerasla ili zabacila, za njega je bilo dobro. Njemu je bilo glavno da ga zaštiti od zime. A kad bi granulo toplo proljetno sunce, on je sve to kao nepotrebno odbacio pa baš i gologlav skakao selom.

U školi je bio dobar đak: ili prvi ili među prvima, uvijek miran i poslušan. Radi toga ga je zavolio učitelj, koji je zato i nastojao da ga kamo dobro smjesti na zanat.

Kad je već sve bilo uređeno za odlazak, Jurek je pohodio učitelja, koji mu je napisao preporučeno pismo za majstora. Oprostio se s drugovima, pogledao potok, gdje se nekoliko puta kupao ljeti, svaki grm u šumi, gdje je brao slatke jagode, staru vrbu na pašnjaku, gdje su se legli vrapci. Izljubio je trešnju, jedinu voćku koju su imali u svom vrtu, a koja je baš bila u najljepšem cvatu. Pogladio je kokota Sultana, kojeg je nekoliko puta obranio u borbi sa susjedovim pijetlima, i pošao s materom na kolodvor. Doletio je teško.sopćući vlak, kao da je i njemu žao odvesti to nejako dijete iz toplog materina krila u daleki i nepoznati kraj, koji ima odlučiti njegovom sudbinom.

Kad je došao u gradić K., dočekao ga na kolodvoru ostariji već gospodin sa dva elegantno obučena mladića, koji su polazili u više škole, i pozvao služnika da odnese u stan njegove stvari. Učitelj je Jureka još kod kuće bio poučio kako treba reći majstoru, a kako njegovoj gospođi i djeci, pa je tako i učinio. To se svima svidjelo od tog malenog, mršavog seljačića živih crnih očiju. Kako je bio umoran od puta, shrvan od žalosti za materom, nisu ga mnogo ispitivali, dobio je večeru, pokazali su mu krevet, gdje se raspremio i slatko zaspao.

U snu mu se pričinilo da nije dijete, već velik, odrastao čovjek, da je u svom selu s materom šjedio u njihovu vrtu, koji mu se sada pričinio mnogo veći negoli je bio prije. Jedva mu je vidio kraj! A bio je pun krasnih jabuka, krušaka, šljiva, sav ograđen žicom, a u sredini njegova mala trošna kućica, koja u taj vrt, u tu ljepotu nikako nije pristajala. Htio je to reći materi, no ona ga u taj čas primi za ruku i poviče: »Gledaj, sinko, čudo, naša kućica raste!« I uistinu, ta njihova malena i trošna kućica neprestano je rasla, mijenjala oblik, dok se nije stvorila pristalom jednokatnicom, koja je bila ograđena željeznom ogradom, a oko nje je cvalo prekrasno cvijeće. Na kraju vrta – upravo kraj ceste – stajala je kovačnica, u kojoj su radila tri kovača, a među njima je upoznao i svoja dva mlađa brata, koji su radili da su sve vrcale iskre. Udarali su čekićima tolikom snagom da se od toga i probudio.

Sunce je već bilo izašlo i uprlo svoje tople zrake u sobu. Pomolio se, brže bolje obukao i gotovo postiđen izašao, zamolio gazdu da mu oprosti što je danas tako dugo zaspao. Gazda ga prijazno pogleda i pozove da mu pokaže posao koji ima obaviti svaki dan prije negoli će u kovačnicu. Opomenuo ga je da bude dobar i poslušan jer će to biti njemu od koristi. Zatim ga je odveo u kovačnicu da mu gazi mijeh. Tako je počeo njegov šegrtski život, u kojem mu je ispočetka bilo teško: sanjao je o svojoj prijašnjoj zlatnoj slobodi, o svojim drugovima, koji po polju skaču i igraju se, kupaju u potoku, a njega, eto, ovdje grije vrući oganj, oblijeva i pere nečist znoj. Bilo mu je katkada da vikne, da krikne od jada kao divlja zvjerka, da baci čekić i poleti kući, zagrli nahereni drveni stup u hodniku, isplače se na dragom kućnom pragu, preko kojega se kao dijete nekoliko puta i naglavce vukao. No za čas sve bi to prošlo, zastidio se sam sebe: kako bi mogao ostaviti tako dobrog gospodara majstora, koji mu je širom otvorio svoja vrata, i otići kući u ono siromaštvo? Ako i mora ovdje teško da radi, ali ima i dobru hranu, a nada se i još boljemu.

Tako je došao i Božić. Kad je za taj sveti blagdan polazio kući materi u pohode, majstor mu je osim onog ugovorenog odijela kupio i novi kaputić, a majstorica pokupila ponošena odijela svoje djece da ih ponese manjoj braći, pa je dodala i nešto novaca za njegovu mater, da i oni kao ljudi u veselju dočekaju Kristovo rođenje.

Kako ga je mati, kad je ono odlazio, ispratila s plačem, tako je sada lijevala suze radosnice kad je vidjela da joj sin došao u poštenu kuću, gdje ne izrabljuju njegovu slabu snagu, već žele i nastoje da od njega stvore vrijednog člana ljudske zajednice, vrijednog sina domovine. Pa kad je još materi i pripovijedao o svome snu, ona je pomisao na takvu presretnu budućnost u skromnosti svojoj odbijala od sebe, ali joj je na dnu materinjega srca ipak ostala klica nade da bi taj san jednom mogao postati i zbiljom. A tu je klicu odsad zalijevala nebeskom rosom svojih molitava što ih je upravljala prema nebu . . .

MIJO PAVLEK MIŠKINA

REKOŠE

Rekoše: »Vi ste uv'jek bili roblje,
A pov'jest vaša nalik je na groblje
Na kome niti pravog krsta nema:
Ponegdje ploča bez imena, n'jema;
I korov svuda! Uza sve su pute
Otaca vaših kosti razasute!
U rodnu tlu mrtvacâ san ne dr'jemlju:
Pognojili su kao đubre zemlju
I nestade ih pustih . . . bez pomena!
Svu prošlost vašu zastrla je sjena,
I ovio je mrak!«

Da, to nam kažu.
A sve u meni nato kliče: Lažu!
Iako nema rakâ, spomenikâ,
Zidinâ, pločâ, pergamenâ, slikâ,
Ja ipak znam što bje, i kako bje.
Ne razasute na sve četiri strane,
Već u mom t'jelu leže ukopane
Otaca mojih put i kosti sve!
Propao nije ni duh im ni lik:
Pognojili su tlo iz koga nikoh,
Njivu što gradim, putove što svikoh:
– Njih mrtvih ja sam živi spomenik!
. . . U meni sva je njina pov'jest živa.
Ne trebam drvenih zgrada, knjiga, štiva.
Bez svjedočanstva ja već znam što bi,
Kad nama prvi svitali su dni.
Po glasu što u krvi mi romoni,
Ja dobro znadem kakvi bjehu oni.
Još i sad sv'jetlo zrake utrnute
Prastare meni obasjava pute.
Pa kô da vidim: nizbrdo koraca
S Karpatâ k moru mnoštvo praotaca.
Gusarske lađe. Šatorje i ókô.
Dvor. Narod. Čete. A gore visoko
Prolazi, sja, kroz maglu drevnih dana,
Povorka c'jela kraljevâ i banâ!

VLADIMIR NAZOR

OTOK MOJEG DJETINJSTVA

U mojoj Boki ima jedan otok, koji od davnina zovu Školj od Perasta. Taj školj na moru uvijek je za me slika Crkve. I često me sjeća riječi Solovljeva: »Život je burno more, a Crkva tiho pristanište.«

Fenjer u mojem pristaništu znači za me poniznost razmatranja o prolaznosti i vječnosti, a školj na moru pouzdanje u Boga, prkos nevremenu i olujama.

Na taj sam školj došao kao dječak u ljetno doba. Vodili su me za ruku prema čudotvornoj slici, pred kojom su plakale ostavljene zaručnice, roditelji bolesnih dječaka i majke mornara koji su otišli s proljećem u daleke krajeve.

Suze majki i žena spajale su se sa suzama voštanicâ u blistanju nijeme pjesme i neke tihe mistike, koja je ispunjala crkvu.

Suze su tekle i ruke su se sklapale na molitvu, a zatim su se blijede, drhtave ruke smirivale u milovanju žrtvenika pred slikom starinskih zlatara, pred Madonom.

Samo se sjećam da se jedna mlada djevojka nije nikako mogla smiriti. Oči su joj bile kao svježe masline ili kao more puno zelenih alga; obrazi su joj bili kao pješčane staze, tvrdi i opaljeni suncem.

Kad sam poslije nekoliko godina, kao mladić, došao na školj, opet sam sreo onu djevojku. Bila je obučena u crninu.

Ali njezine su oči bile kao more u bonaci i gorjele su pred oltarom kao zvijezde na smirenom nebu jeseni.

Nikad nisam vidio toliku dubinu vjere kao onda, u njenim očima. Razumio sam: ona je izgubila dragoga, ali je dobila nešto više: ljubav prema vječnoj mladosti.

Na malom školju usred plavog zaliva osjetio sam prvi put dah neumrlosti, kako struji u sjaju svijeća i modrom zraku mora, koji je prodirao kroz mala vrata i prozore. Osjetio sam prvi put da postoji nešto zajedničko: i monasima i ljudima ovog svijeta, i pravednicima i grješnicima, a to je: M a d o n a.

Ona me od tada sjećala na tajna vrata kroz koja dolaze odbačena djeca, krišom, u dvorove roditelja, da im majka utisne cjelov ljubavi.

Ona je za mene uvijek ostala tajnim vratima. Nikada nisam dolazio pred oltar Pravednoga, nego za skutovima njena plašta i za blagim sjajem njena lica.

Opajam se uvijek mišlju na onaj školj, koji nosi teške zdence suzâ, jer ni na jednom dijelu zemlje nije poteklo toliko suza koliko na njemu.

Tamo je bezdan milosrđa, u koji se utapaju tuge beskrajnih povorkâ bijednih i zaboravljenih. Tamo je Ona, o kojoj tako zanosno pripovijedaju stari mornari, kojima su bure teških putovanja skrušile ponosan lik. Pripovijedaju da se jednom javila ribarima, što su kasnije na mjestu njenog ukazanja podigli brdo kamenja, na kojemu danas počiva crkva.

Crkva na moru. Madona na moru.

Suza radosnica u oko ljubavi. Veselje jarbola u visini.

Lađa koja plovi u tišinu.

Deveto blaženstvo poniznog brata Bonaventure!

Jer doista, osjećam to u svim jezgrama svojeg bića: onaj koji je upoznao nju, našao je blistav put u modrinu posljednje luke.

JERONIM KORNER

RAD KAO IZVOR NOVE SNAGE

»U grudima tvojim tvoja je sudbina«

Danas svijet nije mekana ilovača u rukama onih koji s njime imaju posla, već mnogo više – tvrdo gvožđe. Ako tko hoće u svijetu naći sebi mjesto, mora ga iskovati jakim čekićem. Možemo uspjeti samo tako da što više proizvedemo iz tvari koju treba obraditi.

Promotrimo komad željeza koje je izvađeno iz vatre! Prvi ga dobiva u ruke kovač, koji ne razumije finije umjetnosti. Zadovoljan je time da nabija po nakovnju. On je sretan načini li potkove od željeza kojega kilogram ne vrijedi više od nekoliko dinara. Po njegovu se uvjerenju ne isplati potrošiti na taj posao ni mnogo vremena ni mnogo posla. Dosta mu je da su njegove jake mišice bez velike spretnosti povećale vrijednost željeza od 5 na 50 dinara. Toliko, naime, vrijede potkove koje je izradio.

Kovaču dolazi čovjek više obrazovanosti, jačega pregnuća. »Je li to sve što vidiš u tome komadu gvožđa? Daj meni jedan komad! Ja ću ti pokazati što znanje, spretnost i vješt posao od njega mogu načiniti.« Pogled toga čovjeka dublji je. On umije željezo taliti, ohlađivati i rastezati. Njegovo je oruđe finije, a njegova peć veća. Željezo pretvara u čelik, rastegne ga, zaroni ga u hladnu vodu ili ulje te pojedine komade izgladi velikom brižljivošću i ustrajnošću. Tada pokaže začuđenome kovaču iz iste količine željeza noževe koji vrijede deset tisuća dinara.

Na taj se način finijom izradbom vrijednost željeza silno povećala.

Tada dolazi treći čovjek, koji kaže: »Da, noževi su vrlo dobri, ako iz željeza ništa drugo ne možemo načiniti. No kažem ti da nijesi postigao ni polovicu vrijednosti koja je sakrivena u željezu. Ja znam više o željezu i njegovoj prirodi. Ja ću ti pokazati koliko je novaca u njemu.«

Ovaj je čovjek učio mnogo više te umije pretvoriti željezo u šivaće igle. Uške njihove izrađene su s tolikom točnosti da ih prosto oko jedva može vidjeti.Sada je samo gvožđe dalo još mnogo više. novaca. Čini se da je učinjeno sve što se moglo.

No evo četvrtoga čovjeka, koji je još vještiji. Njemu ni potkove, ni noževi, a ni igle nisu dosta fini. On pretvara još finijim poslom željezo u pera za puške. Sada to što je načinjeno iz gvozdene šipke vrijedi pola milijuna.

No peti umije još finijim poslom pretvoriti željezo u pera za satove. Na taj način poraste ono nekoliko dinara, što je željezo prvobitno stajalo, na četiri do pet milijuna, otprilike na četrdesetorostruku vrijednost njegove težine u zlatu.

Možda bi se točnijom izradbom dalo još više izvesti, no mnogo će još vremena proći dok će se iz željeza iscrpiti sve što je moguće. Valja, naime, znati da se ono može rastanjiti u tako sitan prašak da napokon postane lakše od zraka.

Čovjek se čeliči u vatri boli, čekićem sudbine – to je stara riječ.

Kao što radnici vide u gvožđu postepeno sve veće mogućnosti, tako moramo i mi u svome životu otkriti sve ljepše mogućnosti odgoja. Da te mogućnosti stupe u život, to zavisi samo od nas. Tko u sebi vidi samo potkove i noževe, taj nikada neće doći do pera za satove. Ponajprije moramo biti svjesni za koje smo velike stvari sposobni. Tada se treba za njih odlučno boriti i trpjeti s uvjerenjem da će nam uspjeh obilno naplatiti svu muku i napor. Tko se plaši kovačnice i ražarene peći, iz toga nikada ništa biti neće. Gvožđe će, ne obrađuješ li ga, naskoro izjesti rđa, ono će izgubiti svu svoju vrijednost. Jednako je i sa značajem. Ne nastojimo li da ga poboljšamo i oplemenimo, naš će se značaj sasvim izroditi. Ostati u stanju sirova gvožđa ili postati samo potkova, to je lako, no izvaditi što veću vrijednost iz života, za to treba posla i truda.

Mnogima se čini, kad sebe uspoređuju s drugima, da su vrlo siromašni. Odlučimo li raditi i mučiti se da pretvorimo potkove u pera za satove, tada ćemo ono što je u nama od neznatne vrijednosti pretvoriti u neizmjernu vrijednost. To su činili oni koje svijet nazivlje velikanima. Tkalac Kolumbo, knjigotiskar Franklin, rob Ezop, slijepi Homer, sin radnika Demosten, zidar Ben Johnson, vojnik Cervantes, Haydn – svi su oni obrađivali svoje sposobnosti tako dugo dok nisu u vrijednosti natkrilili sve druge.

Razlika među ljudima, izuzmemo li rijetke genije, nije velika. Mnogi koji živi u manje povoljnim prilikama razvije se toliko da vrijedi tisuću puta više od drugih. Ovi se posljednji obično tuže da nemaju sreće, a imali bi se tužiti na svoju nemarnost i nedostatak energije. Od iste sirovine sagradi jedan prekrasnu palaču, dok drugi slupa jedva kolibicu. Iz istoga mramora iskleše jedan anđela svijetla, kojemu se s svatko divi, dok drugi načini rugobu, koja odiše nećudorednošću te okuži svakoga tko je gleda.

Prekrasna je molitva koju u Meyerovoj pjesmi izgovara Michel Angelo moleći Stvoritelja, najvećega umjetnika, da bi mramor njegova značaja poprimio savršen oblik.

ORISON SWET MARDEN

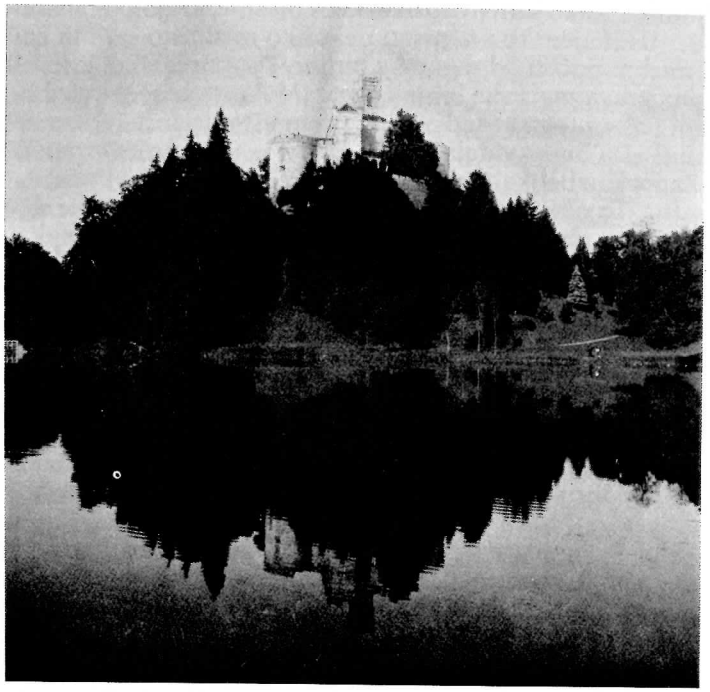

Trakošćan – jedan od bisera Hrvatskog zagorja

»Duša naša zagorski je kraj«

(A. G. Matoš)

Mi smo živet šteli

Matošev stih, doživljen za gimnazijskih dana, postade mi jezgrom oko koje se oviše svi susljedni doživljaji. Dušu našu – zagorski kraj osluškivao sam u tugama Domjanićevim, u umirajima Đalskoga, u krajolicima Matoševim, u kerempuhijadama Krležinim, u popijevkama krapinskih festivala. Doimala me se, hvatala »duša naša« u razgovoru s kumekima, u susretima na farofima, čuo sam je kao orguljaš i proštenjar u vapajima pobožnih popijevki, satirala me svojim jadima u ispovjedaonicama, gledao sam je s lica koja su slušala propovijedi, blagovijest. Nisam svega čuo, nisam sve vidio. Nešto jesam. Smijem li to napisati?

Iskazah to najprije slučajnim namjernicima, dvojici Nijemaca, svećenicima. Sretoh ih na klanječkom zavoju za Cesargrad. Odvedoše me do Šurine. Pred nama se steraše jedinstven pogled na bregove Sveti Križ, Erpenju, Vinagoru, na Sljeme . . . Tu vam uvijek nekako bijahu »Reliquiae reliquiarum – Ostaci ostataka« – duša naša, kako reče Matoš. Blizu je tu i »Duša duše Hrvatske, Isusova Mati« kako piše na Mariji Bistrici. Nijemci stajahu zadivljeni krajem, a ja im pro-

govorih o ljudima, kako sam ih doživio kroz pjesme, krajolike, susrete, festivale, pobožnost ... Usuđujem se i napisati nekoliko misli, što sam ih iznio gostima.

Treba, mislim početi od zagorske himne. Da, i hrvatskoj je himni ovdje kolijevka; ali ona prava zagorska himna glasi: »Meknite se se gore!« I što će se ukazati na čistini nakon toga evanđeoskog premještanja gora, pošto se pokrenulo nebo i zemlja? »Da bu se videla zibeljka!« To je to čudo, ta prapočetna divota Hrvatskog Zagorja: zibeljka. Čini mi se da kajkavska popijevka nema mnogo ljubavnih pjesama. To nije – ljubav bez trećega! Ovdje, oko zibeljske slijevaju se sve ljubavi: zaručnička, obiteljska, rodbinska, domovinska ... Tko pak ne bijaše orguljašem u zagorskome kraju, taj ne zna da je onaj daljnji pripjevni kliktaj nad zibeljkom: «»Dil, dil, dil, dil« fratar Pintarić svojim Dudašem neodjeljivo povezao s Božićem. Mislim da se zato Božić tako duboko doima zagorske duše koja je propjevala, kao malo koja, najbogatijim repertoarom najljepših božićnih pjesama. »Narodil se je«, »Na tom Mladom letu veselimo se!«, »Oj Detešće moje drago!« To je nekako temeljno, rekao bih – prvi puta – upravo biblijski vrednovanje ljudskoga: roditi se, živjeti.

Zar je onda čudo što nam je baš na kajkavskom ispjevana hrvatska himna Majci: »Za saku dobru reč«? I što je tu još uvijek vrijednost i sreća: »Dece puni koš.« Piše u Svetom Pismu – baš u Knjizi Izlaska, tako tipičnoj za naš sadašnji čas: »Na to babice odgovore faraonu: Hebrejke nisu kao egipatske žene. One su životne« (Izl. 1,19). Ta životnost, u svemu svome opsegu, to je, evo, nešto što mi se čini tipično za »dušu našu«, za Zagorje. Nešto što ne bi smjelo i što ne želi umrijeti.

I bi prozvan prvi čovjek Adam – Zemljan! Koliko je ovaj naš čovjek, Zagorac, određen svojom zemljom, to se možda nigdje tako ne doživljava kao ondje – dok stojiš pred Svetim Križem ponad Tuhlja. »Kad bi mogel, ja bi štel«, »celi breg bi z sebom zel!« Brdo ilovače i po njoj – trsja, vinogradi. Ilovača i lopata! Okapa li to čovjek vinograd, kopa li grob? Život i smrt tako se nekako sudbinski isprepleću u doživljaju ovoga čovjeka, te se pitam: je li to duhovnost još uvijek starozavjetna, Knjige Propovjednikove, ili je već ozračena Gospodinovim Uskrsnućem? Kajkavskom popijevkom vlada egzistencijalna napetost između: »Štel bi – nemrem«. A ovaj »nemrem« zvukovno je i doživljajno tako blizu onom »vmerjem« (umrem)! Stapaju se Ne moći i Umrijeti. Pitam sam, što li tu gospoduje? Prvo? Ili zapravo zadnje? Što prevladava, nadjačava? Nemrem ili Štel bi? Možda je ipak prejak osjećaj smrti, bespomoćnosti. Odatle onaj vapaj za pravdom, glad i žeđ za pravednošću, koja je u napasti predati se očaju (kao u pjesmi »Pijac«). Ili – grabimo čas! »Dugo nas ne bu, daj se ga vži!«

Na to se nadovezuje tema o vinu. Ali i o druželjublju. Ima nešto svojevrsno u samom zagorskome krajoliku što druželjubljem određuje Zagorčevu duševnost: ovi bregovi nisu gore! Bregovi su zapravo »bregeki«, brežići. Dijele doduše, ali i spajaju, kako ono veli Domjanić o jablanima: »Niska ih ljesa spaja i dijeli«. Uvjetuju li bregovi sretan neki sklad između individualnoga i komunitarnoga. Toliko visoki, obrubljuju Zagorčev dom, s »gruntekom«, u jedinicu; toliko niski, spajaju ljude u susjedstvo. I odatle se kajkavskom popijevkom stalno vrzu: »Sused moj dragi!« »Kumek, hodi sim!« »Dragi pajdaš«! I zato, i kad je riječ o vinu, Zagorac nije sebičnjak. S njime pije »družina cela«. Pjesme napitnice pretvaraju se tako u pjesme drugarske i druželjubive. »Tu vam srca ima!« Ima tu nečega iskonski iskrenoga, ljudskoga, na što se dade pricijepiti plemenka Evanđelja. Nije li druga himna Zagorja, umjetnička: »Popevke sem slagal ... I svu svoju radost sem drugima ja dal ... Če siromak sem, sve drugom bum dal ... i ne bu mi žal.« To je još narodnije rečeno drugdje: »Tam su ljudi dobre ćudi, z vinčekom te saki rad ponudi.« Koinonia, Zajedništvo – riječ tako tipična u novom, koncilskom rječniku Crkve – spontano se izvija iz ove »pajdašije«. Rekao bih, Zagorac ima temeljne preduvjete za rast u crkvenosti.

Sa svojim se gostima zaustavih u Novim Dvorima. Bijaše lipanj. I mi baš – pod lipom. »Lipa naša, draga lipa, mnoga duga leta – Dišala si nam i rasla, puna slatkog cveta. – Ti si sakoj drobnoj čeli meda dala rada – Mnogomu i stranjskom bogcu pokoja i hlada« (Domjanić). Ne bez dragosti, a pomalo i sa žalošću, odgonetavam Nijemcima: vaš hrast – naša lipa: drvo meko, cvatuće, »dišeče«, ljekovito. To smo vam mi. Možda i premekani, a samo u obratu kompenzacije grubijani. Tko li će iz ovoga drva izdjeljati prave likove? Naš vam je čovjek miroljubiv, krotak, ali poznaje svoje biće, zna za svoju glad i žeđ za pravednošću: »Najte greha delati, najte nas zadevati!«

I tako mislim da je ovaj čovjek, ova popijevka, ovaj kraj, više nego drugi, za nas nekako tipičan – duša naša. I zato Zagorjem više nego drugim krajevima odzvanja pjesma našega druželjublja i domoljublja. I, baš danas, domotužja. I u popijevki surovoj i sirovoj. I u popijevki lijepoj, dopadljivoj, I opet na biblijske teme iseljenoga Izraela: »Na obali rijeka babilonskih sjeđasmo i plakasmo, spominjući se Siona.« Kao Verdijevi prognanici: »Va, pensiero – Poleti, misli« u mili, rodni kraj. Jesu li to samo labuđi pjevovi dirljivi, ali umirajni? Jesu li to samo htijenja i očekivanja nemogućeg: »Mati, mati moja, morti dojdu svati, morti dečki tvoji lepi se vrneju nazaj!« Ili su prave hotnje: »Ne bum odišel! Vrnul se bum! Nazaj! Nazaj!« Tko zna što pjevaju ove popijevke?

A svi se ovi krikovi udružuju u jedan: »Mi smo živet šteli!« Živjeti, dakle! I tu treba da prorade svi humanizmi, sva čovjekoljubljа. I naš kršćanski. Neuspavan romantikom, neumrtvljen ubavošću Zagorja. Probuđen krikovima. Nisu to napitnice, nisu uspavanke! Budnice su! Ovom čovjeku treba pomoći ne bezbolno umrijeti, nego – makar i bolno – živjeti.

BONAVENTURA DUDA

Prošecija

(U Hrvatskom zagorju za vrijeme 1. svjetskog rata)

Starinske si hiže z visokimi krovi
z obločecov k cesti glediju,
vre sunce zahaja, i ideju mraki;
pak kaj to starice ne spiju?

Na malom brežanjku nad njima je cirkva.
Tam svi su zazvoneli zvoni.
Al' kak čudnovato i kak je žalosno
kaj sad pripovedaju oni.

Prošecija duga čez vulice ide,
vuz male starinske te hiže.
Čez grobje se gdegde zasvetile sveće:
Prošecija k cirkvi se diže.

Gubiju im tenki se glasi,
da komaj je čut litanije molit,
i sveća za svećom se gasi.

Vre kmica je bila, kad došli su starci,
kaj bili su čisto odzadi.
Zabadav si gledel, zabadav si čekal,
gde naši dečaki su mladi.

A naši dečaki su dalko vu boju,
i Bog zna, gdo doma se vrne.
Tak vnogi počiva i spi si tak tvrdo
na zglavju od zemljice črne.

Za onimi v boju molitva se šepče:
Za timi kaj dal'ko nam spiju.
Za njimi starinske su hiže žalosne,
Za njimi vsi zvoni zvoniju.

DRAGUTIN DOMJANIĆ

ZNAČAJKE NAŠEG ČOVJEKA

Čovjek je društveno biće, tj. njegov je život vezan uz život ljudske zajednice. Da život pojedinca i zajednice bude podnošljiv i koristan, pojedinac mora biti u skladu sa zajednicom. Stoga odgajanje čovjeka pojedinca mora ići za tim da njegove općene težnje, kad počne djelovati u zajednici ne budu u neskladu s težnjama zajednice, štoviše njegovo djelovanje mora ići za tim da bude na korist ljudskoga društva.

U životu susrećemo mnogo ljudi koji na nas u svakom smjeru povoljno djeluju, premda ih pravo i ne poznajemo. Mi osjećamo da oni imaju u sebi nešto osobito, nešto što će se svakom svidjeti, što će svatko pohvaliti, ali i nešto što mnogi drugi ljudi nemaju, da oni, dakle, imaju i nešto svoje, zasebno. U njima je neka snaga, kojom osvajaju, potpuno osvajaju u dobrom smislu. Razmišljamo li o takvim ljudima, vidjet ćemo da su ljudski dobri, da su razumni, da sa svakim lijepo saobraćaju, da su okretni, vješti u svome posebnome poslu, da rado pomažu svima i svakome, koliko uopće mogu pomoći, a da sva ta njihova svojstva povezuje nešto što je općeno ljudsko i nešto što je zasebno njihovo. To, čime nas takvi ljudi sasvim osvajaju kao ljude, to je snaga njihove ličnosti, snaga koja proistječe iz njihove skladne izgrađenosti, iz usklađenosti u njihovu biću glavnih ljudskih, pojedinačnih, društvenih i njihovih osobnih vrlina.

Škola daje mladeži izvjesno općeno znanje i oblikuje njenu misaonu sposobnost; time joj stvara podlogu za kasniju zasebnu naobrazbu u vezi s proučavanjem bilo koje grane znanosti. Ali sve to sabiranje znanja u školama, od najnižih do najviših, sva ta specijaliziranja u svim mogućim strukama još uvijek ne stvaraju od čovjeka cjelovitu ličnost, kakvu traži zdravo i napredno ljudsko društvo, i to s jednostavna razloga što samo sabiranje znanja kao nekoga broja činjenica nije potpuno razvijanje i oplemenjivanje, povezivanje i usklađivanje ljudskih pojedinačnih, društvenih i osobnih pozitivnih sposobnosti, nije stvaranje čovjeka prema nekom višem individualnom i socijalnom čudorednom cilju.

Tu leži i odgovor zašto nas potpuno ne osvajaju, ne smiruju, ne krijepe, ne potiču, ne podižu, ne zanose i zašto nas trajno ne mogu uza se privezati i voditi i općeno priznati ljudi koji su poznati i kao najbolji specijalisti i kao najsnažniji umjetnici, ako ne osjećamo da su u isti čas i skladne, etičke ličnosti.

Prema tome, sva naša težnja treba da bude usmjerena k jednom ideału usklađene ličnosti. Čovjek mora biti usklađen u prvome redu sam u sebi, kao pojedinac, individuum. Njegove osjećajne, misaone i moralne sposobnosti i snage moraju biti oplemenjene i razvijene, opseg njegova osjećajnoga, misaonoga i moralnoga svijeta što veći, sadržaj što bogatiji, a sve to skupa uravnoteženo,

složeno i povezano u jednu cjelinu. Usporedo s time ima se usklađivati i čovjekovo tijelo i njegov tjelesni život u zdrav, skladan i snažan oblik.

Samo onaj pojedinac kod kojega je duševni život usklađen s tjelesnim, kod kojega se u viši individualni sklad upotpunjuje potpuno usklađeni unutrašnji život s isto tako usklađenom vanjštinom, koji je, dakle, usklađen kao cjelovito duhovno-tjelesno biće, može se smatrati istinski potpuno usklađenom lišnošću.

Ali potpuno usklađena ličnost u višem socijalnom smislu, a njega imamo ovdje na umu, nije onaj pojedinac, ma kako on bio sam po sebi i u sebi izgrađen, koji nije u skladu s općenitim osjećanjem, mišljenjem, htijenjem i naziranjem zdravoga, normalnoga, iskusnoga i istinski prosvijetljenoga dijela svoje ljudske sredine ili zajednice. Kao što razvijanje i usklađivanje duševnoga života pojedinca mora ići usporedo s razvijanjem i s usklađivanjem njegova tjelesnoga života, tako i razvijanje i usklađivanje pojedinca mora ići usporedo s razvijanjem i usklađivanjem društvene cjeline, koja je sama po sebi viši, složeni, socijalni organizam.

Svakodnevne, redovite potrebe traže da svaki čovjek kao član društva dobije na korist etičkoga, estetskoga i ekonomskoga napretka i pojedinca i društva takvo društveno obrazovanje da njegov vanjski život, kao i njegov unutrašnji život, koji mora biti na višem stupnju, tj. bogat i usklađen, uzmogne doći do potpuna izražaja i u njegovu saobraćaju s njegovom bližom i daljom okolinom.

Pojedinac, osobito snažniji, djeluje na svoju okolinu, a okolina na svakoga pojedinca. Kako pojedinac može pokretati u pozitivnom smislu društvo, tako i društvo može pojedinca. Ali pojedinac može ubijati društvo, a društvo može lako ubijati pojedinca, osobito slabijega. O međusobnom utjecaju pojedinca i društva oko njega zavisi i i unutrašnji i vanjski mir, volja za život, sposobnost za rad, uspjeh i neuspjeh, sreća i nesreća pojedinca i društvene zajednice.

Zato ljudska socijalna zajednica treba i traži tjelesno i duševno zdravu, snažnu, misaonu, ćudorednu, voljnu i usklađenu omladinu. Naša društvena zajednica treba i traži što usklađeniju mladež, jer je ona to jača što je usklađenija. Mi smo malen narod, nama mora biti dragocjen svaki pojedinac. Njegovu vrijednost treba da uveća njegovo istinsko skladno obrazovanje. Zato nije važan samo lijep vanjski saobraćajni oblik sam o sebi, tj. ako nije izražaj unutrašnjih etičkih i estetskih vrednota i sveukupnoga sklada pojedinca, jer se on pretvara u saobraćajnu laž i gubi svu snagu čim izbije prikrivena surovost neusklađene ljudske unutrašnjosti. Isto nas tako odbija nelijep saobraćajni oblik kod onih pojedinaca koji mogu imati ili imaju i golemo stručno znanje i prirodne darove, jer ih ni znanje ni darovi ne čine potpunim ličnostima, budući da tek one unose u život ljudskoga društva čar skladnosti.

Čitav naš život treba da prožima nastojanje da se razvijemo skladno i kao pojedinci i kao članovi društva, tj. da budemo skladni u duševnom i u tjelesnom pogledu i da nam život bude usklađen s etičkim i estetskim težnjama našega društva. To je proširenje, socijaliziranje i moderniziranje onoga ideala usavršavanja i usklađivanja koji su stari Grci izrazili u pojmu kalokagathije (sklada ljepote i dobrote), a to je bio i ideal skladnosti i naših starih primorskih pisaca, počevši od kršćanskoga humanista Marka Marulića. Taj ideal treba da postane i idealom naše mladeži, a svoj prvi vidljivi izražaj naći će u težnji za izgrađivanjem svoje ličnosti i u poštivanju tuđe ličnosti. To će se pak najprije očitovati u lijepoj saobraćajnoj formi prema mlađima, prema sebi ravnima i prema starijima. Lijepo držanje i lijepa riječ neka budu izražaj i potvrda naše želje i volje da život učinimo sebi i drugima što ljepšim, a po tome što lakšim i boljim.

Mlad čovjek može biti – pa i lijepa je to odlika – odvažan i smion, ali ne smije biti silovit i naprasit i time smetati i ogorčavati svoju okolinu. Njegova smionost i hrabrost treba da su usmjerene prema jednom višem životnom principu obrane pojedinca i naroda. Može on biti i dobar športaš, ali ne smije biti profesionalizmom tjelesno izobličen, a duševno surov i grub; vedrina njegova bića, želja za prirodnim, zdravim životom, pobjedama, vodstvom i zasluženim priznanjem treba da budu temelji za razvijanje viteškoga osjećanja i djelovanja, koje će u društveni život unositi lijepe saobraćajne oblike, volju za požrtvovnost, pomoć i obranu, želju za pristojnom i potrebnom borbom. Što vrijedi za mušku omladinu, vrijedi, dakako, i za žensku. Možda još i više, jer je žena prvi, najnaravniji, najneposredniji učitelj i odgojitelj čovjeka i stvarna osovina obitelji. U našem je narodu duboko usađeno u srce poštivanje matere kao nositeljice života i svaki se pravi mladi čovjek ogrešuje o taj primarni etički princip, ako poštivanje te svetosti ženstva ne unosi u društveni život. Svaka prava mlada djevojka morala bi biti svjesna dostojanstva svoga poziva i svojim ispravnim željama unositi sklad u grube instinkte.

Omladina, i muška i ženska, prožeta takvim etičkim shvaćanjem života, mora naći istinski saobraćajni oblik, osnovan na međusobnom poštivanju. Samo takva se omladina neće svojim držanjem i vladanjem ogriješiti o starije ljude, kojima breme proživljenoga života ne može biti sramota, nego častan završetak jedne izvršene zadaće prema Bogu, prema sebi, prema svome narodu i prema ljudskoj zajednici. I dok je mladost svjesna svoga životnoga poleta, starost je svjesna svoje životne mudrosti, stečene i prekaljene iskustvom. Proistekao iz takva duboko etičkoga shvaćanja, lijep saobraćajni oblik neće biti ni laž ni licemjerstvo, nego naša istinska potreba za višim, usklađenim životom.

Budimo smioni i jaki, spremni na velika djela i velike žrtve, ali uvijek skladni u osjećajima, mislima, težnjama, riječima i djelima. Skladnom, osjećajnom, misaonom, voljnom i moralnom životu odgovarat će onda i naša djela i naš vanjski skladni saobraćajni život, što će i pojedincu i društvu donositi mnogo dobara, a među njima i mnogo životne svjetlosti, vedrine, radosti, veselja i ljepote.

OLGA JELENIĆ

VJEČNO NAS ZOVE RODNI KRAJ

U rodni kraj,
u rodni kraj,
on uvijek je nama
zemaljski raj!

Ma bilo ne znam kako
zapušteno i skromno,
mi žurimo rodnoj kući,
motrimo je željno i pomno.

Tu ostalo je djetinjstvo
smijeha i radosti.
Ljepšega proljeća nema
od osunčane mladosti.

Tu sve je ozareno srećom
što ključa dahom miline,
tu nema sjena mraka,
svuda su samo vedrine.

I svakog žarkog ljeta
i svake zime studne
pozdravljaju nas ognjišta
i ptice uvijek budne.

I tako hodimo životom
pomlađeni ko poljsko cvijeće,
naš dom nas rado prima,
on nikad ostarit neće.

Kad životni spusti se zastor
i noć se crninom zastre,
nad nama meka ruka
snježni pokrov prostre.

Nad humkom križ će stajati
ko vojnik na mrtvoj straži,
iz ruža divljih s mirisom
klijat će dosluhne draži:

Naš rodni kraj,
naš rodni kraj,
ti bio si nama uvijek
zemaljski dragi raj!

MIRKO VALIDŽIĆ

ČAST SIJEDE GLAVE

I pitanje štovanja starijih jedno je od onih pitanja u kojima se križaju shvaćanja »stare«, tradicionalne, kršćanske životne mudrosti i one »moderne«.

I auktoritet je roditelja davno otišao na bubanj. Ta zna se da djeca svuda puno manje priznaju auktoritet godina, čast sijede glave.

Nekada bi to bilo značilo socijalnu revoluciju. – Izaija, kad proriče potpun rasap pravnog reda i društvene organizacije u židovskom kraljevstvu, karakterizira to uz drugo i riječima: »Dječak će galamiti na starca« (Iz. 3,5.). Danas je to pojava kojoj se nitko ne čudi. Dekadenca je postala pravilo, baš kao i kod Rimljana, u predvečerje njihove propasti. Štovanje je starijih postalo anahronizam, demodirana uspomena. S rimskim pjesnikom možemo i mi zabugariti: »Magna quondam erat capitis reverentia cani« – »Bilo je nekad vrijeme kad je sijeda glava bila u velikoj časti!«

Danas nije. Auktoriteta više nema, osim onih što u ruci drže ili pušku ili kesu.

Svakako, dok bude kršćanstva, ono će propovijedati auktoritet. I auktoritet Crkve, i auktoritet države, i auktoritet oca i majke, i auktoritet – godina i starosti. To je nama stvar iz Dekaloga; to je nama 4. zapovijed Božja u svojoj punini. Tko drukčije uči ili radi, on više nije na terenu objave.

Auktoritet godina, auktoritet sijede glave. Odakle njemu njegova prava?

Odakle? Od naravi! Nije Mojsije prvi učio ljude da štuju starijega. Ljudi su poštivali godine i starost otkako čovječanstvo zna za se. Nije to ni židovski ni kršćanski specijalitet; to je prabaština svih naroda; to je glas ljudske duše.

A u čemu su najdublji motivi toga glasa ljudske duše, toga iskonskog prirodnog zakona?

Vrlo su to fine i psihološki duboke niti. Još dublje nego što su one koje čovjeku diktiraju ljubav k roditeljima.

Dužnost da štujemo roditelje lako je razumjeti. Njezin je motiv tako neposredno jasan. Roditelji su nam blizu; najviše su nam dali i najviše nas zadužili. Zahvalnost nas veže da ih štujemo.

Samo što su roditelji jedni, a »starijih« ima oko nas more. Susretnemo se s njima, a nismo ih nikad dotle u životu ni vidjeli. Daleko su od nas. Mogu biti s drugog kraja svijeta. Toliki nam od njih ama baš ništa nijesu dali. Ničemu se, ama baš ničemu, od njih ne nadamo. A opet nas i vjera, i tradicija, i ljudski osjećaj sile da ih štujemo. Jedino zato što su – stariji.

Ljudski je kolektiv za tim. Čovjekova je socijalna narav za tim.

Ništa meni nije dao ovaj starac ovdje. Ali – nekomu je dao. Jednom mome dalekom ljudskom bratu. Rođak mi je i dobrotvor po velikoj obitelji čovječan-

stva. Stari daju mladima. Mladi pak osjećaju za stare. Čovječanstvu dajemo, jedni i drugi. Od čovječanstva svi uzimamo. A čovječanstvo ima svoje krugove. Krug otaca i krug djece. Viši, stariji krug i niži, mlađi.

U toj pretpostavci lako se domisliti što je starosti i godinama dalo njihova prava.

Da se najkraće izrazimo, dala ih je njima njihova snaga i njihova – slabost.

Stariji čovjek, dok je još pri snazi, zaštita je mlađemu, slabijemu i nejakomu. I fizička zaštita. Otac i mati brane dijete; odrasli se bore i rade za neodrasle. A kad više nije pri snazi, – kad je ostario i oslabio, nije više mlađemu fizička zaštita, zaštita, sad će mlađi branit staroga – ali mu je i tada duhovna zaštita.

Starost je bogatija mudrošću i iskustvom; u nje je savjet. A mudrost vlada svijetom; ona je jača od sile.

Eto, zašto štujemo starije. Jači su od nas: pomažu nam; vladari su. A tko vlada, onoga i štuju. Tko čovječanstvu čini dobro, njemu je svijet zahvalan. To je zahtjev naravi; to je zapovijed života.

»Jači« su stari od mladih. Duhom jači. Pameću jači. Ali jači i srcem. Jači moralno. Jači zaslugama.

Koji je od dvojice ljudi učinio više dobra, ako su obojica plemeniti? Svakako, onaj stariji. Dulje je živio. Više je radio. Dozreo je u pravdi. Bliži je Bogu. Koji je od dvojice idealista, karaktera, socijalnih pregalaca, ako su obojica jednako fini i daroviti, veći dobrotvor čovječanstvu, Crkvi, domovini, kraju, gradu, dušama, sirotinji? Svakako, onaj stariji. On je zaslužniji. Više je davao. Dulje se žrtvovao.

Godine donose zasluge; zato ih štujemo. Dobro s godinama raste; zato je na starcu zrelije i prokušanije nego na mladiću. Mladić je razlomak, nepoznanica, riziko, upitnik; starac gotov, siguran posao.

Velika je i zaslužna starost. Puno je dala životu. Zato je štujemo. Ali i malena je starost. I bijedna. Starost znači opadanje tjelesnih sila. Bol i trpnja njezini su nerazdruživi dvojnici. Život se troši i ništi. Na kraju ostanu od njega samo razvaline. Ljudi su patnici. A njihove patnje kulminiraju u križevima i bespomoćnoj starosti. Svako starije čeljade pomalo je bolesnik i mučenik. Što čovjek biva stariji, to se više gomila breme na njegovim leđima; njegovi trhovi postaju to teži; to je umorniji i slomljeniji od života. A ako je to još bio život kreposti i dobra, onda se oko takve umorne, sijede glave vije aureola posvećenja.

Eto, i zato štujemo starije. Samilost je najplemenitiji poriv u ljudskoj naravi. Čovjek štuje tuđu bol. Osjeća se dužnim da zaštiti i utješi slabe i bijedne.

To je onaj isti zakon koji je ljude naučio da štede djecu i da budu kavaliri prema ženama.

Tko trpi, valja ga susretati s nježnošću i s ljubavlju. Solidarnost i u radosti i u žalosti prvi je osnov života. Danas meni, sutra tebi! Svi ćemo jedanput, poživimo li, biti stari.

Je li se, dakle, narod prevario kad je iskovao poslovicu: »Poštuj brata starijega, i tebe će tvoji mlađi«? Nije. Prevarili su se, grdno su se prevarili, oni drugi. Oni od »stvarnosti«. Griješe o narav. A grijesi su o narav uvijek najteži i najfatalniji grijesi!

Č.

BAŠČANSKA PLOČA

† 1100. U IME OCA I SINA I SVETOGA DUHA.

JA OPAT DRŽIHA PISAH OVO O LEDINI, KOJU DADE ZVONIMIR, KRALJ HRVATSKI, U SVOJE DANE SVETOJ LUCIJI; I SVJEDOK MI ŽUPAN DESILA U KRBAVI, ŽUPAN U LUKI PRIBINEGA. OVAJ POSLA VITOSLAVA NA OTOK, DA TKO TO POREČE, NEKA GA PROKUNE BOG I BLAŽENA BOGORODICA I 4 EVANĐELISTA I SVETA LUCIJA, AMEN; DA TKO OVDJE ŽIVI, MOLI ZA NJIH BOGA.

JA OPAT DOBROVIT SAZIDAH OVU CRKVU SA SVOJE DEVETERO BRAĆE REDOVNIKA U DANE KNEZA KUZMATA, KOJI JE VLADAO SVOM KRAJINOM, A BIJAŠE U TE DANE SVETI MIKULA U OTOČCU SA SA SVETOM LUCIJOM ZAJEDNO.

Hrvatski kralj Zvonimir bio je pobožan kralj. Za njega piše i stari hrvatski ljetopis (Dukljaninov) da je počeo »crkve veoma štovati i ljubiti«. I doista, on je mnoge crkve i samostane pomagao ili sagradio. A pomagao je i hrvatske glagoljaške samostane. Tako je hrvatskim benediktincima glagoljašima na otoku Krku poklonio lijepo zemljište u rodnoj Baščanskoj drazi da na njemu sagrade samostan i crkvu svete Lucije.

Međutim, dok je pobožni opat Dobrovit sa svojom braćom redovnicima gradio crkvu, umro je njihov zaštitnik kralj Zvonimir (1089.), a nad hrvatsko kraljevstvo nadvili se crni oblaci nesloge i borbe za hrvatsko prijestolje. U borbi je poginuo posljednji kralj hrvatske krvi Petar Svačić, a na hrvatsko je prijestolje stupio mađarski kralj Koloman (1102.). Mlečani su stali iskorištavati hrvatsku slabost i zauzimati otoke uz hrvatsko primorje. I Krku prijeti opasnost.

U tim nesigurnim danima, kad se nije znalo što će sve sutrašnji dan donijeti, opat Sv. Lucije Dobrovit, završavajući svoju crkvu, dade uklesati na veliku kamenu ploču natpis, na kojemu je htio da bude za vječna vremena posvjedočeno da je benediktincima sam kralj Zvonimir poklonio zemljište, na kojemu su oni sagradili crkvu, i neka Bog prokune svakoga tko bi se usudio dirati u njihovo pravo. Bilo je to potrebno činiti onda, u srednjem vijeku, kad nije bilo zemljišnih knjiga.

Prohujala su stoljeća i nitko nije dirao u prava benediktinaca Sv. Lucije. Ali vrijeme je progutalo i njih i njihov samostan, kojemu su ostali slabi tragovi, tek crkva i onaj natpis dobroga opata Dobrovita. No Dobrovit nije mogao ni slutiti

kako će ta ploča Hrvatima postati važna, čak i sveta. On i njegova braća i svi njihovi suvremenici Hrvati govorili su hrvatskim jezikom i pisali hrvatskim pismom glagoljicom; oni su i klesali u kamen i pisali na pergamene svoja prava, svoje spomene i svoje molitve Bogu, ali nisu slutili kako će vrijeme uništiti njihove knjige i zapise, pa i one na kamenu, i da će od njih svih ostati samo jedan, pa da će jednoga dana jedno hrvatsko koljeno otkriti u tom zapisu svoj prastari djedovski jezik i djedovsko pismo i uspomenu na kralja svoje krvi.

Da, Baščanska ploča je ponos Hrvata. Ona je najstariji spomenik hrvatskoga jezika i pisma; ona je čak najstariji spomenik hrvatskog imena, jer na njoj prvi put u povijesti nalazimo na hrvatskom jeziku naslov kralj hrvatski. Budi stoga blagoslovljen, opate Dobrovite! Tvoja ploča nama svjedoči mnogo više nego o tvojem pravu. Ona nam je svjedok da ste vi, benediktinci na Krku, bili Hrvati i glagoljaši, da ste nam donosili zapadnoevropsku prosvjetu u hrvatskom ruhu; svjedoči nam da ste bili podanici hrvatskog kralja Zvonimira, svjedoči nam da je Hrvatska vječna.

Hrvatska kultura nije od danas. Može ponosno stati rame uz rame s kulturama najvećih evropskih naroda. Očuvali smo njezinu životnu snagu unatoč nepovoljnom zemljopisnom položaju, koji nam je onemogućio da idemo usporedo s ostalim narodima zapada na usavršavanju svoje materijalne civilizacije. U viru stranih kulturnih sila sačuvali smo i izgradili svoje samostalno duhovno bivstvo, osnovicu svoje autohtone kulture. Otkrića Strzygowskoga o starohrvatskom graditeljstvu samo su malen dokaz samostalnoga našega kulturnog stvaralaštva već u maglicama svjedovječja. Baščanska ploča kralja Zvonimira otkriva nam sve osobine snažne samostalne hrvatske kulture; isklesana je u vijeku kad u zapadnoj Evropi još nije bilo posebnih narodnih kultura, kad je tamo narodni jezik kročio tek prvim djetinjskim nesigurnim koracima.

Baščanska ploča jedan je od prvih diplomatskih spomenika tadašnjeg svijeta u jednom narodnom jeziku, i to, nota bene, u neposrednom susjedstvu diva latinstva. Stare narodne pjesme bugarštice, sačuvane na dalmatinskim otocima, potječu još iz XIII. vijeka, baš kao i Vinodolski zakonik. Ti dokazi zrelosti i izgrađenosti narodnoga jezika također nemaju premca u povijesti danas velikih evropskih civilizacija. Etika hrvatskih narodnih pjesama svjedoči o izgrađenosti našega gledanja na svijet. Ne treba nam od drugih ono što sami imamo, što je sačuvano u dušama našega puka, zapisano na svakoj stopi naše zemlje.

VJEKOSLAV ŠTEFANIĆ

Srpanjska molitva

Hvala Ti, Bože,
na zrnu žitnome,
na daru Tvome,
na kruhu našem svakidašnjem,
na kruhu gladnih i sitih
i na kruhu mome.

Kruh blaguju svugdje,
njime se hrane milijarde i na svim meridijanima.
A Sin Tvoj,
Gospodin naš,
uze kruh za Tijelo svoje
i vječno prebiva među nama.

I zato:
neka je sveto ime Tvoje,
neka uvijek bude volja Tvoja.

– – –
Blaguju mnogi dar Tvoj
kruh naš svakidašnji,
ali u ustima im je kletva i bogopsovka:
pogrde teške
koje se protive volji Tvojoj.
Oprosti im , Gospodine,
molimo Te danas:
smiluj nam se svima,
posebice – njima.
– – –
Mnogi, Gospodine,
vjeruju laži,
blještavoj snazi uma.
Zaboravljaju Tebe i zakone Tvoje.
Vrati ih Srcu svome
i neka
dođe kraljevstvo Tvoje.

Ti si, o Divni, moćni tvorac svega:
ljudskog uma, svemira, atoma.
Po volji Tvojoj živimo, gibamo se i jesmo:
Tvoji su ljudi, žene i djeca;
Tvoje su crkve, škole i tvornice;
Tvoji su laboratoriji i radionice.
Zato želimo:
neka se ispuni Tvoja volja sveta:
kako na nebu tako i na zemlji.

– – –

Danas Ti zahvaljuju svi:
ljudi s naših plodnih ravnica,
zemljaci moji svi
i ja
nevrijedan među njima.
Zahvaljujemo
na plodovima zemlje
naših ravnica,
i na zrnju zrela žita.
Hraniš nas uvijek
(i kad vrijedni nismo)
pa Te molimo:
kruh nam je potrebit,
vazda i svima:
daj nam ga i danas.

Krijepi nas
jačaj u danima
kada je malo sunca;
u srcima tuga i zima.
Milost nek'je Tvoja s nama:
oprosti nam dugove, nemar
i grijehe naše.

I daj nam snage
da Ti ostanemo vjerni
dok smo tu i dok nam traje životni tijek;
da budemo Tvoji u zlu i dobru – uvijek.
A braću našu
djecu Tvoju,
koji pođoše zlim putom
molimo Te,
izbavi od zla. – Amen

J. ŠIMUNOV

TRENUTAK SREĆE

Djed je tapkao dugačkim bolničkim hodnikom sitnim, nesigurnim koracima, noseći u ruci malen zavežljaj. Bio je umoran i zaplašen. Žmirkao je očima. Motrio je dugi niz zatvorenih vrata i činilo mu se da čuje pojačano kucanje svoga srca.

Oko njega tišina. I samo na mahove udaljeni koraci i dozivi.

Otvaranje i zatvaranje dalekih vrata i nejasni glasovi.

Prisutnost nevidljive ljudske nesreće. Blizina smrti i upadljivi karbolski vonjevi.

A u njemu, u njegovoj duši, sve ono proživljeno minulih dana. Prohujali crni trenuci. Dani iza leđa. Bliski dani i zbivanja. Upravo onaj dan kad se to dogodilo . . .

Bakica je počela jaukati, previjati se, a na oči joj grunule suze. Njene uvele ruke činile su čudne, besmislene kretnje. Dan je bio tmuran, splakan, sipila je sitna kiša rosulja. Položio je bakicu na postelju, dao joj gutljaj rakije, stajao nad njom zdvojan, nije izgubljen, dok je sjenka večeri padala na njegov lik. Prenuo se, otkasao po liječnika u treći sokak. Nije ga bilo. Vratio se, čekali ga dugo, dva-tri zamorna sata dok je stigao. Bakica je dotle ječala, plakala, ležala sva sklupčana, jadna.

Sutradan su je odvezli.

Osam dana nije znao što je s bakicom. Oko njega vladala zloslutna tišina mrtve odaje. Tek s njenim odlaskom je spoznao što mu je vrijedila. Uvijek: čak i onda kad ga je karala i spočitavala mu sitne greške, promašaje, propuste, zanovijetajući po navici, sumorno, jednolično. Njenim odlaskom nastalo je posve novo stanje. Samoća. Gluhi zidovi. Prazno dvorište. Turoban vrt. I u odaji mrtvi predmeti između bijelih drvenih zidova.

Osam noći nije spavao. Uzdisao je, bacao se po postelji, a u njemu rasli crni strahovi, crne misli, crne pretpostavke.

Možda umire? Možda je već umrla? Čekao je na mahove da u kuću nahrupi crna obavijest. Ali nitko nije dolazio. Lutao je dvorištem, vrtom, pušio prekomjerno, kašljao suho, muklo, uzdisao i odhukavao.

A sad se odjednom našao u dugom bolničkom hodniku.

Koračao je pokraj niza sivih vrata koja su bila zatvorena i nijema. Činilo mu se da na njega nepovjerljivo škilje neke nevidljive oči. I kao da se tu negdje nalazi neka strašna avet koja vreba na njega, na bakicu . . . I konačno, gdje je bakica? Kako će do nje stići? Na koju kvaku da pritisne rukom?

– Koga tražiš, stari? – upita ga nekakav strog čovjek u bijelom.

– Tražim moju bakicu.

– Koju bakicu?

On reče njeno ime i prezime.

– Danas nije dan za posjete – reče čovjek. – Dođi sutra!

– Ali ja sam došao iz sela, a to je malo podalje . . . I sve pješice.

– Dođi sutra!

Čovjek pođe, ali ga djed uhvati za rukav i pogleda tužno, posve izgubljeno i očajno.

– Doveče moram natrag. Tko će nahraniti kravu, zatvoriti kokoši . . .

Čovjek htjede da mu odgurne ruku, ali spazi u djedovu oku suzu, gane se, polako mu odmakne ruku, i reče:

– Hajde, kad si već toliko propješačio. Hodi za mnom.

Vonjevi i tišina. Tihi koraci. I tihe riječi. Tihi pogledi. Velika soba, a u uglu leži – bakica.

Djed pokaska, stiže do nje i obim joj rukama zgrabi ruku.

– Kako si mi, sirotice moja?

– Operirali su me, dida! – reče mu ona smiješeći se.

– Što? Zar su te rezali? – Djed razrogači oči.

– Jesu! – reče bakica.

– Oh, jadnice moja!

Djed je stajao, šutio, a u njemu se protakala zbunjenost, tuga, ali ujedno i radost što je prošlo najgore i što je vidi živu, smirenu, nasmiješenu.

– I dobro si?

– Dobro sam.

– I vratit ćeš se, ubrzo?

– Vratit ću se, dida!

Djed se maši zavežljajića, zbunjeno ga poče rastvarati, nespretno raskine omot, i na krevet padoše dvije sitne naranče.

– Oh! – usklikne bakica.– To si mi ti donio? – U očima joj bljesnu djetinja radost. – Upravo sam se tako nečeg i zaželjela. – Uze naranče, pritisnu ih na grudi, i pogleda djeda toplim, radosnim pogledom zahvalnosti.– A kako si smogao novac za put, dida?

– Došao sam pješice – odvrati djed samouvjereno. – Mogu ja . . .

– A odakle ti novaca za ovaj darak?

– Eh – nasmiješi se djed bodro – snašao sam se, bakice. Pronijela je koka Bilčica, pa sam prodao pet jajašca, znaš – mucao je starac. – I eto, uzeo sam malo milošte svojoj bakici . . .

Čovjek odjeven u bijelo dotače djedovo rame.

– Dida, valja ti ići.

Djed se trže, pogleda još jednom toplim pogledom bakicu, pruži joj hitro ruku i bez riječi otapka prema vratima, pun bakičina osmijeha. Odatle joj još domahne rukom, pa žurno promaklja dugim hodnikom.

Bio je čio, lak i pun vedrine. I koračao je sunčanom ulicom pun svijetla i širine, pun dragosti zbog viđenja, pun nekog poleta, tako da mu se pričinjavalo kao da se u njega vratila čilost i lakoća davno odminule mladosti.

IVO BALENTOVIĆ

SVEMIR

Za kratkih ljetnih večeri znao sam se izvesti na pučinu morsku. Povalio bi se u čamac, pustiv valu da me po volji ljulja.

Nada mnom milijuni zvjezdica, a oko mene otajstveno more.

Gledam i slušam.

Gledajuć nebo i trepet zvjezdica, ćutim kako narav diše.

Slušajuć šum mora, čujem kako narav govori. Svaka riječ mi se odaziva u duši:

»Čovječe, čovječe, oholi preuzetni crve! Jedan jedini dah vjetra, jedan jedini val, i nad tobom se zaklopio ponor smrti – a da niti jedna zvijezda s toga ne zatrepti!«

Strahopočitanjem virim u nebeske visine, pitajuć se: Što sam ja?

Što je čovjek samo prema ovome svijetu?

A što je naša zemlja prema svemiru?! – – – – – –

Mjesec se vrti oko zemlje, a zemlja s mjesecom oko sunca.

Sunce pak, kažu nekoji zvjezdoznanci, kreće se, s cijelim svojim sistemom, oko još većega sunca. A okolo čega se kreće drugo sunce s milijunima svojih planeta? – – – – Tu prestaje zvjezdoznanstvo, tu počinje vjera.

U toj neizmjernosti čovjek iščezava.

Što smo mi? Što je ovaj svijet?! – – –

FRAN MAŽURANIĆ

RADOST NJIVA

Poći ću dragim žitorodnim njivama,
o kako ih srce već dugo želi,
znadem: dočekat će me
dah poljskog cvijeća
i klasovi zreli.

Nad beskrajnim morem pšeničnim,
kada ga rastaljenim zlatom jutarnjeg svjetla
sunčeve zrake poplave,
nad bijelim salašićima
skrivenim u zelenilu dudova starih
uzdignut ću ruke drhtave.

Zalepršat će zeleno kukuruzovo lišće,
zašuštit će klasje,
zanijemit ševa pjesmom zanijeta,
jer u svojim rukama slabašnim
držat ću krhko Tijelo
nevinog Janjeta.

ALEKSANDAR KOKIĆ

U RUDNIKU

Tamo daleko za nevjernim morem
Mrke su staze u mrtve dubine,
Ugljen tu niče i – milijarde,
Tisuću ljudi bez spomena gine.

Možda je drvo sred rovova trulo,
Ili su otrovni plinovi krivi,
Opet su zasuti robovi bijeli,
Negdje duboko i mrtvi i živi.

Ništa. Na burzi su pali papiri,
Zapušten rudnik i lomna je građa,
Propali ljudi, al sami tuđinci:
Tovar sa iseljeničkih lađa.

Ipak su išli spasavati – rudnik,
Lešine tražit da ne truju zraka,
Našli su mrtvih u najdonjem rovu,
Jednog bez putnice, bez svakog znaka.

Nitko mu ne zna ni ime ni zemlju,
Tko onaj nakažen obraz da pozna,
Usne su stisnute, nemaju riječi,
Smrt ih onijemila, gladna i grozna.

Ruke su zgrčene, jedna o mašklin,
Druga grčevito srca se hvata,
Vrećicu drži, i u njoj je možda
Prištednje teške i krvava zlata.

Našli su samo sirotinjske zemlje,
Bila je njeg've domovine gruda.
Došo je konzul Yankee i reko:
»Bit će to Hrvat, takvi su svuda!«

DRAGUTIN DOMJANIĆ

ČUVAJTE ME!

U krevetu leži žena, a do nje leži djevojčica s knjigom u ruci, uči zadaću i pazi na majku.

Kada uđem, ustane mala, umiljato mi se pokloni i stane nekoliko koračaja do kreveta, nepomično me gledajući. Žena se ne makne, već samo očima skrene na me, a blijedim joj licem mune nešto kao pitanje, iščekivanje.

Pridem krevetu. Žena je blijeda, gotovo žuta kao vosak, lice joj upalo, velike oči bez sjaja široko su otvorene i plašno gledaju, usne modre i suhe, nosnice podrhtavaju, a grudi se brzo dižu od teška disanja. Prihvatim bilo, ali ga jedva napipam, kako je slabo, i teško ga mogu brojiti, kako brzo udara.

Prije dva dana bila je ta žena jedra, puna, crvena, a sada je od unutrašnjeg krvarenja satrta, uništena. Došla je na operaciju u zadnji čas, baš u zadnji čas, – a možda je taj zadnji čas već bio i prošao. Bojim se, vidim očito da je prošao, pa da sada ni taj mladi jaki organizam, ni sva skrb ni sve naše umijeće neće svladati gubitak tolike krvi. Gledam ženu, gledam dijete i razmišljam može li se još išta učiniti da se spasi taj život. Moram priznati da je učinjeno sve, da nema ništa što bi se još moglo učiniti, tu može pomoći samo čudo. Odbacim nadu, ali neću i ne smijem odbaciti oružje iako sve u meni govori da bijem suvišan boj.

– Hoću li ozdraviti? – zapita me žena, a sve je u njoj odavalo iščekivanje, bojazan, nadu, a pogled joj od mene bludio do djeteta i opet se vraćao k meni, dragajući dijete, zaklinjući mene.

– Sigurno! – odvratim i sam se začudim kako mi je glas zvučio mirno, kako uvjerljivo.

Ženi mune licem smiješak neiskazane sreće, dugim pogledom obujmi svoju malu djevojčicu, onda brzo prihvati moju ruku da će je poljubiti, a kada joj se otmem, reče mi dubokim, mekanim glasom, u kojem je drhtalo ganuće, zahvalnost:

– Čuvajte me!

I nije me stid, što su mi se oči orosile suzama.

A za dva dana smijali smo se i žena, i dijete, i ja.

L. LADANJSKI

NA NEHAJU

Bje noć, kad s gola Nehaju mi visa
na tamno more mutan pogled pao,
kad zirnuh okom preko ljuta klisa,
slobodu gdje je Uskok branit znao –
Bje noć, i svuda goli gledah kamen,
i disaj slušah rodišta mi draga,
u duši sveti gorio je plamen,
a gorak uzdah proklinjo mu vraga.
I stajah tako . . . Plakat mi se htjelo
nad kam'nom sudbom ispod kamen-grada;
i drhtalo mi tajnim strahom tijelo,
a srce tisuć ovijalo jada.
I mišljah: tako sjećaju se tebe
i tvoje slave nekadanjeg sjaja,
kad za druge si, više neg za sebe,
to krotit znao i lava i zmaja?!
Da, to je prošlo; sad od slave tvoje
tek djeci tvojoj jedan osta znamen;
poštenje čisto, kao sunce što je,
i značaj tvrđi nego živac kamen.
To zapis sveti, za njim da mi segneš,
ta u njem sva ti orlovska je snaga,
i ne boj mi se, pošteno li pregneš,
ti uvijek ćeš svoga odrvati vraga!

Ušutjeh – zanos svladao me mlađan –
i snatriv klonuh pod zidine slavne;
oćutjeh, pokoj da me blaži slađan,
i slavlje zgledah posred noći tavne:
sve s mora, gora rod se kupi bratski,
na povrate je sa krvava pira,
a srca stresa poklik svehrvatski;
to rob se krvlju dovinuo mira!

I prenuh se; sa Nehajeva visa
na tamno more pogled mi je pao.

I zirnuh okom preko ljuta klisa,
slobodu gdje je Uskok branit znao . . .
Pa kliknuh: Živi, moj uskočki grade,
i tvoja sunce ogrijat će vrata,
da, i ti svoje preboljet ćeš jade,
i puknut zora slobodi Hrvata!

SILVIJE STRAHIMIR KRANJČEVIĆ

USKOCI

Nad Senjom pala noć, divna zvjezdana noć bez mjeseca. Šumska se hladovina zapunila mirisom tihog mora, u mraku kao da raste crni gorostasni zvonik Sv. Nikole. Pod tornjem umiljato žamori more; na drvenom mostu, uz koji su povezane male lađice riječke, dalmatinske, vinodolske i krčke, spokojno hrče nekoliko venturina – samo na zapadnom žalu gradske luke čuje se žamor ondje, gdje je svijetla barka ribarica, goreći roj žarkih iskara u tihom moru, privela k obali ludu ribu. Još časak, pa se užagorila i uspljuskala riba u izvučenim mrežama, luča na svjećarici utrnu, ribari polijegaše na žal – pa nad grad i nad more pala opet divna tišina zvjezdane ljetne noći.

Al nije! Tamnim i tijesnim ulicama gornjega grada čuješ plahi tapat muških koraka i vidiš gdje se kao sjena svaki čas po koji grdni uskok dovuče k malim gradskim vratima, da iščezne nekuda, kao da ga je progutala crna noć.

Tek daleko od grada, gdje se nad uzinom senjske drage diglo poput nemani gromadno »Orlovo gnijezdo«, kupi se junak do junaka i šaptom uspinje kroz šumu na junački sastanak. Upravo se s tornja Sv. Nikole stala razlijegati tišinom dvanaesta ura kad se poredaše junaci sred gorske spilje; mrka im lica osvjetljuje slabi žar luči, što joj nemirno svjetlo sijevne sad u ovom, sad u onom crnom oku mrka junaka; je l' svjetlo luči, je l' blijesak ojađene duše junaka – tko bi znao! Ali na taj sijev crnih očiju proleti tvojim tijelom ledeni srh. Poćuti ga svaki čas u hrptenjači i ona kukavica koja je za junacima na rukama i nogama dopuzala ovamo pa se potrbuške pritisla u mraku k zemlji i pružila u vis samo tanki vrat da joj ne ubjegne ni jedna riječ junaka što se urotiše protiv carske zapovijedi. Ej, da taj tanki vrat šćepa poštena čija ruka – i Bog bi je blagoslovio!

Kada tako posjedaše junaci, uhvativši tko rukom za svjetlo i crno oružje za pasom, a tko zamišljeno naslovivši glavu o desnu ruku, javit će se prvi Stjepan Mudrovčić, ljudina grdne prosijede brčine, žestoka oka i lica navorana i brazdovita poput hrastove kore.

– Vi znate, junaci, što nas je amo sročilo. Žalosna je i sramotna poruka što je opet šalje Senjanima carstvo. Razvaljuju nam domaće ognjište, tjeraju nas s rođenog praga i navalili sažgati naše lađe, s kojima nam je letjela junačka duša u pučinu da osveti nepravdu na neprijatelju i otruje grješnu radost lukavom mletačkom vragu. Malo nas je, junaci, a carstvo je veliko; tko će mu se oprijeti – i kako? Ne da mi srce da se živ dijelim s rođenom grudom, a plače mi junačka duša za ženom i djecom, gdje nas nemilo kidaju iz krila ovoga grada. Eto, braćo, tako mi je na duši – ali ne znam što reći sebi, pa kako bih vama? Da vam je bilo čuti starca Vranića, valja mu pamet, poštena mu duša; on boluje, ali evo među

nama vrijedna mu unuka, neka on za njega govori. Mlad je, ali je pametan; junačko je srce u njega, a otac mu je poginuo vodeći na nas Turke. Petre, da čujemo što nam poručuje tvoj djed?

Uskoci se pomakoše, a k svjetlu se primakne divan junak, da rekneš, od krasnoga mlađahnog lica obasjala se spilja.

– Junaci! – klikne gromko mladi div. Oko mu sijevne, a zadrhta punahan, miloliko savijen brk nad rumenom usnicom; tankovratnoj kukavici pred spiljom jurne s toga glasa nešto kroz žile kao ledena strijela.

– Junaci! Što vam može poručiti starac, nego da se ne pokorite zapovijedi, pa ako je i carska? Jer duša mu veli da se sudilo proti Bogu i pravici. Tjeraju nas s rodnoga praga – nas koji smo osvjetlali carstvu lice, koji smo štitili sveti krst i koji smo, eto, smala sto godina prolijevali krv na obranu svoga grada. Ja nisam po očevoj krvi uskok, ali nije li mi mati, koje sam mlijeko sisao, bila Vlahinja i Bog neka mi svjedoči – ja jednako kao svaki vas mrzim protivnike ovoga grada i jednako ljubim kao svaki vas ovaj stari i slavni grad u koji se vaši oci utekoše, da spasu vjeru svojih otaca.

A što smo mi, čiji smo? Jedanput nam sudi Beč, drugi put Prag, onda Gradac, pa Pariz, a najposlije Madrid! Zar smo svačiji? Koliko careva imamo? Kakvi li smo ljudi, da se tolika carstva digoše na nas i žele, da se otkinemo od slobodnoga mora pa zarijemo u zemlju kao miševi? Junaci smo, pošteni ljudi: ispovijedamo jednoga Boga i radimo što je pravo. Prolijevamo krv – dakako! Ali čiju? Tursku. Nije li nam poručio sam car Rudolf da smo njegovim državama jedini bedem na Jadranskom moru proti Turcima i drugim neprijateljima? A tko su ti drugi neprijatelji? Znade ih, vjerujte, junaci, i carstvo! Znade da je to lukavi krvopija mletački lav – ali car ipak sudi: smrt Uskocima! A gdje im je pamet, gdje oči, te ne vide kako bi taj krvopija htio pod svoja krila metnuti sve more i sav ovaj junački kraj hrvatske zemlje? Mi ih poznamo, mi branimo sebe, domovinu i sve carstvo – a ono nam šalje Rabate da nas vješaju kao lopove i proti nama ugovaraju sa svojim i našim neprijateljima – Mlečanima.

Nijesmo li uvijek štitili jednako Mlečane kao i sebe, dok Mlečani prvi ne prevjeriše vjerom? Kako nam general Marko Veniero na junačku vjeru okova i smaknu junačke drugove? Ne poginu li nam na takvu prijevaru stotinu junaka uz ljudinu Miju Hreljanovića? Zub za zub, glava za glavu! Od uskočke ruke pade Krsto Veniero, a krilati se lav zaodio janjećom kožom pa vapije pred Evropom: »Osveta – iskorijenite gusare s obala morskih!« Ej Venecijo, tko te ne bi poznao! Nije li kršćanska Venecija još preklani očito navalila na Novi Bakar ne poštedjevši crkve, ni oltara, ni spola ikakva? Da nije bilo Uskoka, ne bi li već tada bila ukinula caru Primorje i spravila ga pod svoju vlast? Eh, onda su Uskoci bili dobri, a danas ih tjeraju kao da su šugavo stado.

VJENCESLAV NOVAK

POLJICA I POLJIČKA JUNAKINJA MILE GOJSALIĆA

Kad se voziš lađom iz Splita prema Makarskom primorju, dok s desne strane vidiš kako nad površjem morskim odskače uzvisiti otok Brač, s lijeve ruke priteže ti pogled druga sura visina, koja se gorostasno nadvila nad primorske obronke, priklopila svojim visokim glavicama obzorje i ne da oku daljega vidika. To je Mosor, između dalmatinskih planina ponajveća. Korijen mu je u liticama štono se penju povrh vrela solinskog Jadra, a uz grlo junačkoga Klisa. Na istoku presijeca ga rijeka Cetina, koja u njegovim gromadama i ponorima stvara onaj veličanstveni prizor što je svijetu poznat pod imenom Slapa Gubavice. Od Klisa do Zadvarja Mosor se protegao gotovo upravo. Naokolo po njegovu podnožju s jedne i s druge strane razastrla se na razmake gojna poljica, na njima pri brdu sagrađene kuće, okupljena sela, razvedeni puti. To su Poljica, na glasu zbog svojih prirodnih ljepota, ali još više zbog svoje slavne prošlosti.

Na ovom je kršu za nekoliko vjekova vladala sloboda domaće samovlade u ona teška vremena kad se sloboda više cijenila jer se manje uživala. Sva su ova sela, zaokružena rijekom Cetinom, Žrnovnicom i morem, tvorila malenu knežiju poljičku, kojoj domaća povijest bilježi veoma davni početak.

Za doba turskog zuluma u Dalmaciji Poljičani dali su primjera vanredna junaštva, da im se u povijesti hrvatskoj dično ime spominje. Kao što junački Crnogorac, zaljubljen u svoju krševitu Crnu Goru, i što siromašnija, to mu milija, nije dao pristupa neprijatelju, tako i Poljičanin za četiri puna vijeka stajao s puškom i handžarom na braniku svoga krša.

Da bi našli oslonа protiv turske sile, sklopili Poljičani godine 1647. savez s mletačkom republikom. Ali u zao čas po se, jer im se baš sada počeli spravljati najcrnji dani. Žao Turcima da se Poljica podala u naručje mletačke vlasti, a željni osvete zbog pretrpljenih poraza u dugoj borbi s poljičkim sokolovima, odrede sad jednim mahom uništiti to leglo mosorskih junaka, koji im nisu davali mira.

Godine 1649. krenu Topan-paša sa šest tisuća odabrane vojske, da srazi sa zemljom poljička sela, a čeljad na četvero sasiječe. Plač i lelek odjeknuo pod mosorskim klisurama. Poglavari poljički sakupiše se na vijeće. Veliki knez od Poljica bio je Juraj Pavić. Čas je odlučan za Poljica: smrt ili život. Ali otkud vojske, otkud zaire? Zapitaše pomoć u Mlečana, ali teško vuku po poruci. Mletačka guja znala se ispričati i zabaviti svojim poslom. Turčin već stupio u Srednja Poljica. Kuda prolazio, sve pod ljuti handžar i plamen vatre okrenuo. Ženske, djeca i starci pribjegli pod Mosor, da se posakriju po spiljama i jamama. Od muškića sve, što je moglo, dohvatilo se oružja, sabralo se u čete. Jedva ih se moglo nabrojiti jedna tisuća. Veliki knez odabra 300 najsrčanije momčadi, postavi im tri hrabrene vojvode, Stjepana Bobetića, Petra i Juru Kulišića, da na glavnom klancu budu spremni dočekati Turke.

Na 27. ožujka 1649. knez Pavić okupi vojsku pod Gradcem, pomoli se Bogu i svetom pokrovitelju Jurju te krene na Turke, koji se utaboriše ispod Mosora. Živ se oganj sipao za više dana. Poljički ustanici znali su u svom kršu kud će sto-

pom krenuti, kud će glavu za kamen skloniti. Dok jek pušaka bono odjekivao mosorskim liticama, starci vapili Boga u pomoć, a ženske, noseći u naručju nejaku djecu, polijetale na bojište da svojim muževima pridodaju džebanu (municiju), da u potrebi zaviju ranu.

Krasan je primjer djevojačkog junaštva poljička junakinja Mile Gojsalića, ljuba vojvode Petra Kulišića. Tužnim srcem rastala se sa svojim dragim kada je krenuo s četom u boj, ali veća je tuga morila što se bojala da će Turci ovoga puta uništiti Poljica. Ljubav za Petrom i za domovinom duboko je kosnu u srcu, misli na jedno junačko djelo, dostojno Djevice Orleanske i Judite Betulijske. Bila je dična kći plemenite poljičke kuće Gojsalića. Preobuče se u najsjajnije odijelo, naresi se zlatom i srebrom te pođe u tabor Topan-paše da ga začara svojom ljepotom, da joj dade pristupa k barutani pokraj čadora, gdje je ona odlučila podmetnuti vatru. Prah će prsnuti, lagum će se upaliti, paša će poginuti, poginut će i mlada junakinja, ali će se Turci smesti i Poljica spasti.

Što pametno zamislila, to junački izvela. Jednoga popodneva, kad se najljući bio boj ispod Mosora, kada su Turci čekali zairu i zapovijedi od svojega paše, podiže se velik oblak crna dima, začu se strašan tutanj, izgorje barutana i čador, poginu Topan-paša, poginu i Mile Gojsalića. Ali kad su Turci dočuli za pašinu smrt, ostali su bez glave, smeli se, pobunili i stadoše bježati k izgorjelom taboru. Poljičani ih tada snažno zaokupiše, ne dadoše im stopom krenuti natrag, već ih nagnaše nad visoke klance povrh Zakučca i tu u duboke ponore do jednoga strmoglaviše.

Iza ovoga strašnog poraza nije se Turčinu više mililo poviriti pod Mosor u Poljica.

FRANO IVANIŠEVIĆ

NA GROBU ŽRTVAH

29. srpnja 1845 padših

Oj narode, što mi tužan stojiš
Pokraj groba tvojih mučenikah,
Gdje se viju vijenci lovorikah,
Tužan stojiš, slabe nade gojiš?

Još se valjda neprestano bojiš
Budućnosti tamnih, groznih slikah,
Zar u sebi od kreposti dikah:
u m a i s r c a tako malo brojiš?

Pamti dobro, što pjesnici slove:
»Svaki narod svome zavičaju
Raj sagradi najprije kroz grobove! – «

Zato ne plač'više, znaj, k tvom raju
Budućnosti slavne žrtve ove
Tebi jasna vrata otvaraju!

MIRKO BOGOVIĆ

PRAVA STAROSTI

Ako je štovanje starijih uopće problem, – a za moderni svijet jest; on ne priznaje nepisanih zakona tradicije, – onda je to problem po svojoj teoretskoj strani. Na prvi mah ne će svatko smjesta uočiti, odakle starosti njezini životni privilegiji. Izgleda to više stvar sentimenta nego razuma. Tek kad čovjek dublje uroni u psihološke zakone života, otkriju mu se oni najfiniji, načelni temelji ove veličanstveno-jednostavne životne pojave. Čančić nam ih je: »Čast sijede glave« otkrio i pokazao.

Praktična strana ovoga problema sasvim je jednostavna. Čim tko prizna, da starosti pripada štovanje i čast, on će pogoditi i zakone, i način toga štovanja. Putokaz je s jedne strane prirodni moralni osjećaj, a s druge strane običaj, tradicija.

Još uvijek ta tradicija živi; ona je jaka i otporna kao sve, što se oslanja o narav. Još uvijek ljudi, i dan danas, u ogromnoj većini, štuju ih barem gdje i barem kako. To se lako ne iščupava iz čovječanstva, kaošto se šale ne isčupavaju ni iz zemlje duboke žile stoljetnih hrastova. I danas ljudi ustaju u tramvaju i željeznici, pa odstupaju svoje mjesto starijima. I danas svatko na starca ili na staricu najprije pogleda, kad se dijele darovi, čine usluge, rješavaju poslovi. Život i iskustvo i tu su izdiktirali zakone. Treba samo te zakone vršiti; treba ih pomlađivati i obnavljati; treba ih urgirati, naglašivati, braniti.

Iz života i iz prakse i mi ćemo ih ovdje nekoliko prepisati.

POZDRAVI STARIJEGA! Pozdrav je prvi, temeljni oblik i izraz štovanja. Mlađi – gdje nema velike razlike u društvenom položaju – prvi pozdravlja. Ne pozdraviti znači ignorirati. To vrijeđa. Sigurno, koješta se u tom pogledu mijenja u običajima, – nekada se je pred starijima i ustajalo; nekada se ih je ljubilo i u ruku; nekada mlađi nisu s njima sjedali ni za isti stol; – možda je i dobro, da se to u naše dane, zabavljene tolikim ozbiljnim brigama, pojednostavi; ostaje ipak uvijek kao vječni zakon: Pozdravi starijega, kojega poznaješ, kojemu si blizu, s kojim te je život doveo u dodir, u vezu! Tko to ne čini, on je barbar; on dira u temeljne, nepisane, zakone života.

LIJEPO SA STARIJIM! Može čovjek sebi koji put i dopustiti, da bude malo preslobodan, malo grub i otresit prema kolegi, prema bratu, prema drugarici, prema sestri; prema starijima nije takva manira nikad na mjestu. Na starijega se plemenit i dobro odgojen čovjek ne će izderati, ne će mu se, grubo, narugati, ne će s njime praviti neukusnih, neslanih šala, ne će ga »tikati« ni biti s njim »intiman« i »domaći«. Fin i ustrpljiv mora čovjek biti sa starijima od sebe. To finiji i to ustrpljiviji, što je razlika u godinama veća. Starost ima pravo na takt, na obzir, na finoću.

STARIJEMU PREDNOST! Svagdje. U društvu, za stolom, na ulici: starijega ide časnije mjesto. Daj mu ga! Počasti tako njegove godine, njegove zasluge, njegove trudove, njegove sijede vlasi! Dijeli se ili uzima nešto. Ne daj, da stariji čekaju! Njihovo je pravo, da budu prvi posluženi. Njima pripada bolji zalogaj, ljepši komad, udobnije mjesto.

ŠTEDI STARIJEGA! Olakšaj mu život, gdje možeš! Za mlađe je ruke ruke teži posao; za jača je ramena glavni teret. To je zapravo prirodna nužda; zato je i moralni zakon. S porastom sila rastu i obveze; s opadanjem sila opadaju i tereti. Samo grubijan pustit će starijega od sebe da radi teži posao; samo čovjek bez srca gledat će, da se stariji satire, dok on ljenčari i odmara se.

POMOZI STARIJEMU! Budi prema njemu pažljiv! Što čovjek biva stariji, to mu više treba: i razumijevanja, i štednje, i pomoći, i utjehe. Koješta je starijem čeljadetu teško; – učini ti za njega! Možda to čovjek i očekuje, ali mu je teško zamoliti. Ne čekaj, da te moli! Sam se ponudi! Imaš oči. Obradovat ćeš ga. Bit će ti zahvalan. Cijenit će te. Ustupi mu mjesto, kad stoji! Ponudi mu stolicu! Pokaži mu put! Pruži mu ruku! Pusti ga na čišći, na ravniji dio ceste! Ponesi mu kovčeg ili zavežanj! Zamijeni ga, kad dođe njegov red! Razgovori ga! Učini mu, gdje možeš, veselje! Iskaži mu kakvu malu uslugu! Gledaj, da ga razumiješ! Rado mu čini društvo!

ŠUTI PRED STARIJIM! U patrijarhalnim sredinama uzimalo se koji put ovo pravilo i doslovce; barem gdje se je radilo o starješinama ili o starcima. Danas valjda ne bi imalo smisla da idemo tako daleko. Ali i danas to znači u najmanju ruku rezervu u slobodi jezika i reakcije. Još je starogrčka poslovica osudila mladića, koji je prosipao pamet pred starcima. A starozavjetni je mudrac govorio (po Vulgati): »Budi ponizan pred starcem!« (Crkv. 4,7.). Nije nikad lijepo, kad se mladi pravi starijemu učitelj i kad pred njim govori previše nametljivo, s auktoritetom. Pažnja i čednost dužnosti su mladosti. Ne dolikuje, – ni danas, – da se mlađi sa starijim svađa. I u ozbiljnoj diskusiji dosta je reći, što se baš mora, a onda – zašuti. I šutnja je odgovor. Nije mlađi pozvan da starijemu dijeli lekcije ni da ga kori. Ako ti se ne sviđa njegov postupak, rezerviraj se, šuti, radi ti drukčije; ali – napadati ga nemoj! Nije lijepo. Prigovor starijemu mora uvijek biti iznimka. I mora uvijek čuvati formu. I kad je, možda, stariji prema tebi grub, nepravedan, zloban, strpi se; ne valja, da mu vraćaš milo za drago. Šutnja je i tu najljepša pobjeda. Pardoniraj mušicama starosti! I otac sinu, i mati kćeri učini nepravdu; zaruži je ni krivu ni dužnu. Dobar sin, čestita kći ne će ih zato pozivati na račun; potrpjet će. A svaki stariji ima malo od auktoriteta oca i majke. Temeljni je princip i motiv u oba slučaja isti.

Prava starosti. Nijesu to prava iz civilnog zakona, da ih urgira i zaštićuje policija. A nijesu ni moralna prava u onom najstrožem smislu, da bi njihova povreda značila povredu pravde i pravnoga reda. To su nepisana prava, kodificirana zakonom istine, ljepote i dobra u našoj ljudskoj duši, u našoj razumnoj naravi. To je ono, što Bog od nas želi i traži, da budemo ljudi i sinovi Božji, plemići duha. Duhovno je viteštvo na njih paziti. Pogreška je o njih se ogriješiti. Blagoslov leži na onima, koji ih cijene; bijeda, sramota, nesreća na onima, koji neće da za njih znaju. Temelji su to sretna, lijepa, skladna života među ljudima. Društveni mir, socijalno blagostanje njihov je plod.

Štuj starije! I nemoj misliti, da si se tim sebe odrekao! Vratit će ti se tvoja plemenitost. Ne ćeš biti na gubitku. I ti ćeš jedanput ostarjeti!

Č.

LJUDI NIZINE

Naši su ljudi ozbiljni i mirni,
kao što je mirna nepregledna bačka nizina
u vedre jesenske noći,
kad se na svakom koraku osjeća blagoslov neba
i Božja blizina.

Oni su tako rijetko vesela lica,
i kada se okupe oko tople peći u rane sutone,
najrađe pričaju o svojim njivama dugim,
u kojih crne brazde, ko u valove beskrajnoga mora,
svaka njihova bol utone.
Nikad se glasno ne tuže, ako ih nevolja bije.
Ne traže pomoći kad ih nenadno nesreća zateče,
i ako imaju meku, osjetljivu hrvatsku dušu,
koja tako strašno znade zaboljet,
kada je nepravda zateče . . .

Katkad u noći mirne tambure zaore glasno
i u njihove teške grudi unesu nešto vedrine,
onda im oči ožive vatrom,
iz grla se vine pjesma, koja suze mami,
jer je puna boli i topline.

ALEKSANDAR KOKIĆ

MISAO NA BOSNU

Ljepoto nad ljepotama i sne nad snima,
lutam ti šumama u tajanstvenom hladu
i samotnik se spuštam k tvojim izvorima
u treptaj voda providnih; k bijelom vodopadu.
Volim ti sela tužna i raštrkana,
bašče, gdje se prepliće cvijeće s koprivama,
livade na brdima, što leže obasjana
u ovčjoj tišini ko izgubljena i sama.
Volim tvoje ljude tvrde, al blagog oka,
u koje se tama tolikih doba slegla
i dobrota patnje, za svakoga duboka,
dobrota, što je zauvijek samo sebe stegla.
Uranjam ti u sudbinu, u stoljeća puna krvi,
ko da gledam handžare u domu starog bega.

Osjećam: tu sam s tobom, sa zemljom, koja mrvi,
a privlači kao priča iz nekog davnog stijega.
Upijam ti večeri, što rasplinjuju brda
i uvlače ih u nas svježinom jasnih pića
i pjesmom djevojaka, i zvonom snenih krda
il mirisima oluje, što nas obuzmu ko otkrića.
Konji mrtvi od groma na livadama.
Plastovi ko da bježe u nepovrat.
Duši je tako teško, al Bosna je u nama,
i s njome živim ko svaka njena vlat.

FRANO ALFIREVIĆ

HERCEGOVINI

Kao brižnoj majci
Miljeno čedance
Prirasto si meni,
Kršu, uz srdašce!

Tvoje gole liti
Sižu pod oblake
Krasne kao pogled
U drage nam majke . . .

Vihori te silni
Kroz stoljeća mlate,
A sinove tvoje
Sveđer bijede prate.

Svaka ti je krvlju
Nakvašena stopa,
Roda nam i vjere
Silnik ne zakopa

I sad ponosito
Litice ti strše,
Djeca tvoja živu,
Miljeni moj krše!

Stoj i dalje tako,
Ne plaši se bijesa,
Poglede nam mami
Do vedrih nebesa . . . !

NIKOLA KORDIĆ

KLASJE JE ZRELO . . .

Klasje je zrelo . . .
Na poljanama i njivama talasa se more zlata.
I kako dune vjetar, kako se zatalasa ovo more, tako val razlivena zlata proleti, prodrhti, protreperi poljem, plane, žitko, kao da je doista planulo zlato na poljanama, pa se opet ugasi. I onda se opet po drugi put zatalasa, po drugi puta plane i po drugi puta se ugasi . . .
To je zlato naše, zlato naših žuljeva, našega znoja, naših tvrdih i oporih ruku, koje sve svoje daju da se obrade naša polja, da se stvori ovo blago naroda, da se kruh naš svagdanji blagoslovom pojavi iz zemlje i obogati naš narod novom hranom . . .

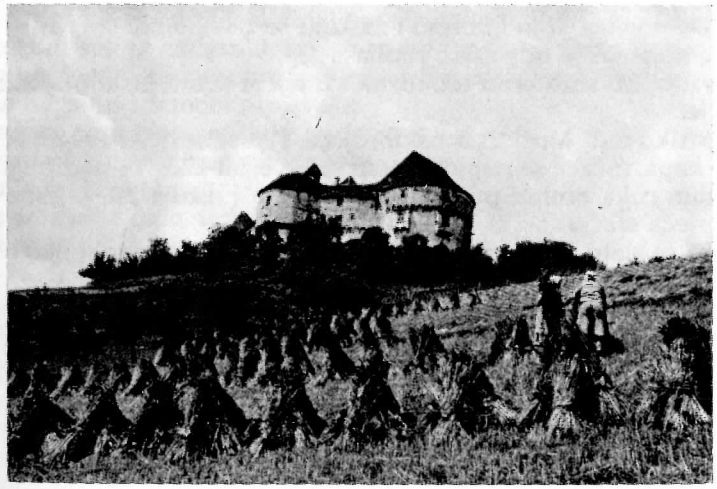

Žetva pod zidinama dvorca Veliki Tabor (kod Desinića u Hrvatskom zagorju)

Na našoj zemlji ne smije ostati nijedan pedalj zemlje neobrađen. Sve se mora obraditi, sve se mora zasijati, sve mora roditi. Na našoj zemlji ne smije biti pustoši i ne smije biti gladi. Naša je zemlja bogata i lijepa. Naša je zemlja puna božjega blagoslova, puna je blaga, samo se to blago mora iskopati, mora se izvaditi iz zemlje i pružiti narodu da ga uživa.

Široke su i beskrajne naše poljane. Kuda nam oko dopire, one se protežu u punome svome bogatstvu i ljepoti. Daleki su vidici na njima, okruženi jedino visokim modrim nebom po kome pasu oblaci kao krda ovaca i opšiveni tracima sunca.

Velike su i bogate naše šume pune stoljetnih hrastova, silnih bukava, visokih jela i napučene životom, koji sav vrije i kipi u njima. A kad se sunce digne u visinu, onda njegove zrake šaraju arabeske ljepote i čudesne slike pune mašte po tlu pokrivenom mahovinom.

Silne su naše planine, pune vrleti i gudura, pune sjene i plasina, pune visokih klisura, za koje se lijepe oblaci, kojima se provlače visinske magle, kojima kruže orlovi kao simboli vječne snage i vječne pobjede istine i svijetla nad niskim i puzavim podno gudura, koje bacaju sjenu . . .

Duboka i zelena su naša jezera, koja se u bujicama ruše jedno u drugo, sva zapjenjena pjenom, na čas mirna i tiha, kao oko djevojke, čas uzburkana i puna kobnih slutnji, kao da nam pričaju nevjerojatne priče, koje kriju u u sebi . . .

Nepregledno i sinje je naše more! More, koje nigdje ne počinje i nigdje nema kraja,. More, koje je silno svojom snagom u buri, a silno i u tišini, koja nam šapuće svojim mrmorom o vječnosti svijeta. More posipano otocima i školjićima, more, koje nas veže sa svijetom, more, koje nas hrani i koje nas odgaja i jača već vjekovima . . .

Da, silna je i veličanstvena naša domovina. Zemlja stotinu opreènosti, stotinu čuda. Stotinu ljepota i stotinu tajna, koje prše iz svakog njenog puta, iz svake njene livade, svake šume, svake planine, svakog jezera, iz samoga mora, koje se priljubilo uz nju . . .

To je Domovina, koju ljubimo i za koju se žrtvujemo.

Zemlja koja nas je odgojila i rodila . . .

Majka u čijem smo krilu začeti, ali i u čijem ćemo krilu odpočinuti . . .

Žetva je!

Tisuće ruku radi. Muških, ženskih, djece. Tisuće se tjelesa sagiba i diže u ritmu, a znoj kapa, mišice se napinju, prsti se grče, ali kada se podiže glava, kada se poleđinom ruke prelazi preko oznojena čela i dižu vlasi, bljesne pogled u kome se osjeća sreća.

Qjeća se zlato, koje se s bogatih žitnih polja prelijeva u oko . . .

Zlato koje blješti na suncu!

I opet se sagibaju tjelesa. Kose mašu, srpi žanju . . .

Žetva je . . .

Tisuće ruku radi . . .

. . . radi za dragu domovinu.

ŽETVA U SLAVONIJI

Žito je dozrelo, zelen se zlatom prometnula, i žetva je počela. Zna svatko s kakvom se slavom u našoj pitomoj Slavoniji drži žetva i berba. A i treba da se tako drži; lijepo je da se čovjek veseli u strahu Božjem nad onim što je primio iz blagih ruku njegovih.

U zoru jednoga lijepog srpanjskog dana podigle se dvije čete, pjevajući, iz sela u polje. Njiva im je do njive. Naoružani su te bi rekao čovjek da će u krvav boj; a i samo je ženjskinje pod oružjem: svakoj o ramenu oštar srp. Sve su lijepe i naočne, u licu im je radost i zadovoljstvo, na kojem im zavide i kraljevi.

Kad u polje, časa ne čase, već se laćaju posla, dok je za hlada. Zvizga stoji lakih srpova, a ispred njih pada po zemlji puno klasje kao glave dušmanske od sablje i ruke junačke. Sve žene i djevojke ujedanput zamahnu srpom, kao da je od jedne ruke, a to da se vidi koja je vrednija od koje. Jedna požuruje drugu. Sunce još ni izašlo nije, a sve je oblio težak znoj. Nije šala raditi sagnut bez prestanka. Mnoga bi se krsta tu ubrzo utrla! Ali naše žene, radilice na glasu, amo mašu srpom, a onamo pjevaju da se sve ori ravnim poljem. Dobri narode, koji sav svoj život, kakav bio da bio, pratiš pjesmom!

Tako su se natjecale žetelice, dok sunce nije odskočilo. Ono je žestoko, ali one su još žešće. Oko devetoga sata donesu jelo ručkonoše. Na jednoj i drugoj njivi posjedalo se u hlad pod samotna stabla; svak se krstom prekrstio; glad baje, a jela nestaje. Zdjele čiste, čuture prazne, a društvo snagom opasano, nikom ništa srce ne išće, pa čemu da se dangubi.

Kad bješe podvečer, redovi se istjerali, polje doželo, snopovi povezali, janjci se ispekli i druga večera donijela. Prije nje se vijenac spleo i slamke se hvatalo.

Za večerom sve se razigralo, sve se veseli trudu od Boga dobro plaćenu. Pjesma za pjesmom, šala za šalom kao zalogaj za zalogajem. Poslije večere javi se umor iza odmora i žeteoci zapjevaše:

»Domaćine, gospodine, puštaj nas doma,
daleko su naši dvori, preko lugova;
u koga je stara majka, zastarat će se,
u koga je muško čedo, uplakat će se,
u koga je mladi vojno, pokarat će ga.«

JANKO JURKOVIĆ

ŠUM PŠENICE

Iz luga vjetar dune u doba gluho
i zelenu plahtu niz obronke zatalasa.
Lelujanje se začuje tako suho.
To šumi dolinama klas do klasa.
Vrijedni domaćin kroz otvoren prozor sluša
šumor klasja i smije se u duši.
I sve mu se čini kao da već čuje
kako se zrelo zrnje u hambare ruši.
Miris pšenice duša mi snažno diše.
I šum slušam, stojeći za ogradom od trnja.
O hvala Ti, Bože, što se u klasju ovom njiše
i moja skromna šačica zrnja.

NIKOLA ŠOP

VEČERNJA U VINOGRADU

Daj mir, Gospode, ptičetu u siromašnom gnijezdu, da Te sutra pozdravi u zoru cijukom svojim! Daj mir, Gospode, vinogradu ovome da iždenem iz grozda kaplju krvi Tvoje za jutrenje posvetilište!

Daj mir, Gospode, klasu pšenice da se nasiti četa ubogih i gladnih od milostive i bogate ruke Tvoje!

Daj mir bijelim kućama po brežuljcima da čuju glas zvona i srcem Te zazovu: Oče naš . . . . ! Daj mir, Gospode, ubogoj duši mojoj što dršće pred Tobom kao grozd pred olujom i moli Te:

Milosrđe, a ne Pravednost!

LOVRO KATIĆ

VEČERNJA MOLITVA U POLJU

Sunce se oprašta sa slamnatim krovovima i povlači se ispod plavkastog trijema malene kuće u dolini.

Stani srce . . . Zašto umorno lutaš zlatnim poljima i tražiš smirenje buri koja vlada tobom?

. . . Kad purpurnim zrakom zaleluja tihi rumor Angelusa i kad zlatno klasje nagne svoje glave, uznemireno lahorom tvoje blizine.

Zaklopljenim očima gledaš ravnicu, koje se talasa pred tvojim nogama.

. . . U dušu mi ulazi smirenje i osjećam dah večeri koja me obavija lahorom noćne tišine.

Ljubi me lahor uznemiren zovom sivih daljina.
Na zadnjem drhtaju Angelusa, koji je zamrô na magličastim borovima
lebdi moja duša.
Moja usta šute
i mole.

VLADIMIR KISELJEV

NAD GROBOM KRALJICE JELENE U SOLINU

Uvijek su se ljudi i narodi rado obazirali na svoju prošlost i u nju zagledali. Bili su svijesni, da su, u moralnom smislu, jedno sa svojim predima, – krvno su s njima povezani, – i da moraju dalje, kroz povijest, sa čašću, nositi sve ono, što su im njihovi prijašnji naraštaji, vrijedno, ostavili u baštinu: da to moraju čuvati i, sve bolje, razvijati. Samo tako mogli su postati dostojni dionici i njihova imena i njihove slave. Nijesu bezimeni, nijesu beskućnici: imaju svoj nadvremenski i historijski identitet. Imaju, u njihovim pozitivnim ostvarenjima i nadahnuće, i tradiciju, i normu; imaju gotov supstrat, na koji dalje mogu nadovezivati i nadozidavati. Nijesu bez orijentacije: ne moraju je istom tražiti. Nijesu ni bez uzora: mogu ih uvijek naći među svojim, plemenitim precima. Njihova im je duhovna finoća svagdje ogledalo i svagdanji ispit savjesti.

A kod kršćanskih naroda zahtijevaju takvu organsku vezu s prošlošću i interesi vjere. Ugledanjem u svoje oce u vjeri, njihovim nasljedovanjem, oni najljepše i najjasnije dokazuju, da nijesu nikada prekinuli veze sa izvornom evanđeoskom objavom, koju su, jednom davno, u ime Kristovo, svijetu navijestili apostoli, a našim je djedovima prenijeli misionari Crkve, u dane njihova obraćenja. Legitimira ih to kao zakonite i punoljetne sinove i kćeri Crkve. Kršćanstva nema bez vjernosti apostolskoj i otačkoj tradiciji. Kršćanstva nema bez »starine« vjerovanja.

Dragocjen je stoga svaki historijski datum, svaka povjesna epizoda, na kojoj se taj kontinuitet vjere i narodnoga bića može, jasno i uvjerljivo posvjedočiti ili osvijetliti. Gdje on, vidljivo, udara u oči. Gdje on, dostojanstveno i časno, svjedoči za neprekinutu liniju.

A mi se, Hrvati katolici, baš ove godine, obaziremo na takav jedan, veliki i karakteristični, datum iz naše povijesti: upiremo oči u jednu takvu epizodu. Ove je godine ravno tisuću godina, otkako je, g.976. na solinskom polju kraj Splita, u kriptu crkve sv. Marije, u kameni sarkofag, bilo položeno mrtvo tijelo hrvatske kraljice Jelene, udovice kralja Mihajla Krešimira II. i majke njegova nasljednika kralja Stjepana Držislava. A sama je kraljica bila podigla tu crkvu, da pod njom bude njezina grobnica; a odmah uz nju i crkvu sv. Stjepana, koja je postala grobnom crkvom, mauzolejem, kasnijih hrvatskih kraljeva iz narodne dinastije Trpimirovića. U pokrov kraljičina sarkofaga bio je uklesan i značajan, latinski natpis, što ga je g. 1898. otkrio i rekonstruirao naš slavni, starokršćanski i starohrvatski arheolog don Frane Bulić. Preveden na naš jezik on glasi: »U ovome grobu počiva slavna Jelena, žena kralja Mihajla i mati kralja Stjepana. Vladarica umrije u miru 8. listopada i bi ovdje pokopana g. 976. od Upućenja Gospodnjega, – u petak, 10. ožujka. Ona, koja je za života bila mati kraljevstva, postade (majkom) sirota i zaštitnicom udovica. Pogledaj ovamo, čovječe, i reci: Bože, smiluj joj se duši!«

Tisuću godina, otada pa do danas, stoji među nama ta zadužbina naše davne hrvatske kraljice. I svjedoči o njezinoj plemenitosti i o njezinoj živoj vjeri. I tisuću godina otada dolazi naš narod u tu crkvu Naše Drage Gospe, koju mu je poklonila njegova kraljica.

Onaj iz okolice, a zadnjih godina i onaj iz čitave Dalmacije. No ove, jubilejske godine, o njezinoj tisućgodišnjici, dolaze i dolazit će u nju, na poziv naših hrvatskih biskupa i vjernici iz drugih – iz sviju – naših hrvatskih krajeva. I u manjim hodočašćima, po pokrajinama i biskupijama, i na Malu Gospu 8. rujna – zajednički iz cijele naše domovine.

Velik je to datum za sve nas. Sve je na njemu veliko. A sve će biti veliko i na tome našemu spomen-skupu: na tom našem jubilejskom i milenijskom poklonstvu Našoj Dragoj Gospi solinskoj.

Treba se samo sjetiti, kad je to bilo. Prije ravnih tisuću godina. Trideset je hrvatskih generacija otada živjelo i umrlo u našoj zemlji. U stoljeću, koje je bilo bliže Kristovu rođenju i smrti nego ovim našim danima. U doba, u koje su se istom počeli formirati evropski kršćanski narodi. Neki su od njih tada jedva bili i kršteni: istom su počinjali izlaziti na pozornicu historije iz tame poganstva i barbarstva. A mi smo Hrvati već imali državu i dinastiju. Imali smo i iz papinskog Rima, krunjene kraljeve: savremenike prvih njemačkih careva. Upisivali smo već svoju povijest u kamen. Latinskim pismenima i jezikom, koji je tada bio jedan od bitnih instrumenata obrazovanosti i kulture. Gradili smo crkve. Mariji smo ih gradili. I imali živ moralni i religiozni osjećaj. Svijesni svoje ljudske bijede i grješnosti molili smo se, skupa s našom kraljicom, za spas svojih duša i za njihov vječni uskrsni pokoj u krilu Božjemu. Kultivirali smo milosrđe. Naše socijalne institucije već onda nijesu bile nasilničke i despotske, nego su služile potrebama puka i općem dobru. Majku sirota gledali su naši djedovi u svojoj kraljici. I m a j k u kraljevstva, ne njegovu gospodaricu. Kršćanska i etička inspiracija govori iz čitava natpisa na njezinu grobu. Ambijenat u našem tadanjem nacionalnom središtu bio je sav kršćanski ozbiljan, ali i kršćanski human i čovjekoljubiv.

Treba se samo sjetiti mjesta, gdje su se odigrali ti događaji. Bilo je to na samim vratima Splita. U srcu tadašnje hrvatske države. Ali i nad grobovima solinskih mučenika: na razvalinama starih kršćanskih bazilika. Na mjestu, gdje je još stajala palača zadnjega i najljućega cara-progonitelja kršćana, čija je grobnica, čiji je mauzolej morao, u svome hramu i na svojim kruništima ustupiti svoje apside i svoje oltare pobjedničkom Kristovu križu. Bilo je to u gradu, u kojemu su već bili održavani crkveni sabori: i onaj, samo pedesetak godina prije, u prisustvu kralja Tomislava i možda baš u vrijeme njegova krunisanja. Sve je tu bilo posuto velikim uspomenama i disalo atmosferom i čarom historije. Atmosferom, što je karakterizirala baš prvo razdoblje naše narodne povijesti: ono za vlade kraljeva hrvatske krvi. Baš u njegovu jeku: stotinjak godina iza Trpimira, stotinjak godina prije Zvonimira.

Treba se samo sjetiti, da je već u to doba, a u tako značajnu ambijentu i na tako svečan način, bilo odano priznanje jednoj velikoj i dobroj ženi naše krvi. Barbari nijesu podizali spomenike ženama, niti bili svijesni ženske veličine. Njima su žene bile samo stvar: kupovali su ih i prodavali. A u Solinu počastio je čitav jedan mladi i zdravi kršćanski narod materinstvo i ženu. I to pred likom i oltarom najveće žene, što ju je vidio svijet: djevice i majke istodobno. Majke našega Gospodina; Zaručnice Duha Svetoga.

Dragocjen je to moralni i kulturni kapital za sve nas. Puno nas podiže. Puno nam kaže. Puno nas i obavezuje. Izlaze u njemu pred nas činjenice, u koje se valja zamisliti i iz kojih valja povlačiti zaključke. Izranjaju u njemu pred nas primjeri, od kojih valja učiti. To nas sjeća mnogih Božjih dobročinstava. Mnoge nam velike pouke daje.

Nije nas, eto, nestalo, nas Hrvata, kao naroda ni iza drugih tisuću godina. A nestalo je otada mnogih naroda. I starih Rimljana. I starih Gala. I starih Gota. I starih Normana. I starih Engleza: onih prije normanske invazije i bitke kod Hastingsa. A mi smo Hrvati ostali na svome tlu i na svome moru sve do danas. Sačuvali jezik, sačuvali ime. Sačuvali svoj narodni genij: onaj iz dana kraljice Jelene. Očito nas je ruka Božja kroz čitavo to, dugo vrijeme čuvala i milovala. Očito je put, kojim smo išli kroz historiju bio dobar.

I vjeru smo sačuvali. Ona nam je najviše i dala tu čudnu vitalnost. Nijesmo postali žrtvom ni bogomilskoj herezi, ni protestantskom otpadu od stare Crkve, ni modernom bezvjerju. Othrvali smo se uglavnom i invazijama s istoka. Radije smo i selili sa ognjišta, nego se prevjerivali. Još smo uvijek u masi vjernici i kršćani. Još je naše kršćanstvo živo i autentično kršćanstvo: evanđeosko i sakramentalno. Još u njemu vlada i tradicionalna harmonija između Božjeg naroda i njegovih svećenika: nijesu nam nikada bili tuđinci; nijesu se nikada trajno odbili od svoga naroda, ni narod od njih. Živimo u simbiozi između našega narodnog genija i Kristove evanđeoske blagovijesti. Još smo uvijek kršćanski narod, kao i u vrijeme kraljice Jelene, prije tisuću godina.

Još i danas, kao i onda, štuje se među nama svetinja života i obitelji i drži u časti ženstvo, djevičanstvo, materinstvo. Nama još uvijek nije ideal moderna, pomuškarčena žena – emancipirana žena – uživačica – koja se je utopila u seksusu i luksusu, pobjegla iz obitelji, davno već zaboravila na svoju bitnu misiju, da u životu bude predstavnica srca i dobrote, čuvarica i svećenica moralnih vrijednosti oko sebe, žrtva na oltaru nesebičnog služenja sreći drugih, mirotvorka, blaga srca i meke ruke. Ne biće instinkta, nego biće duha i ideala; ne ženka, nego žena. Još ih među nama ima – i puno ih ima – djevojaka i žena tipa kraljice Jelene, majke kraljevstva i dobrotvorke siromaha i patnika.

Još smo i danas kršćanski univerzalisti. Univerzalisti i u socijalnom smislu i u onome religioznome. Nikada nijesmo podvojili, da smo i sami sinovi velike ljudske obitelji, u kojoj su svi narodi braća, jednakopravna pred Bogom i pred historijom: obavezni na uzajamnu solidarnost, pravdu i ljubav, upućeni na suradnju. Svima pružamo ruku. Sve pozivamo u zajednički Božji ovčinjak jedne Crkve i jedne velike, ljudske obitelji. Sačuvali smo strahopoštovanje pred širinom otkupiteljskih planova Božjih i oduševljenje za misionarsku misiju Crkve, kojoj smo i mi postali najprije korisnicima, a onda i glasnicima i nosiocima. Priznajemo svoje apostolske obveze.

Još i danas poštujemo auktoritete. Roditeljske, kućne, građanske, crkvene. Nikada nećemo zaboraviti na pijetet prema onima, koji su nam darovali život i odgojili nas; nikada ne ćemo biti za nasilje ni prema komu, ni od naših sugrađana ni od pripadnika drugih naroda; nikada ne ćemo biti buntovnici u Crkvi. Bili smo – i danas smo – katolički narod, koji lojalno štuje ustav, što ga je svojoj Crkvi dao njezin božanski Utemeljitelj: sa Petrovim nasljednikom na čelu, s biskupima kao učiteljima vjere, sa svećenicima kao navjestiteljima i posrednicima blagovijesti spasenja. U taj, Božji, okvir ljudskoga društva i crkvene zajednice uklapamo mi i danas sva svoja obnovna nastojanja i svu svoju borbu i za bolji svijet od sutra i za konačnu realizaciju božanske osnove, konačnog i vječnoga spasenja svih ljudi dobre volje. Baš kao i u vrijeme naše pobožne kraljice Jelene, vjerne kćeri i svoga naroda i svoje Crkve.

Još i danas vjerujemo u snagu molitve i u blagoslove utjelovljenoga Boga, što je ostao među nama na svojim euharistijskim oltarima: sve do danas; i u crkvi naše drage kraljice u Solinu. Još i danas dolazimo mi po Božje oproštenje u ispovjednoj tajni vjere. Još i danas klečimo mi u poniznom poklonstvu pred našim Gospodinom i njegovom svetom Djevicom-Marijom; Majkom Crkve. I gradimo im crkve, baš kao što ih je gradila i naša davna kraljica.

Svega ćemo se toga sjetiti u Solinu pred Gospom. Bit će to naša svenarodna zahvala Bogu, njegovoj milostivoj providnosti i našoj dragoj Gospi za sve ono veliko, što smo primili kroz ovo tisuću godina.

Ali i zahvala svima onima prije nas, koji su nam kroz ovo tisuću godina čuvali i očuvali to Božje blago. Svima onima dragima »kraljicama Jelenama« i »Stjepanima Držislavima« iz naše hrvatske povijesti. Znanima i neznanima; imenovanima i bezimenima;

velikima i malima. Svima onima, koji su branili i obranili tu našu Božju baštinu: djelom ili molitvom, mačem ili krstom, plugom ili perom, u kući ili u društvu, ali uvijek vjerno i požrtvovno.

Bit će to naša zahvala, ali i naš zavjet. Ne ćemo silaziti s puta, kojim nas je i do sada tako milostivo vodila Božja Providnost. Ne ćemo biti izrodi naših plemenitih i velikih otaca i djedova.

A prije svega bit će to naša, zajednička, svenarodna molitva. Ponizna i pouzdana molitva našemu Gospodinu i našoj Dragoj Gospi, da nas, i dalje, sve prosvjetljuju, pomažu i vode. Nas i hrvatske naraštaje, što će doći iza nas. Neka nas naša draga Gospa i dalje štiti i pomaže nam po zagovoru svih onih, koji su od našega roda, Bogu omiljeli kroz tisuću i tristo godina. otkako smo, mi Hrvati, katolički narod.

Slava našoj pobožnoj kraljici Jeleni! Slava svima svecima i svima pravednicima naše krvi i jezika! Za njima ćemo i u nova stoljeća vjernosti i Božje pravde!

U tebe se, Gospodine uzdamo; daj, da se ne postidimo dovijeka! (Ps. 30, 2.; 70, 1.).

DR. Č. Č.

Mala suza

V ladleku mojem
več ničega nema,
ve največ morti
vu kutu živi
vuspomena.

Nigdar bogactva
vu njem ni bilo,
il su mi zeli, il sem dala
kaj bilo mi milo!

I kaj sem još našla,
srebro i zlato
za jenu suzu
bu dato.

Se kraljica Jelena
suzah napila,
je hrvatsku zemlju
kak more zalila.

Zate cirkvicu podari
Gospi od Otoka,
za matere vse,
da milost sprosi
vernikov vernih
za vure zle.

Navek još v Solinu
kamenje stoji
i stoletja v njimi
broji.

I ja bi štela
suzu od zlata poslati
z vruče molitve
staljenu
od bolnih sirotah
spomenu.

Naj bu
suza od zlata
od vernih
HRVATA.

MIRA PREISLER

JAKA ŽENA

Teško je naći pravu riječ i oblikovatu punu misao kad se raspravlja o ženi. Pristup je različit, raznovrstan i često oprečan. Ne dade se život ukalupiti u naše definicije, ne može se čovjek strpati u vrećetinu raspoloženja niti u tjeskobnost naših shvaćanja.

Teško je pogoditi srčiku nositeljice života, roditeljice budućnosti, raskošnost ljepote, raspjevanost ljubavi i ponore mržnje.

Teško je ženu gledati, promatrati i znati, pogoditi što misli, želi, ćuti i hoće. Ne mogu uvijek znati što će učiniti, za koga moliti, o komu i o čemu govoriti.

Ipak . . . . .

Znam. Vjerujem.

Osluškujem Riječ upisanu u Knjizi:

»Bog mira . . . . . osposobio vas za svako dobro djelo da vršite volju njegovu . . . . . « (Hbr 13,20-21).

I zahvalan sam što mi je Gospodin dao mogućnost živjeti u vjeri, iz vjere; što mi je dao mogućnost roditi se u krilu divne majke i blagoslovio moju želju te mi je sina odnjihala plemenita žena.

Davno, ali čestito i pošteno reče netko u sva četiri vjetra, da su samo dvije žene imale mjesta u srcu njegovu: majka mu rođena i majka njegove djece.

*

Dobro je, potrebno je, korisno i uputno je razmišljati o ženi, jer sve što je Gospodin stvorio – dobro je i nije nam uputno ljudska mjerila skraćivati ili širiti, rastezati i razvlačiti da bismo sve što želimo ocijenili kao veliko ili maleno.

»Ali nas sama narav stvari sili da mislimo i o cjelokupnoj povijesti koju smo naslijedili« i koju mučimo, patnički ali postojano oblikujemo, stvaramo.

Sama nas narav sili da molimo Oca za svagdanji kruh i za otpust grijeha.

I za naše žene: – za naše majke.

U povijesti našoj bila je naime jedna žena:

za života je bila majka kraljevstva,

zaštitnica siročadi i udovica.

Jelena, žena kralja Mihajla Krešimira II . , kraljica hrvatska i majka Stjepana Držislava,

graditeljica prve crkve na rijeci Jadru posvećene najvećoj Majci, Tješiteljici i najdivnijoj Ženi.

Zato nam Jelena, uzorna žena i majka može biti nadahnuće i poticaj da »razmišljamo o tome što želimo biti danas . . . . u svome narodu . . . . « i da molimo vječnog Kralja i Zagovornicu Hrvatske

za ovaj lijepi, najdraži komadić Zemlje, za Domovinu:
koja nije nestala,
koja je tu i u kojoj živimo, vazda
spremni krijepiti se i jačati na uspomeni znanih i neznanih junaka koji su usnuli u miru Božjem ....

Za nas je Jelena
»zaštitnica siročadi i udovica«,
žena jaka,
vjernica,
kći i majka Domovine.

»Držala je uzde kraljevstva« i sklapala ruke pred Kraljem vječnosti, a puk svoj, kraljevstvo svoje i sina svoga stavljala pod okrilje Zagovornice.

I treba nam svima moliti vjerom u općinstvo svetih:
»Kad pogledaš ovamo, čovječe, reci (njezinoj) duši: Bože pomiluj«.

Hrvatska marijanska godina:
»prilika da proslavimo: tisućljeće našega kršćanstva i trinaest stoljeća naših veza sa Svetom Stolicom«.

Obljetnica smrti kraljice Jelene:
umrla je 8. listopada 976. »od utjelovljenja Gospodnjega«. I pokopana. A bila je žena »na glasu« (famosa).

Zato sam razmatrao o ženi u naše doba.

I upućujem Ti, Gospodine, iskreni vapaj:
Daj nam dobrih žena,
nama su danas potrebne, prijeko su nam potrebne žene: olikotvorenja dobrote, uzorite i uzorne, plemenite i plemenitašice srca i duše, brižnice i skrbnice našega dobra i sreće, njegovateljice i tješiteljice naše, pomoć i utjeha naša.

Za njih molimo:
za bake, majke i sestre naše, za djevojke i izabranice naših srca, za majke djece naše.

Neka budu nositeljice i roditeljice života, vjerne Tvojim stvoriteljskim nakanama, namjerama i željama – uvijek lijepe u punini svoga ženstva, dirljivo poticajne u svome majčinstvu, velikodušne u ljubavi, ustrajne i postojane u žrtvi, velike u svagdašnjici i patnji.

U ovoj godini, Hrvatskoj marijanskoj godini,
daruj našim ženama – vjeru,
udijeli majkama – dobru djecu, obilje nježnosti,
vrelo neiscrpne ljubavi ....

Gospodine,
za naše žene ....
po uzoru davne, divne kraljice Jelene.

J. ŠIMUNOV

SPOMEN VJEKOVA

Podno Zagrebačke gore
ponosno stojiš,
GORNJI GRADE.
Ti, staro srce
Zagreba našeg!
Na ulazu Tvome
Kamenita vrata
tiho šapću tajnu
Zlatareva zlata!

GOSPA
nad Zagrebom svojim
vječno bdi!
Markova crkva i Radićev trg
ures su Tvoj!
Tu kanula je suza Mate Gupca,
potekla topla hrvatska krvca
za prava kmeta i puka!
Tu zgrada je starodrevna –
HRVATSKI SABOR –
mjesto našeg ponosa i radosti,
tuge i žalosti!
Tu življahu naši bani –
tu bjehu slavni nam velikani!

GORNJI GRADE,
svaki kamen, ulica i mjesto
znamen je ponosa i slave –
muka i patnji –
svjedok je života našeg,
gdje čuje se
naša draga hrvatska riječ
za prava puka hrvatskoga,
za prava Zemlje starodrevne!

Vjekovi tiho nestaju,
životi se gube i prestaju –
a ti, GRADE naš,
ponosno stojiš, vječno živiš
i spomen dragi nama daješ!

ĐURO CRLJENKO

V GORNJEM GRADU

Denes, gda znikel dalko prek Save
S hižam visokim novi je grad,
Ti si kak starec tu ostal na bregu,
Preživel zla sakojačka, krvave rate i glad.

A senek tu vulice tvoje, hiže i cirkve
Još pune su senja i misli kaj greju.
Lotrščak turen, Kamenita vrata
I Mati Božja, kaj prošnja naših stiša nam želju.

I ti lempaši črni, krovi i zidi stišnjeni, tesni,
Saborov davnih nam šepčeju dane.
Kak jesme da jesme, nikom ne dame
Da srce nam Griča kucat prestane.

Tu dvor je Zrinjskih, tu skonjčan je Gubec
I zate, ti si nam hrvatske zemlje,
Kak svete Veronike krvavi rubec.

Znam, kaj zdihavlju tvoje vulice stare.
Nek drugi se štima, al takvih nigde na svetu ni,
I dok novi nam Zagreb v buke i nemiru spi,
Tu Šenoa, Matoš, – kesno v bludečim nočim –
Kuči po spuščenim kapkim.
I bisera suza je v očim.

STANKO DOMINIĆ

PRI SV. KRALJU

Prozor Stjepanovog Doma
Priča gotski san.
Modri tamjan i aroma
Puni sveti stan.

Stanac kamen, hrabri Toma
Erded, Bakač ban,
Heroj sisačkoga sloma
Sjâ ko onaj dan.

U katedralu, kad su teške noći,
Na Banov grob zna neka žena doći
S teškim križem cijele jedne nacije,

A kip joj veli: Majko audiant reges:
Regnum regno non praescribit leges,
I dok je srca, bit će i Kroacije!

ANTUN GUSTAV MATOŠ

RADOST I ŽIVOT

Pitanje radosti zapravo je pitanje srca.

Srcu je radost hrana. Izravna hrana, nenadomjestiva hrana. Koliko se već iz te jedne jedine slike, koja nije puka slika, nego istinska zbilja, može izabrati poukâ i opomenâ za naš duševni život: da treba da se radujemo i kako treba da se radujemo!

Od hrane je krv. A od krvi živi srce, živi čitav tjelesni organizam. I stručnjaci nazivaju krv »tekućim organizmom«.

Tako je i s radošću. Iz radosti dolazi volja za čin. Odvažnost za čin. Pouzdanje u čin. Ustrajnost, dosjetljivost čina. Privijanje uz čin. Stapanje s činom . . . Dakle sve što zovemo, jednom riječju, pothvatljivost, volja za život, kojom živi duša, živi čovjek kao čovjek.

Čovjek živi duševno, ukoliko u njem živi radost. I sve kad bi to bila samo radost dočarana sanjama, nadom, pjesničkom fantazijom . . . Čim u njem umire posljednji tračak radosti, umire u njem i čestitost, život duše. Zapravo, srce, posve iscrpljeno, izgladnjelo, nema snage da se bije za čestitost, da žrtvuje nešto za dobro. I tako nehotice postaje plijenom crnih moći oko sebe i u sebi.

Odatle se ističe golema važnost natprirodne nade u duhovnom životu. I kad bi nas sve u životu izdalo, samo da nam ona ostane vjerna i bliska! To bliža i vjernija da nam bude nada nebeska, što dalje iščezava s našeg obzorja svaka radost svjetska! I nada je naime radost, to bogatija i toplija, što su bliži i dragocjeniji darovi, koje obećaje. U našem će najposljednjem boju ona biti most, po kojem ćemo prijeći iz ovoga života u onaj život . . .

DR FR. KS. NOVAK

RADOST I TUGA

Gubio se put. Sunce je žarilo, nebo se modrilo, cvijeće se veselilo životu. Putem je išla djevojka, krasna kao vila. Pjevala je što ju grlo nosilo, smijala se nebu, suncu i cvijeću. Išla je, išla. Na zavoju puta opazi mladu ženu u crnini. Sjedila žena na stijeni i plakala. Djevojka će:

– Pomoz Bože, ženo, što ti je?

– Ja sam tuga – odvrati žena turobno.

– Veseli se, smij se, ja sam radost. Ne razumijem suza. Čemu plakati? Vidiš, seko, ja se smijem, svijet se sa mnom smije, dajem gozbe, uzvanika koliko te volja. Pjevam što me grlo nosi, gorska mi se jeka odaziv lje. Sretna sam, svatko me voli, prijateljima ni broja ne znam. Svijet je krasan, čaran. Smij se, ljubi, veseli! Ja sam radost svemira.

Žena otare suzu, pa uzdahnu:

– Ja plačem, al' nema koga da mi suze briše. Od žalosti svako bježi. Uzdišem, al' gorska jeka ne odgovara uzdasima. Pođi, seko, dalje svojim putem, velikim i širokim. Ja ću ovuda, ovom stazom, trnovitom i mračnom. Ti si radost svemira, ja sam tuga vasione . . . .

I rastadoše se sestre i odonda se više ne sastadoše.

RIKARD KATALINIĆ JERETOV

PROSJACI

Zlatko je bio nadasve milosrdan, darežljiv dječak. Kao da je tu vrlinu usisao s majčinim mlijekom. Jedva je bio prohodao, a već je svoju malu čokoladu lomio na sitne komadiće i dijelio svim ukućanima. Susjedi su u šali govorili da će biti rasipan, a njegova se mati na sve to samo blago smiješila. Bilo joj je po volji što je upravo takav. Dječak je rastao. A usporedo s njegovim uzrastom kao da je rasla i njegova temeljna krepost. Kad je prvi put čuo evanđeosku prispodobu o milosrdnom Samaritancu, bio je ganut. I odmah je potom svoj dječački »džeparac« velikodušno položio u prosjakovu kesicu na crkvenim vratima. Otada je tako redovito činio, Stečene novčiće nikad nije trošio sam, već ih je dijelio sa siromasima. Često se znao odricati slatkiša da bi zasladio životnu gorčinu nekom starom prosjaku. A prosjaka je u njegovu djetinjstvu bilo dosta. I u crkvenom dvorištu, i na trgovima, i pred kućnim vratima. Ostali dječaci nisu u tome bili kao Zlatko, pa su ga znali i zadirkivati. Jednom je nastavnica književnosti za školsku zadaću predložila posve slobodnu temu. A učenici su gotovo u glas viknuli: »Zlatko će sigurno pisati o prosjacima!« I pogodili su. Zlatko je u svojoj zadaći između ostalog napisao:

»Kad gledam siromahe ispruženih ruku, oči mi se napune suzama. Držim da je jednako živjeti u oskudici, kao i doživljavati prosjačko ponižavanje. Ali nikad ne bismo smjeli ispruženu ruku odbiti. Ako i nemamo dara, imamo lijepu riječ. No ni to nije sve. Trebalo bi zajedničkim silama raditi na tome da nitko ne bude prosjak. Nitko ne bi smio obilovati dok drugi oskudijevaju. Dužni smo na djelu pokazati da ljubimo čovjeka. Nažalost, nije uvijek tako. Mnogi na riječima ljube čitavo čovječanstvo, a na djelu ne ljube ni svog susjeda, patnika. Najveći blagdan bit će onaj kad nestane siromaha, kad svi ljudi budu sretni. Sa svoje strane sve ću učiniti da taj blagdan jednom osvane . . .«

Nastavnica je pohvalila Zlatkov pismeni rad i stavila ga za uzor drugima. Otada su Zlatkovi vršnjaci s posebnim poštovanjem prilazili Zlatku, premda su ga i prije poštivali. A on je tu njihovu naklonost opet iskoristio u plemenite svrhe. Organizirao je u svom razredu štednju za najsiromašnijeg učenika.

Vrijeme je odmicalo. U znaku imovinskog uspona i većeg blagostanja. I prosjaka je bilo sve manje. Tek pokoji bogalj ili pogorelac pojavio bi se o velikim blagdanima. – Zlatko je završio školu. I prvi put se našao u obijesnu društvu. U zao čas! Pod utjecajem žestokog pića izgubio je nadzor nad sobom. Otela mu se i bestidna riječ. Druge večeri bilo je još gore. I tako redom. Dan za danom i Zlatko je već bio do grla u blatu. Jednog jutra osvanuo je na pločniku sav izmučen, izmožden i slomljen. Odjednom ga je netko stao blago tapšati i zvati imenom. Bio je to onaj isti stari prosjak koji je nekoć na crkvenim vratima od Zlatka počesto primio milostinju. Gledao ga je sažalno i pomogao mu ustati. Zlatko je protrljao snene , zakrvavljene oči

i nagonski kriknuo. Kao da je istom tada proniknuo dubinu ponora u koji se ruši. – »Tvoj stari prosjak s crkvenih vrata!« – šapnuo mu je starac u znak prijateljstva i ohrabrenja. – »Ne, dobri starče, ne ti! Ja sam prosjak!« – bolno je izustio Zlatko i izgubio se bez traga. Vukao se zatim olovnih nogu kroz varošicu i jedva doteturao do rodne kuće. Zabrinuti roditelji bili su ipak presretni što je ponovo među njima. Zlatko se brzo oporavio, ali zbog stida dugo nije izlazio iz kuće.

Jednog dana posjetio ga je njegov najbolji prijatelj. Došao je kao naručen. Nitko mu, naime kao on ne bi mogao vratiti izgubljeno samopouzdanje i pomućenu radost. Razgovarali su mladenački veselo. Prebirali ugodne i neugodne uspomene iz minulih godina. Neposredno pred rastanak prijatelj je upitao:

»Imaš li, Zlatko neku posebnu želju?«

»Imam!« – odgovorio je Zlatko uzbuđenim glasom.

»Samo reci!« – velikodušno je uzvratio prijatelj.

»Htio bih napisati drugi dio svoje bivše školske zadaće o prosjacima!« – kazao je Zlatko i lice mu odjednom poprimilo neku čudnu bakrenu boju.

»A kako bi glasio taj drugi dio?« – upitao je s osmijehom Zlatkov prijatelj.

Zlatko je protrljao ruke i počeo čitati iz duše:

»Postoji, međutim, i druga vrsta prosjaka. Oni su često siromašniji od onih što kruha gladuju. Spoznao sam to kad sam i sâm bio takav prosjak. Ljudi kojima piće porobi razum, takvi su prosjaci. Njima su jednaki oni što im s jezika curi izmet mjesto ljudskih riječi. Siromah je i bogalj i svatko čije je srce zaraslo u koprivu mržnje i sebičnosti. A najveći su prosjaci oni kojima je u duši umrla ljubav. Čak i prema vlastitoj djeci, pa ih još nerođene dave i kolju!

Ukratko: svako zlo raščovječuje čovjeka i čini ga prosjakom. A takvih prosjaka ima, nažalost, na sve strane. U svim slojevima. Rumeni obrazi i tusta tjelesa često u sebi skrivaju na smrt izgladnjele duše. Pokatkad i u blistavoj odjeći korača uboga duhovna sirotinja. I tako u nedogled. Jedno je ipak nedvojbeno: i duhovno izgladnjele treba nahraniti. Makar oni i ne pružaju ruku, potrebno je njima pružiti ruku. Oživljavati u njima usnule vrednote i vraćati im izgubljenu čovječnost. Istinska sreća čovječanstva ne može procvasti dok duhovni prosjaci hodaju svijetom.

Jer čovjek ne živi samo o kruhu . . . «

»Eto, to bi bio drugi dio moje školske zadaće!« – zaključio je Zlatko.

»Lijepo si to izložio – priznao je Zlatkov prijatelj. No naša škola je već davno završila. Taj drugi dio treba pisati životom . . .«

»Upravo tako! I treba početi od sebe!« – dopunio je Zlatko svoga prijatelja.

Rastali su se uz srdačan stisak ruke i veliko obećanje.

Zlatko je ostao spokojan i zadovoljan. U duši su mu iznova procvali nekadašnji dječački ideali. On će opet krijepiti prosjake. Ali one druge. Iz drugog dijela svoje školske zadaće, što mu je malo prije potekla iz duše. Bio je nekako ponosan na te svoje riječi. I ponovio ih je iznova kao dobro uvježban govor. A onda je naglo zastao i lice mu se oblilo rumenilom. Stavio je kažiprst na sljepoočnicu i samoprijekorno izustio:

»Lako je održati govor, ali nije lako održati riječ!«

I odjednom je kao zloguka sova zakriještala pred njim njegova vlastita crna slika. Sjetio se svoga netom minulog duhovnog brodoloma, kad je, poput prosjaka u dronjcima, ležao na pločniku.

»Ne, nikada više prosjak!« – rekao je odlučno i njegove smrknute vjeđe za hip

su se razvedrile. Otvorio je prozor, udišući punim plućima svježi zrak.
Rascvali badem u vrtu najavljivao je blizinu mladog proljeća...

JAKOV BUBALO

HRVATSKA DOMOVINA

Što je naša domovina? Naša je domovina sva prošlost, sva sadašnjost i sva budućnost našega naroda. Je li dostojna naša domovina da je ljubimo, da za nju radimo, da se za nju borimo? Ta plodna je i krasna, sveta i slavna, pa kako je ne bismo ljubili? Odisej je ljubio neizmjerno svoju malenu i kršnu Itaku.

Tko da ne ljubi svu slavu, svu muku, sve patnje, svu prolivenu krv, svu povijest svoga naroda? Kakvo je ono srce koje izdaje sve svete uspomene svoga naroda, svu prošlost sadašnjost i budućnost, svu borbu za slobodu, sve spomenike, sve grobnice iz davnih dana, sve svježe grobove, i grobove u kojima ćemo mi počivati, i grobove naših najdaljih potomaka? Hrvati, ljubimo svoju domovinu, radimo za nju, borimo se neustrašivo za nju, sve žrtvujmo, a vi, plemenite kćeri našega naroda, vi nas sokolite, u našoj borbi neka nas prate vaše pobude, vaši uzdisaji, vaše molitve! Ako se razori kojemu otadžbeniku njegovo ognjište, ako mu se uništi sva obiteljska sreća, otarite potajice svoje suze, pa onda sokolite druge.

Krasna zemlja u kojoj mi živimo, i more koje cjeliva njezine obale, i mi svi ovdje, i svi ostali Hrvati, i naš milozvučni sjajni, stari i uvijek mladi hrvatski jezik, i to je naša domovina. Sva naša prošlost, sadašnjost i budućnost: svi naši umnici i junaci, mrtvi i živi, i oni koji će se roditi od hrvatske majke, i to je naša domovina. Sva borba, sva čežnja, sve suze za slobodom, i to je naša domovina. Sve to ukupno naša je domovina: pa i sve ruševine starih gradova po humcima i brdima: svi razoreni hramovi i sve one svete iskopane ploče, svi slomljeni mramorni stupovi i sva grobišta, sve naše patnje i sva naša slava, sve to ukupno, sve je to domovina naša! A tko da sve to ne ljubi? Tko da sve to izda?...

Oj mila, sveta i slavna domovino naša, mi, svi, tvoja djeca, želimo, hoćemo, borit ćemo se da budeš što prije ujedinjena, slobodna i samostalna!

(Ulomak iz govora)
22. V. 1893.

EUGENIJ KUMIČIĆ

PJESMA »MAJCI HRVATSKOJ«
Iz petog Evanđelja

U vrijeme ono, kada Moloh Irud, Bog Rata, vidje da nema toliko kolaca, ni toliko grana, ni toliko mačeva da sve muško i žensko roda našega utamani, on tada posla na svijet Neman Glada, da zadavi sve poodrasle, sve maleno, sve sitno, sve novorođeno, jer mu mrsko bješe pleme što šuti i pamti.

Ali Anđeo Vječnog Života nadmudri Sotonu i zagrmi glasom velikijem:

– Djecu! Djecu! – Spasite mi djecu!

I onda sa tri strane zemlje izmučene uputiše se do tri vojske djece izgladnjele.

Tri su vojske, bez vojvoda, bez vođa, bez vodiča; nijeme, suhe, odrpane, blatne.

Kuda? Kuda? – pitaju ih ceste krvlju okaljane.

Ovuda! Ovuda! – cvrče laste strelokrile, pratilice bijedne vojske iznemogle.

A kad dođoše do brda, otkle se zelena ravnica razlila cvijećem i mirisom, one vidješe jednu veliku, lijepu, mladu ženu, u seljačkom ruhu odjevenu, a klasjem i makovima ovjenčanu, gdje kruh mijesi i mlijeko pogrijava.

– Ne čudite se! Ne pitajte! – žubore tiho laste, Božje pratilice. Sve su majke u toj majci sada! I ne zaboravite nikad imena joj:

– Hrvatska se zove!

I tad ona velika, lijepa mlada žena obrisa pregačom suzu, nasmija se, raširi ruke brašnom osniježene, i snažno zaviče:

– Brže, djeco! – Ručak vas čeka! – Orati nam treba.

Od onog dana, kada Majka Hrvatska nahrani djecu Juga raspetoga, spasivši tako narod budućnosti, sve majke zaželiše osim svoga još jedno siroče,

– da im bude blagoslovljeno!

Sve djeve ogrliše prije muža jedno dijete nerođeno,

– da im bude blagoslovljeno!

Sve bake zapretaše vatru starim pričam novijeh vremena,

– da im bude blagoslovljeno!

Svi neženje posiniše po jednoga mališa u otkupljenje vječnoga danka,

– da im bude blagoslovljeno!

Svi djedovi pozaspaše mirno u vidiku roda obnovljena,

– da im bude blagoslovljeno!

I onda svima bi oprošteno, svima sve i do vijek blagoslovljeno u ime Majke Hrvatske, koja izbavi od Moloha Iruda, Boga Rata, mučeničku djecu otaca mučenika.

IVO VOJNOVIĆ

NEDJELJA

Rano već zvonjahu zvona jasnim jutarnjim mirom,
ustasmo sretni i vedri, i vrata raskrilismo širom.
Gledamo povorke duge – seljaci slaze kroz polje,
u bijelom, čistom odijelu humom se spuštaju dolje.
I idu kroz zrelo klasje, i put se njihov vijuga,
a preko zlatnoga polja leži tišina duga.
I idu sa sviju strana, i povorke njihove bijele
sastaju se kod tornja, gdje lipe straže i jele.

Uz grozdove sjednimo amo, ušutimo smjerno, čas je:
Jer misa poče u crkvi, što se bijeli kroz klasje . . .
Kad bude minula služba, pođimo blage duše
k cesti uz jablane stare, gdje lagodno lahor puše.
Tamo će mnogi proći, koji u crkvi bješe,
pa će nam mirno reći: daj Bog del svete meše.

ZVONKO MILKOVIĆ

IZA POSVEĆENJA

U rukama Te držim – kako Te je držala Presveta Majka Tvoja u spilji Betlehema grada.

Očima Te gledam – kako Te je gledala Marija Magdalena kroz trepavice okićene rosom pokajanja.

Srcem Te plačem – kako Te oplakaše žene na ulicama Jeruzalema.

I dok ponižen upirem oči u zemlju, Ti pristupaš k meni kao na putu u Emaus, a ja se hvatam haljine Tvoje i molim:

»Ostani, Gospodine, jer pada noć!« O Bijela Hostijo u grešnim prstima osjećam kako Ti srce kuca i krv se toči na ruke moje da opere i pokrije sve čega se stidim.

Na rukama Te držim kao Presveta Majka Tvoja u spilji betlehemskoj, nad kojom je prosjala zvijezda obećanja.

LOVRE KATIĆ

TROSTRUKI RAD – TROSTRUKE VRIJEDNOSTI

Samo površni ljudi i neznalice mogu hvaliti poslovicu koja je nastala u južnim zemljama: Slatko je ništa ne raditi! Tko je iskusio na sebi što je nerad, taj se s najvećom grozom odvraća od takvoga prokletstva. Izgubiti mogućnost rada to je isto kao da je tko izgubio i mogućnost života.

Nerad je grozna stvar ne samo za one koji su lišeni slobode nego i za one koji se slobodno kreću zemljom. Nezaposlenost na svijetu uništava više ljudi nego kuga, glad i rat. Naše se srce žalosti kad čujemo povik gladnih ljudi: »Kruha! Dajte nam kruha!« No taj se povik čuje najprije u obliku:»Rada! Dajte nam rada!« Mnoga su hrvatska naselja bila u prijašnje vrijeme gotovo opustjela jer je traženje rada potjeralo ljude u druge evropske zemlje, pa čak i u Afriku, Aziju, Ameriku i u Australiju. Nezaposleni će podnijeti sve napore samo da dođu do rada. Rad je sreća, rad je blagostanje, rad je život.

Zato razumijemo one pjesnike koji slave rad kao veliku čovječju vrlinu. Slažemo se s riječima Silvija Strahimira Kranjčevića, koji je pjevao:

– Na rad! – Na rad! – Na rad!
. . . O naprijed, nad nama veseli se Bog;
U radu je molitve svijet! . . .
. . . O naprijed, u radu je plemstvo i slast
i ljudske vam odlike cvijet! . . .

Tu je istu misao izrekao više godina poslije Kranjčevića i Jeronim Korner pjevajući:

Zvoni, zvoni pjesma rada,
osmijeh rada sakrio je bol,
zvoni zasijani žuto-valoviti dol.
Šapće pero u sobama grada . . .
. . . A dobri Bog šalje blagoslov,
ruka mu po žulju prelazi blago,
navorano čelo Njemu je drago,
On, odani nam uslišava zov! . . .

Čuju se, doduše, više puta pritužbe: »Rad me uništava, rad me ubija!« No kad ljudi malo dublje promišljaju o tim riječima, moraju priznati da one nisu opravdane zbog samoga rada, nego zbog nepravedna društvena uređenja, koje daje mnogim ljudima mogućnost da s malo rada dođu do velikog broja zemaljskih dobara, a drugi se moraju pretjerano mučiti bez ikakva odmora, samo da skucaju najnužnija sredstva za održanje golog života.

Zato nijedan pravedan zakonodavac, otkad je svijeta i vijeka, nije ustao protiv samoga rada. Svi su ozbiljni borci za društvenu pravednost išli samo za tim da napori rada i užici dobara budu podijeljeni tako kako to odgovara ljudskomu dostojanstvu.

Rad, dakle, nije samo dužnost, nego je i pravo. Tko drugomu otima mogućnost rada, taj se ogrješuje o njegov život. Isto je tako krivac svojemu bližnjemu i onaj koji svoj dio rada tovari na tuđa leđa.

Vrlo je teška stvar razdijeliti rad tako da svagdje vlada potpuna pravednost. Društvo neće nikad doći do savršena uređenja. Ali iz toga ne slijedi da valja krivicu puštati na miru. Ako ne možemo doći do savršene pravednosti, a ono možemo joj se bar sve više približavati.

Prva poteškoća u diobi rada nastaje već u tom jer je teško odrediti što se sve ima ubrajati u rad.

Jasno je svakomu da se tim imenom moraju nazivati ponajprije svi oni napori kojima se proizvode dobra, koja su nam potrebna za hranu, odijelo, stan, kućni namještaj i pribor, gospodarsko oruđe itd. Netko mora materijalna dobra ne samo proizvoditi nego i prerađivati i brinuti se za njihovo izmjenjivanje i prodavanje. Ti se napori također ubrajaju već od najdavnijih davnina u rad. Tako su se diobom rada razvili ratar, obrtnici, radnici, trgovci i druga zvanja. Budući da su kod takvoga rada najvidljiviji oni napori što ih vrši tijelo, zato se takav rad naziva manualnim ili ručnim ili tjelesnim radom, a oni koji se njime bave zovu se manualni ili ručni radnici.

Naravno, u svakom ručnom radu napreže se i pamet, zato se ne smije pretpostavljati da tijelo može raditi samim mišicama bez upotrebe pažnje i mišljenja.

No dioba rad nije dovela samo do razvoja ručnih radnika. Osim hrane, odijela, stana, oruđa i oružja potrebna su čovjeku za njegov opstanak i napredak u društvu također velika umna dobra. Ta se dobra ne mogu mjeriti metrom, kilogramom, litrom i drugim prostornim mjerilima, a ipak bi čovjek bez njih ostao na vrlo niskom stupnju razvoja. Čovjek mora imati visoku kulturu, zato su mu potrebita i ona zvanja kod kojih najviše upada u oči napor uma. Usavršavanje u prvom redu umnih spretnosti stvorilo je učitelje, profesore, liječnike, pravnike, tehničare, pjesnike, kipare, slikare, glazbenike, pisce, novinare, reproduktivne umjetnike itd.

Teško je odrediti granicu između ručnih i umnih radnika. Ako uzmemo npr. zubara-liječnika ili graditelja mostova, pomislit ćemo u prvi mah da imademo pred sobom ručne radnike, jer ti ljudi moraju u svojem zvanju imati i vrlo veliku tjelesnu spretnost. No ipak su to intelektualci jer je temelj njihovu radu duševna spretnost,koja se stječe ili usavršava dugim školovanjem i vježbanjem.

Dovde se svi ljudi slažu u tom što je rad. U starom su vijeku neki mudraci, doduše, prezirali ratare, radnike, trgovce i obrtnike, ali ipak nisu govorili da njihovo zanimanje ne smijemo nazvati radom. Isto se tako događa da ručni radnici potcjenjuju ili preziru intelektualce, ali ipak svi priznaju da je napor učitelja, napor liječnika, napor odvjetnika, napor umjetnika također rad.

Nego sada nastaje pitanje: bi li ljudsko društvo moglo postići svoju zadaću kad bismo usavršavali samo tjelesne spretnosti i znanje uma?

I najneukiji čovjek znade kako mora odgovoriti na ovo pitanje. Osim tjelesnih spretnosti i znanja potrebna je i treća vrsta dobara, o kojoj narodni gospodari, na žalost, često ne vode nikakva računa.

Kako bi ljudsko društvo izgledalo kad bi makar i svi ljudi bili vješti svim tjelesnim i umnim radovima, a ne bi se ljubili, nego bi jedan drugoga varao, jedan drugomu krao i jedan drugoga ubijao? Takvo bi društvo bilo na nižem stupnju od čopora divljih životinja i na njem bi se obistinila riječ njemačkog pjesnika Goethea da razum čini takve ljude zvjerskijima od ikoje zvijeri.

Za opstanak i napredak ljudskoga društva potrebno je još jedno dobro, koje se zove poštenje i krepost. Istom onda ako se tvarnim i umnim dobrima pridruže moralna i vjerska dobra, može čovjek biti zadovoljan. Ne živi čovjek o samom kruhu, ne živi ni o samom umnom znanju, nego povrh svega i iznad svega živi o dobroti. To znaju osobito brižni oci i majke, koji nastoje svojoj djeci pored tvarnih dobara i znanja ostaviti u baštinu i moralnu neiskvarenost, poštenje i dobar glas.

Tko priznaje potrebu ove treće vrste dobara, naime duhovnih i vjerskih dobara, koja moramo svi proizvoditi ne samo radi vječnosti, nego i radi zemaljskog opstanka i napretka društva, taj priznaje i potrebu posebnih stručnjaka za razvijanje ove grane čovječje osobnosti.

Suradnjom ručnih, umnih i duhovnih radnika (svećenika) i proizvodnjom tvarnih, intelektualnih i duhovnih dobara promiče se napredak društva skladno naprijed. Kad se ta suradnja poremeti i kad se proizvodi premalo bilo tvarnih, bilo intelektualnih, bilo duhovnih dobara, onda se javljaju različite krize. Nestašica tvarnih dobara dovodi do siromaštva i glada. Nestašica intelektualnih dobara rađa barbarstvom ili neprosvijećenošću. Ali najstrašnije posljedice imaju moralne krize, jer one rađaju i gladom i ratom i divljaštvom.

Na taj način sve jedan drugome spremamo nevolje i ropske lance.

Ručni rad i umni rad dobivaju to veću cijenu što se proizvodi više moralnih ili ćudorednih dobara. Gdje se štuje vjera u Boga, poštenje, značajnost, iskrenost, ljubav, požrtvovnost, čistoća i umjerenost, gdje se ljudi čuvaju podlosti, prevrtljivosti, klevetanja, beznačajnosti, mržnje i osvete, tamo su u većoj cijeni i žuljevi ratara i radnika i umni napori intelektualaca. Naprotiv, gdje se ne štuju moralna dobra, tamo dolazi u opasnost i rad manualnih i intelektualnih radnika. Ćudorednost je najjača zaštita seljačkoga, radničkoga, obrtničkoga i intelektualnoga rada.

Socijalno odgojen čovjek cijenit će i ručne i umne i duhovne radnike. Imajući pred očima trostruke vrijednosti koje su potrebne za opstanak i napredak društva i trostruki rad koji se mora uložiti u proizvodnju i čuvanje tih vrijednosti, može se svaki pojedinac, svaki stalež, svako zvanje čuvati jednostranosti i svoje djelovanje udesiti tako da od njega imaju svi koristi.

PETAR GRGEC

Veselje mladosti

Veselo sada, veselo svi!
Dok smo još mladi, veselja ima,
kudagod koji krene očima;
nikakva briga još nas ne tare,
brige su samo za ljude stare –
veselo zato, veselo svi!

Veselo sada, veselo svi!
Sedlajmo naše konje drvene,
pašimo naše sablje limene,
u boj svi skupa, hrabri dječaci,
neka se vidi, da smo junaci –
junaci mladi, veselo svi!

Veselo sada, veselo svi!
Veselo poju ptice u šumi
radost im tako svatko razumi:
Pjevajmo i mi, nek se razlije
veselje, koje srca nam grije –
pjevajmo skupa veselo svi.

Veselo sada, veselo svi!
Složimo kolo, igrajmo skupa;
jedan ko vođa naprijed nek stupa,
mi ćemo za njim jednakim skokom,
veselim srcem, sjajućim okom –
igrajmo skupa, veselo svi!

Veselo tako, veselo svi!
Dok smo još mladi, veselja ima,
kudagod koji krene očima;
nikakva briga još nas ne tare,
brige su samo za ljude stare –
veselo zato, veselo svi!

PETAR PRERADOVIĆ

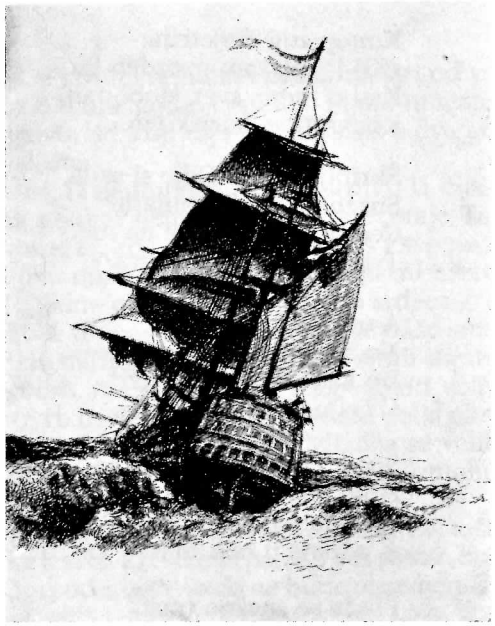

ZVONIMIROVA LAĐA

Još je tu. Na tvrdoj siki
Jošte leži nasukana.
Osamstoto minu ljeto,
Što je mlate sa svih strana.

Što je lome i drmaju
Burni vali i oluje.
Slomila se, prignula se:
Na p'jesku je – al još tu je!

Pokraj Drača i Sasena,
Blizu Krfa, pred Avlonom
Borila se ona slavno
I s galijom i s dromonom.

Na njojzi je sto tragova
Udaraca i uvreda,
Na njojzi je sto znakovâ
Veljih slavlja i pobjeda.

Konop zuji u vjetrini:
»Ko lonac sam gvozden bio,
Kad o meni, svet, slobodan,
Kockasti se barjak vio.«

Škriplje krma: Gdje si sada,
Snažna ruko kormilara?
Čemu, more, uv'jek na me
Tvoj se ljuti b'jes obara?«

A utroba u mećavi
Noćnoj ječi: »Oh, ta sika
Do kada će da me drži
U čeljusti od čelika?«

Sanja l'jepim o zemljama,
Hole borce i galije,
A vjetar joj krmu ruši,
A talas je u bok bije.

I lađa se snažno trza:
»Zar da ovdje tužno gnijem?
Dignite me: neka đipnem,
Nek zajedrim morem tijem!«

Osamstoto ljeto teče
I sve vali lađu biju,
I sve sikću munje žive,
I jesenje kiše liju.

Snažno o njoj udaraju
Vjetar, talas i oluje.
Slomila se, prignula se:
Na p'jesku je – al' još tu je!

VLADIMIR NAZOR

NJOJ, NEPRESUŠENOM VRELU

ZAZOVNIMO

Gospode, Ti koji si izvan vremena i prostora, širi od vasione i viši od svih nebesa, čije ime kroz bilijune godina svjetovi i ljudi mucajući tepaju, sriču, natucaju, a još ga ne izgovoriše, koji raj i pakao nosiš u dva pretinca na kopčama svoga svemirskoga plašta;

Ti strašni, Ti dobri, Ti neumoljivi, Ti nerasrdivi, Ti, čija je volja nepromjenljiva kad sve mijenjaš, a ljubav nepresušiva kad sve ostaje; Ti, koji pretvaraš život u smrt, a smrt u život – Ti, koji nad svime bdiješ i sve ravnaš po svojoj nedokučivoj volji, vidiš i ovu malu točkicu zemlje koju mi nazivamo materom svojom. Ona nas hrani, a jedno od Tvojih bezbrojnih srdaca grije nju i nas. Na ovoj uskoj česti zemlje, koju si nam odredio, doveo je naše smrtne oce pred osam stotina ljudskih godina njihov smrtni pastir Zvonimir da stvore odluku za koju mišljaše da će Ti ugoditi. Ali kako će smrtni pogoditi volju Besmrtnoga?!

Do pola dana povrh naših gora, što ovo malo polja okružuju, dizahu se ogromni providni stupovi. To bjehu Tvoji anđeli, čija se velika krila pružahu na ogromnom plavom sagu ispod Tvoga trona, a oni šaptahu: »Hosana Besmrtnom!«

Od pola dana njihova se krila pretvoriše u tmurne, teške oblake, a stupovi u plamene demonske jezike. Žrtvom je pao blijedi pastir, koji iskaše žrtvu za milost Tvoju. Ti si ga, Gospode, ostavio da ne bude ostavljen. Ti si pustio da pogine da bi na vijeke živio!

Promijenio je svijetom u vjeri i za vjeru, to Ti Gospode, znadeš pa ipak mu demoni hram razrušiše, stado razjuriše. Valjda radi grijeha kojeg ili neposluha danom zavjetu.

I tako demoni sa svojim krilima i razornim alatom pređoše preko svetišta pastira otaca naših i sve razrušiše, Ti opet posla svoje anđele u obliku vihora – da zastru temelje svetišta, pokriju grobove otaca naših, da bi se opet poslije okajanja grijeha pojavili razjurenoj i zastrašenoj djeci djece svoje.

Naša zemlja je sačuvala uspomene naše, a naša Gospa lozu našu.

ZAHVALIMO

Njoj – nepresušenom vrelu, čiji tok sve suše i potresi ne prekinuše.
Njoj – stablu jakomu, koga sve bure ne iščupaše, svi požari ne izgoriše, koje zla kob kroz vjekove po njoj prosu.
Njoj – čije žile ne uginuše, čiji sokovi ne presahnuše.
Njoj – njedru i utrobi, komu Gospod klicu našega života povjeri.
Njoj – koja nit našega života sačuva od svih kosa, noževa i oštrica.
Njoj – neka je za sve i na sve vjekove hvala i ljubav naša.
Njoj – iz čijeg krila sunce ugledasmo i Gospoda osjetismo, neka je prvo mjesto do trona Njegova.
Njoj – koju Tvorac za pomagačicu odabra u skrbi oko roda našega.
Njoj – koju Gospod tako čednu ispod svoga trona postavi, neka je ova skromna kućica, koju joj podigosmo da i dalje bdije nad svetištem otaca naših u slavu Gospoda, a za mir i spas roda našega!

POMOLIMO SE

S ovoga i sa svih mjesta gdje našega roda ima molimo se duhu pravde, istine, ljubavi i mudrosti. Njemu, jedinom Bogu našemu, neka služi duša i srce naše! Njega jedinog držimo za Kralja, Gospodara i Oca našega!

Uspnimo se na najviše brdo srca i uma svoga i iznesimo dušu svoju na dar Gospodu. To neka je najviši i jedini dar naš Gospodu. Molimo Gospoda da nam dade vjeru, jer tko vjeruje u Njega, taj je sa Njime, a tko je sa Njime, taj je nepobjediv.

Budimo stalni uz Njega pa ćemo pobijediti sve zlo u sebi i oko sebe, održat ćemo se i sve nevolje pobijediti, sve, što bi srušeno, obnovit ćemo, mnogo ćemo ljepšega i većeg sagraditi.

NE OČAJAVAJMO

jer tko očajava, tome slabi vjera.

Dani u kojima živimo slični su Velikom Petku.

Veliki Petak je narodu ljudskom Duša, čedo Božje, u čovjeku je razapeta.

Smrtno progoni besmrtno. Tko će pobijediti, zna se, jer kad bi smrtno pobijedilo, prestalo bi besmrtno, a besmrtno ne može prestati jer je ono s Bogom i u Bogu.

Dan Uskrsnuća dolazi iza velikih muka i smrti onoga što je smrtno, a iza Uskrsnuća svijetli dan Nedjelje, dan uzdizanja Bogu, dan mira. I naša bijela subota nije daleko. Ona će nam donijeti duhovno uskrsnuće, a iza svijetlog uskrsnuća doći će blagdani odmora, ljubavi i harmonije.

NE POSUMNJAJMO

nikada, jer oni koji sumnjaju ne vide Boga, ne vide Duh od zemaljskih blaga, pravu silu od prividne, pravi život od prolaznoga, pravu istinu od utvara. Oni će se srušiti u prašinu, za koju su i živjeli.

Duh će pobijediti, kao što sunce pobjeđuje maglu i mrak.

Istina će otjerati laž, kao što vjetrovi rastjeruju dim, koji se digne nad zgarištem.

Nepravda i bogatstvo smrt su ljudima. Nad kim te dvije sile zavladaju, on je u rastvaranju kao lješina, koju je smrt svojom nevidljivom kosom pokosila. Demon oči njihove zatvara pred istinom. Ne stidimo se siromaštva ni oskudnog tla svoga, ni skromne kuće svoje. Jer vidimo li kako vrana uzdiže gnijezdo svoje po krepkim hrastovima, svraka na ponosnim jablanima, a ševa na zemlji, među izniklim strukovima pšenice, slavuj svoje vješto sakrije duboko u grmu ispod neke dubove žile, soko svoje opet negdje u visokoj goloj litici? I diže li se svraka ikad visoko pod nebo kao ševa? Zapjeva li vrana kao slavuj i vidje li itko da i jedna od njih pobijedi sokola?

Dajmo izražaja od duše svoje, sanja svojih i molitve svoje! Jer vidjeste li kako cvijet rasipa miris, bio u pitaru, u vrtu, ili na pustoj gori? I u jesen Gospod šalje lahore da im sitna sjemena raznese i zasadi, da ih razmnoži i o proljeću ukrasi nepregledan vrt svoj.

Nijedna pravedna želja neće ostati pusta, nijedna čista molitva neuslišana! Što ne vide djedovi, vidjet će unuci, obećano kraljevstvo će doći, kraljevstvo, u kojem ne će čovjek čovjeku biti vuk nego će biti brat bratu, neće biti podčinjen čovjek čovjeku, nego pravdi, ljubavi i istini.

IVAN MEŠTROVIĆ

POGOVOR

Svaki narod diči se svojom duhovnom i materijalnom kulturom, ponosi se svojim pjesnicima, književnicima, glazbenicima, učenjacima, filozofima, graditeljima, slikarima i kiparima. Svi su ti dični predstavnici naroda svojom darovitošću stvarali i stvorili najljepša i najvrednija djela. No s njima se ne ponosi samo jedan narod nego cjelokupno čovječanstvo. Iako pripadaju svojem narodu, njihovim djelima ponose se svi ljudi, velika bratska ljudska zajednica.

Naš hrvatski narod stoljećima je gradio svoju kulturu, samosvojnu i vlastitu. Naše narodne pjesme, razigrana narodna kola, tamburice, narodni melos, bogate, šarolike narodne nošnje, sveukupno narodno blago, umjetnička, pjesnička, književna i glazbena ostvarenja, naše graditeljstvo, slikarstvo, kiparstvo i umjetnički obrt svjedoče o našoj davnoj snazi duha, prodornosti, sposobnosti i veličini našoj u sveukupnom zbivanju na ovim dragim prostorima koje zovemo našom, dragom, lijepom Domovinom.

Živeći za umjetnost i znanost, stvarajući veličanstvena djela, i naši su velikani obogatili uljudbu i umjetnost, ali su time također pridonijeli svoj obol napretku ljudske povijesti, boljitku društva, plemenitosti i dobroti ljudskog srca.

Najveći umjetnici pera, kista, dlijeta, glazbe ostaviše nam najbolje i najbogatije plodove svoga srca, svoga uma, svojih osjećaja, napora, rada, svoje invencioznosti i neslomljive volje.

Udarajući pečat svoga doba, prilika i neprilika svojih, naši su umjetnici i znanstvenici u svoja djela unosili vlastitu dušu, utkali su u njih najbolje i najljepše komadiće vlastitog bića. Graditelji naše hrvatske kulture svjedoci su naših stoljetnih napora da nam na našem tlu bude dobro, da budemo samostalni u duhovnom stvaralaštvu i neometani u svom vlastitom izrazu i izričaju.

Iz svih naših staleža, iz svih slojeva našega naroda bili su nositelji kulturnog stvaranja, naše slave, borbe, naših želja i htijenja, naših uzdaha i naših zanosa. Od seljaka do plemića, od obrtnika, radnika do umjetnika, od seoskih kapelana do crkvenih stožernika – rasli su, oblikovali se i potvrđivali naši ljudi. Pronosili su slavu svojih domova, sela, gradova, utvrđivali su se u našim brazdama i na kršu našem, u najvećoj slavi kao i najtežoj bijedi, priznavali su svoju pripadnost svome narodu i Lijepoj našoj . . .

Kultura je most što spaja prošlost sa sadašnjošću i budućnošću. Kultura je odjek prošlosti, divna pouka i poruka povijesti, dah vjekova, kroz koji progovara nepatvorena duša jednog naroda.

I naša je duhovna hrvatska kultura odjek srca i uma ponajboljih i najsposobnijih sinova i kćeri našeg naroda. I zbog toga nam je naša kultura draga, živimo

s njome, a preko nje s našom burnom prošlošću. Mi smo već postali dio nje, utkani smo u nju svim nitima čitavog svoga narodnog bića.

Mi volimo svoju kulturu, jer ljubimo svoju prošlost, ljubimo naše pređe, koji su često i pod najtežim okolnostima prenosili iz koljena na koljeno bogatstvo svoga srca i svoje duše, svoje pameti i sposobnosti, ljubeći svoje i želeći zavazda ostati na svome.

Naš pjesnik pjeva:

»Rod bo samo koj' si mrtve štuje
na prošasti budućnost si snuje.«

Dragi čitaoče!

I moja i tvoja generacija samo je jedna karika u našem narodnom biću – karika koja povezuje prošlost sa sadašnjošću i sadašnjost s budućnošću. Zato i u ovoj knjizi, »zborniku«, što Ti ga pružam u ruke, uvrstih pjesme i članke većinom naših hrvatskih pjesnika, književnika i pisaca, čije su kosti već davno rasijane po svim dijelovima naše drage Hrvatske. Iz pijeteta prema njima, njihovomu radu, žrtvama i plemenitim pregnućima pabirčio sam po raznim starim knjigama, časopisima, novinama, njihove pjesme i članke, da ih otmemo zaboravu, da ne padnu zauvijek u grob s njihovim autorima.

Duboko uvjeren da u ovim danima svoga bivanja i opstanka moramo ostati vjerni sebi i svome narodu, želio sam skupiti makar ulomke iz mnoštva onoga što su naši ljudi stvorili, zabilježili i ostavili u baštinu.

Iznesoh ih na svjetlo Božje, da svojim toplim zrakama ljubavi prema Bogu, Domovini i Majci ugriju srce u i duše mojih dragih sunarodnjaka, napose Vas, mladih, koji ćete kroz povijesni hod našeg dragog naroda – skinuvši teret s nas starijih – ponijeti dalje breme dužnosti i odgovornosti, sudbinu čitave naše nacije.

Draga naša mladeži!

Tebi je posvećena ova knjiga. Često ogrij svoje srce i svoju dušu na toplim recima njezinih stranica. Neka nađu svoj duboki odjek i u Tvome radu i životu, u Tvojim plemenitim mladenačkim idealima i stremljenjima, da budeš uvijek plemenita, sretna i radosna.

Tebi, mladeži naša, želim svijetlu budućnost ljubavi, sreće i mira, a vrijednim suradnicima svojim zahvalnost izričem.

Rijeka, o Novoj godini 1977.

STANISLAV BELAJ,
svećenik, salezijanac

OD ISTOG AUTORA:

MAJKA, zbornik priloga o majci (rasprodano)
SVJETLO BOŽIĆNE NOĆI, zbornik duhovnih adventskih i božićnih članaka, pjesama i priča
TEMELJI KATOLIČKE VJERE I. i II. dio

* * *

NA ISTOJ ADRESI

»SVJEDOČANSTVA« – džepna knjiga – kratki životopisi i svjedočanstva naših suvremenika koji su zauzetim ljudskim i kršćanskim životom dali pečat našoj epohi.

Dosad objavljeni svesci:

○ PRIJATELJ NAPUŠTENIH, svezak 1–2
○ LAURA VICUNA, svezak 3
○ MARIJA TEREZIJA, svezak 4
○ ZOV MIRA, svezak 5

* * *

SVI ZA SVE, I. svezak, zbirka deklamacija i recitacija za slavlja u crkvenoj godini.

* * *

○ MARIJA I SUVREMENI SVIJET, razmišljanja o Mariji
○ PETNAESTOGODIŠNJI POBJEDNIK, životopis mladića Dominika Savija
○ MILOSNI ŽIVOT KRŠTENIH, razmatranja o kršćanskom životu
○ STOPAMA UČITELJA, životopis bl. Mihovila Rue, odgojitelja uličara
○ JOSIP BELOVIĆ, životopis mladića DON BOSKOVE duhovnosti

NARUDŽBE: SALEZIJANSKI VJESNIK, 41000 ZAGREB, VLAŠKA 36/I